

Språk i Norden 2006

Publisert med støtte fra Nordens språkråd

© Språknemdene i Norden 2006

ISSN 0108-8270

ISBN 82-7433-053-6

INNHOLD

INNHOLD	3
FORORD	5
Ny nordisk språkpolitik	7
<i>Av Birgitta Lindgren</i>	
Deklaration om nordisk språkpolitik	9
Bakgrunn till deklarasjon om nordisk språkpolitikk	15
Språkpolitik genom lagstiftning – eksemplet Finland	35
<i>Av Sten Palmgren</i>	
Funksjon eller kultur – vad ska svensk språkpolitik syfte til?	43
<i>Av Björn Melander</i>	
Tänk om ... Handlingsprogram för svenskan i Finland	57
<i>Av Marika Tandefelt</i>	
Norsk i hundre! En ny norsk språkpolitikk	67
<i>Av Gjert Kristoffersen</i>	
Den islandske sprogpolitik i fortid og nutid	77
<i>Av Guðrún Kvaran</i>	
Språkpolitikk i Norden med filosofiens briller	87
<i>Av Gunnar Skirbekk</i>	
Bedömning och testning av andraspråksfärdighet i Norden	107
<i>Av Gunlög Sundberg</i>	
Språkvård och språkteknologi i Norden	121
<i>Av Rickard Domeij og Torbjørg Breivik</i>	

Hvordan måler man sprogforskelle?	131
<i>Af Charlotte Gooskens</i>	
Det nordiske sprog samarbeidet i 2005	133
<i>Av Torbjørg Breivik</i>	
Ny språklitteratur 2005	139
Publikasjoner fra språknemndene	139
Publikasjoner forøvrig	148
Danmark <i>af Jørgen Nørby Jensen og Vibeke Sandersen</i>	148
Finland <i>av Aino Piehl och Eivor Sommarö</i>	157
Island <i>av Kári Kaaber</i>	160
Norge <i>av Torbjørg Breivik, Marit Hovdenak, Terje Larsen, Åsta Norheim, Dag Finn Simonsen</i>	160
Sverige <i>av Birgitta Lindgren</i>	171
Ordbøker	180
Danmark	180
Finland	183
Island	188
Norge	189
Sverige	190
Om forfatterne	193
Adresser til språknemndene i Norden	195
Skrifter	197
Rapporter	198

FORORD

Språk i Norden er ei årbok for språknemndene i Norden, og gis ut av nettverket for språknemndene med økonomisk støtte fra Nordens språkråd. Årboka redigeres av de nordiske sekretærene, og for tida er hovedredaktøren norsk.

Årsskriftet har tradisjonelt inneholdt artikler basert på innleggene på det nordiske språkmøtet. Sentrale innlegg fra disse møtene vil fortsatt publiseres her, men redaksjonen ønsker også artikler fra andre. Målet er at innholdet viser hvilke aktiviteter og diskusjoner av språkfaglig karakter som foregår i Norden, og redaksjonen er glad for innspill (se e-postadresser i oversikten over språknemndene i Norden).

Det nordiske språkmøtet 2005 fant sted i Bergen, Norge, og hovedtemaet var språkpolitikk og språkstrategi. Nordens språkråd har utarbeidet en nordisk språkdeklarasjon som nå er klar for politisk behandling i Nordisk ministerråds organer. Flere av de nordiske landene har i løpet av de siste årene utarbeidet språkpolitiske strategier og planer, og de som ikke alt har utarbeidet slike dokumenter, er i gang. Sverige, Finland og Danmark fikk sine planer for noen år tilbake, og de presenterte problemstillinger knyttet til realisering av planene. Norge var i sluttfasen av arbeidet med sin strategi, og presenterte hovedlinjene i den på møtet. Nytt av året var at en filosof kommenterte innleggene fra sitt ståsted. Innlegget satte arbeidet med språkpolitikk og –strategi inn i en videre sammenheng.

Språknemndene satte i 2005 språkteknologien for alvor på dagsorden. Det samme gjorde Nordens språkråd, og sammen arrangerte de en arbeidskonferanse om språkkontrollverktøy. Håpet er at språknemndene kan fungere som drivkraft der forskningsmiljø, språkindustri og språknemnder går sammen om å få fram best mulige språkteknologiske produkt i Norden. En av artiklene her gir en oversikt over det som foregår på området og hvilke planer man har for framtida.

Redaksjonen for dette nummeret av Språk i Norden har vært: Birgitta Lindgren, Svenska språknämnden, Vibeke Sandersen, Dansk Sprognævn, Eivor Sommardahl, Forskningscentralen för de inhemska språken, Kári Kaaber, Íslensk málnefnd (suppleant for Ari Páll Kristinsson) og Torbjørg Breivik, Språkrådet, Norge.

Oslo, april 2006

Torbjørg Breivik
Nettverket for språknemndene i Norden

A photograph of three smooth, dark grey stones stacked vertically on a beach. The background shows a calm sea and a hazy sky. The stones are the central focus of the top image.

Ny nordisk språkpolitik

Av Birgitta Lindgren

Nordens språkråd har på uppdrag av Nordiska ministerrådet formulerat ett dokument i form av en relativt kort *deklaration* på 4 sidor avsedd som en förklaring av vad berörda ministrar runtom i Norden vill göra på språkpolitikens område. Dessutom finns ett längre *bakgrundsdokument* som skall ge en uppfattning om vad deklarationen närmare går ut på.

Dessa båda dokument har utarbetats av en arbetsgrupp, som tillsattes i oktober 2004. Gruppen utgjordes av dåvarande ordföranden i Nordens språkråd *Guðrún Kvaran*, förutvarande ordföranden *Olle Josephson* och den blivande ordföranden *Frans Gregersen*. Själv har jag medverkat som sekreterare åt gruppen.

Ett första utkast av deklarationen och bakgrundsdokumentet skickades ut på en bred remiss (høring) i mars 2005 till omkring 300 olika instanser runt om i Norden som kunde tänkas ha intresse av saken. Det var bl.a. myndigheter, universitets- och högskoleinstitutioner och intresseorganisationer. Sammanfattningsvis kan sägas att de flesta svaren var positiva. Några framhöll särskilt att det är värdefullt att mångspråkigheten lyfts fram. Det framfördes flera förslag till tillägg eller fördjupningar. Många av svaren kan bli nyttiga i det fortsatta arbetet med att utarbeta konkreta handlingsplaner.

Efter remissomgången utarbetades en ny version som förelåg i juni 2005. Denna har under sommaren 2005 behandlats på olika nivåer inom Nordiska ministerrådet och av Nordens språkråd. I november 2005 anordnade Nordiska ministerrådet ett seminarium för kultursektorn för att diskutera deklarationen. Först under hösten 2006 räknar man med att deklarationen slutligt skall antas genom en högtidlig underskriftsceremoni i närvaro av de berörda ministrarna.

A photograph of three smooth, dark grey stones stacked vertically on a light-colored surface. The background is a soft, out-of-focus landscape with a pale sky and a body of water.

Deklaration om nordisk språkpolitik

Utkast pr oktober 2005

Inledning

Denna text handlar om språk och länder i Norden. Det finns fem stater i det nordiska samarbetet: Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, och tre självstyrande områden i Norden: Färöarna, Grönland och Åland; dessutom finns det ett sammanhängande samiskt kultur- och språkområde på norskt, svenskt och finskt territorium.

I Norden betraktar vi alla språk som likvärdiga. De har dock inte alla samma roll. Ett språk kan vara **komplett och samhällsbärande** i förhållande till det språksamhälle där det talas. Att ett språk är **komplett** betyder i detta sammanhang att det kan användas på samhällets alla områden. Att ett språk är **samhällsbärande** betyder att det i ett givet språksamhälle används till officiella ändamål, som t.ex. undervisning och lagstiftning.

I Norden finns det sex språk som både är kompletta och samhällsbärande: danska, finska, färöiska, isländska, norska (i sina båda skriftspråksformer bokmål och nynorska) och svenska. Att sammanhanget mellan språk och nation inte är ett-till-ett visar t.ex. Finland där både finska och svenska är lagfästa nationalspråk. Det finns ytterligare två språk som kan betraktas som samhällsbärande men inte kan användas på samhällets alla områden: samiska i olika varieteter och grönländska. Dessutom finns det några minoritetsspråk med speciell ställning: meänkieli (tornedalsfinska), kvänska, romani i olika varieteter, jiddisch, tyska och de olika nordiska teckenspråken. När uttrycket Nordens språk används i denna text avses alla dessa språk. När uttrycket **Nordens samhällsbärande språk** används i denna text avses danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska medan Nordens statsbärande språk endast avser danska, finska, isländska, norska och svenska. Slutligen talas det cirka 200 utomnordiska språk i Norden i och med att invandringen de senaste decennierna har utökat den språkliga mångfalden. När uttrycket **alla språk i Norden** används i denna text avser det totaliteten av språk som talas i hela Norden.

I texten används beteckningen *nordbor* om alla personer som bor permanent i något land i Norden.

En demokratisk språkpolitik för det mångspråkiga Norden

Utgångspunkten för den nordiska språkpolitiken är att Nordens språk är och förblir starka, och levande, att de som är samhällsbärande språk förblir samhällsbärande och att det nordiska samarbetet även fortsättningsvis bedrivs på de skandinaviska språken, d.v.s. danska, norska och svenska.

Nordbors språkliga rättigheter

Norden är i dag en mångspråkig region där medborgarna har goda språkkunskaper och där språkpolitiken vilar på en demokratisk tradition. Norden kan därför i en globaliserad värld bli en språkpolitisk förebild för andra regioner. Mångspråkigheten ger förutsättningar för kunskaper, skaparkraft, perspektiv och internationella kontakter i en utsträckning som inte är möjlig i enspråkiga samhällen.

En sådan utveckling kräver en samlad, långsiktig och effektiv språkpolitisk insats.

Nordisk språkpolitik tar sin utgångspunkt i att alla nordbor har rätt

- att tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, så att de kan delta i samhällslivet
- att tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk och förståelse av de övriga skandinaviska språken, så att de kan ta del i den nordiska språkgemenskapen
- att tillägna sig språk med internationell räckvidd, som engelska, spanska, franska, arabiska m.fl., så att de kan delta i utvecklingen av det internationella samfundet
- att bevara och utveckla sitt modersmål.

Målen

En nordisk språkpolitik måste därför sikta mot

- att alla nordbor kan läsa och skriva det eller de språk som fungerar som samhällsbärande i det område där de bor
- att alla nordbor skall kunna kommunicera med varandra i första hand på ett skandinaviskt språk, i andra hand via tolkning
- att alla nordbor skall ha grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden

- att alla nordbor skall ha mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk
- att alla nordbor skall få stöd för utveckling av sitt modersmål
- att ha allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar.

Dessa mål förutsätter också att alla nordbor visar tolerans för språklig variation och mångfald, både mellan och inom språken. För att målen skall nås förpliktar sig kultur- och utbildningsministrarna att arbeta med följande fyra frågor: språkförståelse och språkkunskap, parallellspråkighet, mångspråkighet och Norden som språklig föregångsregion.

Fyra frågor att arbeta med

Språkförståelse och språkkunskap

För att uppnå målen måste

- grannspråksundervisningen i skolan förstärkas liksom undervisningen i skandinaviska språk som hjälpspråk och främmande språk
- Nordens samhällsbärande språk vara väl synliga i det offentliga livet, t.ex. i tv och film
- böcker på Nordens samhällsbärande språk finnas tillgängliga i bokhandlar och på bibliotek
- internordiska ordböcker i pappersform och elektronisk form utarbetas
- maskinöversättningsprogram för Nordens samhällsbärande språk och program för flerspråkig
- sökning i nordiska databaser utvecklas.

Parallellspråkighet

Med parallellspråkighet avses samtidig användning av flera språk inom ett eller flera områden.

Det ena språket slår inte ut eller ersätter det andra, utan språken används parallellt.

Parallellspråkighet mellan engelska och Nordens språk

Nordborna med sina internationellt sett goda engelskkunskaper har särskilt gynnsamma förutsättningar att utveckla parallellspråkighet mellan engelska och något eller några av Nordens språk inom vissa områden. En konsekvent parallellspråkspolitik innebär:

- att såväl Nordens samhällsbärande språk som engelska skall kunna användas som vetenskapliga språk
- att förmedling av vetenskapliga resultat på Nordens samhällsbärande språk skall vara meriterande
- att utbildningen i vetenskapligt fackspråk, särskilt i skrift, skall ges både i engelska och Nordens samhällsbärande språk
- att universitet, högskolor, forskningsråd och andra vetenskapliga institutioner skall utveckla långsiktiga strategier för språkval, parallellspråkighet, språkutbildning och översättningsstöd inom sina verksamhetsområden
- att nordiska terminologiorgan skall fortsätta koordinera terminologin inom nya områden
- att företag och arbetsmarknadsorganisationer skall utveckla strategier för parallellspråkighet.

Parallellspråkighet mellan språken i Norden

Parallellspråkighet är inte bara en fråga om engelska utan måste vidare finnas mellan alla språken i Norden. Det innebär:

- att den nordiska språkkonventionen skall ge en god juridisk grund för talare av Nordens samhällsbärande språk
- att nordbor med ett icke-nordiskt språk som modersmål behöver dels en väl utbyggd utbildning i landets samhällsbärande språk, dels möjligheter att använda det egna modersmålet
- att möjligheterna för skolbarn med icke-nordiskt modersmål att få undervisning både på sitt modersmål och på landets samhällsbärande språk skall beaktas.

Mångspråkighet och flerspråkighet

Nordens länder blir alltmer mångspråkiga, och många nordbor är i dag flerspråkiga, i första hand de som har annat modersmål än landets majoritetsspråk. Det gäller nordbor med följande språk som modersmål:

- Samiska, kvänska, meänkieli (tornedalsfinska), romani och jiddisch samt finska (i Sverige) och tyska (i Danmark) är lagfästa minoritetsspråk i ett eller flera länder i Norden. Nordisk språkpolitik har ett ansvar inför världssamfundet för att i synnerhet de språk som inte är nationalspråk någonstans fortlever och utvecklas och att alla minoritetsspråk kan fortsätta att existera. Samma minoritetsspråksställning bör tillerkännas teckenspråken i de nordiska länderna.
- Närmare 200 andra språk är modersmål för nordbor och skall ha sådant stöd av institutioner inom vetenskap och kultur att de kan användas i Norden. Det bör fin-

nas minst ett ställe för varje språk i Norden där man har expertis eller kan hänvisa till europeisk expertis i detta språk.

En särställning intar också grönländska. Det är majoritetsspråk på Grönland men har relativt få talare. Det bör stödjas så att det kan fortsätta fungera som samhällsbärande språk.

Norden som språklig föregångsregion

Norden ses som en föregångsregion när det gäller språkfrågor. Nordisk språkgemenskap präglas av medborgarnas strävan att förstå och respektera varandras modersmål. Nordiskt språksamarbete är demokratiskt och öppet för insyn och i centrala delar offentligt finansierat. Det finns en politisk vilja att bevara den nordiska språkgemenskapen, bland annat genom den nordiska språkkonventionen. Denna nordiska modell för språkgemenskap och språksamarbete bör lyftas fram i internationella sammanhang.

Om Norden skall befästa sin position som föregångsregion krävs satsningar på sådana forskningsområden som är språkpolitiskt intressanta, såsom andraspråksforskning, språkteknologi och språkpedagogik. Norden skall också eftersträva att vara ledande inom det område som kallas klarspråksarbete, d.v.s. att göra myndighetsspråket begripligare. I ett europeiskt sammanhang skall Norden verka för rätten att använda de statsbärande språken.

De nordiska ministrarna förpliktar sig till att arbeta för att förverkliga de långsiktiga målen och ålägger Nordens språkråd att varje år rapportera till ministrarna om hur man i varje land lyckas leva upp till målen.

The final version of this declaration will be translated into each of the Nordic languages and English.

A photograph of three smooth, dark grey stones stacked vertically on a beach. The background shows a calm sea and a light sky. The stones are the central focus of the image.

Bakgrund till deklARATION om nordisk språkpolitik

Inledning

De områden och mål man ser framför sig för en nordisk språkpolitik måste som utgångspunkt ha det grundläggande och det traditionella målet att vidmakthålla och styrka den nordiska språkgemenskapen och att möjliggöra ett effektivt samarbete. Men man måste ta hänsyn till hur den språkliga situationen ser ut i dag.

Det är framför allt fyra faktorer som förändrat språksituationen i Norden under de senaste decennierna. En är *internationaliseringen*, som framför allt karaktäriseras av att engelskan spelar en viktig roll i samhällslivet. En annan är den ökade *mångspråkigheten*. En tredje faktor är *ökade krav på läs- och skrivfärdighet*. Vidare har *den språkteknologiska utvecklingen* medfört helt nya användningsmöjligheter för Nordens språk.

En väsentlig orsak till engelskans roll är marknadens krav på språklig likriktning. Dessa krav gäller även kulturområdet, där amerikansk kultur snart är helt dominerande, vilket får språkliga konsekvenser. Språkpolitik innebär bl.a. att modifiera och motverka marknadens krav på bara ett språk.

Insikten om dessa förhållanden har lett fram till att *språkpolitik* under de sista åren har blivit ett allt viktigare begrepp runt om i Norden. Språkpolitiska handlingsprogram har lagts fram eller planeras. Nordiska ministerrådet antog redan 1998 ett förslag om en nordisk språkpolitik. Det mesta som sägs där gäller fortfarande, men de nationella språkpolitiska initiativen, utbildnings- och kulturpolitiska satsningarna liksom omorganiseringen inom Nordiska ministerrådet motiverar att man tar nya grepp inom den nordiska språkpolitiken. Flera nya stora samnordiska undersökningar har också givit säkrare underlag.

Som påpekas i *Undervisning i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden*, som gjorts på uppdrag av Nordiska ministerrådet, är det inte situationen att man kan använda sitt eget språk i umgänget med någon som talar ett annat språk som gör den nordiska situationen så speciell i världen, utan i stället den politiska viljan att upprätthålla denna språkgemenskap. Denna vilja finns dokumenterad på många håll. Men denna goda vilja undermineras – ofta oavsiktligt – av förändringar som vidtas på olika håll utan tanke på hur det nordiska språksamarbetet påverkas. Mestadels är det kortsiktiga ekonomiska och snävt inomorganisatoriska hänsyn som styr. Det som brister är samordning och ett helhetsgrepp. För att uppnå detta måste ansvarsfördelningen för det nordiska språksamarbetet klargöras.

Språkpolitiska mål

Som nämnts har den språkpolitiska situationen lett fram till att språkpolitiska handlingsprogram på nationell nivå lagts fram eller planeras runt om i Norden.

I Danmark lade Kulturministeriet 2003 fram *Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik*. Detta resulterade 2004 i att Danmark, för första gången, fick en samlad språkpolitik. I Finland antog Forskningscentralen för de inhemska språken 1998 ett språkpolitiskt program, och Svenska språknämnden i Finland lade 2003 fram *Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Och 2005 har Forskningscentralen beslutat utarbeta ytterligare ett handlingsprogram för finskan. På Grönland lade en arbetsgrupp 2001 fram en språkpolitisk redogörelse. I Norge har Norsk språkråd på uppdrag av regeringen lagt fram flera handlingsprogram, bl.a. lade man 1998 fram ett "fremtidsnotat" om norska språket, och 2001 *Handlingsplan for norsk språk og informasjons- og kommunikasjonsteknologi*. Vidare har man påbörjat arbetet med ett nytt stort språkpolitiskt handlingsprogram. Det svenska sametinget lade 2004 fram *Start för en offensiv samisk språkpolitik*, som i första hand avser Sverige. Det norska sametinget lade 2004 fram *Samisk er tøft*, som i första hand avser Norge. I Sverige lade en parlamentarisk kommitté 2002 fram sin utredning *Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Sverigefinska språknämnden har påbörjat arbetet med ett handlingsprogram. Även på Åland har en språkpolitisk utredning lagts fram. På Färöarna har en kommitté tillsatts för att arbeta fram ett handlingsprogram, och på Island har föreslagits i alltinget att man skulle arbeta fram ett handlingsprogram.

På samnordisk nivå har Nordiska ministerrådet formulerat språkpolitiska program. Det senaste är från 1998. Efter omorganiseringen nyligen fastlade ministerrådet stöd- och mobilitetsprogrammet *Nordplus språk* 2004–2006. Där sägs inledningsvis "Det övergri-

pande målet för *Nordplus språk* är att den nordiska språkgemenskapen skall bestå och stärkas och att det nordiska samarbetet också i framtiden i huvudsak skall kunna föregå på nordiska språk. En förutsättning för detta är att de nordiska språken också nationellt bevarar sin ställning som kompletta och samhällsbärande språk.”

Den språkliga situationen i Norden

I Norden finns dels språk som har talats som modersmål åtminstone under tusen år, dels språk som kommit in under senare perioder.

Språken inom den första gruppen kallas ofta *inhemska* språk. De tillhör tre sinsemellan obesläktade språkfamiljer: *den germanska språkfamiljen* med danska, färöiska, isländska, norska och svenska, *den finsk-ugriska* med finska och samiska samt *den inuitiska* med grönländska.

Språken som tillhör den germanska språkfamiljen kallas vanligen *nordiska språk* i språkvetenskapliga sammanhang. Eftersom *nordisk* även är ett adjektiv som hänför sig till hela Norden, t.ex. i uttryck som *nordisk kultur*, *de nordiska länderna*, förekommer dock, i synnerhet bland icke-språkvetare, att benämningen *nordiska språk* även inkluderar finska, samiska och grönländska. En tydligare term för Nordens germanska språk vore därför *nordgermanska språk*, en term som dock sällan används. För att undvika oklarheter talar man därför ofta om *Nordens språk* när man avser de inhemska språken i Norden.

Finska talas förutom i Finland även av en minoritet i Sverige och Norge, och *svenska* talas förutom i Sverige även av en minoritet i Finland. I Finland är svenskan enligt grundlagen jämställt med finskan som nationalspråk, även om de i praktiken är ett minoritetsspråk. I Sverige har finskan officiellt ställning som minoritetsspråk.

Samiska i flera varieteter talas i områden i norra Norge, norra Sverige och norra Finland. I alla dessa länder har samiskan ställning som nationellt minoritetsspråk.

I Norge finns dessutom *kvänska*, en varietet av finska, med ställning som nationellt minoritetsspråk, och i Sverige finns en annan varietet av finska, *meänkieli* (tornedalsfinska), med ställning som nationellt minoritetsspråk. I Danmark finns vid gränsen mot Tyskland *tyska*, som har ställning som nationellt minoritetsspråk.

Förutom dessa språk finns två språk som existerat sedan flera hundra år i Norden:

romani i flera varieteter, som har ställning som minoritetsspråk i Norge och Sverige, och *jiddisch* med ställning som minoritetsspråk i Sverige. Också *ryskan* i Finland har gamla rötter, även om de flesta ryskspråkiga i dag är invandrare. Som egna språk räknas också de olika nordiska *teckenspråken*.

Slutligen finns cirka 200 olika utomnordiska språk som kommit med den nyare invandringen från och med 1900-talets senare del.

Språkförståelse

Generell beskrivning

Med *den nordiska språkförståelsen* avses det faktum att danska, norska och svenska, som bildar undergruppen *skandinaviska språk*, är inbördes förståeliga utan föregående studier. Detta innebär att dansk-, norsk- och svensktalande kan tala med varandra på det egna språket. Danska, norska och svenska kallas *grannspråk* i förhållande till varandra.

Eftersom Färöarna och Grönland är en del av det danska riket, lär man sig där danska som första främmande språk. Så har det varit även på Island, som tidigare var en del av det danska riket. Men sedan 1999 är engelska första främmande språk där. Danska (alternativt norska eller svenska) finns dock kvar som obligatoriskt skolämne. Finland var tidigare del av det svenska riket, och ca 6 procent av befolkningen har svenska som modersmål. Svenskan är jämställd med finskan som nationalspråk. Svenska är obligatoriskt skolämne för elever med finska som modersmål och finska är obligatoriskt skolämne för elever med svenska som modersmål. På det självstyrande Åland, som är enspråkigt svenskt, är dock finskan valfri i skolan. De som har samiska som modersmål är tvåspråkiga, och kan även norska, svenska eller finska.

Genom att även de som inte har ett skandinaviskt språk som modersmål ändå i mer eller mindre hög grad behärskar något skandinaviskt språk och kan utnyttja detta som hjälpspråk i det nordiska umgänget omfattar den nordiska språkförståelsen i princip hela Norden.

Den inbördes förståelsen mellan de skandinaviska språken utgör grunden för det som kallas för *primär språkgemenskap*, och den förståelse som sker med något skandinaviskt språk som hjälpspråk utgör grunden för det som kallas *sekundär språkgemenskap*.

Den nordiska språkgemenskapen vilar alltså ytterst på den inbördes förståelsen mellan danska, norska och svenska. Med ett av de skandinaviska språken som hjälpspråk, kan de som inte har ett av de skandinaviska språken som modersmål också bli delaktiga i den nordiska språkgemenskapen. Detta har traditionellt gällt nordbor med finska, färöiska, grönländska, isländska och samiska som modersmål, men måste naturligtvis även gälla nordbor med något utomnordiskt språk som modersmål.

Läget i dag

Internationaliseringen med ökade möjligheter för alla nordbor att resa och kommunicera med omvärlden har medfört att många yngre i dag inte lika självklart som tidigare är intresserade av Norden i första hand utan riktar sitt intresse längre bort. Yngre nordbors kommunikativa förmåga när det gäller engelska är i dag så god att man i umgänget med andra nordbor ofta griper till engelska vid minsta språkproblem i stället för att försöka göra sig förstådd på de skandinaviska språken. Detta gäller särskilt personer med ett icke-skandinaviskt modersmål. Även de nya nordbor som behärskar ett skandinaviskt språk bra kan ha stora svårigheter med grannspråken, eftersom de i allmänhet saknar det stöd som erfarenheter av äldre språk eller dialekter ger.

Den samnordiska undersökningen "Internordisk språkförståelse", som initierats av Nordiska kulturfonden, visar att nordiska ungdomars kunskaper i de skandinaviska språken generellt sett inte är så goda som man kunde önska. Allvarligast här är svenskers och danskers ganska dåliga inbördes förståelse samt finskspråkigas bristande förståelse av danska och norska. Lysande undantag finns dock med goda resultat för färingar och normän. Siffrorna måste tolkas med försiktighet. De dåliga resultaten i undersökningen kan mycket tillskrivas det faktum att deltagarna i undersökningen är unga. Med stigande ålder och tilltagande erfarenhet av nordiskt umgänge torde förståelsen bli bättre. En annan faktor är att över 95 % av de skandinaviska ungdomarna uppger att de fått ingen eller bara lite grannspråksundervisning i skolan. Man kan jämföra med siffrorna för engelskkunskaperna i samma undersökning. Dessa är bättre, men det är resultatet av runt 10 års metodisk undervisning. Man kan också notera att de isländska ungdomarnas resultat är bättre än vad man väntat av tidigare rapporter om avtagande intresse för danska.

Anledningen till de dåliga kunskaper som man menar sig märka i denna undersökning och i andra sammanhang skall i första hand inte sökas i inomspråkliga förhållanden. Även om man kan konstatera att uttalet förändrat sig under de sista tre decennierna i både danska och svenska, så är förändringen inte så stor att den kan förklara allt.

Avgörande är i stället utomspråkliga faktorer. I många sammanhang konstateras att viljan och intresset att förstå är avgörande. Ett intresse skapas i hög grad av attityder i omgivningen. Även om det hela tiden funnits ett officiellt nordiskt samarbete liksom många privata kontakter över gränserna, så har statsmakterna inte tillräckligt förmått hävda viljan att satsa på nordisk språkförståelse. I styrdokumentet för skolan framgår att undervisning skall ges i grannspråken. Trots det kan exempelvis lärare i Sverige helt välja bort grannspråken i sin undervisning, och det går också att undgå detta moment i lärarutbildningen. Det säger sig självt att lärare som fått liten eller ingen undervisning i grannspråken i sin egen utbildning känner osäkerhet inför att ta upp ämnet i sin egen undervisning. Finnarnas kunskaper i svenska riskerar bli sämre på grund av minskad svenskundervisning i skolan. På universitetsnivå har som framgår av "Undervisning i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden" villkoren runt om i Norden för sådan undervisning blivit klart sämre. Med hänvisning till ekonomin dras de speciella nordiska lektorstjänsterna in och utbudet av undervisning i grannspråken minskar; på flera håll i Sverige läggs institutioner för finska ned. Ytterligare ett exempel på hur lågt det nordiska samarbetet kan prioriteras är att de styrande i Nordens huvudstäder plötsligt kunde dra in medlen till Hässelby slott som de nordiska huvudstädernas kulturcentrum.

All språkförståelse är beroende av ständig påfyllning. Intresset för Norden och nordisk språkförståelse måste alltså ständigt stimuleras.

Även om det alltså finns anledning att vara bekymrad är situationen långtifrån hopplös. Bevisligen fungerar språkförståelsen på många håll. Kontakterna över gränserna är mer omfattande än någonsin tidigare i arbetsliv, utbildning, familjebildning, fritid m.m. Troligen möter nordbor i dag varandras språk i en omfattning som aldrig förr. Det görs också utmärkta insatser runt om på olika håll. Dessa insatser måste stödjas och kunskap om dem måste spridas bättre. Samarbetet genom Nordvisionen och Nordiska Film- & TV-Fonden har burit frukt i form av program och filmer av hög kvalitet. Nordiska ministerrådet tillhandahåller dels ett nordiskt skoldatanät, där både lärare och elever kan hämta inspiration och information, dels portalen Valhalla för barn- och ungdomskultur. Det finns regionala projekt mellan skolor, t.ex. i Öresundsregionen och i Tornedalen. Vidare finns både spontana och organiserade kontakter genom vänortssarbete och samarbete på branschnivå, mellan föreningar m.m. Många studerande deltar frivilligt och delvis på egen bekostnad i kurser på en eller flera veckor i något av Nordens språk, t.ex. de kurser som erbjuds lärarstuderande på kursgårdar som Lysebu, Schæffergården, Voksenåsen, Hanaholmen och Biskops-Arnö, och som erbjuds universitetsstuderande på universiteten. Institutioner som Nordens hus på Färöarna, Grönland

och Island, Nordens institut på Åland samt Nifin (Nordens institut i Finland) spelar en viktig roll som språk- och kulturförmedlare. Intresset är också stort att delta i projekt som Nordjobb, som erbjuder ungdomar sommarjobb i ett annat nordiskt land. Föreningen Norden är en viktig aktör med kurser och kulturella arrangemang samt praktiskt bistånd till folk som söker hjälp och upplysningar i det nordiska samarbetet.

Exempel på insatser

Utbildning och forskning

Skolan är den absolut viktigaste instansen när det gäller att stärka den nordiska språkförståelsen. Skolpolitiken måste alltså ha en central roll i nordisk språkpolitik. De nationella skol- och utbildningsmyndigheterna måste skärpa uppföljningen, så man kan vara säker på att alla skolelever och gymnasieelever får undervisning i överensstämmelse med Helsingforsavtalet.

Den s.k. grannspråksundervisningen i Skandinavien och svenska skolor i Finland måste stärkas på alla skol- och undervisningsstadier. Det samma gäller undervisningen i danska på Island och i svenska i Finland. I läroplanerna bör kravet att grannspråken skall behandlas i undervisningen formuleras klart och konkret. Samma krav måste givetvis ställas på lärarutbildningen. Det gäller i första hand lärarstuderande som skall undervisa i något av de skandinaviska språken som modersmål, men även andra lärarstuderande bör i utbildningen få ett grannspråksmoment, för att uppmärksammas på möjligheten att utnyttja den nordiska språkgemenskapen genom att läsa texter på grannspråken. Dessutom bör hela den språkliga mångfalden i Norden och i varje land tas upp i undervisningen. Särskilda satsningar måste göras på pedagogik som avser undervisning i skandinaviskt språk för elever som har något av de skandinaviska språken som hjälpspråk och för elever med utomnordiska språk som modersmål. Över huvud taget bör man i lärarutbildningen lägga vikt vid betydelsen av språkkunskaper och utveckla metoder för att väcka intresse för både modersmål och andra språk.

På forskningsområdet bör sådan forskning stödjas som avser etnografiskt inriktade undersökningar av internordisk kommunikation och språkförståelse till vardags i arbetsliv och utbildning. Vidare bör forskning av andraspråkspedagogik med hänsyn till de nordiska språken utvecklas.

Läromedel till grann- och andraspråksundervisningen bör utvecklas och sprida effektivt genom kurser där även didaktiken ställs i fokus. Särskilt bör förståelse av talad danska och svenska beaktas.

Kurser

Den kursverksamhet i Nordens språk som drivs inom Nordiska ministerrådets ram som riktar sig till lärare och universitetsstuderande måste få fortsatt stöd. *Nordkurs* och *Nordspråk* är fasta former som utvecklats under årtionden, och de bildar ryggraden i sådan utbildning.

Avvecklingen av gransspråkslektorat runt om i Norden är oroväckande. Lösningar som gästlärare och delade lektorat måste genomföras, så att alla högre utbildningsinstitutioner har tillgång till expertis.

Nordiska ministerrådet måste också fortsätta stödja undervisningen i Nordens språk och kultur i utlandet. Även här finns upparbetade former genom *Samarbetsnämnden för Nordenundervisning i utlandet*.

Kurser i Nordens språk, som riktar sig till alla, och som bl.a. drivs av Föreningen Norden, skall också stödjas.

Synlighet

Gransspråkens synlighet i olika medier är inte så stor som man kunde önska. Internet erbjuder dock fantastiska möjligheter att komma in på nordiska mediers webbplatser, vilket innebär att man exempelvis kan få färsk nordiska nyheter i ord, ljud och bild på sin datorskärm. Men alla vill och kan inte ständigt sitta uppkopplade framför datorn.

Det är viktigt att allmänradio och allmän-tv tar på sig uppgiften att distribuera inte bara nyhetsprogram utan också kulturprogram på bred basis från hela Norden. Den nya digitaltekniken måste kunna utnyttjas i detta syfte.

Det måste också bli lättare att få tag på böcker på Nordens olika språk på bibliotek och i bokhandlar. Att översätta litteratur mellan de skandinaviska språken är en väsentlig kulturgärning som är till glädje både för den som får översättningen och för utvecklaret av kunskaper om skillnader mellan språken i fråga. Men att alltid utgå från att skandinavisktalande inte klarar av att läsa en roman på gransspråken utan måste ha den översatt bidrar till att förstärka intrycket av att texter på gransspråken är svåra att tillägna sig.

Man bör pröva med direkt stöd till förlag till marknadsföring av nordiska litterära och fackspråkliga verk av värde på originalspråket. Böcker med parallella texter på två eller flera nordiska språk skall även kunna få stöd.

Ordböcker och andra hjälpmedel

Nordiska föreningen för lexikografi måste få fortsatt stöd för sitt viktiga arbete med att utveckla lexikografin som vetenskap på nordisk botten, och sin förmedlande roll genom konferenser, seminarier och skrifter som "Lexico-Nordica". Likaså bör de nordiska terminologiorganen och deras samarbetsorganisation Nordterm få stöd för sin verksamhet.

Utbudet av internordiska ordböcker måste ses över och uppdateringar och kompletteringar måste göras. Utvecklandet av en nordisk nätordbok bör fullföljas liksom utvecklingen av nordiskt flerspråkiga sökprogram i databaser. De nyss påbörjade projekten med isländsk-skandinaviska ordböcker bör följas upp, så att de kommer allmänheten till godo.

Tolkning och översättning

Eftersom det är orealistiskt att tro att alla personer med ett icke-skandinaviskt språk som modersmål alltid kan klara sig med sina kunskaper i något skandinaviskt språk i umgänget med andra nordbor måste tolkning och översättning också användas. Det är helt klart att detta är ett bättre alternativ än en övergång till engelska, som annars är det alternativ som står till buds.

Här är det viktigt att tolkningen och översättningen är professionell. Stöd måste ges till utbildning och vidareutveckling av detta område.

Den nordiska språkkonventionen

Nordiska ministerrådets påbörjade översyn av den nordiska språkkonventionen bör leda till att man får ett användbart instrument för att främja den nordiska språkgemenskapen. Uppföljningen på nationell nivå måste ske på ett mer energiskt sätt.

Parallelspråkighet

Med parallelspråkighet avses att två eller flera språk samtidigt fungerar och används i ett samhälle. Det innebär att det ena språket inte får slå ut eller ersätta det andra. Det räcker alltså inte med att två språkgrupper lever sida vid sida utan kontakt. Ett exempel på parallelspråkighet i Norden är Finland med finska och svenska, där man i lag jämställt språken och där man strävar efter att varje medborgare skall kunna det andra språket. Begreppet parallelspråkighet används främst för förhållandet mellan två eller flera standardspråk inom domäner där språkvalen i viss mån kan styras av institutionella beslut. Det har alltså en annan innebörd än mångspråkighet och flerspråkighet.

Den tilltagande internationaliseringen har medfört *ökat bruk av engelska* på många områden runt om i Norden, vilket kan innebära domänförluster för de nationella språken. Detta finns beskrivet i den samnordiska undersökningen "Engelska språket som hot och tillgång i Norden", som i sin tur är en sammanfattning av nationella rapporter. Även om danska, norska, svenska i Sverige och finska i Finland, som har relativt sett en stor mängd talare, i dag inte är direkt hotade, så ser många språkforskare ändå en risk för att engelskan kan fortsätta att tränga undan dem. Det kunde så småningom föra till en situation då de nationella språken bara lever kvar inom privatlivets sfär. Hur snabbt situationen förändras i riktning från nationalspråken till engelska inom högre utbildning och forskning redovisades av den konferens om parallellspråkighet som avhölls i juni 2004. Här kunde man konstatera att Bolognaförklaringen – trots att avsikten är den motsatta – starkt har bidragit till denna utveckling. Inom arbetslivet kan ett ensidigt bruk av engelska leda till bristande förståelse med sämre kvalitet, konkurrenskraft och arbetstillfredsställelse som följd.

Att motarbeta användningen av engelskan som lingua franca är varken möjligt eller önskvärt. Däremot är det hög tid att stärka och hävda de nationella språkens roll och avvärja onödiga domänförluster samt att verka för en övertänkt språkpolitik när det gäller den parallellspråkighet som man kan acceptera. Även om engelskan har en dominerande ställning som lingua franca bör givetvis också andra språk komma ifråga när så är lämpligt.

Exempel på insatser

Inom universitet och högskolor är siktet ett vetenskapssamhälle som är både nationalspråkigt och engelskspråkigt. Stöd bör ges till förslag som syftar till att stärka de statsbärande nordiska språken som vetenskapliga språk. Det gäller bl.a. krav på att forskare skall informera om sin forskning på något av dessa språk, stöd till professionell översättning till engelska av vetenskapliga artiklar och kravet på att avhandlingar skrivna på engelska förses med en utförlig sammanfattning på något av dessa språk. Förmedling av forskningsresultat på Nordens statsbärande språk bör vara meriterande. Studenter måste få undervisning i "akademiskt skrivande" både på nordiska språk och på engelska.

Vidare bör alla högskolor och på sikt alla utbildningsanstalter formulera språkpolitiska planer för hur de skall hantera den parallellspråkssituation som i dag de facto råder. Språkval bör vara genomtänkta. Det finns goda exempel på detta, såsom Helsingfors universitet. Förhållandet att det runt om i Norden finns studerande med icke-nordiska modersmål bör utnyttjas bättre.

Därtill bör parallellspråkstrategier utvecklas vid universitet och högskolor där färöiska, samiska och grönländska används, så att dessa kan tjäna som vetenskapsspråk.

Mångspråkighet och flerspråkighet

Det kan vara praktiskt att skilja på *mångspråkighet*, som avser samhället, och *flerspråkighet*, som avser individer. I ett land kan flera språk användas i samma eller olika sammanhang. Ett mångspråkigt land innebär inte nödvändigtvis att alla medborgare behärskar alla de språk som förekommer där, och ett antal flerspråkiga medborgare i ett land innebär inte att landet automatiskt betraktas som mångspråkigt. Flerspråkighet hos individen innebär att denna förutom sitt modersmål även behärskar ytterligare minst ett språk som *andraspråk*. Med *andraspråk* avses språk som inte är inlärares modersmål men som lärs in i en miljö där det används i naturlig kommunikation.

Runt om i världen är mångspråkighet och flerspråkighet normalsituationen. Norden har ofta ansetts vara undantag. Men genom de senare decenniernas invandring har alltfler länder i Norden blivit alltmer mångspråkiga. Alla länder, utom möjligen Island och Färöarna, har dock tidigare de facto varit mångspråkiga till följd av existensen av inhemska minoritetsgrupper. Medvetenheten om detta har egentligen blivit allmän först på senare tid, och den har sannolikt påverkats av situationen med de nya invandrar-språken.

Förutom nationalspråken och de historiska minoritetsspråken är 150–200 av världens språk modersmål för nordborna. Finlands, Norges och Sveriges ratificering av Europarådets minoritetsspråkskonvention har inneburit en stimulans för företrädare för de berörda språkgrupperna och en ökad medvetenhet i samhället om dessa minoritetsspråks existens. När det gäller de nya nordbornas modersmål, de s.k. invandrar-språken, har målet för politiken svängt från assimilering, d.v.s. det att man överger det egna modersmålet till förmån för det nya landets språk, till integrering, d.v.s. det att man behåller sitt modersmål vid sidan av det nya landets språk. Denna utveckling berör givetvis även minoritetsspråken och innebär ökade möjligheter för dessa språkgrupper att hävda sina modersmål.

Konsekvenserna av detta bör belysas och följas upp. Det positiva med mångspråkighet och flerspråkighet måste lyftas fram.

Exempel på insatser

För grönländska måste särskilda insatser göras för att stödja språken inom medier, utbildning och kulturella institutioner så att det kan fortsätta fungera som samhällsbärande språk. Stöd skall också ges för ordboks- och terminologiarbete, sammanställande av språkbanker samt till språkteknologisk utveckling.

För minoritetsspråken skall stöd ges till dokumentation såsom ordböcker, språkbruksundersökningar och språkvetenskapliga beskrivningar. Stöd skall också ges till kurser om språket och till kulturinsatser som skönlitterär utgivning, teater- och filmverksamhet, språkcentrer o.d. Stöd skall dessutom ges till modersmålsundervisning och undervisning på modersmålet.

För de nyare invandrarspråken skall modersmålsundervisning ges till skolbarn. För varje sådant språk bör det finnas forskning och undervisning vid åtminstone ett nordiskt universitet eller en nordisk högskola.

Följande rättigheter bör uppmärksammas och stärkas:

- Rätten att enligt Nordiska språkkonventionen använda några av Nordens språk i ett grannland.
- Rätten till undervisning i och om de nationella minoritetsspråken samt rätten att använda dem enligt den europeiska minoritetsspråkskonventionen.
- Rätten för nordbor med utländsk bakgrund till undervisning i och om utomnordiska modersmål samt rätten att få viktig samhällsinformation på dessa språk.

Norden som språklig föregångsregion

Det internationella språksamarbetet har expanderat kraftigt de senaste årtiondena. Man kan tala om en expansion på tre nivåer.

För det första måste det rent praktiska språksamarbetet öka i och med att så många fler länder dagligen möts så mycket oftare i samarbete kring arbetsmarknad, vetenskap, politik m.m. Det ställer ökade krav på tolkning, översättning, terminologiarbete, termdatabaser o.d. Den nordiska modellen innebär att åtminstone statsbärande språk skall ha likvärdig ställning och att så många som möjligt skall kunna använda sitt modersmål. I allt väsentligt sammanfaller dessa språkpolitiska mål med EU:s. Den nordiska modellen skulle kunna vara en förebild för andra regioner, där närstående språk är samhällsbärande. I Europa kan man t.ex. urskilja en romansktalande region, en slavisktalande region och en nordisktalande region. Det förekommer delvis en språklig sam-

verkan i den romansktalande regionen. Men om det språkliga samarbetet ökade i dessa regioner enligt nordisk modell, skulle det främja en utveckling där den språkliga globaliseringen inte bara sker på engelskans villkor.

För det andra ökar samarbetet mellan språkorganisationer. Mellanstatliga organisationer med uppgifter liknande Nordens språkråd växer fram i Europa, t.ex. Europeiska samarbetsorganisationen för nationella språkinstitutioner (Efnil) sedan 2003. Nordens långa erfarenhet av mellanstatligt samarbete inom språkvård och språkpolitik har mycket att tillföra dessa organisationer. Särskilt Baltikum och EU är viktiga områden för detta samarbete.

För det tredje blir språkforskningen, liksom annan vetenskap, alltmer internationaliserad. Inom vissa språkpolitiskt centrala områden är Norden framstående och har möjlighet att inta en internationell tätt position; vi vill peka ut andraspråksforskning, språkpedagogik och språkteknologi, särskilt vad angår talat språk, samt klarspråksarbete, d.v.s. att göra myndighetsspråket begripligare. I ett internationellt perspektiv är Norden också särskilt intressant, eftersom det kan kallas ett "språksociologiskt laboratorium". Slagordet syftar på att de nordiska staterna har mycket likartade samhälls- och språkförhållanden, till stor del också mycket likartade språk. De samhälleliga konsekvenserna av relativt små skillnader i utbildnings- och kulturpolitik, språkattityder och olika språkpolitiska insatser låter sig alltså utomordentligt väl studeras med Norden som "laboratorium". Det bör lyftas fram i internationella sammanhang.

Exempel på insatser

Den nordiska modellen

Det nordiska språksamarbetet bör lyftas fram som en modell vid internationella kontakter. Karaktäristiskt för den nordiska språksamarbetet är att det är demokratiskt och öppet för insyn samt att det är offentligt finansierat.

Baltikum

Baltikum räknas som Nordens närområde och det är viktigt med erfarenhetsutbyte mellan Norden och Baltikum på alla områden. Det måste dock stå klart när det gäller språksamarbetet att Baltikum inte kan dras in i det reguljära nordiska språksamarbetet, eftersom detta samarbete ytterst vilar på användandet av de skandinaviska språken. En form av grannspråksförståelse existerar visserligen mellan estnisktalande och finsktalande. Men ett reguljärt samarbete som omfattade hela Norden och hela Baltikum skulle innebära en övergång till engelska.

Ett nordiskt-baltiskt seminarium för att komma fram till lämplig form för språksamarbete bör snarast ordnas.

EU och EEC

Inom EU och EEC bör man bygga upp ett nordiskt språksamarbete som inriktar sig på dels att verka för att nordiska politiker och tjänstemän som arbetar inom EU och EEC utnyttjar översättnings- och tolkningstjänsten i önskvärd grad, dels att stödja arbetet med att få enklare och begripligare EU-texter. Här kan det framgångsrika klarspråksarbete som bedrivits på sina håll i Norden tjäna som förebild.

Den utveckling av maskinöversättningsprogram som äger rum inom EU:s ramar (bl.a. systran-moduler) måste komma de nordiska EU-språken till del. Dessa moduler skall utvecklas inte bara i riktningen från Nordens språk till engelska utan lika mycket mellan Nordens språk och mellan Nordens språk och andra EU-språk.

Utlandslektorer

Nordiska lektorer i utlandet är det nordiska språksamarbetets ansikte utåt. Det är därför avgörande att de ges möjligheter att driva och utveckla detta samarbete genom *Samarbetsnämnden för Nordenundervisning i utlandet*.

Läromedel i nordiska språk som andraspråk, moderna översättningar och kulturpolitiska kampanjer kan alla medverka till att underlätta lektorernas viktiga arbete med att sprida kännedom om Norden.

Forskning

För att stödja utvecklingen av nordisk språkförståelse bör alltså sådan forskning stimuleras som avser etnografiskt inriktade undersökningar av internordisk kommunikation till vardags i arbetsliv och utbildning (se s. 21).

Tre andra områden kan också pekas ut, bland annat därför att Norden redan är framstående inom dem och har möjlighet att inta en internationell tätposition: andraspråksforskning, språkpedagogik och språkteknologi. Nordiska forskarskolor och forskarnätverk måste stödjas inom dessa områden. Viktigt för den språkteknologiska forskningen är också utbyggnaden av basresurser som parallellspråkskorporusar eller semantiska ordnät (se s. 29).

Organiseringen av det nordiska språksamarbetet

Nordiska ministerrådet måste stärka organiseringen av det nordiska språksamarbetet. Genom att tillskapa ledningsgruppen Nordens språkråd har ministerrådet fått goda möjligheter att utforma en kraftfull nordisk språkpolitik. Ansvarsfördelningen bör tydliggöras.

Exempel på insatser

Det är viktigt att verksamheten inte enbart bedrivs som projekt utan att det finns en basverksamhet och annat kontinuerligt arbete. För att driva denna måste samordningen stärkas. En lättillgänglig och informativ webbplats måste byggas upp och resurser avsätts för att upprätthålla den. Informationen om det nordiska språksamarbetet och nordisk språkgemenskap bör över huvud taget göras lättare tillgängligt och spridas.

De nationella språkvårdsorganen är i egenskap av organ som har officiellt uppdrag att driva nationell språkpolitik och nordiskt samarbete viktiga aktörer i det nordiska språksamarbetet. Möjligheterna till samarbete dem emellan måste vidmakthållas, bland annat måste det vara möjligt att upprätthålla ett organiserat nätverk och anordna årliga språkmöten.

Samarbetet mellan Nordiska ministerrådet och Föreningen Norden bör förstärkas.

IT och den språkteknologiska utvecklingen

I de nationella språkpolitiska handlingsdokumenten och på flera ställen i detta dokument lyfts *språkteknologin* fram som ett viktigt område, och det finns en uttalad önskan att man skall satsa mycket på detta område. Det är framför allt följande områden som är intressanta: elektroniska och traditionella ordböcker och uppslagsverk på Internet, skrivstödsprogram, parallellspråskorpusar både för talat och skrivet språk och automatisk översättning. Eftersom detta kräver stora resurser är ett nordiskt samarbete här absolut nödvändigt. Det finns ett allmänt politiskt intresse av att Norden här kan bli bland de ledande nationerna i Europa. Eftersom IT-sektorn är en av de domäner där engelskan dominerar, uppfyller man också kravet om parallellspråkighet på detta vis.

Exempel på insatser

Samnordiska ord- och textdatabaser för såväl talat som skrivet språk samt parallellkorpusar bör ställas samman och göras tillgängliga. Verk som uppbär offentligt stöd i ett nordiskt land måste ställas till forskningens förfogande i elektronisk form.

Det språkteknologiska samarbete som redan nu finns bör ytterligare stärkas. Det gäller bl.a. nordiska språkteknologiska nätverket *NorDokNet* och det nordiska terminologiska nätverket *Nordterm*.

Begrepp och definitioner

<i>andraspråk</i>	Språk som inte är modersmål men som lärs in en miljö där språket används i naturlig kommunikation. En person med turkiska som modersmål som bor i Sverige och som lärt sig svenska har svenska som andraspråk. Jämför <i>främmandespråk</i> .
<i>assimilering</i>	Det att en minoritet, t.ex. en invandrargrupp i ett samhälle, helt överger sin egen kultur, och övertar det omgivande samhällets kultur, så att ursprungliga kulturskillnader försvinner. Jämför <i>integrering</i> .
<i>domänförlust</i>	Övergång från ett språk till ett annat inom ett visst ämnesområde, vilket alltså innebär en domänförlust för det första språket (och en domänvinst för det andra). Det medför för det förlorande språket bl.a. att inga nya termer utvecklas på området och att man inte längre kan använda språket när man talar om ämnet på vetenskaplig nivå.
<i>flerspråkighet</i>	Det att en person har två modersmål eller att en person förutom sitt modersmål behärskar ytterligare ett eller flera språk på en nivå som i stort sett är densamma som för modersmålet. En person som växer upp i ett tvåspråkigt hem och tillägnar sig båda språken blir flerspråkig. En person med annat modersmål än omgivningens språk och som också lär sig omgivningens språk väl blir flerspråkig. – Ofta används det synonymt med mångspråkighet (se detta).
<i>främmandespråk</i>	Språk som lärs in i en miljö där det inte hör naturligt hemma. Ett typiskt exempel i Norden är engelska som lärs ut som obligatoriskt ämne i skolan. Jämför andraspråk.
<i>grannspråk</i>	Två eller flera språk som talas i närliggande länder och som är inbördes förstäligena till någon grad. I Norden ses danska, norska och svenska som grannspråk.
<i>inbemska språk i Norden</i>	Språk som har funnits i Norden åtminstone i tusen år: danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska, svenska.
<i>integrering</i>	Det att en minoritet, t.ex. en invandrargrupp i ett samhälle, blir

	delaktig av det nya samhället utan att de gruppen behöver ge upp sin kultur. Jämför assimilering.
<i>lingua franca</i>	Språk som används som hjälpspråk mellan människor vars modersmål inte är inbördes begripliga. I dag är engelska som är spritt som främmandespråk i stora delar av världen lingua franca för många. Norska kan fungera som lingua franca för personer bosatta i Norge med andra språk som modersmål.
<i>majoritetsspråk</i>	Det språk som talas av majoriteten i ett land. I Danmark är danska majoritetsspråk, och på Island är isländska majoritetsspråk. Det har alltså inget med antalet talare att göra. Jämför minoritetsspråk.
<i>minoritetsspråk</i>	Det språk som talas av minoriteten i ett land. I Sverige är finska ett minoritetsspråk. Det har alltså inget med antalet talare att göra. Jämför majoritetsspråk.
<i>mångspråkighet</i>	Det att flera språk används i ett land. I Finland exempelvis används bl.a. finska, svenska och samiska. Det innebär inte att varje finländare behärskar dessa språk. Jämför flerspråkighet.
<i>nationalspråk</i>	Det språk som förknippas med en nation. I bl.a. Finland används det synonymt med statsbärande språk (se detta).
<i>nordbo</i>	I detta dokument och i deklARATIONEN används detta uttryck om en person som bor permanent i Norden.
<i>Nordens språk</i>	I detta dokument och i deklARATIONEN används detta uttryck för danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, jiddisch, kvänska, meänkieli (tornedalsfinska), norska, romani, samiska, svenska teckenspråken och tyska (i Danmark).
<i>nordgermanska språk</i>	Den underavdelning av germanska språk som omfattar danska, färöiska, isländska, norska och svenska.
<i>nordiska språk</i>	Som språkvetenskaplig term finns en lång tradition att använda detta om nordgermanska språk (se detta). I andra sammanhang används det ibland om alla inhemska språk i Norden (se detta), oavsett släktskap.
<i>primär språkgemenskap</i>	Den språkgemenskap som finns mellan nordbor med de inbördes begripliga skandinaviska språken, d.v.s. danska, norska och svenska, som modersmål.
<i>sambällsbärande språk</i>	Språk som är så utbyggt att det kan användas för ett samhälles alla krav, t.ex. administration, utbildning, forskning, kultur, arbetsliv.
<i>sekundär</i>	Den språkgemenskap som finns mellan nordbor som har något

<i>språkgemenskap</i>	icke-skandinaviskt språk som modersmål men som ändå behärskar något skandinaviskt språk och alltså använder det som hjälpspråk.
<i>skandinaviska språk</i>	Den undergrupp till nordgermanska språk (se detta) som omfattar danska, norska och svenska.
<i>språkpolitik</i>	Medveten styrning av hur språk används i ett samhälle eller något annat sammanhang.
<i>statsbärande språk</i>	Språk som har ställning som en stats administrativa huvudspråk och som hävdas som huvudspråk i internationella sammanhang.

Källor

- Engelska språket som hot och tillgång i Norden.* Nordiska ministerrådet. Tema Nord 2002:561
- Engelsken og de nordiske språkene på høyskoler og universitet.* En konferanse om parallellspråkighet. Voksenåsen 7. og 8. juni 2004. Referat av TGD/DFS
- Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk.* Europarådet 1992
- Handlingsplan for norsk språk og informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).* Revidert utgave. Norsk språkråd juni 2001 <www.sprakrad.no/iktrev.htm>
- Helsingforsavtalet.* Samarbetsöverenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. 1962
- Internordisk sprogforståelse i en tid med øget internationalisering.* Projekt under ledning av Lars-Olof Delsing vid Lunds universitet på uppdrag av Nordisk kulturfon- den. <www.nordkontakt.nu>
- Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket.* SOU 2002: 27. <www.regeringen.se>
- Nordisk Sprogpolitik. Politik for nordisk sprogsamabejde i det 21. århundrede.* Nordisk ministerråd. Maj 1998
- Oversigtlig redegørelse for aktuelle udredninger vedrørende nabosprogsundervisningen i Norden.* Till Nordisk ministerråds sprogpolitiske referencegruppe. Henrik Møller. December 2001
- Plan for styrking av norsk språk, perioden 2001-2003.* Norsk språkråd. <www.sprakrad.no/plan0103.htm>
- Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik. Kulturministeriet 2003.* <www.kum.dk/sw6576.asp>
- Språkpolitiskt program.* Godkänt av direktionen för Forskningscentralen för de inhemska språken den 16 februari 1998. <www.kotus.fi/pasvenska>

Start för en offensiv samisk språkpolitik. Handlingsprogram. 2004. <www.sametinget.se/sametinget/view.cfm?oid=1839&sat=no&clientmode=>

Stortingsmelding 48 (2002-2003). < <http://odin.dep.no/repub/02-03/stmld/48/>>

Tandefelt, Marika: Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland 2003. <www.kotus.fi/svenska/handlingsprogram.shtml>

Undervisning i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden.
Utredning på uppdrag av Nordiska ministerrådet utarbetad av Anna Helga Hannesdóttir och Gitte Mose. Tema Nord 2003:507

A photograph of three smooth, dark grey stones stacked vertically on a light-colored surface. The background is a soft, out-of-focus landscape with a pale sky and a body of water.

Språkpolitik genom lagstiftning – exemplet Finland

Av Sten Palmgren

Artikeln beskriver bakgrunden till Finlands språklagstiftning och orsakerna till att finska och svenska är landets officiella språk. Båda språken är lagfästa i grundlagen och har getts en likvärdig formell ställning trots att svenskan de facto är ett minoritetsspråk i Finland. I artikeln behandlas frågan om lagstiftningens betydelse som instrument för att bedriva språkpolitik. Sammanfattningsvis konstateras att lagstiftningen är ett nödvändigt men inte tillräckligt instrument för att tillgodose individens språkliga rättigheter. För att en språklig minoritets rättigheter skall tillgodoses på olika områden i samhällslivet krävs inte bara lagstiftning utan också positiva attityder och klart formulerade strategier hos myndigheterna.

För att förstå den officiella språkpolitiken och Finlands språklagstiftning är det nödvändigt att se tillbaka på landets historia. Ända fram till 1809 var Finland en organisk del av Sverige och svenskan var, om man frånser latinet, det dominerande språket i förvaltningen liksom även inom vetenskap och kultur.

När Finland anslöts som storfurstendöme till Ryssland kvarstod svenskan som dominerande språk i lagstiftning och förvaltning. I ryskt intresse låg visserligen att förhålla sig positivt till kraven på en bättre ställning för finskan, inte minst för att detta kunde bidra till att fjärma Finland från det gamla moderlandet Sverige. Det var ändå först 1906 som finskan blev huvudspråket i lagberedningen.

Efter självständighetsförklaringen 1917 stadfästes en ny regeringsform år 1919. Språkbestämmelserna i regeringsformen (14 §) kom till efter långa förhandlingar och blev avgörande inte minst för svenskans ställning. Kraven från finsksinnat håll på att reducera svenskan till ett minoritetsspråk avvisades och likaså avvisades kraven från svensksinnat håll på att skapa särskilda självstyrda regioner för den svenska befolkningen. Landskapet Åland fick dock av historiska skäl och efter internationell påtryck-

ning en långtgående självstyrelse som syftade till att Åland skulle förbli enspråkigt svenskt.

Betydelsefullt för utvecklingen blev att det i regeringsformen slogs fast att finskan och svenskan är landets "nationalspråk". Detta lade grunden för landets officiella tvåspråkighet, som innebär att svenskan juridiskt sett har samma status som finskan, trots att svenskan i realiteten i många avseenden är ett minoritetsspråk.

En särskild språklag stiftades 1922. Den innehöll närmare bestämmelser om administrativ indelning och om rätten att använda finska och svenska i kontakten med myndigheterna. Lagen kompletterades med särskild lagstiftning om den språkkunskap som krävs av statliga tjänstemän. På svenskspråkigt håll försökte man givetvis få garantier för svenskans fortbestånd och på finskspråkigt håll försökte man bryta svenskans dominerande ställning i den offentliga förvaltningen. Trots att en kompromiss nåddes lagstiftningsvägen, fortsatte språkstridigheterna och trappades upp för att avta först i slutet av 1930-talet. Krigstiden och efterkrigstiden gjorde att språkfrågan hamnade i bakgrunden och det blev vanligare att se landets tvåspråkighet som en naturlig del av den finländska identiteten.

Vid tillkomsten av 1922 års språklag och lagen om språkkunskapskrav för tjänstemän var tjänstemannakåren liten. I dag är den offentliga förvaltningen betydligt större och dessutom sköter kommunerna en stor del av förvaltningen. Tjänstemännens faktiska språkkunskaper varierar stort och ett praktiskt problem har blivit att tjänstemännen ofta inte alls har den språkkunskap som lagen skulle förutsätta, trots att alla i något skede av sin skolgång läser det andra inhemska språket.

Registrering av språktillhörighet

När ett barn föds registreras barnets modersmål i befolkningsregistret. Föräldrarna bestämmer vilket barnets modersmål är, men endast ett språk kan registreras. Det är således inte möjligt att registrera sig som tvåspråkig.

Registreringen säger inte nödvändigtvis hela sanningen om individens faktiska språkkunskaper. Framförallt säger den ingenting om vilka kunskaper individen har i det andra språket. Det står var och en fritt att utan närmare motivering ändra den språktillhörighet som registrerats.

Den svenskregistrerade befolkningen i Finland uppgår till omkring 290 000 personer,

vilket är ca 5,5 % av landets hela befolkning. Till följd av att den finsktalande befolkningen ökat kraftigt i antal sedan 1900-talets början har den svensktalande befolkningens relativa andel sjunkit.

Nygamal grundlag

Regeringsformens bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter ändrades 1995 för att bättre anpassas till Europeiska människorättskonventionen. Paragraf 14 om finskans och svenskans ställning som nationalspråk behölls i princip oförändrad, men i paragrafen infördes ett nytt stycke om samernas, romernas och andra gruppers rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. De språkliga skyldigheterna utsträcktes uttryckligen till att gälla "det allmänna", dvs. inte bara staten utan också kommunerna, evangelisk-lutherska kyrkan och vissa andra offentligrättsliga organisationer. Enligt den gamla ordalydelsen skulle "finsk medborgares" rätt att använda sitt finska eller svenska "modersmål" tryggas genom lag. Ordalydelsen ändrades 1995 så, att uttrycket finsk medborgare ersattes med "var och en" och ordet modersmål ändrades till "eget språk". När regeringsformen ersattes med en ny Grundlag för Finland år 2000 togs paragrafen om språkliga rättigheter i sak oförändrad in i paragraf 17, dock så att några språkliga ändringar gjordes i den svenska lagtexten, som lyder:

Finlands grundlag (731/1999)

17 §

Rätt till eget språk och egen kultur

Finlands nationalspråk är finska och svenska.

Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällsliga behov enligt lika grunder.

Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.

Den nya språklagen

I takt med samhällsutvecklingen blev 1922 års språklag med tiden i många avseenden föråldrad. Vissa bestämmelser föll i glömska och på många orter blev det allt svårare att i förvaltningen kunna använda svenska. De ålderdomliga bestämmelserna bidrog till en negativ utveckling. För att råda bot på detta och för att i praktiken omsätta den nya grundlagens bestämmelser stiftades en helt ny språklag (423/2003) och en ny lag om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda (424/2003). Lagarna trädde i kraft den 1 januari 2004.

Enligt den nya lagstiftningen delas kommunerna liksom förr in i enspråkiga och tvåspråkiga kommuner. Nytt är att också myndigheterna definieras som enspråkiga eller tvåspråkiga. Om både enspråkigt svenska kommuner och enspråkigt finska kommuner eller minst en tvåspråkig kommun hör till en myndighetens verksamhetsområde, är också myndigheten tvåspråkig. Således är t.ex. länsstyrelsen i Södra Finlands län tvåspråkig, fastän den har sitt säte i den enspråkigt finska staden Tavastehus.

Den nya språklagen anger miniminivån för myndigheternas skyldigheter – enligt en uttrycklig bestämmelse får myndigheterna naturligtvis ge bättre språklig service än vad lagen förutsätter. Den nya lagstiftningen utgår från serviceprincipen i förvaltningen. Ingen skall behöva kräva att få använda sitt eget språk, utan myndigheten skall i sin verksamhet självmant se till att individens språkliga rättigheter tillgodoses i praktiken. Lagen innehåller också bestämmelser om språket i myndigheternas information till allmänheten samt bestämmelser om språket i lagar och andra författningar och om språket på skyltar och trafikmärken.

Bestämmelserna om de statliga myndigheternas interna arbetsspråk är betydligt flexibla än förr och gör det möjligt för myndigheterna att själva bestämma vilket eller vilka språk de använder i sitt interna arbete. Däremot är bestämmelserna om det språk som används i kommunikationen utåt, t.ex. i domar och beslut, mycket detaljerade.

En tvåspråkig myndighet skall betjäna allmänheten på finska och svenska och den skall utåt visa att den betjänar på båda språken. Principen är att en tvåspråkig myndighet själv skall kunna fungera på båda språken, utan att man behöver använda tolk. Beslut och andra dokument utfärdas i original på det språk som skall användas i det enskilda fallet och inte i form av översättning. En annan sak är sedan att originalet kan komma till så att utkastet skrivs på ett språk och sedan översätts till det andra.

Språklagen är neutral i förhållande till finskan och svenskan. Lagens bestämmelser gäl-

ler båda språken på samma sätt och behandlar ingetdera som majoritets- eller minoritetsspråk. Meningen med den nya språklagen var inte heller att öka eller minska någondera språkgruppens språkliga rättigheter. Den bärande tanken för den nya lagstiftningen var dock att lagens bestämmelser bättre än förr skall tillämpas i praktiken.

Eftersom framförallt de svenskspråkiga ofta inte kunnat använda sitt språk på det sätt som lagen förutsätter, kan man säga att ett viktigt syfte med den nya lagen var att återuppliva de gamla bestämmelserna. Tanken var att en ny form och ett nytt innehåll skulle starta upp en process hos myndigheterna. Myndigheterna skulle bli tvungna att se över sina rutiner och arbetsmetoder och lägga upp en strategi för sin språkliga service. I den bemärkelsen skall den nya lagstiftningen ses som ett startskott för en långsiktig process.

Skolan och den högre utbildningen

Den finländska skolmodellen utgår från att det i tvåspråkiga kommuner finns separata finska och svenska skolor. Också enspråkiga kommuner är skyldiga att ordna grundläggande utbildning på det andra språket, om det finns invånare i kommunen som tillhör den språkgruppen. Bestämmelserna om detta finns i skollagstiftningen. Likaså finns det bestämmelser om yrkeshögskolornas och universitetens språk i speciallagstiftningen. Yrkeshögskolorna och universiteten är i allmänhet enspråkigt finska eller svenska, men det finns också tvåspråkiga lösningar (t.ex. Helsingfors universitet och Tekniska högskolan).

Den språkpolitiska debatten i Finland rör sig i dag främst kring skolspråket – inte så mycket kring frågan om att skolorna är separata som om svenska skall vara ett obligatoriskt ämne i undervisningen i de finska skolorna.

Offentlig och privat verksamhet

Traditionen i nordisk rättskultur har varit att inte genom lagstiftning reglera den privata sektorns skyldighet att betjäna allmänheten på olika språk, fastän det allmänna diskrimineringsförbudet givetvis även har gällt privata näringsidkare.

I takt med att den offentliga sektorn börjat upphandla tjänster av privatföretag eller för övrigt privatisera verksamheten har det uppkommit ett behov att lagstiftningens vägen försöka garantera basservice på båda nationalspråken också i dessa fall. Språklagen innehåller en bestämmelse om myndigheternas skyldighet att försäkra sig om att den språk-

liga service som förutsätts av myndigheterna garanteras också när verksamheten läggs ut.

Sedan gammalt finns det också bestämmelser om att produktinformation skall ges åtminstone på kommunens språk och åtminstone på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner.

Staten och kommunerna stöder olika konstformer, så som litteratur, teater, film och bildkonst men också t.ex. idrott och ungdomsverksamhet. Stöden är endast delvis lagreglerade, men i den mån staten stöder finsk kultur uppstår det alltid – till följd av paragraf 17 i grundlagen – en skyldighet att behandla svensk kultur ”enligt lika grunder”. För en språklig minoritet har det givetvis stor betydelse hur samhällets ansvar att stödja olika kulturformer definieras, dvs. vad som anses ingå i det allmännas uppgiftsområde (”public service”).

Det allmännas skyldighet att stödja nationalspråken

Enligt grundlagen skall det allmänna tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder. I språklagen (35 §) finns dessutom en ny bestämmelse, enligt vilken myndigheterna i sin verksamhet skall förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. Denna bestämmelse syftar bl.a. till att stödja nationalspråkens ställning i Europeiska unionen.

Rättigheter och språklig verklighet

Erfarenheterna från Finland visar att lagstiftningens krav inte alltid uppfylls i praktiken. Orsaken kan vara okunskap eller negativa attityder, men kan antagligen oftast förklaras med att språkkunskaperna är otillräckliga och att efterfrågan är för liten – finlands-svenskar väljer så ofta att automatiskt börja med att använda finska.

Utgångspunkten för den nya lagstiftningen är att den skall utgöra basen för ett långsiktigt arbete som siktar till att få myndigheterna att fungera bättre. Det är illa, inte bara för rättssäkerheten utan också för människornas trivsel och välbefinnande, om verkligheten inte motsvarar det som lagen föreskriver. Erfarenheten visar att lagen i sig är ett nödvändigt, men inte tillräckligt instrument för en aktiv språkpolitik. Vad som ytterligare krävs är strategier, planering och inte minst bearbetning av attityder så att också de språkliga minoriteterna kan och vågar använda sitt eget språk.

Lagstiftning som instrument för språkpolitik

Det är allmänt känt att lagstiftning är ett medel för att genomföra politik. Det är också känt att det finns gränser för vad som är möjligt att åstadkomma med lagstiftning. Det är inte heller ett helt okänt fenomen att politiker vill vara välvilligt inställda och därför gör sig skyldiga till orealistisk lagstiftning. För att lagstiftningen skall slå igenom krävs i allmänhet resurser av olika slag – det räcker inte med att föreskriva straff för den som bryter mot lagen.

När det gäller lagstadgade *rättigheter* är det viktigt att de tillgodoses i praktiken. Gör de inte det, blir den enskilda individen lidande och i värsta fall förlorar människorna sin respekt för lagstiftningen. God lagstiftning bör därför präglas av realism i kombination med att det allmänna förbinder sig att faktiskt göra det som utfästs. När det gäller språkliga rättigheter är det förstås av stort värde att ha grundstenarna murade i lagstiftningen, men väldigt mycket kan åstadkommas med faktiskt handlande – utan att det nödvändigtvis behöver vara lagreglerat.

Summary

This article describes the background to the Finnish language legislation and outlines the reasons why both Finnish and Swedish are official languages. Both languages have been confirmed by the Constitution and have been formally stipulated as equal, although Swedish in fact is a minority language in Finland. The article deals with the importance of legislation as an instrument for carrying out language policies. As a conclusion the article states that legislation is a necessary instrument, but is not enough to provide for linguistic rights for the individual. Safeguarding the rights of a linguistic minority in different spheres of social life requires not only legislation, but also positive attitudes and clear authority formulated strategies.

Litteratur:

Mikael Reuter: *Ny språklag i Finland*. Språk i Norden 2003.

Ny språklag. Språklagskommittéens betänkande 2001:3.

Regeringens proposition 92/2002 rd.

Justitieministeriets webbplats: www.jm.fi (här finns information om språklagstiftningen)

Svenska Finlands folktings webbplats: www.folktinget.fi (här finns information om publikationer samt befolkningsstatistik)

A photograph of three smooth, dark grey stones stacked vertically on a light-colored surface. The background is a soft, out-of-focus landscape with a pale sky and a hint of water or a flat plain.

Funktion eller kultur – vad ska svensk språkpolitik syfta till?

Av Björn Melander

Propositionen om en samlad svensk språkpolitik (Bästa språket) har nyligen lagts fram. Den bygger på det omfattande betänkandet Mål i mun, som presenterades 2002. I denna artikel ska jag ge några synpunkter på den svenska språkpolitiken och beskriva de fyra huvudmålen som ställts upp för denna. Jag tar också upp de argument som framförts i debatten om en svensk språkpolitik, och försöker relatera dessa ståndpunkter till olika perspektiv på språk: som ett individuellt eller kollektivt fenomen, och som en kulturell eller funktionell företeelse.

Under de senaste 10–15 åren har den språkpolitiska aktiviteten varit hög i Sverige. Det kanske tydligaste uttrycket för detta är att flera offentliga utredningar har genomförts. År 1997 lade Minoritetsspråkskommittén fram sitt betänkande *Steg mot en minoritetspolitik*, vilket bl.a. resulterade i att Sverige nu har fem officiella minoritetsspråk (finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska). Efter ett förspel som innefattade ett regeringsuppdrag till Svenska språknämnden att utarbeta ett förslag till handlingsprogram för svenska språket (framlagt 1998), tillsattes år 2000 Kommittén för svenska språket, vilken presenterade sitt omfattande betänkande *Mål i mun* i april 2002. Regeringen lade sedan – efter en vidsträckt remissomgång för *Mål i mun* och en ingående beredning av en interdepartementell arbetsgrupp – i september 2005 fram en proposition till riksdagen om en samlad svensk språkpolitik (*Bästa språket*). I skrivande stund pågår också en utredning om teckenspråkets ställning (Dir 2003:169, 2005:40, 2005:100) som ska vara klar på våren 2006, och en utredning om finska och sydsamiska, vilken ska avslutas vid årsskiftet 2005/2006. (Dir. 2004:6 och 2005:23; ett delbetänkande *Rätten till mitt språk*, lades fram i maj 2005.)

I denna artikel ska jag ge några synpunkter på den svenska språkpolitiken. Jag utgår då från erfarenheter jag gjorde under den tid jag var huvudsekreterare i den parlamentariska kommitté som utarbetade *Mål i mun*, och huvudsakligen blir det därigenom

denna utredning och en del av det som den resulterat i som kommer att uppmärksammas. Framställningen är därför inriktad mot svenskan, medan andra språk i Sverige, t.ex. finskan, sydsamiskan och teckenspråket där som framgått en politisk process just nu pågår, inte kommer tas upp mer direkt. Men eftersom *Mål i mun* på många vis kom att behandla språksituationen i Sverige generellt, och propositionen *Bästa språket* helt explicit gör anspråk på att fastlägga en sammanhållen svensk språkpolitik, kommer jag att på olika sätt beröra även andra språk än svenskan.

Varför behövs en svensk språkpolitik?

Det finns flera orsaker till den ökande språkpolitiska verksamheten. På ett övergripande samhällsligt plan kan man peka på tre förhållanden som på skilda vis förändrat det språkliga landskapet. För det första har engelskan fått en allt starkare ställning. Genom utvecklingar som internationalisering, globalisering och europeisk integrering har engelskan kommit att användas allt mer inom allt fler samhällsområden. Frågan är då om engelskans starka position förorsakar domänförluster för svenskan och hur en sådan situation i så fall ska hanteras.

För det andra är Sverige genom invandring i dag ett mångspråkigt och multikulturellt samhälle på ett helt annat sätt än tidigare. Drygt en femtedel av invånarna i Sverige har på skilda vis sina rötter utanför landet. En vanlig uppgift är att det talas ca 200 olika språk i dagens Sverige.

För det tredje har etniska och språkliga minoriteter i större utsträckning än förut synliggjort sig och tagit strid för sina rättigheter. Sverige har aldrig varit ett etniskt och språkligt helt homogent land, men tidigare har man inte sällan agerat som om så vore fallet. Även om mycket återstår att göra är omedvetenheten i dag mindre och hållningarna annorlunda både från majoritetssamhällets sida och för minoriteternas del. Det kanske tydligaste utslaget är att Sverige nu, som nämnts, har fem officiellt erkända minoritetsspråk.

Dessa förhållanden är på intet sätt unika för Sverige utan hänger samman med storskaliga utvecklingar som på olika vis berör de flesta stater i världen. De utmaningar som skapas av sådana förändringar delar Sverige i stor utsträckning med andra länder både i Norden och Västeuropa mer allmänt; ytterst handlar det ju om att traditionella, förhållandevis homogena nationalstater övergår till mer mångspråkiga och multikulturella samhällen (jfr Boyd & Huss 2001). Sådana förändringar är därför närmast självklara utgångspunkter för arbetet med en nationell språkpolitik.

Språkdemokrati

Ser jag till vad som styrde arbetet med *Mål i mun*, och även till vad *Bästa språket* innehåller, finns det emellertid ännu en viktig faktor som bör framhållas. Vill man sätta en etikett på denna kunde det kanske vara "språkdemokrati" (naturligtvis är inte heller denna unik för Sverige).

Ett utslag av den språkdemokratiska ambitionen är den verksamhet som man brukar kalla "klarspråksarbete". Detta innebär ju att man verkar för att det offentliga språket ska vara klart, enkelt och medborgartillvänt, en strävan som bl.a. brukar motiveras med demokratiska argument. I *Bästa språket* (s. 1) skriver regeringen exempelvis: "En levande demokrati, där medborgarna deltar i det offentliga samtalet och kan göra sina röster hörda, förutsätter klara och begripliga myndighetstexter." Ett tämligen omfattande klarspråksarbete har som bekant bedrivits under de senaste decennierna och tveklöst har många framsteg gjorts. Nu står klarspråkarbetet inför nya utmaningar bl.a. till följd av den tekniska utvecklingen. Vad är klart, enkelt och medborgartillvänt då kontakterna mellan myndigheter och medborgare sker allt mer via Internet? Skrivråd som fungerar för papperstexter kanske inte gäller för texter på en datorskärm, och som läsare betar vi oss uppenbart på olika vis då vi läser från skärm respektive papper. Och hur påverkar Sveriges EU-medlemskap – kan texter tillkomna inom EU leva upp till klarspråksambitionerna?

En annan aspekt utgörs av frågan om språklig ojämlikhet i samhället. Att vissa grupper är språkligt missgynnade uppfattas av många inom det politiska Sverige som huvudfrågan för en språkpolitik. Även här är regeringen tydlig i *Bästa språket* (s. 1): "Sverige är [...] fortfarande ett klassamhälle. Tillgången till ett språk som är användbart i det offentliga livet är i hög grad ojämnt fördelad." Regeringen använder alltså uttrycket "klassamhälle", och social ojämlikhet är också den aspekt som tidigare mest uppmärksammats. Exempelvis har man med hänvisning till sådant som skillnader i läsvanor i hemmet menat att barn i arbetarklassfamiljer inte ges samma möjligheter som barn från medelklassen att tillägna sig ett fullgott språk, och att detta bland mycket annat är en av förklaringarna till de sociala skillnader som föreligger i skolframgång. Men tankegången går naturligtvis lätt att föra över till andra sociala dimensioner än arbetarklass–medelklass. Exempelvis kämpar många invandrargrupper med utanförskap, svårigheter i skolan och på arbetsmarknaden och brist på integration i samhället, och det är ju uppenbart att språkliga förhållanden är betydelsefulla för detta problemkomplex. Därmed har frågan också starka kopplingar till utvecklingen mot ett mer multikulturellt och mångspråkigt samhälle.

Språkpolitiska syften och mål

I de direktiv (2000:66) som regeringen gav Kommittén för svenska språket inför utarbetandet av *Mål i mun* avspeglas de ovan berörda språkpolitiska startpunkterna väl. I direktiven anges nämligen två huvudsyften för det tilltänkta handlingsprogrammet:

1. att främja svenska språket
2. att alla i Sverige – oavsett språklig och social bakgrund – utifrån sina förutsättningar skall ges likvärdiga möjligheter att tillägna sig svenska språket.

Den första punkten är främst förbunden med diskussionen om domämförluster till engelskan, men den kan också kopplas till en mer allmän språkvårdsambition – att förbättra förutsättningarna för att svenskan kan användas korrekt och i välvårdat skick är förstas ett sätt att främja språket. Den andra punkten sammanhänger naturligtvis med den språkdemokratiska tankegång jag berört och därmed också med framväxten av ett mångspråkigt och multikulturellt samhälle.

Vad har då föreslagits för att uppnå detta? *Mål i mun* är som berörts ett omfattande dokument och det innehåller ett 80-tal olika förslag till åtgärder. Propositionen *Bästa språket* är till omfånget mindre, men innehåller även den ett ganska stort antal åtgärds-punkter. Det är därför inte lätt att sammanfatta de tilltänkta åtgärderna, men ett sätt att summera grundtankarna i den föreslagna språkpolitiken kan vara att återge de fyra språkpolitiska mål som anges i *Bästa språket* (se speciellt avsn. 5) och som i allt väsentligt återfinns även i *Mål i mun*:

1. Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige.
2. Svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk.
3. Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig.
4. Alla ska ha rätt till språk
  - att utveckla och tillägna sig svenskan
  - att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket
  - att få möjlighet att lära sig främmande språk.

De båda första målen hänger samman med engelskans starka ställning. Tanken är förstas att domämförlusterna till engelskan bör motverkas så att svenskan ska kunna begagnas inom alla områden där vi vill kunna bruka den och förbli det språk som används för att hantera våra gemensamma angelägenheter inom politik, förvaltning m.m. Men målen har också bäring på utvecklingen mot ett mångspråkigt land – enligt dessa mål ska svenskan ha rollen av gemensamt kommunikationsmedel i ett samhälle där många olika språk lever tillsammans.

Mål tre och fyra är kopplade till det jag ovan benämnt ”språkdemokrati”. Att den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig är ju ett tydligt uttryck för strävan att slå vakt om klarspråksarbetet, och detta behöver nog inte kommenteras ytterligare. Målet att alla ska ha rätt till språk preciseras som framgår i tre delmål. Det första av dessa är alltså att alla ska kunna utveckla och tillägna sig svenskan. Detta är dels uttryck för ambitionen att motverka språksociala klyftor av olika slag, men hänger också samman med mångspråkigheten – ska svenskan vara det gemensamma språket måste förstås alla ges möjlighet att lära sig den. Det andra delmålet utgår från att varje individ har rätt att utveckla sitt modersmål. Språket utgör en viktig del av en persons identitet och kultur och alla har rätt att känna att man bemöts med respekt i dessa avseenden. Det sista delmålet gäller rätten att lära sig främmande språk, främst engelska, där ju Sverige ligger förhållandevis långt framme, men också andra språk – där situationen dessvärre är långt mindre gynnsam i dagens Sverige.

Några reaktioner på de föreslagna målen

Jag ska nu gå över till att kort redogöra för några reaktioner på de språkpolitiska mål som föreslås i *Mål i mun*. Därvid bygger jag främst på den sammanställning av remissvar som gjorts av Regeringskansliet (2003). (En mer utförlig diskussion av mottagandet av *Mål i mun* ges i Melander 2005 s. 200–205.)

Svenskan och engelskan

Om vi då börjar med de båda första målen, så förefaller tanken att man bör försöka motverka att svenskan trängs undan av engelskan inom vissa domäner i allt väsentligt stödjas av remissinstanserna – ingen inom det offentliga Sverige som givits möjlighet att yttra sig i remissomgången ifrågasätter mer direkt denna ambition. Jag tror dock att detta är en något missvisande bild, och det av två skäl. Det första skälet är att det är mitt intryck att om frågan ställs lite mer på sin spets så att strävan att värna svenskan kommer i konflikt med – eller kanske snarare uppfattas som varande i konflikt med – andra viktiga ambitioner, t.ex. målsättningen att öka internationaliseringen av svensk högre utbildning eller att det svenska näringslivet inte ska ha konkurrensnackdelar gentemot utländska medtävlare, ja då får svenskan stryka på foten. Symptomatiskt är att regeringen i *Bästa språket* på det hela taget nöjer sig med några allmänt hållna välviljiga formuleringar om svenskan i den högre utbildningen, men inte föreslår direkta och konkreta åtgärder. Det andra skälet är att omedvetenheten om debatten om domänförluster förefaller vara stor inom politik och förvaltning i Sverige. Diskussion om detta har ju nu förts under halvannat decennium bland språkfolk, men den verkar inte ha nått ut särskilt väl till Sveriges makthavare.

Går man utanför remissinstanserna för *Mål i mun* kan man också möta dem som ganska direkt ifrågasätter tanken på att värna svenskan. *Expressens* ledarskribent PM Nilsson kommenterade t.ex. utredningens förslag (7/4 2002) under rubriken "Gör Sverige tvåspråkigt". Han hävdar där att "det finns all anledning att välkomna och förstärka öppenheten för engelskan" och han förefaller snarast uppfatta svenskan som en belastning: "Det är på många sätt en sorg att tillhöra en så liten språkkultur som den svenska. Arbetsmarknaden är begränsad och den kulturella isoleringen karg." Jag tror inte PM Nilsson är ensam om en sådan inställning till svenskan, utan att den tvärtom inte alls är ovanlig bland svenskar i gemen.

Slutsatsen angående svenskan och engelskan blir därför enligt min mening att det är en central språkvårdsuppgift även i framtiden att driva diskussion och upplysning på temat "Vad är svenska språket bra för?" både gentemot svenska myndigheter och politiker och gentemot den svenska allmänheten i stort.

Svenskan och minoritetsspråken

De två första språkpolitiska målen har som framgått direkt bäring på våra minoritetsspråk genom att svenskan enligt dem ges ställning som gemensamt språk i ett mångspråkigt Sverige. Dessutom kan förstås åtgärder som mer primärt är tänkta att beröra förhållandet mellan svenska och engelska få återverkningar även för de andra språk som brukas inom vårt land; villkoren för språken i ett samhälle hänger ju på olika vis samman (jfr den kritik mot Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenska språket som framförs av Boyd & Huss 1999).

I Sametingets remissvar på *Mål i mun* framkommer denna problematik tydligt. Om förslaget att svenskans ställning som Sveriges huvudspråk ska fastläggas i lag skriver man där att "svenska liksom samiska språket är två huvudspråk som skall kunna existera sida vid sida. Det svenska språket kan knappast ur samisk synvinkel tillåtas att ha ett lagfäst företräde. [...] Lika självklart som den svenska minoriteten inför världssamfundet eftersträvar utrymme för sitt språk och sin kultur eftersträvar det samiska samhället samma förhållanden." (Citerat efter Regeringskansliets sammanställning s. 173.) Tanken på att lagfästa svenskans position är naturligtvis inte kopplad till samiskan utan till engelskan, men det är inte svårt att förstå Sametingets tankegång (och det är ännu lättare att känna sympati för ambitionen att stärka samiskans position). Invändningen mot språklagsförslaget gäller därför ett centralt språkpolitiskt spørsmål som berör inte bara våra minoritetsspråk utan även våra invandrarspråk: vilken funktion ska svenskan ha för talarna av andra språk än svenskan och vilken roll ska dessa språk spela inom det svenska majoritetssamhället?

Frågan kan också skärpas lite ytterligare: Är det bra och eftersträvansvärt att svenskan ska ha en särställning som lingua franca i ett mångspråkigt Sverige? Och i så fall varför? Behövs det överhuvudtaget ett gemensamt språk? Historikern Lennart Lundmark, specialist på minoritetsfrågor, skrev i en artikel i *Dagens Nyheter* 4/9 2002 om detta: "Det går alldeles utmärkt att ordna så att minoriteter kan utöva sin medborgerliga rätt och fullgöra sina medborgerliga skyldigheter utan att de talar majoritetsspråket." Förstår jag Lundmark rätt menar han att det för den enskilde minoritetsspråkstälaren kan vara praktiskt att kunna majoritetsspråket, men att det från samhällslig utgångspunkt är det inte nödvändigt med ett gemensamt språk.

Den svenska språkpolitiken bygger på antagandet att det är bra med ett gemensamt språk, och att det språk som då ska ha denna position är svenskan. Jag tror att det finns få realistiska alternativ till en sådan hållning, och att den också kan motiveras med hänvisning till demokrati och inflytande: i ett samhälle med en så stor majoritetsbefolkning som Sverige kommer minoriteter med hög sannolikhet att drabbas av utanförskap om de inte behärskar majoritetsspråket. Att ge svenskan ställning som det gemensamma språket blir därmed ett sätt att bekräfta utvecklingen mot ett mångspråkigt samhälle och att tydliggöra existensen av andra språk inom vårt land. Återigen tror jag dock att det här finns behov av en grundlig offentlig diskussion av mål och medel i språkpolitiken. I Sverige bejakas officiellt utvecklingen mot ett mångspråkigt och multikulturellt samhälle, men bakom en koncensus på ytan döljer sig nog ganska olikartade uppfattningar. Det är därför viktigt att klargöra vad som är tanken bakom att svenskan ska vara huvudspråk och samhällsbärande språk, och hur denna ska förenas med en fortsatt utveckling mot ett mångspråkigt samhälle. Det gäller säkert gentemot minoritetsföreträdare, men kanske än mer gentemot medlemmar av majoriteten.

Vårdad, enkel och begriplig offentlig svenska

Att den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig är på ett sätt ett både naturligt och okontroversiellt mål – knappast någon torde vilja hävda att motsatsen bör gälla. Men frågan om vad som är vårdad, enkelt och begripligt är inte helt utan komplikationer. En sådan är vad som mer generellt kan menas med "vårdad" – vad/vem/vilka bestämmer hur den officiella normen ser ut och hur förhåller sig detta till utformandet av en språkpolitik? För svenskans del har den hittills tillämpade modellen varit att språkvårdens olika aktörer (Svenska Akademien, Svenska språknämnden m.fl.) givit råd och rekommendationer, men att dessa råd inte är officiellt sanktionerade genom lag eller dylikt. Det finns t.ex. ingen förordning som tvingar oss att stava och böja ord på det sätt *Svenska Akademiens ordlista* anger. Vad som förtjänar att påpekas

här är att den språkpolitik som diskuterats för Sveriges del inte innebär någon förändring av detta förhållande: den språkpolitik som föreslagits är inte en språkriktighetspolitik. Även om det nog finns en och annan som önskar sig språkpoliser som med kraft kan ingripa mot dem som skriver *innan jul, till alla de som* och *ett centra* (i stället för *före jul, till alla dem som, ett centrum*), så är det inte det som den i Sverige diskuterade språkpolitiken går ut på. Inte heller är meningen att man i riksdagen ska fatta beslut om kommateringsregler eller pluralformer för engelska lånord.

En annan – och mer komplex – fråga är vad som kan menas med ”god svenska” från ett andraspråksperspektiv. För mig är det självklart att även en svenska som på olika vis bär spår av att talaren inte har svenska som modersmål kan vara vårdad och begriplig i den mening som här är aktuell. Tyvärr finns det dock klara indicier på att invandrare som behärskar svenska på fullt adekvat sätt blir diskriminerade på exempelvis arbetsmarknaden – en lätt brytning tas till intäkt för att en person inte har tillräckliga språkkunskaper trots att inga förståelsemässiga hinder rimligen kan föreligga. Sådana tendenser måste självfallet motverkas, och ett av de bästa sätten att göra det förefaller vara att vi alla får möta mer svenska brukad som andraspråk i offentligheten. Det innebär t.ex. att vi borde få höra mer svenska med brytning i radio och tv. Detta är dock, har jag förstått, ett inte helt okontroversiellt synsätt, och jag menar därför att en viktig framtida uppgift för språkvården är att genom utåtriktat arbete bidra till en mer nyanterad bild av andraspråksproblematik av skilda slag.

Språklig ojämlikhet

Det fjärde målet sätter språklig jämlikhet i centrum. En rad förslag har här framförts. Föga förvånande är utbildningsområdet ett fält som uppmärksammas; en av skolans huvuduppgifter är förstås att utveckla elevernas språk. Vad jag i det sammanhanget skulle vilja peka på är att *Mål i mun* tar tydlig ställning för att elever med annat modersmål än svenska ska erbjudas utbildning i detta. Denna tanke ifrågasätts inte av dem som yttrat sig om *Mål i mun*, och regeringen instämmer explicit i denna bedömning i *Bästa språket* där det framhålls (s. 39–40): ”I dag pekar också i princip all nationell och internationell forskning på att även utvecklandet av modersmålet har stor betydelse för elevernas skolgång, såväl för den kulturella identiteten som för språkinläringen och lärandet i ett mer övergripande perspektiv.” Denna inställning från Sveriges makthavare beträffande undervisning i modersmål står *i* intressant kontrast till hållningen när det gäller undervisning *på* modersmål där en betydligt mer restriktiv hållning gäller. I grundskoleförordningen (SFS 1994:1194 § 7) anges att delar av undervisningen kan ges på annat språk än svenska för elever ”som har ett annat språk än svenska som dagligt

umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna”, men samtidigt stadgas det att detta endast gäller för årskurs 1–6 och dessutom att totalt högst hälften av undervisningen får ske på umgängesspråket samt att andelen svenska ska öka under utbildningstiden. Internationellt sett lär det vara mycket ovanligt att det i lag fastslås att undervisning *ska* domineras av majoritetsspråket (Leena Huss, personlig kommunikation). Bland minoriteter brukar just möjligheten till skolgång på det egna språket ses som en nyckelfråga i ett arbete för att styrka inte bara det egna språket utan också den egna kulturen och identiteten. Sveriges i detta avseende restriktiv lagstiftning är möjligen ännu ett uttryck för att det under det bejakande av ett mångkulturellt samhälle som officiellt finns i Sverige döljer sig en rad olika uppfattningar och att det här finns behov av både fördjupande diskussion och opinionsbildande arbete.

Den andra punkt jag tänkte beröra är att litteraturläsning ses som en så central fråga beträffande orsakerna till språklig ojämlikhet. I *Bästa språket* ägnas ett helt eget kapitel (nr 10) åt ”Litteraturen och läsandet” och inledningen till detta (s. 51) kan man läsa: ”För att barn ska kunna tillägna sig ett rikt språk är det väsentligt att de tidigt får ta del av böcker. [...] Läsnigen utökar ordförrådet, öppnar dörren till nya tankar och idéer, skänker kulturupplevelser och är en nyckel till framgång i skolarbetet.” Denna hållning stämmer mycket väl överens med vad jag mötte under arbetet med *Mål i mun* vid kontakter med politiker, fackföreningsföreträdare, folkbildningsaktiva m.fl. – läsning av speciellt skönlitteratur ses som motorn i språkutvecklingen och som grunden till det rika språket. Andra slag av texter (exempelvis mer sakprosaanknutna) förefaller däremot inte uppfattas som lika viktiga. De resonemang som förs i *Mål i mun* om vikten av att behärska ett flertal skilda genrer förbigår också de flesta remissinstanser med tystnad, medan avsnitten om litteraturläsning ofta får mycket uppmärksamhet. Även andra aspekter på språklig ojämlikhet, t.ex. sådant som hänger samman med sociodialektal variation har uppenbarligen inte setts som lika centralt som skönlitteraturen av remissinstanserna.

Jag har självfallet inget att invända mot läsfrämjande åtgärder. Men jag tycker samtidigt att den starka fokuseringen på skönlitteratur inte är oproblematisk och kanske t.o.m. i vissa avseenden kontraproduktiv (för en mer utförlig diskussion på detta tema se Melander 2003 och 2004). Regeringen föreslår i *Bästa språket* åtgärder för att öka tillgången på barn- och ungdomsböcker, stöd till utgivande av serien *Alla Tidens Klassiker* för bruk i grund- och gymnasieskolan och insatser för att via arbetsplatser nå att ovana läsare. Detta är naturligtvis gott och väl, men ska vi motverka språksocial ojämlikhet krävs även åtgärder av många andra slag. Jag menar därför att det även här finns stort behov av framtida utåtriktad och upplysande arbete från både språkvårdens och språkforskningens sida, inte minst gentemot våra politiska företrädare.

Kultur och kommunikation

Regeringen skriver som framgått att barn måste få ta del av böcker för att de ska kunna tillägna sig ett rikt språk. Den som inte läser böcker får alltså ett mindre rikt språk än den som gör det, blir då slutsatsen. Betonandet av litteraturläsningen förefaller mig överhuvudtaget bygga på tanken att olika personers språkförmåga varierar mycket. Mot ett synsätt som tar fasta på individens varierande språkförmåga kan man sätta ett perspektiv där språket snarare framstår som ett slags kollektiv nyttighet, som det står i princip alla fritt att utnyttja. Då blir det förstås inte den varierande språkförmågan som fokuseras, utan snarare behovet av att hålla språket så multifunktionellt som möjligt, t.ex. genom att motverka domänförluster.

Vill man framhålla skillnaden mellan de båda infallsvinklarna skulle de kanske kunna betecknas som ett "individuellt" respektive "kollektivt" synsätt på språket. Ytterligare skäl för dessa beteckningar är att – enligt min erfarenhet – de som betonar litteraturläsningen förefaller se språkets främst som ett uttrycksmedel för den egna upplevelsen och som ett redskap för reflektion över den egna tillvaron, kunskapen och erfarenheten, medan det enligt det andra perspektivet snarare blir språkets roll för socialt handlande och kommunikation, inte minst i situationer som på arbetsplatsen och i skolan, som framhålls. Dessa båda synsätt går naturligtvis att förena på olika vis, men vad man väljer att lägga tonvikten vid får ändå stora konsekvenser på olika plan. (Se Melander 2005 s. 205–207 för ett mer utförligt resonemang.)

I diskussionen om den svenska språkpolitiken kan man också urskilja ett annat motsatspar, nämligen mellan kultur och funktion. I en recension i *Svenska Dagbladet* (21/3 2005) av Olle Josephsons bok *"Ju". Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige* kommer denna motsats till tydligt uttryck. Recensenten, idéhistorikern Bo Lindberg, hävdar där att svensk språkvård präglas av en språkfunktionalistisk hållning där språkets roll som kommunikationsmedel betonas och där språkvårdens viktigaste mål blir att kommunikationen ska kunna ske så effektivt som möjligt. Mot detta ställer Lindberg ett förhållningssätt som framhåller språkets kultursida och där språket som kulturarv, uttryck för identitet och för formell medvetenhet ses som centrala värden. Han hävdar också att det utifrån en språkfunktionalistisk hållning inte går att motivera varför ett visst språk bör bevaras – är kommunikation det överordnade värdet är det ju strängt taget bättre om antalet språk reduceras. I stället måste man se till språkets kulturella värde: "Det måste till kulturskäl, där språket får ett egenvärde, för att hävda ett språk, funkis räcker inte."

Jag tror att det finns kopplingar mellan de båda motsatspar jag berört, men att de ändå inte är identiska. För att försöka systematisera detta har jag ställt samman en fyrfälts-tabell där de båda paren kombineras och i varje ruta även fört in några ledord.

	Kultur	Funktion
Individuellt	1) Läs för mig, pappa!	3) Slitstark normalprosa
Kollektivt	2) Nationalspråket	4) Samhällets gemensamma kommunikationsmedel

För mig fungerar denna tabell ganska väl som ett slags tankekarta för argument och hållningar jag mötte under arbetet med *Mål i mun*. Vill man konkretisera det hela genom att personifiera skulle man i rutan individuellt & kultur (1) kunna hitta arbetsplatsombudet som arbetar med den fackliga kampanjen "Läs för mig, pappa!" och ser lika tillgång till litteraturspråket som centralt mål för språkpolitiken. Går man en ruta ned till kollektivt & kultur (2) hittar vi t.ex. politikern som verkar för ökat stöd till svenskspråkig litteratur och uppfattar kultursfären som den centrala språkanvändningsarenan att värna. (Jag har valt uttrycket "Nationalspråket" för att betona sambandet med tankar om att språket utgör en av de centralaste delarna i ett visst lands nationella kultur och identitet.) I rutan individuellt & funktion (3) hamnar då exempelvis universitetsläraren som bekymrar sig över att studenterna inte kan skriva bra labbrapporter och menar att åtgärder måste vidtas för att förbättra skrivförmågan. I den återstående rutan, kollektivt & funktion (4), skulle man slutligen kunna placera t.ex. språkvårdaren som diskuterar domänförluster för svenskan i termer av försämrade möjligheter till kontakter mellan experter och lekmän om endast engelska begagnas i den högre utbildningen.

Jag tror också att en del av de argument som framförts i diskussionen om de föreslagna svenska språkpolitiska målen ganska väl kan placeras in i de fyra fälten. Ser vi till diskussionen om svenskan och engelskan gäller ju att Lindbergs hållning – att "funkis inte räcker" om man vill hävda ett språk – kan placeras i ruta 2, medan då den hållning Lindberg menar dominerar svensk språkvård kan hänföras till ruta 4. PM Nilssons argumentation om att öppenheten mot engelskan bör öka gör också att vi hamnar i ruta 2 (fast svenskan då bedöms med negativa förtecken). I diskussionen om svenskan och minoritetsspråken kan idén att svenskan ska ha rollen som gemensamt språk i ett mångspråkigt samhälle (åtminstone som jag uppfattar den) placeras i ruta 4, medan Sametingets invändningar mot en särställning för svenskan nog snarare hör hemma i ruta 2. Om vikten av ett klart och begripligt offentligt språk främst motiveras med hänvisning till språkdemokratiska argument hamnar vi ruta 3, medan om det snarare är effektivitetsskäl som framförs så blir det ruta 4 som är aktuell. Kanske kan den negati-

va hållning som jag stundtals mött till tanken på att mer svenska med brytning bör höras i tv och radio kopplas till hållningen i ruta 2? Och hänger den positiva synen på modersmålsundervisning som förefaller råda i det officiella Sverige (åtminstone om man får tro remissinstanserna till *Mål i mun*) och den restriktiva hållning som föreligger vad gäller undervisning på andra språk än svenska ihop med att man i detta avseende främst bedömer språk utifrån ruta 3 (och kanske 1) men inte ruta 2?

Min erfarenhet från *Mål i mun*-arbetet är att det är de individuella och kulturella argumenten som dominerar diskussionen utanför språkvetarkretsarna medan det är de funktionella argumenten som framför allt framhålls av experterna. I den framtida språkpolitiska debatten i Sverige – och som flera gånger berörts menar jag att utåtriktat upplysningsarbete är en viktig kommande uppgift inom detta område – finns det därför all anledning att fundera över vad ett språk kan vara bra till.

Summary

Function or culture – aims and goals in a Swedish language policy

A proposal for a comprehensive national language policy, Bästa språket, has recently been submitted to the parliament by the Swedish government. The proposal is based on a draft action programme for the Swedish language presented in 2002, Mål i mun. (A summary in English of Mål i mun is available at <http://www.regeringen.se/content/1/c4/14/43/50317e05.pdf>.) This article gives an account of the background for the proposed policy, and describes the four main language goals put forward. Some of the arguments that have been voiced in the debate in Sweden about a national language policy are also discussed, and an overview is provided of the various standpoints relating to different perspectives on language: as an individual or collective phenomenon, and as primarily a cultural or functional entity.

Litteratur

- Bästa språket*. Regeringens proposition 2005/06:2. Stockholm.
- Boyd, Sally & Huss, Leena, 1999: Det behövs en helhetssyn på språken i Sverige. I: *Språkvård* 1999/3. S. 5–9.
- Boyd, Sally & Huss, Leena, 2001: Introduction. I: *Managing Multilingualism in a European Nation-State. Challenges for Sweden*, ed. by Sally Boyd & Leena Huss. Clevedon m.fl. S. 1–12.
- Finska språket i Stockholms- och Mälardalsregionen*. Kommittédirektiv. 2004:6. Stockholm.
- Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. 1998. Svenska språknämnden. Stockholm.
- Handlingsprogram för svenska språket*. Kommittédirektiv 2000:66. Stockholm.
- Josephson, Olle, 2004: "Ju". *Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige*. Stockholm.
- Lindberg, Bo, 2005: Det nya Sverige och språket vi ärvde. I: *Svenska Dagbladet* 21 mars 2005.
- Lundmark, Lennart, 2002: Alla talar svenska? I: *Dagens Nyheter* 4 september 2002.
- Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. SOU 2002:27. Stockholm.
- Melander, Björn, 2003: Språkpolitik och samtalspråk. I: *Grammatik och samtal. Studier till minne av Mats Eriksson*, red. av Bengt Nordberg m.fl. Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 63. Uppsala. S. 29–28.
- Melander, Björn, 2004: Talspråket är viktigt för jämlikheten. I: *Språkvård* 2004/1. S. 28–32.
- Melander, Björn, 2005: Ett komplett och samhällsbärande språk – hur ser man på svenskan i Sverige? I: *Svenskans beskrivning* 27, red. av Gunilla Byrman m.fl. Växjö. S. 193–231.
- Nilsson, PM, 2002: Gör Sverige tvåspråkigt I: *Expressen* 7 april 2002.
- Rätten till mitt språk*. SOU 2005:40. Stockholm.
- Remissvar på Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket (SOU 2002:27). Betänkande av Kommittén för svenska språket*. 2003. Regeringskansliet. Stockholm.
- Steg mot en minoritetspolitik*. SOU 1997:192–193. Stockholm.
- Tilläggsdirektiv till utredningen om finska språket i Stockholms- och Mälardalsregionen*. Kommittédirektiv 2005:23. Stockholm.
- Översyn av teckenspråkets ställning*. Kommittédirektiv 2003:169, 2005:40, 2005:100. Stockholm.

Tänk om ... Handlingsprogram för svenskan i Finland

Av Marika Tandefelt

Hösten 2003 lanserade Svenska språknämnden i Finland ett förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland. I denna artikel presenteras de tankar och värderingar som ligger till grund för programmet. Den första utgångspunkten är att svenskan i Finland är ett komplett och sambällsbärande språk och att det är viktigt att det förblir så. Den andra är att svenskan i Finland är en varietet inom det svenska riksspråket, även om det samtidigt är nationalspråk i Finland vid sidan av finskan. Den tredje är att det bästa sättet att vårda ett språk är att använda det och att bristande användning av svenskan i Finland är det värsta botet mot dess existens. Den fjärde är att arbetet för ett språk inte innebär arbete mot ett annat. Det måste alltså vara legitimt för en minoritet att aktivt bevara sitt språk. Artikeln mynnar ut i ett konstaterande att kärnan i den finlandssvenska minoriteten är språket. Utan det gemensamma språket assimileras minoriteten med majoriteten. Handlingsprogrammet är utlagt på www.kotus.fi/svenska.

Under de senaste åren har många nordiska handlingsprogram för språk sett dagens ljus. Först ute var Sverige med *Mål i mun* (2002) men det finns också skäl att nämna det språkpolitiska program som *Forskningscentralen för de inbemska språken* gav ut 1998. Där nämns redan trycket från engelskan som vi känner igen från alla senare handlingsprogram, vid sidan av tvåspråkigheten som något som kräver särskild uppmärksamhet inte minst av ett språk i minoritetsställning. Forskningscentralens språkpolitiska program strävade att beakta samtliga i Finland förekommande språk, men borrade aldrig djupare i de möjligheter och svårigheter som gäller de olika språken. Svenskarnas arbete med *Mål i mun* (och dess förelöpare, Telemann & Westman 1997) visade dels hur arbetet på ett handlingsprogram kunde gå till, dels vilka språkliga domäner som vore värda att läggas under luppen. *Svenska språknämnden i Finland* tog lärdom och initierade arbetet med ett handlingsprogram för svenskan i Finland (Tandefelt 2003).

I motsats till exempel handlingsprogrammet i Sverige har det finlandssvenska programmet inte tillkommit på uppdrag av någon instans, privat eller offentlig, finlands-

svensk eller finländsk. Språknämnden satte själv upp ett handlingsprogram på sin agenda, och nämnden arbetade aktivt med sitt självpåtagna uppdrag i halvtannat år. Jag skrev och nämndmedlemmarna läste kritiskt. Tillsammans arrangerade vi våren 2002 en serie endagsseminarier som fokuserade på olika språkliga domäner. De diskussioner som fördes då blev en del av det material som sedan flöt in i texten. Seminarierna väckte också uppmärksamhet och uppgiften om att ett handlingsprogram var i vardande spreds på olika håll i den svensk- och tvåspråkiga delen av Finland, det finlandssvenskarna kallar Svenskfinland. Förväntningarna var höga och behovet av ett handlingsprogram upplevdes som självklart bland finlandssvenskarna själva. (Att det senare mer eller mindre skulle negligeras av finlandssvenska politiker och beslutsfattare blev därför något av en överraskning, men det är en annan historia.)

I arbetet med handlingsprogrammet för svenskan i Finland kunde vi dra nytta av den rika floran av utredningar och rapporter om finlandssvenska frågor som existerar, och de är många. Forskning om finlandssvenskar av finlandssvenskar och för finlandssvenskar är det gott om särskilt på samhällsvetenskapligt håll. Informationsmaterial produceras och uppdateras tätt. Vi hade alltså tillgång på siffror, vi kunde avläsa språkstatistik och vi hade själva koll på de frågor som tenderar att återkomma i debatten. Vi hade också kunskap om beredningen av den nya språklagen (se Palmgren i denna volym).

Det fanns alltså faktaunderlag, särskilt i form av siffror, och det fanns språkvetenskaplig kunskap om svenskan i Finland. Däremot fanns det inte något tidigare försök att koppla ihop kvantifierbara tendenser i språkminoriteten med kvalitativa iakttagelser av vad det är som händer med språket i sig, med enskilda språkbrukares svenska modersmål, och det var det språknämnden ville rikta in sig på. Vår utgångspunkt var att modersmålsfärdigheten i svenska i Finland är i gungning och att språket på sikt hotar bli ett talspråk vid köksbordet, för att nu uttrycka det riktigt drastiskt.

När Svenska språknämnden i Finland hösten 2003 var klar med sitt förslag till handlingsprogram för svenska språket i Finland, och rapporten *Tänk om ...* skulle börja lanseras, förstod vi i efterhand att vi i vårt arbete hade haft fyra ledstjärnor. Det är dem jag ska kommentera här eftersom de så tydligt ringar in problemområdet.

Handlingsprogrammet finns utlagt på Forskningscentralens webbplats (www.kotus.fi/svenska), där det kan laddas ned helt eller kapitelvis. Varje kapitel har dessutom en serie sammanfattande punkter som ger den snabbläsande en kvick överblick över vad nämnden har velat framhålla i olika sammanhang.

Svenskan i Finland är – och måste förbli – ett komplett samhällsbärande språk

Uttrycket "komplett samhällsbärande språk" härstammar från *Mål i mun*. Det har sedan dess plockats upp inte bara av Svenska språknämnden i Finland, utan också till exempel av Danska språknämnden. Det visar sig fungera som en nötskalsdefinition av vad ett nationalspråk, huvudspråk, offentligt språk är. Termerna varierar, men nötens kärna är väl beskriven.

När man skall förklara vad man menar med att ett språk är komplett och samhällsbärande, får man lov att göra ett stort svep som omfattar såväl individers spontana och oregrerade språkanvändning som samhällets medvetna, ibland reglerade, kommunikation. Ett försök att täcka in väldigt många sammanhang där t.ex. en finlandssvensk kan eller inte kan använda sitt språk kunde till exempel se ut så här. Jag utgår då från individens perspektiv och börjar från början.

Den mest privata sfären är förstas de sammanhang då man umgås i sin familj, med släkt och vänner. Man föds in i en liten färdig språkmiljö med vanor och attityder som man präglas av, och som styr ens egna val och attityder i framtiden. Språkvalet inom familjesfären är självklart för en del och mer komplicerat för andra. Grunden till språket eller språken läggs emellertid här.

Följande sfär inkluderar alla de sammanhang då individen formas och utvecklas socialt och kunskapsmässigt och därför också språkligt. Hit hör allt mellan barnomsorg och akademiska studier. De olika mellannivåerna är många. Privata, kommunala och statliga institutioner erbjuder utbildning där undervisning ges på barnets, elevens, studentens modersmål. Barnet och den unga vuxna möter här flera språkmodeller och ställs så småningom inför situationer som kräver en mer avancerad och fördjupad språkbehandling både i tal och i skrift. Ansvaret för barns och ungdomars språkutveckling flyttas inte över från familjen till skolan och resten av utbildningssektorn, utan det delas nu mellan flera personer som i praktiken kommer att fungera som språkmodeller utan att alltid vara medvetna om detta.

Arbetslivet som språklig sfär

Den regionala och lokala variationen i Svenskfinland märks bland annat i arbetslivet. Här kan individen inte alltid välja språk vare sig som anställd eller som kund, klient, patient, konsument m.m. Detta gäller särskilt inom den privata sektorn. Här får man lov att anpassa sig efter de rådande förhållandena inom en viss region, på en viss ort.

Utbudet av tjänster, information och reklam på konsumentens språk motsvarar sällan efterfrågan eller så har man slutat fråga efter varor och tjänster på eget språk.

Stat och kommun är skyldiga att tillhandahålla information på individens språk i enlighet med vad som stadgas i språklagen. Praktiken är ibland en annan än den ambitiösa teorin. Samtidigt är det allt skäl att understryka att det egna språkets förekomst just inom den offentliga sektorn är verkligt betydelsefull. Oavsett om betjäningen över disk i praktiken fungerar haltande eller inte, så måste språket synas för att påminna om sin existens. Det är alltså viktigare att kommunen producerar material på två språk, och att namnskyltarna också är på svenska, än att ett privat företag säljer mer genom att använda kundens språk. Det offentliga är alltså en sfär som skall ge signaler utåt, samtidigt som verk och myndigheter också har en plikt att betjäna medborgarna på det språk de önskar.

Nödvändig information skaffar sig individen också genom medierna. Valet av språk är fritt åtminstone för den som behärskar landets två språk. Valet styrs förmodligen mest av utbudets kvantitet och kvalitet. Här skall också den språkliga kvaliteten vägas in. Medierna fungerar som språkmodeller för läsare och tittare i olika ålder och med olika språklig bakgrund. Ambitionsnivån skall vara och – vågar jag påstå – är hög. Att vi behöver språkligt stöd genom att också konsumera sverigesvenska medier är ändå självklart. Påfyllnad av språkgods är välkommen.

Den språkliga fritidssfären

Individer fyller sin fritid på olika sätt. Vad fritiden innehåller beror på tycke och smak, intressen och förutsättningar. Särskilt betydelsefulla är de sysselsättningar som engagerar unga människor, men också vuxna kan behöva möta och använda sitt språk i informella sammanhang utanför den egna familje- och vänkretsen. Här är vi ändå minst på vår vakt. De personer som leder verksamheten i en klubb, deltar i möten, jobbar i projekt funderar kanske inte på valet av språk, utan väljer och växlar på samma sätt som de kanske gör på sin finskspråkiga eller finskdominerade arbetsplats. Verksamhet som sker inom ett "svenskt rum" borde ske på svenska eller på vars och ens modersmål, speciellt om också barn deltar.

Svenskan i Finland är ett levande språk inom alla de sfärer som jag nu har nämnt. Lokal och regional variation finns, men några direkta luckor, där språket inte alls skulle förekomma finns inte i våra tvåspråkiga och enspråkigt svenska kommuner, dvs. där de flesta finlandssvenskar bor. Svenskan i Finland är fortfarande ett komplett och samhällsbärande språk.

Så här långt är väl allt gott och väl. Så kan svenskans position i landet beskrivas. Det finns dock ett men. Det behövs fullt kompetenta språkbrukare för att upprätthålla ett modersmål med en sådan bredd och ett sådant djup. Det behövs individer med modersmålskompetens som kan producera tal och text i krävande språkliga sammanhang, som kan fungera som goda språkmodeller för andra och som kan nyskapa och föra vidare landets svenska kulturarv. Utan språkligt säkra tjänstemän, utan språkligt medvetna och kunniga lärare på alla nivåer, utan språkglada journalister i alla medier, utan läsvärda och läsbara författare och utan föräldrar och andra vuxna som samtalar och berättar för små och stora barn så går det illa. Många individer som använder språket i få och därtill enkla sammanhang förmår inte upprätthålla ett komplett språk, utan mer krävande språkliga sammanhang kan gå förlorade.

Svenskan i Finland är en del av det svenska riksspråket

Språkvårdare i Finland får ibland lägga ned en hel del energi på att berätta om vad finlandssvenska är i förhållande till svenskan i Sverige. Det finlandssvenska intresset för språket sträcker sig nämligen sällan utöver det egna landets gränser.

Ibland går den ständigt rullande finlandssvenska diskussionen ändå in på svenskan i Finland i förhållande till svenskan i Sverige. Då brukar en del (oftast) finlandssvenskar hävda att svenskan i Finland – finlandssvenskan – är ett språk för sig och inte en regional varietet inom det svenska språkområdet.

Motiven för ett sådant resonemang varierar. Man önskar koppla språket till den finlandssvenska kulturen och till en finlandssvensk identitet. Vårt språk symboliserar något annat än den svenska vi möter i Sverige. Då tänker man förstås endast på ord och uttryck som bara används här och som man kanske själv särskilt gillar. Andra egenheter och svagheter känner man inte alltid till.

Motivet är nog i grunden kärlek till språket, och det känns därför mycket krasst och okänsligt att på språkvetenskaplig grund hävda att svenskan i Finland helt enkelt är svenska. Det svenska språkområdet har andra gränser än nationen Sverige, och variationen är påfallande inte bara från väster till öster, utan också från söder till norr. Det kräver kanske en kontinuerlig kontakt med svenskan i Sverige, t.ex. via medierna, för att man skall kunna bortse från nationsgränsen och uppfatta språkområdet. Den kontakten finns i Österbotten och på Åland, men inte i någon större utsträckning i södra Finland.

Motivet är ibland också lättja. Man tror att man slipper fundera på "rätt" och "fel" om svenskan i Finland får gå sin egen väg. Problemet är bara att varje standardform av ett språk, särskilt i skrift, är normerat på något sätt. Den vildvuxna, och trevliga, variationen förekommer mest i tal av det informella och privata slaget. Det är också i sådana sammanhang som vi ger uttryck för vår personlighet och våra rötter. Men – den dagen svenskan i Finland inte är gångbar i Sverige och i Norden kan språket visserligen fortfarande symbolisera oss, men användbart är det inte längre utanför vårt land eller vår hemort. Ett språk som bara eller mest har symbolvärde är nästan dött.

Hur vi själva ser på svenskan i Finland är viktigt för språkets framtid. Frågor om finlandssvenskan som ett eget språk, respektive som en regional varietet, ingick därför i en webbenkät som jag genomförde hösten 2002 (Tandefelt under utgivning). De som entydigt vägrade uppfatta finlandssvenskan som ett eget språk, utan uppfattade språket som en regional varietet av svenska, utgjorde en majoritet av de 887 personer som besvarade enkäten. En femtedel ställde sig ändå tveksamma till finlandssvenskan som en regional varietet och litet mer än en tredjedel lutade åt att finlandssvenska åtminstone delvis kunde betraktas som ett eget språk. Främst äldre personer och sådana som hade en högre utbildning tyckte att svenskan i Finland helt enkelt är svenska. En del språklig folkbildning förefaller behövas.

Det bästa sättet att vårda språket är att använda det

Den tredje ledstjärnan, som handlar om att språkvård är språkanvändning, har ursprungligen formulerats av Olle Josephson, men i vilket sammanhang det skedde förtäljer inte historien. Tesen har sedan dess dykt upp i många olika användbara sammanhang. Dels äger påståendet sin riktighet, dels är det pedagogiskt. Språkvård är inte bara finlir för experter och språkkonässörer, utan något som vem som helst kan göra som har en gnutta språklig medvetenhet och vilja i sig.

Modersmålet är egentligen inte något man *lär sig*. Egentligen är det mer rättvisande att säga att man *tillägnar* sig det. Om man tänker på hur det går till när ett barn plockar upp sitt modersmål – eller sina modersmål – så inser man snabbt att barnet arbetar enligt ett slags försök-och-misstag-metod. Genom att uppleva språket i användning i omgivningen stimuleras barnet att också ta språket i bruk. Språkmodellerna i omgivningen står för det språkliga material som barnet tar till sig och testar genom användning. Resultatet av lyckade försök bevaras, mindre lyckade försök leder till omprövning.

Så här plockar vi upp språkligt material genom livet. Det är bara genom att vi utsätts

för språket, och genom att vi ger oss i kast med det i nya, varierande, ibland mer krävande, sammanhang, som vårt språk växer och utvecklas. Ett språk som inte används rostar. Kärleken till språket, och språkets betydelse för den egna identiteten består, men själva färdigheten förgår.

Modersmålsfärdighet (i ett språk eller två) betyder att man kan oerhört mycket mer än det man själv aktivt använder. Man förstår andra dialekter och regionala varieteter än den egna. Språkfärdigheten har med andra ord en bredd som man saknar på andra språk. Språkfärdigheten har också ett annat djup. Man kan till exempel förstå och uppskatta äldre språkskikt. Språkfärdigheten är inte begränsad till ett här och nu. Man kan också med större säkerhet förstå det som sägs eller skrivs på ett grannspråk. Det kan man inte alls, eller inte i lika hög grad, på ett språk som man endast lärt sig på formell väg genom undervisning.

Det tar tid att tillägna sig en sådan bredd och ett sådant djup i ett språk, men det är vad som karaktäriserar modersmålsfärdigheten i ett språk. Bredden och djupet skapar den säkra språkkänsla som sedan vägleder oss när vi talar och skriver eller när vi behöver kommentera andras språk. Känslan av att något är fel bygger i första hand på erfarenhet av språket, inte på formell kunskap. Kunskapen kan sedan behövas för att felet skall kunna åtgärdas.

Det är alltså inte i första hand genom att läsa regler, plugga ord och få regelrätt undervisning som vi tillägnar oss och bevarar ett språk. Språkvård är i första hand egenvård genom regelbunden och riklig användning.

Att arbeta för ett språk betyder inte att arbeta mot ett annat

Språkkontakt kan alltid utlösa språkkonflikt. Vi har erfarenheter av både sämre och bättre språkklimat i Finland. Inte bara den svenskspråkiga minoriteten, utan också den finskspråkiga majoriteten vet att det gäller att gå på tårna ibland, om man inte väljer att hoppa jämfota på grannens tår förstas.

Personer som företräder ett språk som är i minoritet i ett samhälle har i allmänhet mycket lätt för att tala om språkfrågor tillsammans. De har erfarenhet av att satsa på sitt språk, de kan teckna hotbilder och de kan glädja sig åt framgång. Den viktigaste framgången, och grundförutsättningen för språkets överlevnad, är att språket går i arv från en generation till en annan. Nya kompetenta talare och skribenter behöver komma till i tillräcklig omfattning.

I en språkkontaktsituation noteras språket i regel endast av personer vilkas språk är utsatt. Personer som företräder huvudspråket i en miljö kan vara betydligt mindre medvetna om sitt språk. De har så att säga råd att strunta i sitt språk tills något ännu större och inflytelserikare dyker upp och börjar konkurrera. Finlandssvenskar och sverigefinnar har t.ex. mycket gemensamt även om förutsättningarna och historien är olika.

Behovet att bevaka språkliga rättigheter, att bevara språkliga domäner, att kräva och skapa stödåtgärder, då konkurrensen med ett annat språk hotar bli för stark, är legitimt då det inte sker på någon annans bekostnad, och då man följer de spelregler som gäller i samhället. Det måste vara tillåtet och bra att se om sitt eget hus. Det är ju i första hand språkbrukarnas eget ansvar att se till att språket bevaras och förs vidare. Det är också i första hand språkbrukarna själva som ansvarar för sitt eget individuella språkbruk och i förekommande fall för sina barns språk.

Språkbrukare får inte handla så att de medvetet försvagar eller försvårar ett annat språks existens. Ett sådant beteende är ett uttryck för språkchauvinism. I ett tolerant flerspråkigt samhälle behöver ingen heller be om ursäkt för att han eller hon arbetar för sitt eget språk när stöd och engagemang behövs. Till och med så kallad positiv diskriminering kan vara på sin plats om situationen är alarmerande.

Det finns stöddiga finlandssvenskar och det finns ursäkta-att-jag-och-mitt-språk-existerar-personer. Båda typerna har fel, och båda får väl den respons som deras på olika sätt överdrivna attityder frammanar. Huruvida det är svårare att argumentera för insatser för svenskan i Finland i finska kretsar än att få finlandssvenskarna att ta sitt ansvar för sitt eget språk vet jag ändå inte. Det svåraste är kanske att få finlandssvenskarna att acceptera att språkets villkor är olika i olika delar av Svenskfinland och att endast åtgärder som är lokalt förankrade får resultat. Ett medvetet arbete för svenskan i Finland innebär inte motåtgärder vare sig mot finskan eller mot tvåspråkigheten. Den traditionella tvåspråkigheten är kanske i själva verket mycket lättare att hantera än den flerspråkighet som redan är här.

Grundbulten i finlandssvenskheten är språket

Den yttersta orsaken till att Svenska språknämnden i Finland skrev ned sitt handlingsprogram för svenskan i Finland var att vi kände att den grund som språket en gång hade stått på började vara förrädisk på sina ställen. Där det hade funnits en språkkänsla av granitkaliber fanns det plötsligt på sina ställen *rapakivi* (dvs. en stenart som "murknar" och faller sönder). Samtidigt hade man som nämnts i Sverige redan inlett motsva-

rande arbete, och i Finland hade man tidigare publicerat ett språkpolitiskt program. Bägge arbetena var värdefulla för oss, men vi saknade givetvis det specifikt finlandssvenska perspektivet som beaktar vår språkkontaktsituation, vår juridiska, ekonomiska och politiska situation samt inte minst vår historia och vårt brokiga "landskap" Svenskfinland.

Det är garanterat en underdrift att säga att under seklernas lopp, och det handlar om många sekel, har det mesta förändrats om inte i grunden så i varje fall rejält. "Landskapet" är inte längre en sammanhängande kustremsa, och det som var rural svenskbygd har på många håll urbaniserats och blivit en två- eller finskspråkig trakt. Vi har fått en språklag som t.o.m. nyligen har skrivits om, och vi har tvåspråkighet på individplanet som både till kvantitet och till kvalitet skiljer sig drastiskt från vad som var fallet för bara några decennier sedan, då språkgränsen var betydligt mer påtaglig såväl socialt som geografiskt. Vi som har svenska som modersmål i det här landet har också en benämning på oss själva som saknades för litet mer än 100 år sedan. I dag som i går diskuterar vi vad "finlandssvensk" egentligen står för, och alla vill inte heller räkna sig som finlandssvenskar, utan föredrar andra benämningar.

Endast en sak är konstant: språket. Oavsett vad vi kallar oss som grupp eller som individer, och oavsett vilken gruppens juridiska, ekonomiska eller politiska position är, så är språket vår gemensamma ägodel. Grundbulten i vad det vill säga att vara finlandssvensk eller svenskspråkig finländare är det svenska språket. Tappar vi språket är det mycket litet som så småningom håller oss samman som grupp. Tappar vi vårt modersmål förlorar faktiskt inte bara vi, utan också landet något som sedan inte längre kan ersättas.

Summary

In the autumn of 2003 the Swedish Language Board in Finland launched an action plan for the Swedish language in Finland. This article presents the underlying ideas and values for this plan. The starting point for the action plan was that Swedish in Finland is a complete language, serving and uniting society, and that it is important that it stays this way. Secondly, the Swedish used in Finland is a variety of the Swedish language used in Sweden, although it is a national language of Finland alongside Finnish. Thirdly, it is stated that language use equals language cultivation, and that the lack of use of Swedish is the most serious threat to preserving the language. The fourth starting point is that promotion of one language does not imply a counter-attack on another language. A linguistic minority must have the right to maintain and defend its language. The most important characteristic of the Swedish-speaking minority in Finland is its common language. Without the language the minority will soon be assimilated with the majority. The action plan can be found on the web: www.kotus.fi/svenska.

Litteratur

- Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket.* Betänkande av Kommittén för svenska språket, Statens offentliga utredningar 2002:27, Stockholm Tandefelt, Marika: *Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland.* Utg. Forskningscentralen för de inhemska språken, Helsingfors 2003.
- Teleman, Ulf & Margareta Westman: *Behöver vi en nationell språkpolitik?* I: *Språkvård* 2, 1997. S. 5–16.

Norsk i hundre! En ny norsk språkpolitikk

Av Gjert Kristoffersen

Framtidas språkpolitikk må ha to hovedmål når det gjelder å sikre norskens status som nasjonalspråk. Det første er å sikre at norsk kan brukes og blir brukt innenfor alle samfunnsdomener. De mest utsatte domenene i dag er forskning og høyere utdanning og den internasjonale delen av næringslivet. Innenfor begge må det snarest settes inn tiltak som sikrer videreføring av et levende norsk fagspråk. Knyttet til dette er det viktig at det tas et krafttak for terminologiutvikling. Det andre målet er å oppnå full likestilling mellom bokmål og nynorsk, noe som innebærer at en må legge forholdene spesielt til rette for nynorsk som mindretallsspråk. Tiltakene som foreslås vil koste atskillige millioner. Men unnlater vi å gripe fatt i utfordringene nå, kan det koste det norske samfunnet atskillig mer i framtida, økonomisk og ikke minst sosialt.

Den økende økonomiske og kulturelle globaliseringen vi har vært vitne til de siste tjue årene, har medført at engelsk har fått en stadig sterkere stilling som internasjonalt lingua franca. Dette har i sin tur ført til et sterkt press på ulike nasjonalspråk, ved at engelsk i stadig større grad fortrenger disse innenfor sentrale samfunnsdomener, særlig næringsliv og høyere utdanning. På sikt setter dette nasjonalspråkets status som et fullverdig språk, i fare ved at vi risikerer at det fortrenses fullstendig av engelsk innenfor disse og kanskje andre domener. Det er ulike oppfatninger av hvor reell denne trusselen er, men hos mange har behovet for en strategi for å sikre nasjonalspråket etter hvert blitt påtrengende. Språkrådets styre nedsatte høsten 2004 en strategigruppe på syv personer for å utforme en ny språkpolitisk strategi. Den 27. oktober 2005 la gruppa fram sine forslag til en ny språkpolitisk strategi. Dokumentet på nesten 200 sider har tittelen *Norsk i hundre!*¹. Artikkelforfatteren ledet arbeidet i gruppa. Norge er med dette det fjerde blant de nordiske landene som har fått utarbeidet en slik strategi. Sverige var først ute i 2002, og i 2003 fulgte Danmark opp sammen med Finland, der en utredning om finlandssvensken kom samme året.²

---

1 Dokumentet kan lastes ned fra <http://www.sprakrad.no>. Der finnes også mandatet for arbeidet og annen informasjon.

2 Se henholdsvis (Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket 2002), (Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik u.å.) og (Tandefelt 2003).

Mandatet for gruppa var å drøfte utfordringene og sette opp målene for en nasjonal språkpolitikk. En premiss for arbeidet skulle være at framtida for norsk språk er utrygg i lys av den globaliseringen vi har sett de siste årene. Engelsk har på enkelte områder fått en stilling det aldri tidligere har hatt, og målet for arbeidet skulle derfor være å legge et best mulig grunnlag for at norsk skal være et samfunnsbærende skriftspråk også i framtida. Videre skulle gruppa skissere kulturpolitiske og utdanningspolitiske virkemidler og tiltak som gjør det mulig å takle utfordringene og å nå målene, med fokus på tiltak, holdningsbygging og strategiske mål.

Det grunnleggende perspektivet i dokumentet er at norsk i dag ikke er akutt truet som språk, men at faren for domenetap for norsk er til stede. Domeneperspektivet kan også knyttes til dagens språkløydde Norge. Norsk er både bokmål og nynorsk, og norsk sett fra dette perspektivet er bare fullverdig i det øyeblikk bokmål og nynorsk har lik tilgang til alle domener i samfunnet.

Vi må skille mellom språkendring, språkdød og domenetap. Norsk vil forandre seg gjennom import av ord og fraser fra engelsk i årene som kommer. Men en eventuell språkdød vil skje gjennom domenetap, ikke gjennom ordimport.

Mange oppfatter nye importord som fremmedlegemer i språket, og et stort innslag av dem som et tegn på at språket er i fare. Vår holdning er at importord i seg selv ikke fører til språkdød, bare til normal og i stor grad uunngåelig språkendring. Så lenge ikke grammatikken endres, vil språket fremdeles være norsk. Språket kan med andre ord ikke umerkelig gli fra å være norsk til engelsk gjennom utstrakt ordimport. Men det finnes naturligvis både pedagogiske og kulturelle argumenter for at importord, og ikke minst fraser, skal normeres og tilpasses norsk. Ord som går ut av bruk, må like selvfølgelig tas vare på i ordbøker og arkiver. De er en viktig del av kulturarven.

Hvorfor skal vi sikre norsk som framtidens nasjonalspråk i Norge? I hvert fall to argumenter kan føres i marken mot et styrt språkskifte til engelsk. Norsk vil for det første bli et fremmedspråk. Hele kulturarven vår og vår kollektive hukommelse vil da være lagret i og måtte oversettes fra dette fremmedspråket. For det andre vil vi gjøre to eller tre generasjoner språklig fremmedgjorte før skiftet er endelig gjennomført? Prosessen kan også ha andre sosiale omkostninger: det er ingen grunn til å tro at den vil foregå uten sterke konflikter, uansett på hvilken måte den forutgående politiske avgjørelsen tas.

Språkpolitikens verdigrunnlag

Norge vil også i framtida være et multietnisk samfunn. Derfor må vi skille mellom nasjonalspråk og morsmål: Ikke alle som vokser opp i Norge, har nasjonalspråket som morsmål. I tillegg vil Norge også i framtida være preget av stort internasjonalt samkvem. Derfor trenger vi fremmedspråk.

Med utgangspunkt i den svenske utredningen *Mål i mun* foreslår vi at språkpolitikken forankres i tre grunnleggende retter som kan knyttes til den enkelte samfunnsborger så vel som til samfunnet som helhet:

- rett til nasjonalspråk
- rett til morsmål
- rett til fremmedspråk

Rett til nasjonalspråk

Rett til nasjonalspråk innebærer at hver enkelt samfunnsborger har rett til å få tilgang til nasjonalspråket gjennom best mulig tilrettelagt undervisning. Vi slutter oss til sluttboka fra Makt- og demokratiutredningen, som påpeker at uten tilgang til nasjonalspråket for alle landets borgere, er ikke et reelt demokrati mulig (Østerud m. fl. 2003). Ut fra dette må samfunnet på sin side ha rett til å kreve at hver enkelt borger behersker nasjonalspråket. Ett problem gjør at dette kravet likevel ikke kan formuleres som et absolutt krav. For voksne vil evnen til å lære et nytt språk variere, blant annet med utdanning, kulturell bakgrunn og erfaringer tidligere i livet. Dette gjør at kravet ikke kan gjøres absolutt overfor førstegenerasjons innvandrere, og at språktester som kvalifiseringsgrunnlag, for eksempel for statsborgerskap, vil være direkte uetisk. Her må staten i stedet legge forholdene best mulig til rette for denne gruppen både i form av undervisningstilbud og ikke minst motivering.

Rett til morsmål

Rett til morsmål innebærer at alle har rett til å få bruke og utvikle sitt morsmål som del av sin egen kultur. For at dette skal være en rett med reelt innhold, må den forstås som en rett til undervisning i morsmålet. Vårt første argument for denne retten er demokratisk. Mulighetene for å dyrke og ta vare på sin egen kultur må ikke være avhengig av språklig og kulturell bakgrunn. Da deler vi samfunnet inn i førsterangs og annenrangs borgere. Det er videre et vel etablert faktum at morsmålsundervisning er grunnleggende for læring.

Rett til fremmedspråk

Dagens internasjonalisering er i altfor stor grad angloamerikanisering. Engelsk må derfor ikke bli det eneste fremmedspråket som blir obligatorisk sikret gjennom denne retten i skoleverket. I tillegg til andre europeiske språk må retten til fremmedspråk også omfatte språk utenfor Europa, som mandarinkinesisk, japansk og arabisk. Tilbudet må dessuten også omfatte minoritetsspråk som er i bruk i Norge i dag. Det bør likevel diskuteres om eget morsmål, når det ikke er norsk, skal kunne gjelde som et andre fremmedspråk i tillegg til engelsk. Dette kan ses som en måte å avgrense fremmedspråksbegrepet på som bare sikrer samfunnets behov for fremmedspråkskompetanse, mens den enkeltes rett til å få tilgang til fremmedspråk ikke blir ivaretatt.

Overordnede mål for en ny språkpolitikk

Vi setter opp to hovedmål for den nye språkpolitikken:

- 1 Å hindre domenetap for norsk: Norsk skal også i framtida brukes innen alle domener i samfunnet, også der bruk av fremmedspråk er nødvendig.
- 2 Å oppnå reell likestilling mellom bokmål og nynorsk: Nynorsk og bokmål må bli reelt likestilte på alle områder i samfunnet. Dette innebærer at en må legge forholdene spesielt til rette for nynorsk som mindretallsspråk

I denne artikkelen vil jeg i tråd med mandatet legge mest vekt på det første hovedmålet. Men de to målene kan ikke ses uavhengig av hverandre. Domeneproblematikken er i høy grad relevant også for forholdet mellom nynorsk og bokmål.

Å hindre domenetap for norsk

Med domenetap til engelsk mener vi en situasjon der norsk er blitt erstattet av engelsk og ikke lenger er i bruk innenfor et gitt samfunnsområde. Vi bruker ikke begrepet om selve prosessen der norsk gradvis blir erstattet av engelsk innenfor et domene. For oss er altså ikke domenetapet et faktum før norsk er så å si helt erstattet av engelsk og domenet er tapt.

I dag er ingen domener gått tapt til engelsk, men noen domener er inne i en prosess der engelsk i økende grad vinner innpass. På sikt kan dette føre til domenetap. På disse domene må målet være det vi i samsvar med de andre nordiske utredningene kaller *parallellspråklighet*. Vi bruker dette begrepet med to noe ulike innhold. I domener der språket brukes i daglig kommunikasjon, innebærer parallellspråklighet at norsk blir brukt i alle situasjoner der bruk av et fremmedspråk ikke er nødvendig. Når språket

derimot er en del av et ”produkt”, for eksempel en roman, en film eller et dataspill, innebærer parallellspråklighet at det finnes et bredt utvalg av norskspråklige produkter som hevder seg i konkurransen med engelskspråklige produkter.

Domener er ikke omgitt av vanntette skott, og det som skjer i ett domene, får lett konsekvenser i et annet. Går for eksempel det norske fagspråket tapt innenfor høyere utdanning, kan det fort få konsekvenser både i arbeidslivet og lenger nede i utdanningssystemet, fordi kandidatene ikke har fått med seg et norsk fagspråk som de kan formidle kunnskapene sine med i sin senere yrkesutøvelse.

Etter vår mening er det ingen tvil om at innsatsen de nærmeste årene først og fremst må rettes mot to domener, nemlig høyere utdanning og forskning, og den internasjonalserte delen av næringslivet.

Høyere utdanning og forskning

I dag er engelsk i ferd med å overta som det vi kan kalle primærpubliseringsspråk for forskning.³ Forskingen er internasjonal, og må publiseres på et språk som hele det potensielt interesserte forskersamfunnet forstår. Dette er det lite vi kan gjøre med. Formidling av norske forskningsresultater overfor allmennheten foregår på den annen side for det aller meste på norsk, for eksempel gjennom nettstedet forskning.no.

Sikring av det norske fagspråket må likevel først og fremst knyttes til det språket undervisningen foregår på. For det første skjer læring best på morsmålet. Det er ingen tvil om at dette gjelder for barn, og det finnes etter hvert også god dokumentasjon på at det gjelder studenter (og voksne generelt). Derfor bør hovedprinsippet være at begynerundervisning skjer på norsk, og så kan engelsk innføres litt etter litt. Men undervisning på norsk er også viktig fordi ferdig uteksaminerte kandidater ikke vil ha noe språk de kan formidle sine kunnskaper videre på når de kommer ut i arbeidslivet, dersom de ikke får med seg et norsk fagspråk. Skal kunnskapssamfunnet realiseres, forutsetter det at morsmålets stilling på dette området sikres, og ikke minst at støtten til lærebøker på norsk for høyere utdanning styrkes.

Internasjonaliseringen av høyere utdanning nødvendiggjør likevel økt bruk av engelsk. Det språkpolitiske hovedproblemet i høyere utdanning blir derfor å finne den rette

---

³ En god oversikt over den norske diskusjonen av språk og språkbruk innenfor forskning og høyere utdanning finnes i Simonsen (2004).

balansen mellom norsk og engelsk i det krysspreset de ulike miljøene opplever mellom internasjonaliseringsbehov og behovet for å bruke og sikre norsk. Vi foreslår at det tas inn som egen bestemmelse i lov om universiteter og høyskoler at sektoren har et ansvar for at norsk fagspråk skal utvikles og brukes innenfor alle fagmiljøer, i tillegg til engelsk og eventuelle andre språk.

Næringslivet

I selskaper som opererer internasjonalt, vil mye av kommunikasjonen internt og eksternt måtte skje på engelsk eller et annet fremmedspråk. Vi kjenner ikke til at engelsk i dag i omfattende grad brukes i situasjoner der det ikke er nødvendig. Men det er likevel behov for språkpolitiske tiltak som best mulig sikrer at en slik utvikling ikke finner sted.

Vi tror ikke det er mulig å lovregulere dette feltet i særlig stor grad. Men næringslivet må selv ta ansvar. Også hos voksne tyder mye på at evnen til refleksjon, resonnement og kreativ tenking er bedre på morsmålet. Da er det nærliggende å tro at produktene av denne aktiviteten også kan bli bedre om den skjer på morsmålet. Vi spør med andre ord om det finnes en optimal balanse mellom fremmedspråk og morsmål som kan ha en positiv effekt på det økonomiske resultatet for bedriften.

Det er også enighet om at næringslivet har samfunnsansvar. Det er god grunn til å vurdere om ikke sikring av morsmål og nasjonalspråk i de områdene der bedriftene har virksomhet, bør komme inn under dette ansvaret.

Også i næringslivet må målet være parallellspråklighet. Engelsk og andre fremmedspråk må brukes der det er nødvendig. Ellers bør arbeidstakernes morsmål få forrang. Vi ser at med en internasjonalt sammensatt arbeidsstokk er det ikke i alle tilfeller selvfølgelig hva et slikt prinsipp skal innebære, men det fritar ikke for å ta dette spørsmålet alvorlig.

Behovet for et presist fagspråk

Innenfor alle domener må vi sikre at vi har et norsk fagspråk i framtida. Skal vi lykkes med dette, må terminologi utvikles raskt og effektivt i takt med den teknologiske og økonomiske utviklingen i samfunnet, og den må stilles til disposisjon for brukerne gjennom store og allment tilgjengelig digitale baser. Dette er helt avgjørende for at norsk på sikt ikke skal avgi domener til engelsk.

Situasjonen i Norge i dag er kritisk. Oversettelse av internasjonale standarder, avtaler etc. ligger sterkt på etterskudd, og organisert arbeid med terminologiutvikling ligger nede etter at Rådet for teknisk terminologi gikk konkurs for noen år siden. Enda verre er at det både i næringslivet og innenfor deler av høyere utdanning finnes holdninger som går ut på at det på visse områder ikke finnes et norsk fagspråk, og at et slikt fagspråk ikke er mulig.⁴

At dette har fått ligge nede i flere år, er en av de største språkpolitiske unnlattelsessynene i Norge de siste årene. Språkrådet må nå gjøres til et overordnet, nasjonalt samordningsorgan med sterk kompetanse i fagspråk og terminologi og bred kontaktflate mot samfunnet, nasjonalt så vel som internasjonalt. Det må videre utvikles forpliktende samarbeidsformer for fagspråklig kvalitetssikring mellom ulike fagdepartement, direktorat og andre offentlige instanser. Og ikke minst må brukermiljøene, inkludert næringslivet, trekkes aktivt med i dette arbeidet.

Andre domener

Noen domener er avgjørende for at norsk skal overleve. De er ikke i foruroligende grad truet i dag. Men taper vi dem til engelsk, er dødskampen i gang. De må derfor holdes under konstant oppsyn, og stå sentralt i den språkpolitiske strategien. De viktigste er barnehagen og skolen, kultur og medier og offentlig forvaltning.

Kultur- og mediedomenet blir av mange sett på som et truet domene i Norge, særlig på grunn av utstrakt bruk av engelsk innenfor enkelte deldomener, som for eksempel populærmusikk. Så vidt vi kan bedømme, er imidlertid dette feltet i dag preget av en relativt robust parallellspråklighet. Norskspråklige kulturprodukter hevder seg med få unntak godt, selv om de på noen felter, som for eksempel film, kan være i mindretallsposisjon.

Et domene som mange ser på som, om ikke truet, så truende, er informasjonsteknologien. Her skjer så å si all produktutvikling først på engelsk, og produktene blir ofte først lansert på det norske markedet på engelsk og senere solgt parallelt med eventuelt norske versjoner. Når denne teknologien oppfattes som truende, er det fordi den har fått en enormt viktig og synlig posisjon i hverdagen til de fleste av oss. Her peker vi på at den handlingsplanen som daværende Norsk språkråd la fram for noen år siden, ennå ikke er satt ut i livet (Handlingsplan for norsk språk og IKT 2001). Vi slutter oss til

---

⁴ Se for eksempel (Grønvik 2003) og (Brandt og Schwach 2005).

denne planen, og peker særlig på at en norsk språkbank må realiseres snarest. Hvis ikke, kan språkteknologi bli det domenet norsk tapte før det ble realisert.

Å oppnå reell likestilling mellom nynorsk og bokmål

Formelt er nynorsk og bokmål likestilte målformer. Reelt er dette langt fra tilfellet. For eksempel er nynorsk stengt ute fra den nasjonale pressen. Nynorsk brukes ikke i teksting av kinofilm, og nynorsk er knapt i bruk i næringslivet. Spissformulert sier gruppa at så lenge en slik situasjon består, kan norsk, forstått som to likestilte målformer, ikke sies å være fullt ut samfunnsbærende. Nynorsk bærer i dag ikke sin rettmessige del av denne børen.

Et viktig mål må være at nynorsken tas i bruk redaksjonelt i den nasjonale pressen. Dersom nynorsken synliggjøres på denne måten, vil det være lettere å få aksept for bruk av nynorsk i andre sammenhenger, for eksempel i næringslivet. Det vil da også være lettere å skape forståelse og tilslutning til at obligatorisk sidemål i den videregående skolen må opprettholdes.

I tillegg må det offentlige aktivt bruke sin markedsrett der det er mulig, for å tvinge gjennom parallellutgaver av dataprogrammer etc.

En samlet språkpolitikk

Språkpolitikk er i dag definert som en del av kulturpolitikken. Samtidig blir kulturpolitikk i den offentlige diskusjon vanligvis avgrenset på en måte som gjør at språkspørsmål og språkpolitikk blir usynlige. Språkpolitikk må derfor for det første *synliggjøres* som en viktig del av kulturpolitikken. Den er for eksempel en viktig begrunnelse for de offentlige støtteordningene innenfor kulturlivet. Men fra et språksikringsperspektiv er språkpolitikk mer enn et avgrenset kulturpolitisk anliggende. Derfor må det utformes en språkpolitikk som omfatter de departementene som til enhver tid har ansvaret for utdanningspolitikk, nærings- og handelspolitikk og offentlig forvaltning. Språk er en forutsetning for samfunnsdannelse. Følgelig har all utforming av politikk et språkpolitisk aspekt.

Vi trenger en samlet språkpolitikk, behandlet i Stortinget, som omfatter forholdet mellom norsk og engelsk, forholdet mellom nynorsk og bokmål, normering, minoritetsspråk og arbeidet med forståelig språk i forvaltningen. Alle deler av forvaltningen

må ta et ansvar for å gjennomføre språkpolitikken på sine områder. Kulturdepartementet har et særlig ansvar for å påse at det faktisk blir gjort.

Det nordiske perspektivet hører også med i dette bildet. Det at norsk kan brukes innenfor et språksamfunn som består av ca. 20 millioner mennesker fordelt på fire land, gir en styrke i forhold til trusselen fra engelsk som må utnyttes på beste måte, blant annet gjennom arbeidet i Nordens språkråd. I en situasjon der den internordiske forståelsen synes å gå ned, er det særlig viktig å sette inn tiltak i skolen.

Språkrådets formål og virkeområde

Vi foreslår tiltak som vil koste atskillige millioner. Men unnlater vi å gripe fatt i utfordringene nå, kan det koste det norske samfunnet atskillig mer i framtida, økonomisk, og ikke minst sosialt. Vi har å gjøre med gradvis utvikling, der det ikke vil være så lett å identifisere punktet der det er for sent å snu.

Skal en språksikringspolitikk lykkes, er det viktig at vi har et effektivt og kompetent offentlig organ som kan ta det overordnede ansvaret på området. Språkrådet må derfor sikres en sentral rolle som premissleverandør og iverksetter av framtidens språkpolitikk, og gis et samlet ansvar for språkpolitikk i Norge. Unntaket er ansvar for minoritetsspråk som har egne institusjoner, som for eksempel samisk i dag.

En av Språkrådets oppgaver må bli å føre tilsyn med at de tre rettene nevnt ovenfor respekteres, både i annen lovgivning og i praktisk politikk. En naturlig følge av dette er at Språkrådets formål og virkeområde må slås fast i lovs form. Bare gjennom en lov får Språkrådet den legitimiteten det vil være avhengig av for å fungere etter dette formålet.

Summary

Language policy in Norway in the years to come must build on two principal goals in order to guarantee the status of Norwegian as a national language. The first is to ensure that it is possible to use Norwegian within all domains of society now and in the future. Two domains are vulnerable in this context today: One is the realm of higher education and research, while the other comprises trade and industrial enterprise, where cross-border contact necessitates the use of languages other than Norwegian, principally English. Policies must be implemented within each of these domains to facilitate the continued use of Norwegian for special purpose communication. In this connection, it is of vital importance to revitalise the development and dissemination of Norwegian terminology within all domains. The other principal goal is to achieve equal status for Bokmål and Nynorsk within all spheres of society, by means of measures that will strengthen the position of Nynorsk. The monetary costs involved will be substantial. However, if nothing is done now, the economic as well as social costs incurred in the future may rise even higher.

Litteratur

- Brandt, Synnøve Skjersli og Vera Schwach. 2005. Norsk, engelsk og tospråklighet i høyere utdanning. I *NIFU STEP Arbeidsnotat 18/2005*. Oslo: NIFU STEP.
- Grønvik, Anne Kringstad. 2003. *Ja, der har vi ikke noe valg, det er jo ikke noe alternativ*. Hovedoppgave, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, NTNU, Trondheim.
- Handlingsplan for norsk språk og IKT*. 2001. Oslo: Norsk språkråd.
- Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. 2002. *Statens offentliga utredningar 2002: 27*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Simonsen, Dag Finn, red. 2004. *Språk i kunnskapssamfunnet. Engelsk - elitenes nye latin?* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik*. Uten årstall. København: Kulturministeriet.
- Tandefelt, Marika. 2003. *Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsingfors: Forskningcentralen för de inhemska språken.
- Østerud, Øyvind, Fredrik Engelstad og Per Selle. 2003. *Makten og demokratiet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Den islandske sprogpolitik i fortid og nutid

Av Guðrún Kvaran

I artiklen behandles først den islandske sprogpolitik situation som den er i dag. Der findes ingen bestemmelser angående en officiel islandsk sprogpolitik, men den kan indirekte læses ud af loven om Islandsk Sprognævn. Derfor bliver Islandsk Sprognævns virksomheder skildret, især det nuværende sprognævns arbejdsperiode i årene 2002-2005. Nævnets opgaver er mangfoldige, men der blev lagt vægt på tre emner i perioden: 1) børn og ungdom, 2) virksomheder og tjeneste og 3) indvandrere. Hvert af disse emner bliver beskrevet videre. I den sidste del af artiklen er to opgaver valgt til speciel behandling, som er ganske vigtige for sprogets bevarelse, den nye bibeloversættelse og loven om personnavne. Til slut behandles det islandske tegnsprogs situation og en arbejdsgruppes forslag til ministeriet om et specielt sprognævn for tegnsproget.

Fortid

Den første som på tryk opfordrede Islændinge til at søge deres forbillede i modersmålets rigdom i stedet for at efterabe danskere og tyskere og var den islandske sprogpurismes ophavsmand, var Arngrímur Jónsson, vanlig kaldt „den lærde“, født 1568. Hans synspunkter havde længe indflydelse på den opfattelse som mange havde om sprogets renhed og om at det hovedsagelig var det samme sprog som man før i tiden brugte i hele Norden. Man kan dog påstå at det først var i oplysningstiden i slutningen af det 18. århundrede at der opstod en ny sproglig bevægelse i Island påvirket af den tids danske purisme. Helt fra denne tid er Island kendt for sin sprogrøgt som i lang tid har bestået blandt andet i en ret konservativ sprogbeskyttelse og sprogpolitik.

Findes der en sprogpolitik?

Når begrebet islandsk sprogpolitik nævnes, tror de fleste at man henviser til en tekst som er blevet defineret og skrevet ned af myndighederne, Undervisningsministeriet eller Altinget, og som man kan henvise til i skrift og tale. Hvorledes skal sproget være,

hvad er det man vil beholde, og hvad er det man skal kæmpe imod? Men virkeligheden er ikke sådan. Der findes ingen bestemmelser angående en officiel islandsk sprogpolitik, og de islandske myndigheder beskæftiger sig meget mindre direkte med sprogbeskyttelse end mange tror, ikke mindst i udlandet, hvor det er en almindelig opfattelse at det islandske sprog er styret med god virkning oppefra, og at der hersker enighed om sproget og dets udvikling.

Selvfølgelig kan man i forskellige love finde noget om det islandske sprog, f.eks. i lovene om radio, nationalteatret, personnavne, stednavne og firmanavne, hvis nogle skal nævnes hvor der lægges vægt på et sprog af god kvalitet og dets bevarelse, men instruktionerne er holdt i almindelige vendinger og hverken med påbud eller forbud. I grundloven står der f. eks. ikke noget om at islandsk er det første sprog i landet. Nu finder der en revision sted af de første paragraffer, og Sprognævnet skrev til revisionskomitéen og udtrykte ønske om at det islandske sprog bliver nævnt i grundloven i fremtiden. Vi har endnu ikke hørt noget fra komitéen, men brevet fik omtale i medierne.

I året 1986 blev det undersøgt hvilken mening regeringen og de enkelte politiske partier havde om islandsk sprogpolitik, og det viste sig at alle partier i deres program havde noget om sprogrøgt og sprogets bevarelse i traditionel forstand, og det synes at gælde endnu, dog lidt ændret.

Selvom der ingen formelle erklæringer findes om islandsk sprogpolitik, fremgår det indirekte af loven om Islandsk Sprognævn. Der nævnes hovedpunkterne af det man kan kalde islandsk sprogpolitik. Jeg vil kun nævne det vigtigste af nævnets opgaver. Allerede i første paragraf defineres kernen i nævnets virksomhed, hvor der står: "Islandsk Sprognævn har til hovedopgave at styrke det islandske sprog og dets bevarelse såvel i tale som skrift." I de næste paragraffer defineres dets opgaver nærmere. Nævnet skal f.eks. være myndighedernes rådgiver angående det islandske sprog, og man skal konsultere nævnet før man vedtager regler og andre instruktioner for det islandske sprog. Sprognævnet skal samarbejde med de instanser som har med personnavne og stednavne at gøre, og også med de institutioner som har stor indflydelse på det almene sprog, f.eks. medierne og skolen. Ganske vigtigt i nævnets arbejde er det at samle neologismer, hjælpe til ved valg af nye ord og ved dannelsen af nye ord, f.eks. ved at arbejde på organiseret dannelse af neologismer i landet og samarbejde med de såkaldte ordnævn, som har den opgave at danne islandske ord for nye ting og begreber inden for diverse fagområder.

Det er klart at nævnets arbejdsområde er stort, og det er nødt til at beskæftige sig med forskelligartede opgaver. Det har ikke fået bestemte regulativer for hvorledes det skal vejlede, og hvorledes det skal arbejde for at styrke sproget, disse regler må nævnet selv formulere. Man kan godt påstå at den konservative sprogbeskyttelsespolitik endnu står stærkt på Island, men det islandske samfund bliver udsat for stadig nye impulser i en i en verden der hurtigt ændrer sig. Det står Sprognævnet helt klart at de største problemer som det islandske sprog og det islandske sprogsamfund står foran i dag, ikke kun vedrører enkelte form- og betydningsændringer af ord men desuden forandringer inden for syntaksen. Alt dette er en direkte følge af globaliseringen og informationsteknologiens stadig voksende udvikling hvor engelsk er det dominerende sprog og ofte det eneste man kan bruge.

I det følgende vil jeg gennemgå det vigtigste af det som er ved at ske i dag, dels hvad jeg synes er lykkedes eller mislykkedes, og dels hvad der er i sigte i den nærmeste fremtid.

Det Islandske Sprognævns virksomhed

Et nyt islandsk sprognævn blev valgt i begyndelsen af år 2002. På de første møder diskuterede styret hvorledes nævnet kunne styrke den islandske sprogrøgt på en positiv måde som fik folk bevidst eller ubevidst til at tænke over sproget og dets udvikling, og hvorledes nævnet kunne fremme islandsk sprogpolitik. Den bedste politiker er den som ikke kun sidder og snakker men gør noget, og derfor syntes nævnet at det vigtigste var at undersøge situationen grundigt og siden stille krav om en officiel sprogpolitik hvis det mente at der var behov for en sådan.

Sprognævnets første opgave var derfor at gennemgå virkefelter og forpligtelser og bestemme hvilke områder det ville lægge den største vægt på inden for de næste fire år. I fortsættelse deraf blev der skrevet et program for årene 2002–2005 hvor der blev lagt vægt på problemet domænetab og peget på praktiske opgaver for de næste fire år. Sprognævnet syntes det var fornuftigt ikke at have alt for store og omfattende planer, og at det ville føre til bedre resultater at koncentrere sig om få temaer og give dem god tid. Alle Sprognævnets medlemmer har jo fuldtidsarbejde andre steder. Det valgte derfor tre områder som det mente det var særlig vigtigt at beskæftige sig med i øjeblikket for at se om der var noget som var ved at gå tabt. Disse områder er børn og ungdom, firmaer og tjeneste, og indvandrere.

Børn og ungdom

Sprognævnet besluttede at lægge stor vægt på børn og ungdom. Det er yderst vigtigt for sprogets fremtid at de får kendskab til godt islandsk sprog, såvel i skrift som i tale, på en positiv måde så at de kan lære at forstå hvilken betydning det islandske sprog har for dem som individer og for samfundet som helhed. Nævnet er klar over at det bedste vil være at finde på noget som børn og unge synes er spændende, og som de vil være med til. I første omgang valgte nævnet en børnelitteraturkonference og en konkurrence i dannelse af neologismer. Litteraturkonferencen har fundet sted i oktober 2005 under medvirken af grundskolerne og bibliotekerne i Reykjanesbær i nærheden af Reykjavík og Síung, foreningen for forfattere af børnelitteratur. Voksne blev ikke tilkaldt for at holde foredrag om børnebøger for andre voksne. Det var børn som talte om hvorledes de mente at bøger for børn skal være. De kritiserede og talte positivt om børnebøger ligesom voksne gør på deres konferencer. Deltagerne var børn, lærere og forfattere af børnebøger. Da denne konference er lykkedes så godt, vil vi forsøge at planlægge flere såvel i Reykjavík som ude i landet.

Nyordskonkurrencen fandt sted sidste år, men så strejkede grundskolelærerne i nogle uger, og det var vigtigt for os at samarbejde med skolerne. På grund af den forsinkelse som allerede lå i skoleplanerne, besluttede Sprognævnet at udsætte konkurrencen, og den vil derfor først finde sted i dette skoleår. Idéen er at samarbejde med et firma som sælger produkter som børn er interesserede i, f.eks. nye ting inden for telefon- eller computerbranchen, hvor der er mangel på nye ord. Det eller de bedste ord bliver prisbelønnet. På denne måde vil vi prøve at vække interesse hos børnene for islandske ord i stedet for udenlandske og få dem til at indse at det kan være spændende at bruge sproget til noget nyt.

Virksomheder

Hvad virksomheder angår, så synes Sprognævnet at det er yderst vigtigt at forstærke de ansvarliges bevidsthed om islændingenenes ret til at bruge deres modersmål på arbejdspladsen og inspirere dem til at sørge for at islandsk altid bruges i virksomheder som har med det indenlandske marked at gøre. Det drejer sig om annoncer, beskrivelser af projekter, rapporter, møder, kundetjeneste og andet lignende. Nogle firmaer, som arbejder på det almene og udenlandske marked, vælger allerede engelsk som deres hovedkommunikationssprog, f.eks. det islandske flyselskab Icelandair hvor engelsk nu ofte bruges som første sprog i flyvemaskinerne.

Annoncetekster på engelsk helt igennem ses ikke ofte. Aviserne har ret strenge regler og det samme gælder fjernsyn og radio. Alligevel har engelsk vundet terræn, især inden

for syntaksen. En stor forandring har også fundet sted hvad navne på firmaer angår. Store udenlandske foretagender har set salgsmuligheder på Island og slået sig ned der. Deres navne følger med, f.eks. McDonalds, Debenhams, Hennes og Mauritz, Kentucky fried chicken og mange flere. Følgen er at der er opstået en tendens til at give nye islandske foretagender udenlandske navne, det gælder især modeforretninger og firmaer inden for turistbranchen men også andre firmaer. Nu i den sidste tid ser man stadig oftere at islandske firmaer med islandske navne føjer det engelske ord *Group* til det oprindelige navn, sikkert for at få navnet til at se mere internationalt ud, f.eks. Baugur Group, Dagur Group, FL Group, hvor FL står for Flugleiðir (Flyruter), og Opin Kerfi (Åbne systemer) Group hf (hf står for hlutafélag 'aktieselskab').

Kværulanteri og negativ omtale vil ikke forandre denne tendens. Derfor har Sprognævnet valgt at pege på det positive i stedet for at klage og jamre. For to år siden, på det islandske sprogs dag, som fejres den 16. november hvert år, samarbejdede Sprognævnet med den islandske forening for navneforskning og prisbelønnede det bedste nye islandske firmanavn. Denne begivenhed vil finde sted hvert andet år. Navnet som blev valgt første gang, var Grafgötur, som er et gammelt ord som egentlig betyder 'dybe, nedgravede gader'. I dette tilfælde havde man valgt navnet på et lille firma som udlejer maskiner til at grave med. Valget vakte opmærksomhed, og ejeren af firmaet blev interviewet af Morgunblaðið, landets største avis. Da vi søgte efter et navn, havde vi lidt svært ved at finde noget vi godt kunne lide medens vi nu to år senere har svært ved at vælge mellem mange gode navne. Det er vores mening at den første pris har noget med denne voksende tendens at gøre, og vores opfattelse er at hvis man vil beholde eksisterende områder, så er det mere effektivt at lægge vægt på det positive og vinde dem tilbage som mener at det udenlandske er mere moderne end deres eget sprog.

Man kan mærke en voksende tendens hos firmaer til at give produkter udenlandske navne og lege med importerede ord. Som eksempel kan jeg nævne at for kort tid siden var der en annonce i aviserne. På billedet så man en række biler. Nedenfor stod: "Við erum bestu dílar á Íslandi" – vi er de bedste deals, dvs. det bedste køb, dvs. I gør den bedste handel hvis I køber os. Der spillede man på bílar–dílar og brugte importordet díll, i pluralis dílar, hvor man ville havde forventet det islandske ord bíll, i pluralis bílar.

Et mejeri på Nordlandet har for nylig sendt et nyt produkt på markedet. Det er en drik lavet af skyr, et islandsk mælkeprodukt, og det fik navnet Smoothie. Som formand for Sprognævnet skrev jeg et yderst høfligt brev til firmaet, som det ikke blev særlig glad for. Af en eller anden grund fik medierne nys om det, og de ansvarlige svarede at deres

intention var at appellere til unge mennesker med det engelske navn, og at det kun var ældre mennesker som havde sat sig i forbindelse med dem og ikke var tilfredse. De ville derfor ikke ændre på noget.

Helt anderledes arbejder Fællesmejeriet i Reykjavík. I over ti år har det støttet Islandske Sprognævn, sprogsekretariatet, sprogrøgtskonferencerne i tilknytning til det islandske sprogs dag og hvert år givet en præmie til én student som skriver hovedopgave inden for faget islandsk sprog. I over ti år har de støttet sprogrøgten på den måde at der på bagsiden af mælkekartonerne har været bestemte temaer med forskellige tekster, omkring 70 i hver runde. Første gang valgte de tekster med vejledninger i godt sprog. Næste tema var korte historier eller digte lavet af børn for at opmuntre dem til at skrive og bruge sproget, og nu har mejeriet lige startet den tredje runde med tegninger lavet af 10-14-årige som har valgt et ordsprog eller en talemåde til at illustrere medens teksten er skrevet af en velkendt forfatter af børnebøger. Mejeriet har hele tiden samarbejdet med Sprognævnet, nu sidst om valget af 70 tegninger blandt næsten 7000 og om de tekster som trykkes på kartonerne. De fleste er enige om at denne måde at drive sprogrøgt på er såvel positiv som effektiv og støtter islandsk sprogpolitik.

Indvandrere

Det tredje område som sprognævnet lægger vægt på i dets arbejdsperiode, vedrører indvandrere og er i virkeligheden tæt knyttet til erhvervslivet. Indbyggere i landet som har et andet sprog end islandsk som modersmål, er blevet talrigere i de sidste år. De er en del af det islandske erhvervsliv, og i nogle brancher er de i majoritet. Hvis vi ønsker at de bliver aktive deltagere i det islandske samfund, og at det islandske sprog skal blive det dominerende sprog i daglig kommunikation hos de forskelligartede grupper, må vi tilbyde solid undervisning i islandsk. Sprognævnet har planlagt en grundig undersøgelse af i hvor høj grad det lykkes indvandrere at tilegne sig islandsk som andetsprog. Undersøgelsen skal gennemføres i to dele, en lingvistisk undersøgelse og en sociologisk undersøgelse. Planlægningen gik i gang sidste år med deltagere fra Sprognævnet, Islands Universitet, Lærerhøjskolen, Kulturministeriet og Reykjavíks Undervisningsbureau. Vi søgte støtte fra det islandske forskningsfond uden resultat, men vi prøver sikkert igen.

Andre opgaver

Nu har jeg gennemgået de områder som Sprognævnet valgte som hovedopgaver for at undersøge sprogsituationen, men der foregår også andre ting som hører til sprogrøgt og sprogpolitik. Først vil jeg nævne den nye bibeloversættelse, som man har arbejdet

på de sidste 15 år, og som nu er ved at være færdig. Bibelen skal udkomme næste år i tilknytning til 900-års-jubilæet for bispesædet Hólar. Den har i århundreder spillet en stor rolle i islandsk sproghistorie. Det er en almindelig opfattelse at hvis islændinge ikke havde sagt nej til en dansk bibel i det 16. århundrede og krævet at få en islandsk, ville man have talt dansk på Island i dag. Helt fra begyndelsen af arbejdet med den nye oversættelse mente man at det var vigtigt at Sprognævnet havde en repræsentant i oversættelseskomitéen. Jeg påtog mig denne opgave og har styret arbejdet helt fra begyndelsen. Nævnet fik instrukser fra kirken om hvad det skulle lægge hovedvægten på i sit arbejde. Blandt andre ting står der at traditionen i bibelsproget skal leve videre, uden at det bliver forklaret nærmere. Nævnet har nu udgivet ti prøvehæfter med Det gamle og Det nye testamente og har bedt om kommentarer, men først nu for kort tid siden, efter at vi udsendte Det nye testamente, ser det ud til at interessen er blevet vakt. Det er især to ting som jeg vil nævne her, og som vedrører sproget generelt. Den ene er adskillelsen mellem pluralis og dualis, som i reglen var forsvundet ud af det almene sprog i det 17. århundrede men levede videre i Bibelen og i kirkens sprog. Hvad der er sket, er at den gamle dualis nu bruges i personlige og possessive pronominer som pluralis medens den gamle pluralis kun bruges som høflighedsform (*De - Eder*) og pluralis majestatis. Mange yngre præster bruger ikke længere de gamle pluralisformer og vil have at de skal ud af Bibelen. Ældre præster og en stor del af dem som har kontaktet os, vil beholde det gamle og påstår at hvis de gamle pluralisformer ikke længere bruges i Bibelen, vil bibelsproget være for hverdagsagtigt, og desuden vil kendskabet til dem forsvinde, og det bliver sværere, om ikke umuligt, for islændinge at læse og forstå ældre tekster uden besvær. De mener at dette ville skade islandsk sprogrøgt og kontinuiteten i det islandske sprog. Det er jeg ikke enig med dem i, men det er indstillingen til selve sproget hos forskellige grupper i samfundet som bekymrer mig. Af mit arbejde med oversættelsen har jeg nemlig fået indblik i hvad mange mener om det islandske sprog. Situationen er virkelig svær, og oversættelseskomitéen er ikke kommet til en endelig konklusion.

Den anden ting som jeg vil nævne, er det som kaldes inklusivt sprog, dvs. det at bruge neutrum hvor man mener at teksten henviser såvel til kvinder som mænd. Såvel den hebræiske som den græske tekst bruger maskulinum, og vi som i overensstemmelse med vores instrukser skal følge originalteksten så nøjagtigt som muligt, har brugt maskulinum i den islandske tekst og således fulgt den islandske bibeltradition. Den såkaldte kvindekirke, en ret stor gruppe kvinder som mødes regelmæssigt og for det meste bruger femininum i deres prædikener, har protesteret højlydt, og nu har kirken besluttet at vi skal tage stilling til begge køn hvor det er muligt. Dette er en meget svær situation, for hvis vi følger vores nye instrukser, så lider sproget. Hvis man bruger neutrum

i alle de tilfælde hvor tilhængere af inklusivt sprog kræver det, så kan vi i mange tilfælde ikke aflevere en grammatisk rigtig tekst. Sprognævnet, kirken og lingvisternes forening holdt sidste forår en konference hvor sagen blev diskuteret, og det var helt klart at der herskede uenighed. Oversættelseskomitéen vil forsøge at finde en mellemvej, men dette er en kilden sag, som med tiden kan få stor indflydelse på islandsk sprogbrug.

Personnavne er alle interesseret i. Det islandske sprog kræver at de deklineres i forskellige kasus som andre ord i sproget. Vi har en lov om personnavne, og et nævn bestående af tre personer, deraf én fra Sprognævnet, som i overensstemmelse med loven bestemmer hvilke nye navne der kan accepteres. Vi fik først en lov om personnavne i 1925, og den er blevet ændret tre gange, sidste gang i 1996. Jeg har siddet i dette nævn i ganske mange år og kan godt mærke den forandring som er ved at ske. Nævnet mødes en gang om måneden, og de fleste breve vi nu må svare på, vedrører udenlandske navne. Mange af dem kan vanskeligt eller slet ikke tilpasses det islandske deklinationssystem, især kvindenavne, og kan derfor ikke accepteres. Når vi prøver at forklare hvorfor, får vi svar som: "And so what". Andre må vi acceptere alene fordi de flekteres, selvom de virker afstikkende i det islandske navneforråd. Nu spørger måske nogle: Er personnavne noget som har med sprogrøgt og sprogpolitik at gøre? Det kommer an på sprogets struktur. Hvis man har en sprogstruktur hvor deklination spiller en vigtig rolle, så har de det uden tvivl. Hvis personnavne ikke deklineres som andre substantiver i sproget, så kan det inden længe have indflydelse på hele fleksionsystemet. Det at vi accepterer importerede navne, er mindre vigtigt hvis de kan assimileres. Dette emne er meget diskuteret i øjeblikket. De største aviser skriver en artikel om nævnets beslutninger hver måned, vi er blevet interviewet gang på gang, vi er blevet skældt ud, men vi arbejder videre i overensstemmelse med loven, og med sproget og sprogsystemet i mente. Behandlingen af personnavne hører bestemt hjemme i islandsk sprogpolitik.

Men nu noget mere positivt. I januar 2005 besluttede Kulturministeriet at nedsætte en arbejdsgruppe som fik den opgave at undersøge hvorledes man bedst kan støtte det islandske tegnsprogs stilling, dets udvikling og bevarelse. Gruppen skulle foreslå hvilke præmisser der må være for hånden, f.eks. i loven, inden for forvaltningen og de institutioner som har med tegnsprog at gøre, og tage stilling til et eventuelt officielt sprognævn for det islandske tegnsprog. Gruppen skulle også tage stilling til sammensætningen af sådan et sprognævn og dets opgaver. Da Island havde formandskabet i Nordens Sprogråd fik vi et brev fra De døves forening på Island, som havde formandskabet i de døves nordiske råd 2004, med ønske om at Sprogrådet tog stilling til tegn-

sprogene i Norden og deres stilling som de døves modersmål, hvilket var betingelsen for at tegnsprogene var med i den nordiske sprogkonvention. De døves forening på Island har længe kæmpet for at tegnsproget skal få en accepteret stilling i det islandske samfund som de døves modersmål, og nu ser det ud til at det vil lykkes hvis alt går godt. Arbejdsgruppen foreslog at der blev oprettet et specielt sprognævn for tegnsproget som samarbejdede med og fik støtte fra Islandsk Sprognævn og Islandsk Sprogsekretariat. Sagen er nu i Kulturministeriet, og vi håber at resultatet bliver positivt.

Afslutning

Den 14. august 2005 holdt forhenværende præsident Vigdís Finnbogadóttir en tale på bispesædet Hólar. Blandt andet kom hun ind på det islandske sprogs stilling i dag og hvorledes unge mennesker har stadig sværere ved at forstå ordsprog og bruge talemåder. Hun lagde stor vægt på at det er nødvendigt at fremme undervisning i det islandske sprog i skolerne og ikke slække på vores årvågenhed. Hendes tale har vakt opsigt, en af Morgunblaðiðs redaktører skrev en lederartikel derom, lærere blev interviewet, artikler skrevet, og i radioen var der også nogle interviews. Jeg har oplysninger om at en gruppe mennesker fra kultur- og forskningsmiljøet har været på møder, diskuteret det islandske sprogs stilling og har i sinde at mødes med kulturministeren ganske snart med ønske om bedre undervisning i islandsk i skolerne og om at regeringen mere intensivt støtter islandsk sprogrøgt og en klar islandsk sprogpolitik. Man vil kræve en officiel sprogpolitik. Det er spændende at følge med i hvad der sker i den nærmeste fremtid.

Summary

This article looks at the current status of Icelandic language policy. While no such policy has been officially formulated, it may nonetheless be inferred indirectly from act relating to the Icelandic Language Council (ILC). Hence the focus will be on the activities of the ILC, in particular during the period 2002-2005. Three topics received particular attention from the ILC during this period: 1) Children and adolescents, 2) language use in commercial enterprises and in civil service, and 3) immigrants. The last section discusses two subjects of importance for the preservation of Icelandic: The new translation of the Bible and the act relating to personal names. The article concludes with a brief account of the status of Icelandic sign language and a proposal submitted by a ministerial working group to create a special council for the sign language.

SPRÅKPOLITIKK I NORDEN MED FILOSOFIENS BRILLER

Av Gunnar Skirbekk

Dette innlegget er strukturert på denne måten: Først tar eg opp visse problemstillingar omkring demokrati og språklege rettar og dermed om vilkår for å kunne vere ein autonom person i moderne demokratiske samfunn (1). På denne bakgrunnen kommenterer eg språkpolitiske spørsmål ut frå spørsmålet om rett til demokratisk kommunikasjonspråk, her i form av nasjonalspråk, om rett til internasjonalt språk (in casu engelsk), og om rett til morsmål, som hevdvunne minoritetsspråk og som innvandrarsspråk (2). Deretter har eg allmenne merknader til den nordiske situasjonen (3). Så følgjer nokre merknader til aktuelle problemstillingar ved den norske situasjonen (4). Og til slutt lanserer eg eit forslag til ein meir offensiv nordisk språkpolitikk i forhold til EU (5).

Temaet for det nordiske språkmøtet 2005 er språkpolitikk i Norden, og eg fekk i oppgåve å kommentere innlegga på møtet. Det første som slår meg, er at deltakarane i stor utstrekning er språkforskarar, samtidig som temaet *språkpolitikk*, med fokus på språklege *rettar i moderne nordiske samfunn*, ikkje berre reiser språkvitskaplege problemstillingar, men også *normative* og *samfunnsvitskaplege*. Kort sagt, eit slikt tema krev ein tverrfagleg kompetanse, som også omfattar kompetanse i normative problemstillingar om rettar og plikter i moderne samfunn.

Dette betyr at kvar og ein må kjenne grensene for sin eigen kompetanse og vere open for sakleg dialog med andre, i håp om at vi i fellesskap skal kunne få eit betre grep på tematikken. Dermed bør eg straks signalisere kor eg sjølv står i dette landskapet: Eg har lang fartstid som professor i vitskapsfilosofi ved Universitetet i Bergen, der arbeidsoppgåvene mellom anna omfattar prosjektbasert samarbeid med doktorandar og kollegaer ved dei ulike fakultet. I yrkes medfør har eg også arbeidd med grunnlagsproblem i politisk filosofi og moderniseringsteori. I den samanhengen har eg hatt eit nært samarbeid med kollegaer i Shanghai dei siste 10-15 år om eit forskingsprosjekt for samanliknande studiar i kulturell modernisering i Aust-Asia og Europa, under namnet "Marco

Polo". Utfyllande informasjon kan ein få ved å gå til heimesidene <http://www.uib.no/People/hsvgs>

Demokrati og språklege rettar

Utfordringane for dei nordiske språksamfunna blir gjerne omtala ut frå stikkordet *globalisering*, ei problemstilling med fokus på engelskens dominerande stilling og på møtet med eit *mangfald av innvandrarspråk*, men også på framveksten av *ny teknologi*, også ny språkteknologi, og dermed på dei *krav til verbale ferdigheiter* som globaliseringa fører med seg. Det normative grunnlaget blir gjerne omtala ut frå stikkordet demokrati, med vekt på den enkelte statsborgars *rett* til felles kommunikasjonsspråk, *rett* til morsmål, og *rett* til (to) framandspråk, der begrepet rett blir forstått som rett til *statleg (offentleg) støtte*.

Til termen "globalisering": Også i denne konteksten, som gjeld nordisk språkpolitikk, vil eg heller ta utgangspunkt i dei meir omfattande moderniseringsteoriane i tradisjonen frå Weber til Habermas enn i den snevrare samfunnsforståinga som gjerne blir assosiert med termen globalisering, som primært har fokus på teknologiutvikling og marknadsøkonomi. Dagens kulturelle og politiske utfordringar, som også er viktige for dei språkpolitiske problemstillingane, kjem betre til syne i lys av slike moderniseringsteoriar enn ved dei meir begrepsfattige teoriane om "globalisering".

Til termen "demokrati": Eg vil ta utgangspunkt i termen demokrati, ettersom det i innlegga og sakspapira ofte blir vist til demokratiet som normativt grunnlag for retten til språk, anten det er morsmål, nasjonalspråk eller det internasjonale *lingua franca*. Det som då umiddelbart slår ein, er at ei slik normativ grunngeving av dei språklege rettane blir tvitydig, fordi ordet "demokrati" er tvitydig. Ordet blir jo bruk i ulike tydingar. (Etter siste verdskrig fekk semantikaren Arne Næss i oppdrag av UNESCO å avklare dei mange bruksmåtene av ordet, og lista vart lang.) I vår samanheng er det særleg viktig at forholdet mellom demokrati og rettsstat er tvitydig: Vi kan ha rettsstatar som ikkje er demokrati (slik som det dansk-norske monarki på slutten av 1700-talet) og demokrati som ikkje er rettsstatar (av typen folkekommune). Eller, sagt på denne måten: dersom demokrati blir forstått som "fleirtalsstyre ut frå val med allmenn røysterett", får vi straks spørsmål om kva mindretalet kan vente seg: Kva for rettar har mindretalet dersom "fleirtalet har rett"? Ei normativ sikring av mindretalsrettar kan derfor ikkje hentast ut av begrepet om demokrati som fleirtalsstyre.

Forholdet mellom demokrati og rettsstat er derfor gjenstand for omfattande diskusjon innanfor normativ politisk teori: I moderne pluralistiske samfunn er det problematisk å appellere til ei bestemt teologisk eller metafysisk oppfatning som det normative rettsgrunnlaget. Eitt velkjent forsøk på ei grunngeving av ein normativ rettsteori i pluralistiske samfunn skriv seg frå John Rawls. Eit nærskyldt forsøk på å knyte saman demokrati og universelt forpliktande rettar finn vi hos Jürgen Habermas (t.d. i *Faktizität und Geltung* 1992). Her står begrepet om deliberativt demokrati sentralt – eit begrep som framhevar offentleg meiningsdanning ved myndige personar som eit grunnvilkår for demokratiet, samtidig som ein slik offentleg fornuftsbruk krev respekt for dei betre argumenta og for den andre som diskusjonsdeltakar; og på dette grunnlag kan det igjen argumenterast for ukrenkelege rettar (også overfor eit demokratisk valt fleirtal).

Følgjer vi denne tankegangen, er det avgjerande for demokratiet at vi har open og opplyst meiningsutveksling og meiningsdanning blant personar som er myndige (autonome) i den forstand at dei har tileigna seg den danning og utdanning som trengst for å kunne delta i slike diskusjonar. Dette inneber at slike personar har tileigna seg ein moderne identitet i den forstand at dei har eit refleksivt forhold til eigne standpunkt: Dei maktar å sjå sin eigen posisjon og tradisjon frå den andres synsstad.

Demokrati krev i denne forstand autonomi og opplysning (*Mündigkeit* og *Aufklärung* – for å tale i kantianske termar). Det å meistre eit felles språk og felles kodar og normer inngår i dette begrepet om ein autonom person. Men ein slik personleg autonomi er ei sårbar affære, som krev eigeninnsats så vel som tilrettelegging av ymse slag, og dét både for at ein tilstrekkeleg grad av autonomi skal kunne etablerast og kunne vedlikehaldast. Derfor er personleg autonomi ei stadig oppgåve og ikkje eit statisk faktum. Og det er eit graduelt begrep, med meir-eller-mindre og ikkje alt-eller-ingenting.

Det vi her har sagt, har implikasjonar for rettsproblematikken. I utgangspunktet kan vi tale om tre slags rettar i denne samanhengen:

- (i) juridisk rett som statsborgar, med personnummer og pass, altså rett til likebehandling ut frå lovverket,
- (ii) sosial rett som statsborgar, med rett til offentlege velferdsordningar,
- (iii) politisk rett til å ta aktivt del i det politiske ordsiftet og det politiske organisasjonsarbeidet.

Desse rettane har ulik status for så vidt som den første og andre kan tilskrivast alle menneske som medlemmer av *homo sapiens*, medan den tredje berre kjem på tale for personar som i tilstrekkeleg grad er myndige og opplyste – dei som i tilstrekkeleg grad

meistrar det språket og dei kodane som det politiske ordskiftet og organisasjonsarbeidet skjer innanfor, og som i tilstrekkeleg grad kjenner dei institusjonelle og samfunnsmessige rammevilkåra. Samtidig er det ein skilnad mellom den første og den andre ved at den andre er avhengig av økonomiske ressursar på ein annan måte enn den første. Men det viktige poenget i vår samanheng er påminninga om at den politiske retten til å delta i eit deliberativt demokrati ikkje er noko som kan tilskrivast eit individ ved eit politisk eller juridisk vedtak, dersom dei det gjeld ikkje har tileigna seg den nødvendige grad av språklege og kulturelle ferdigheiter, dvs. av personleg autonomi. Det er ikkje her er tale om å "stille krav", frå utsida så å seie; det er tale om å påpeike vilkår som er nødvendige for at ein person skal kunne fungere som ein sjølvstendig aktør i eit deliberativt demokrati.

Det er samtidig på sin plass å minne om at slik autonomi kan krenkjast og reduserast på forskjellig vis. Eit velkjent eksempel er den behandlinga som den store diktar og fascist Knut Hamsun var gjenstand for i rettsoppgjeret etter siste verdskrig: I staden for å dømme Hamsun, som ein myndig og ansvarleg person vart det i psykiatriens namn erklært at han hadde varig svekte sjelsevner. Ein valde å årsaksforklare handlingar og holdningar. Dermed framstod Hamsun som strafferettsleg umyndiggjord. Men nettopp dette var eit åtak på Hamsun som menneske, på hans menneskeverd som autonom person – og nettopp derfor reagerte Hamsun, forståeleg nok, med harme og hatske tilsvaer.

Det interessante er no at den slags årsaksforklaringar etter kvart har gripi om seg i samfunnet, i takt med utviklinga av sosialpolitisk ekspertise og tilsvarende tankemønster: Dei som på ulike måtar fell utanfor i samfunnet, blir hjelpetrengande, og dermed blir dei lett til klientar som vi årsaksforklarer og unnskylder. No er dette eit reelt dilemma: Når bør vi forklare og unnskyldde, og når bør vi stille personar til ansvar og moralisere eller dømme? Kor har vi, i det enkelte tilfellet, den rette balansen mellom det terapeutiske og det moralistiske samfunn? Dette dilemmaet må vi nok leve med, men det er då avgjerande at vi er medvitne om dilemmaet, og at vi innser at velvillig årsaksforklaring og ansvarsfråskrivning samtidig inneber ein reduksjon av menneskeverdet – den personen det gjeld, er ikkje lenger ein autonom person, men eit sosialt kasus. Når slike ansvarsfråskrivande holdningar dessutan blir internaliserte hos dei det går ut over, får vi eit klientisert samfunn der mange på sviaktande grunnlag oppfattar seg sjølve som offer for ytre faktorar og ikkje som aktør i eige liv.

Problemet med denne typen klientisering er velkjent frå velferdsordningane i dei nordiske land. Faren er no at vi reproduserer denne paternalistiske klientiseringa også når det gjeld ressursssvake innvandrargrupper: Vi vil jo helst ikkje stille krav til dei vi opp-

fattar som "svake grupper". Dessutan skal vi respektere den andre og den andres kultur og oppfatningar, og ikkje krevje at alle skal bli som oss. Men dei vilkår som må oppfyllest for at ein person skal kunne vere og fungere som ein autonom person i eit moderne samfunn med deliberativt demokrati, er ikkje tilfeldige krav som blir stilte frå utsida, men nødvendige vilkår for i det heile å kunne vere ein autonom person i moderne samfunn av dette slaget. Men det som slik er vilkår for personleg autonomi, blir av og til misforstått som om det skulle vere utvendige og urimelege krav, og dermed som noko som representerer ein type tvang.

Dermed er det fare for at vi i naiv godvilje overfor store innvandrargrupper reproducerer dei same klientiserande og autonomi-fråskrivande holdningane som vi også er ansvarleg for når det gjeld ressursvake og hjelpetrengande personar i velferdsstatlege ordningar – og som vi i si tid påførte fascisten Hamsun, og som han med rette opplevde som ei straff langt verre enn rettens dom.

Det vi positivt kan trekke ut av dette, er at alle personar i moderne deliberative demokrati bør ha rett til full opplæring i det språket som blir brukt i det offentlege rom og i politisk arbeid i det samfunnet der vedkommande bur og høyrer til. Berre slik kan eit menneske bli ein autonom person med tanke på å vere deltakar i eit moderne demokratisk samfunn og med tanke på å meistre sitt eige liv i slike samfunn. Men sjølv sagt må implementeringa av dette poenget skje i humane former som tar omsyn til individuelle føresetnader.

Rett til morsmål

Av det vi no har sagt, følgjer det at autonome personar i moderne demokratiske samfunn har rett til å lære det fellesspråket som blir brukt i den offentlege meiningsdanninga og det politiske arbeidet i det samfunnet der dei er statsborgarar. Alle har ein rett til dette fordi det å meistre dette språket er eit vilkår for å kunne vere ein autonom person i dette samfunnet. I dei nordiske land inneber dette ein rett til å lære nasjonalspråket, eventuelt nasjonalspråka.

Men for å kunne vere ein autonom person i eit moderne samfunn må ein samtidig i rimeleg grad lære å meistre kodane og institusjonane i slike samfunn. Tre generelle poeng bør nemnast i den samanhengen:

- (i) Ein må i rimeleg grad tileigne seg ein refleksiv identitet, i den forstand at ein maktar å sjå sin eigen posisjon ut frå andres posisjon. Utan denne refleksive evna blir den offentlege meiningsdanninga i det deliberative demokrati umogleg.

- (ii) Ein må i rimeleg grad erkjenne at vitenskapleg forskning er avgjerande for sannings- spørsmål av ulike slag, frå spørsmålet om årsakssamanhengar i naturen til spørsmålet om tolking av tekstar – og grunnen er den same som den nyss nemnde.
- (iii) Endeleg må ein i rimeleg grad anerkjenne dei moderne institusjonelle differensieringane, t.d. den mellom rettssystem og teologi – for berre slik kan dei pluralistiske samfunn fungere under felles lov og rett.

Kort sagt, når det gjeld desse grunntrekka ved moderne samfunn, er det ikkje plass for førmoderne holdningar og handlingsmønster. Respekt for den andre har derfor to nivå – den menneskelege respekt for den andre slik den andre faktisk er, og respekt for den andre som den autonome personen den andre (liksom ein sjølv) kan og bør vere. Begge former for respekt trengst. Berre den sistnemnde ville innebære eit urimeleg stiv-sinn, og berre den første ville innebære eit hinder for moralsk og sivilisatorisk utvikling.

Ein slik rett frå det offentlege si side, går saman med ei plikt for dei individ det gjeld – ei plikt til eigeninnsats for å tileigne seg dei språklege og sivilisatoriske ferdighetene som er nemnde. Dette samspelet mellom rett og plikt blir t.d. avspegla i det forhold at moderne demokratiske samfunn er avhengige av god allmenndanning, slik at det offentlege pliktar å halde oppe eit godt offentlege utdanningssystem, samtidig som det i moderne demokratiske samfunn er allmenn skuleplikt.

Det vi har sagt så langt, gjeld for moderne demokratiske samfunn generelt. Men kvart samfunn, også moderne demokratiske samfunn, har sine særdrag ut frå særeigne historiske erfaringar og særeigne materielle vilkår og institusjonelle ordningar. For å kunne ta del i den offentlege meiningsdanninga og det politiske arbeidet i eit bestemt samfunn må ein derfor i rimeleg grad også kjenne til dei særeigne institusjonane og lovene som gjeld i dette samfunnet, og også dei særeigne historiske erfaringane og kulturelle kodane som er rådande. Modernitetsteoretisk er dette kontingente faktorar, men for det enkelte samfunn er dette faktorar som det er nødvendig å kjenne til for å forstå "kor ein er" og kva som skjer rundt ein, og for slik å kunne forhalde seg aktivt, eventuelt kritisk, til desse rammevilkåra for eins eigen livssituasjon i dette samfunnet. Dette inneber at retten til å meistre fellesspråket ikkje berre går saman med ein rett til å meistre grunnleggande moderne kodar og institusjonar, men også til å meistre dei spesielle kodane og institusjonane i det spesielle moderne demokrati der ein lever.

Igjen er det slik at rett til språk heng saman med rett til autonomi i eit samfunn. Utan ein rimeleg grad av autonomi står vi igjen med eit tynt rettsbegrep (som i prinsippet også kunne tilskrivast andre biokroppslige skapningar enn mennesket, jf. dei to førstnemnde rettane ovanfor). Men med ein rimeleg grad av autonomi har vi eit rettsbegrep

som saman med retten til fellesspråk også omfattar retten til å meistre moderne livsvilkår, også dei spesielle livsvilkår som gjeld for det aktuelle samfunnet.

No er det slik at engelskens dominerande stilling *de facto* gjer det vanskeleg å fungere som ein autonom person i våre samfunn utan å meistre engelsk. Det gjeld ikkje berre i mange yrkessamanhengar (og for mange fritidsaktivitetar, inklusive reiseverksemd), men også med tanke på ei nødvendig oppdatering for å kunne vere med i den offentlege meiningsutvekslinga og meiningsdanninga. I så måte gir det god meining å tale om ein rett til å lære engelsk som vår tids *lingua franca*. Og igjen er det slik at "rett" her betyr "rett til statleg/offentleg støtte", følgd opp med ei tilsvarende plikt overfor den enkelte om å prøve å lære dette språket som best ein kan (slik det er nedfelt i prinsippet om skuleplikt, med obligatorisk opplæring ikkje berre i fellesspråket/fellesspråka, men også i engelsk som framandspråk).

Kva så med morsmålet, dersom det er forskjellig frå fellesspråket/a og frå engelsk? Kan også retten til morsmål hentast ut frå det vi har sagt om retten til å vere ein autonom person i moderne demokratiske samfunn? Her talar vi om retten til statleg/offentleg støtte til morsmålsundervisning, eventuelt til andre ressurskrevjande bruksmåtar av morsmålet, og ikkje om den juridiske retten til å tale og skrive sitt eige morsmål. I si tid var det forbod mot bruk av samisk i norske skular, liksom det var forbod mot å tale bretonsk og å spytte på golvet i franske skular – men spørsmålet vårt gjeld ikkje denne juridiske retten til å bruke språket, men den politiske retten til statleg/offentleg støtte.

Det er ikkje innlysande at ein slik rett til morsmål følgjer av retten til autonomi i moderne demokratiske samfunn. Assimilerte jødar i det tyske språksamfunnet i mellomkrigstida fungerte svært godt som aktive og autonome personar, anten dei no tala jiddisch i privatlivet eller ikkje. Jiddisch representerte eit særeige kulturelt innslag og var i så måte eit viktig bidrag til det kulturelle mangfaldet og den kulturelle rikdommen i Tyskland og andre europeiske statar. Men det er ikkje innlysande at bruken av jiddisch, og spesielt ei skulebasert opplæring i jiddisch, skulle vere eit vilkår for at statsborgarar med jødisk kulturbakgrunn skulle kunne fungere som autonome personar i moderne demokratiske samfunn. Personar som Freud, Marx, Husserl, Einstein og Marcuse var opplagt autonome personar i tyskspråklege samfunn, men kjennskapen til og bruken av jiddisch har neppe spela ei avgjerande rolle i den samanhengen. (Så kan ein saktens påpeike at det tyske samfunn korkje var tilstrekkeleg moderne eller demokratisk den gong desse personane levde. Men på den andre sida var det nettopp personar som desse som arbeidde aktivt og effektivt for å fremje både kulturell og institusjonell modernisering av vestlege samfunn, Tyskland inklusive.)

Argumentasjonen for retten til morsmål (i form av statleg støtte) vil derfor vere av eit meir indirekte slag. Eg vil tru at det særleg er to typar argument som er viktige, nemleg pedagogiske og kulturelle.

Det *pedagogiske* argumentet går kort sagt ut på at opplæring i morsmålet er viktig for språkutviklinga, for begrepsutviklinga, og dermed også for opplæringa i fellesspråket (og dermed for danningprosessen av autonome personar i moderne demokratiske samfunn). Å framheve opplæring i fellesspråket på kostnad av opplæring i morsmålet er derfor eit kortsynt og uvitskapleg standpunkt, også med tanke på god og rask opplæring i fellesspråket og i dei allmenne ferdigheitene som trengst i samfunn av vår type.

Dette er eit seriøst argument. Men formulert som ei allmenn sanning, gyldig utan reservasjonar og avgrensingar, vekker det likevel motførestillingar. Eit eksempel kan klargjere motførestillingane: Lat oss tenkje oss eit dansk barn, med danskspråklege foreldre, som i ein alder av 3 månader flyttar til Oslo med foreldra. Foreldra held fram å bruke dansk heime, men foreldra blir raskt tospråklege og bruker norsk i jobb, og familien bur i eit norskspråkleg miljø. Barnets første språk er dansk, og det bruker dansk heime, og i så måte er dansk barnets morsmål. Men det ville vere oppsiktsvekkande om barnets begrepsutvikling skulle vere avhengig av at det på skulen blir undervist i dansk.

Eksemplet illustrerer at det er fleire faktorar som spelar inn, faktorar som er kontingente i den forstand dei kan endrast (og vil endre seg over tid), og graduelle i den forstand at det gjerne er tale om meir-eller-mindre. Éin faktor er barnets alder. Ein annan er den språklege avstand mellom morsmål og fellesspråk. Ein tredje faktor er dei språklege ressursane hos foreldre. Ein fjerde er språkmiljøet som barnet veks opp med, utover familien. Og i tillegg kjem individuelle variasjonar. Så vidt eg ser er det nettopp dette forskinga viser: Det er ulike faktorar som spelar inn, og det er under bestemte vilkår at morsmålsundervisning er viktig for språkutviklinga hos barnet. Det er ikkje tale om ei allmenn sanning, men om ei situasjonsavhengig sanning. Så vidt eg ser er forskingsresultata meir nyanserte enn det som kjem til uttrykk i dei forenkla formuleringane vi ofte møter i media og i offentlege dokument.

Dette betyr at det pedagogiske argumentet til fordel for morsmålsopplæring stadig er eit viktig argument, men då som eit situasjonsavhengig argument. Det betyr vidare at dei pedagogiske tiltaka må avpassast til varierende behov hos ulike grupper og ulike individ. I neste omgang betyr det dessutan at andre tiltak enn dei pedagogiske også er relevante for språkutviklinga. Det gjeld t.d. ein bustadpolitikk som motverkar ghettoisering, og tiltak som legg til rette for at alle foreldre i rimeleg grad kan lære fellesspråk-

ket og dei kodar og holdningar som er nødvendige for å kunne fungere som autonom person i moderne demokratiske samfunn.

Det *kulturelle* argumentet går kort sagt ut på at statleg støtte til opplæring i morsmålet er viktig fordi dette er eit gode både for dei *personane* det gjeld, ved at dei kan bli verande tospråklege og fleirkulturelle, og for det *samfunnet* dei lever i, ved at dei bidrar til det kulturelle mangfaldet i dette samfunnet. Dette argumentet har to ledd. Det første framhevar *verdien* av at ein person er tospråkleg og dermed tokulturell, og verdien av at eit samfunn har fleire språk og kulturelle tradisjonar blant innbyggjarane. Det andre framhevar at det er eit *statleg ansvar* å støtte dette (ved finansiering av språk-opplæring, men også ved andre støttetiltak, slik som støtte til aviser og andre kommunikasjonsformer, inklusive bokinnkjøp til offentlege boksamlingar etc.).

Det er klart ein verdi at ein person er to- eller fleirspråkleg og to- eller fleirkulturell. Det er her ein føresetnad at dette skjer frivillig og ikkje ved tvang. (Dersom andregenerasjons nordamerikanarar med norske foreldre, i eit overveldande engelskspråkleg miljø, vart tvinga til å lære norsk i skulen, anten av foreldra eller av staten, ville den kulturelle vinsten måtte avvegast mot tvangselementet i opplæringa, og også mot det som eleven kunne ha lært i staden for norsk språk.) Men generelt sett er det utan tvil ein verdi at ein person meistrar fleire språk og kjenner fleire kulturar.

Det er også ein verdi for eit samfunn at samfunnet rommar språkleg og kulturelt mangfald. Tilsvarande er det uheldig om eit samfunn blir bornert og sjølvtilfreds og insensitivt overfor kulturelle innspel med andre perspektiv på livet og mennesket. Men her er det likevel ein skilnad mellom ein person og eit samfunn. Med ei spissformulering kan vi seie at ein person kan meistre språk og kodar i ulike kulturar, og såleis bevege seg på tvers av kulturelle grenser. Liksom ein person kan skifte frå norsk til fransk og tilbake, kan ein person forstå og meistre både dei norske kodane for egalitære holdningar og moralistiske reaksjonar og dei franske kodane for hierarkiske holdningar og intellektualistiske reaksjonar. Men liksom det er vanskeleg å førestille seg eit samfunn der ein talar norsk og fransk samtidig, er det også vanskeleg å førestille seg eit samfunn der ein på same tid og overfor den same type fenomen har både egalitære og hierarkiske holdningar og både moralistiske og intellektualistiske reaksjonar. Begrepet om eit fleirkulturelt samfunn er derfor begrepsmessig meir problematisk enn begrepet om ein fleirkulturell person.

Det er særleg problematisk å tenkje seg eit samfunn som er fleirkulturelt i den forstand at det på same tid omfattar moderne og førmoderne holdningar og ordningar. For eksempel: Det er individet som må lese lekser og gå opp til eksamen, ikkje storfamili-

en. Og det er rettsvesenet som feller dommar og illegg straff, ikkje klanen. Dei institusjonelle differensieringane og dei danningssjessane som ligg til grunn for moderne demokratiske samfunn, går ofte dårleg i hop med førmoderne holdningar og livsformer. Det å tileigne seg desse sidene ved moderne samfunn er derfor eit vilkår for å kunne fungere som ein autonom person i slike samfunn, og dette set grenser for kva eit moderne fleirkulturelt samfunn kan omfatte av kulturelt mangfald.

I tillegg til desse meir faste føringane i moderne demokratiske samfunn har vi dei spesielle ordningane som gjeld for eit gitt moderne samfunn, men som kan endrast og eventuelt avskaffast, slik som eit universelt velferdssystem, som vi enno har i dei nordiske land, men som ein ikkje har i USA. Men også overfor slike kontingente ordningar i moderne samfunn finst det føringar, i den forstand at slike ordningar (i fall ein vil ha dei) forutset ein rimeleg grad av lojalitet og åtferdsmessig tilpassing frå innbyggarane si side, i alle fall frå dei aller fleste.

No er det visseleg slik at det rår ulike syn på kva som meir presist karakteriserer moderne samfunn. Vidare er det vel kjent at mange sider ved moderne samfunn er gjenstand for skarp kritikk. (Det er t.d. slett ikkje sikkert at moderne samfunn gjer folk lykkelegare, og det er slett ikkje gitt at det ikkje skjer kulturelle tap ved overgangen frå eit tradisjonelt til eit posttradisjonelt samfunn.) Slike innvendingar og motførestillingar må vi derfor ta på alvor. Men dette motseier likevel ikkje det allmenne poenget om at moderne demokratiske samfunn ikkje går saman med alle tenkjelege kulturelle verdiar og samfunnsmessige ordningar.

Gitt no at meistring av morsmålet og av dei kulturelle kodane som er knytte til det, med rette kan seiast å vere ein verdi, både for dei individ og grupper det gjeld, og for det samfunn dei lever i. Følgjer det så av dette at det derfor er eit statleg (offentleg) ansvar å støtte morsmålsundervisning og andre tiltak som gjeld bruken av språket i det aktuelle samfunnet? Ut frå ein bestemt velferdsstatleg tankegang gir det meining å seie at det offentlege, i siste instans staten, er forplikta til å støtte verdifulle kulturtiltak, og at det i så måte er ein rett å få slik støtte. Men denne tankegangen er ikkje ukontroversiell i moderne demokratiske samfunn. Somme vil hevde at ansvaret for morsmålsopplæring kviler på dei autonome personane som bruker språket, ikkje på staten. Staten sikrar den juridiske rett til å bruke morsmålet for dei som vil, men staten bør ikkje gripe inn i ansvarsområdet for autonome personar ved å ta over det ansvaret som naturleg høyrer personane til. Noko slikt ville tvert om vere ein problematisk intervensjon, fordi det vil kunne bidra til å passivisere dei personane det gjeld, og dermed i siste instans bidra til å undergrave deira status som autonome personar med ansvar for eiga livsform.

Det er sjølvsagt mykje meir å seie om denne argumentasjonen, men poenget her er berre å minne om at det må spesielle normative premissar til for å kunne slutte frå spørsmålet om kulturell verdi til spørsmålet om statleg støtte. Og desse premissane inneber at grunngivinga for retten til morsmål ikkje er identisk med grunngivinga for retten til fellesspråk. I den forstand er det ein skilnad på retten til morsmål og retten til fellesspråk.

Mot dette kan ein framheve at alle språk er likeverdige. Og fordi alle språk er likeverdige, bør dei få same rettsvern, også når det gjeld retten til statleg støtte. Dette argumentet er besnærande fordi det appellerer til eit universelt prinsipp. Likt skal behandlast likt. Men det er likevel ikkje innlysende. Lat oss ta eit steg attende og sjå på følgjande eksempel frå medisinsk etikk: Ein 65-åring og ein 15-åring er utsette for same ulykke og har fått dei same livstrugande skadane, slik at begge treng ei bestemt medisinsk behandling, men på det aktuelle sjukehuset er det berre kapasitet for éin person, ikkje for to, når det gjeld denne behandlinga. Dei fleste vil vel meine at 15-åringen bør prioriterast, ikkje fordi ein meiner at dei to har forskjellig menneskeverd – tvert om, dei fleste vil vel meine at dei to i så måte er likeverdige – men livets gang er no slik at det i dette tilfellet ville vere rimeleg at 65-åringen måtte vike plassen. Dei to personane er som menneske likeverdige, men behandlinga bør vere forskjellig. Overført på språkpolitikken: Det at alle språk er likeverdige, inneber ikkje utan vidare at alle språk har rett til same statlege støtte. Når det gjeld fordeling av knappe ressursar, bør vi tvert om vurdere dei ulike tilfella ut frå den aktuelle situasjonen.

Vi kan kort antyde den type resonnement som då melder seg: Samisk er eit truga mindretalsspråk som dessutan blir tala av ei urbefolkning, som tidlegare vart diskriminert, og som i dag neppe har andre støttespelarar enn dei aktuelle statane. Spansk og vietnamesisk blir også tala av minoritetar i dei nordiske landa, men desse språka er ikkje truga, dei er ikkje avhengige av støtte frå nordiske statar for å overleve, dei er ikkje språk for ei urbefolkning, og dei har andre statar og språksamfunn i ryggen. Derfor ville det, også ut frå ein velferdsstatleg tankegang, vere rimeleg at statsstøtte til samisk har forrang framfor statsstøtte til spansk eller vietnamesisk. (Vi resonnerer no ut frå kulturargumentet, ikkje ut frå det pedagogiske argumentet, som vi har drøfta tidlegare.) Tilsvarande vil gjelde urdu og kinesisk. Og her kan det vidare tilføyast at i internasjonal samanheng er det dei nordiske språka som er minoritetsspråk og som står under press, mens språk som spansk, urdu og kinesisk i kraft av folketal og demografisk utvikling har ei heilt anna stilling.

Vi har her ført ein argumentasjon ut frå allmenne prinsipp. Ein slik argumentasjon får gjerne eit kjølig drag. Men i omgang med andre personar, uansett kulturell bakgrunn, bør vi alle vise både respekt og interesse og også varme når situasjonen tilseier det. Og mange vil då erfare at dei kan ha større glede og utbyte av å samhandle med såkalla fjernkulturelle enn med mange blant eins tradisjonelle landsmenn (og -kvinner). Men rettsbegrepet er no eingong eit prinsipielt begrep, og i utgangspunktet bør det derfor behandlast prinsipielt. Så er det visseleg slik at vi bør kjenne til og anerkjenne dei som kjem frå andre kulturar, førmoderne eller moderne. Men anerkjening treng ikkje ta form av statlege overføringar. Vennskap krev ikkje betaling. Heller ikkje er det slik at anerkjening og vennskap skulle innebere at vi bør vegre oss for å setje ord på dei vanskelege og kritiske faktorane både hos oss sjølve og hos dei andre. Open og ærleg dialog er nettopp eit kjennemerke ved eit godt mellommenneskeleg forhold.

Vi konkluderer: Når ein går det normative grunnlaget etter i saumane, er det vanskeleg å sjå at retten til morsmål har same status som retten til fellesspråk (og for så vidt også retten til engelsk som internasjonalt fellesspråk). Og når det gjeld det kulturelle argumentet til fordel for retten til statleg støtte for opplæring i og bruk av morsmål, vil situasjonen variere frå språk til språk, t.d. avhengig av om det aktuelle språket er truga eller ikkje, avhengig av om det har sterke statar og store språkfellesskap utanfor Norden eller ikkje, avhengig av om det er språket til ei urbefolkning på nordisk grunn eller ikkje, og avhengig av om nordiske statar er ansvarleg for tidlegare diskriminering eller ikkje. Det vil også måtte vurderast om statleg tradering av innvandrarspråk med forankring i førmoderne kulturar kan bidra til å festne dysfunksjonelle førmoderne holdningar og livsformer, til mein for utviklinga av autonomi i moderne demokratiske samfunn. Dette poenget er delikat fordi det kan intervenere med det pedagogiske argumentet til fordel for morsmålsundervisning, i den forstand at det pedagogiske argumentet ikkje berre må avstemmast etter den konkrete situasjonen (slik vi nemnde under omtalen av det pedagogiske argumentet), men også avstemmast i forhold til risikoen for ei sementering av førmoderne parallellsamfunn innanfor eit moderne demokratiske samfunn. Slike førmoderne parallellsamfunn er til mein for den personlege autonomien for dei det gjeld, samtidig som slike parallellsamfunn, særleg dersom dei samtidig omfattar sosiale, etniske og religiøst-kulturelle faktorar, etter kvart vil kunne føre til uheldige spenningar og konflikhtar. – I kortversjon er derfor konklusjonen den at om det kan argumenterast greitt for retten til fellesspråk, medrekna felles internasjonalt språk, er argumentasjonen for retten til statleg/offentleg støtte for morsmål meir tvitydig og mangesidig. Det gir derfor dårleg mening å tale om same rett til statleg/offentleg støtte i alle desse forskjellige tilfella. Ein fornuftig språkpolitikk bør derfor kunne skilje mellom dei klare rettane til fellesspråk, rettane til truga nordiske minoritetsspråk og den meir differensierte og mangetydige rettsproblematikken når det gjeld innvandrarspråk.

Merknader til den nordiske situasjonen

Dei nordiske nasjonalspråka liksom dei tradisjonelle nordiske minoritetsspråka er nedfelte i ein moderne politisk kultur. Samtidig er det slik at dei nordiske landa, kvart på sitt vis, har gjennomgått særleine moderniseringsprosessar, noko som er nedfelt i holdningar og institusjonar, og som det er viktig å kjenne til for å skjønne den nordiske varianten av kulturell og politisk modernitet, for eksempel det faktum at dei nordiske landa har hatt ein rimeleg grad av konsensus om allmenne velferdsordningar, samtidig som ein har hatt ein rimeleg grad av kulturell toleranse.

Eg avgrensar meg til kort å minne om korleis den stridige dialektikken mellom ein luthersk embetsstand og folkelege rørsler førte fram til ein inkluderande parlamentarisme med ein rimeleg grad av gjensidig tillit og solidaritet. Moderniseringsprosessane i Norden skil seg i så måte både frå dei kontinentale (tyske eller franske) og dei anglosaksiske (britiske eller amerikanske), og det er her både tale om kollektive læringsprosessar og om organiseringsformer og institusjonsbygging. Dette er forhold som det i Norden ikkje så ofte blir tala om, men som det ofte blir tala *ut ifrå* – for å uttrykke det slik. Men nettopp derfor er det viktig å klargjere desse spesielle sidene ved den politiske og kulturelle moderniseringa i Norden for dei som kjem frå andre land som er forma av andre læringsprosessar og institusjonar. Det er viktig å klargjere dette for at dei som er nye i landet skal skjønne "kor dei er" og kva som skjer rundt dei.

Dei faktorane vi her talar om, blir stadig påverka av nye utfordringar. Dei kan endrast og kritiserast, og for å bestå må dei tileignast av nye generasjonar. Og i dette samspelet er det god grunn til å lære dei tileignast av andre og vere kritisk til sitt eige. Men når det er sagt, bør det også tilføyast at eit lands historie er ein tung materie. Dei historiske dannelsingsprosessane sit ofte djupt. Dette er det viktig å ha med i møte med andre, men det er også viktig å ha dette in mente når ein opnar seg for å lære av andre. Ein kinesisk innvandrar ber t.d. på erfaringane frå kulturrevolusjonen og elles frå ein uvanleg lang tradisjon. Ein innvandrar frå Bangladesh ber t.d. på erfaringar frå eit korrupt samfunn, og folk frå Balkan ber m.a. på lange tradisjonar av gjensidig hat. Ein tyrkisk innvandrar kjem frå ein tradisjon med vegring mot å ta opp skuldspørsmålet overfor armenarane og andre minoritetar, og ein tysk innvandrar har *die Schuldfrage* frå siste krig. Overfor tilfredse og godvillige nordbuar kan dei alle ha noko å lære bort. Men samtidig er det slik at dei erfaringane som ikkje er nedfelte i ei felles historie i den staten der ein no bur, er tyngre å innarbeide som felles erfaringar i denne staten. Å erfare andres erfaringar er ikkje det same som å erfare sjølv. Dessutan er tilbodet av alternative erfaringar stort og sprikande: Erfaringar frå Kina, Bangladesh og Tyskland peikar i ulik lei. Også av denne grunn er det meir problematisk å innarbeide erfaringane frå dei mange andre.

Så kan ein vise til at Norden ikkje lenger er det det var, og at det er mangt å kritisere. Likevel vil eg meine at det er trekk ved moderniseringsprosessane i dei nordiske land som både er interessante og verneverdige. Slik eg ser det, er dette grunn god nok for å forsvare dei tradisjonelle nordiske språk og den moderne politiske kultur som dei inngår i. Eit slikt vennskapleg forsvar inneber primært ei indre styrking (*det utad tabte, skal indad vindes*). Språkleg kjem presset i dag frå engelsk, og dermed kjem også dei sterkaste kulturelle impulsane frå den kanten.

Om dette er situasjonen, kva bør gjerast? Når det gjeld tiltak for styrking av dei tradisjonelle nordiske språka, store som små, har eg i utgangspunktet stor sympati for dei framlegga som ligg føre i dei forskjellige rapportane og innstillingane, og for dei tankane om dette som innleiarane har presentert på denne konferansen. Mitt bidrag går her primært på den normative og samfunnsmessige grunngevinga. Men ved ei slik skjerpning av den normative argumentasjonen framtrer prioriteringane noko annleis i mitt perspektiv enn i fleire av innlegga, for eksempel når det gjeld forholdet mellom tradisjonelle nordiske språk og innvandrarspråk.

Til framlegga: Vi har alle eit medansvar for å ta del i meiningsutvekslinga i det sivile samfunn. Gjennom overtydande argumentasjon kan vi slik endre holdningar, både hos oss sjølve og hos andre. Men dei tiltak som vi her fokuserer på, er tiltak som blir fatta i politiske organ og effektuerte via politiske institusjonar. Det er tale om styrking av språkopplæringa i eit offentleg skuleverk og ei tilsvarende styrking av lærarutdanninga. Det er tale om tiltak for skjønnlitteratur og for sikring av fagspråket gjennom undervisning på alle nivå. Og det er tale om tiltak overfor offentlege media og forvaltningsorgan etc. Om eg skulle ha noko å tilføye, måtte det vere at ein uttrykte seg meir offensivt og profilert, både med tanke på interne tiltak og med tanke på forsvaret mot ein einseitig påverknad frå den engelskspråklege kulturindustrien (jf. vedtaket i UNESCO i oktober 2005 mot deregulert globalisering av kulturuttrykk).

Ei meir offensiv og profilert tilråding burde etter mitt skjønn mellom anna innebære at ein endå klarare framheva den strategiske verdien av å styrke det skandinaviske språkfelleskapet, mellom dansk, svensk og norsk. Her er det ikkje berre tale om defensive tiltak overfor faren for vitale domenetap overfor engelsken (slik som innanfor forskning og høgare utdanning), men også om å konsolidere den gjensidige forståinga mellom desse kjernespråka. Dette er, som vi veit, særleg viktig overfor den oppveksande slekt og ikkje minst overfor innvandrardom.

Ein særleg strategi for styrking av dei skandinaviske kjernespråka er ikkje retta mot

andre nordiske språk. Tvert om kan det vere grunn til å hevde at dei andre nordiske språka, frå finsk og samisk til færøysk, islandsk og inuitisk, vil nyte godt av eit sterkt og konsolidert skandinavisk språkfelleskap. Spissformulert kan det seiast slik: Dersom det skandinaviske språkområdet ein dag skulle forsvinne og engelsken ta over, vil truleg også den nordiske samkjensla forvitre. Sagt i klartekst: Dersom svenskar og nordmenn yrtrar seg på engelsk, kvifor kan ikkje også samane gjere det? Slik sett vil eg meine at ei klarare fokusering på det skandinaviske kjerneområdet eigentleg er i alles interesse.

På denne bakgrunnen vil eg meine at det er på sin plass med klarare og meir vidtgående framlegg overfor dei politiske organ i dei tre skandinaviske statane. Det gjeld i første rekke språkopplæringa i skuleverket, der kravet bør vere obligatorisk opplæring i skandinaviske grannespråk, med eit rimeleg stort pensum og eit rimeleg høgt timetal. Fordi språk og historie heng saman, bør denne språklege opplæringa gå hand i hand med opplæring i historie, komparativ språkhistorie og dialektlære (der samanlikningar med færøysk og islandsk kan vere på sin plass, i alle fall i norsk samanheng). Dette fordrar ei styrking av lærarutdanninga på tilsvarende måte. Og dette igjen forutset ein rimeleg forskarkompetanse i universitets- og høgskulesektoren. På dette nivå bør ikkje berre språkleg forskning bli tilgodesett, inklusive språkhistorisk forskning, men også forskning på forholdet mellom språk og samfunn, t.d. på symbolsk makt, samtidig som det vil vere relevant å fremje komparativ forskning med utgangspunkt i spørsmålet om særigne nordiske moderniseringsprosessar.

Det bør også drøftast om det ikkje er på tide med ein meir offensiv og planmessig strategi overfor dei statlege massemedia. Det gjeld produksjon og utveksling av program på skandinaviske språk. Men det gjeld også spørsmålet om teknisk tilrettelegging av dei statsdrivne radio- og fjernsynskanalane slik at dei blir tilgjengelege for alle innbyggjarane i det skandinavisk-språklege området. Ingen kan tvingast til å høyre på bestemte radiosendingar eller å sjå bestemte fjernsynsprogram, men det bør vere eit klart krav at dei skandinaviske statane arbeider offensivt og planmessig i retning av ei ordning der alle skandinaviskspråklege offentlege kanalar er tilgjengelege for alle som bur i desse landa.

Når desse endringane er på plass innanfor undervisning, forskning og formidling, er det tid for nye tiltak: På sikt bør teksting, dubbing og omsetjing byggast ned mellom dei skandinaviske språka. For eksempel bør ein på norsk side slutte å omsetje diktarar som Ibsen, Bjørnson og Kielland, som jo skreiv ein type dansk, publisert i Danmark for eit dansk-norsk publikum.

Konklusjon: Det trengst ein klarare og meir forplikande strategi til fordel for dei skandinaviske kjernespråka.

Merknader til den norske situasjonen

Det spesielle ved den norske situasjonen er eksistensen av to offisielle norske skriftspråk med ulikt styrkeforhold og eit mangfald av dialektar som avspeglar regionale variasjonar, samt ei revitalisering av samisk. Utover dette er dei aktuelle utfordringane frå engelsk og frå ein globalisert kapitalisme dei same som elles i Norden, og mottiltaka like så.

I så måte har eg lite å føye til i forhold det som no er lagt fram frå norsk side i ei svært god innstilling.

Her skal eg avgrense meg til kort kommentere fire problemstillingar, med utgangspunkt i den norske tospråksituasjonen.

(i) Den norske tospråksituasjonen frå 1814 og fram til i dag representerer eit unikt materiale for å studere dialektikken mellom sosiokulturell dominans og opplæring i toleranse. Språk og symbolsk makt er dessutan stadig eit aktuelt fenomen. (Mens det er kongeleg korrekt å be om "sju glas vatn" aust for Magnor, er det stadig dei som meiner at dette er folkeleg ufint når det same blir uttala litt lengre vest.) Mens norsk samfunnsvitskap har lagt ned eit stort forskingsarbeid på implisitt makt og diskriminering av ymse slag, er det påfallande kor lite som er gjort når det gjeld det unike norske materiale om dei språklege spenningane (mellom symbolsk utdefinering av "det andre" og gjenstridig opplæring i å anerkjenne "det andre"). Derfor er det grunn til å fremje forslag om forskning på denne tematikken i eit tverrfagleg samarbeid mellom teoretisk oppdaterte språkvitarar, samfunnsvitarar og historikarar.

(ii) Med ny teknologi er det nærliggande for språkforskarar å ta for seg utvalde tekstkorpus. I slike tekstutval kan ein m.a. registrere den faktiske bruk i skrift av bestemte ord og uttrykk, "usus". Men når det norske språkrådet går fram på denne måten og legg resultatet fram som alternativ for normering, er det for det første å seie at dette nettopp er ei normering, men ei fordekt normering. Og dessutan ei suspekt normering: for som kjent kan ein ikkje slutte frå "er" til "bør", (det som blir kalla det naturalistiske mistaket). Men ikkje berre blir normering og dermed det politiske ansvaret nøytralisert på eit uholdbart grunnlag, dette skjer til overmål i form av eit radikalt brott når det gjeld grunnlaget for norsk hevdvunnen språknormering. Det har vori norsk talemål, og ikkje "usus" i utvalde skrifter, som har utgjort utgangspunkt for normering av norsk språk.

(Skulle vi frå 1814 ha tatt utgangspunkt i skriftleg nedfelt språkbruk, i "usus", ville vel språket stadig ha sett ut som i den norske Grundlov.) Og endeleg er det grunn til å spørje om språkbruken i dei utvalde tekstane kan vere prega av holdningar eller vedtak som uttrykker diskriminerande holdningar. – Kort sagt, det er god grunn til å oppmode Språkrådet om å legge denne praksisen til side, og i staden halde fast ved ei open og opplyst normering, der talemålet får komme til orde.

(iii) Den deregulerande globaliseringa har ført i retning av ei marknadsutsetjing for fleire statlege verksemdar, slik som posten, televerket, jernbanen, helsevesenet, skuleverket og høgare utdanning og forskning. I norsk kontekst betyr dette at jamstillingsvedtaket står i fare for å bli utvatna. Det er derfor viktig, i tråd med innstillinga frå norsk hald, å sikre seg at mållova også blir praktisert i desse verksemdene der staten enno har det overordna ansvaret, eventuelt styringsevne i kraft av ein dominerande eigarandel. I forlenging av dette bør det også innskjerpast at offentlege rom er offentlege, og at jamstillingsvedtaket derfor må gjelde ved skilting i offentlege rom, slik som vegar, jernbane, flyplassar, hamner, offentlege helseføretak og statlege bygningar, frå regjeringsbygg til forsvarsanlegg.

(iv) I dag har barn med foreldre med eit ikkje-norsk morsmål rett til fritak frå sidemålsundervisning. Dette inneber at ein tar frå desse barna sjansen til å få ein fullverdig tilgang til heile den nasjonale kulturen i det landet der dei no bur. Derfor er dette i utgangspunktet eit problematisk vedtak. Vedtaket verkar dessutan diskriminerande ved søking på offentlege stillingar der det blir kravt kjennskap til begge målformer. Ordninga bør derfor avskaffast. Men ei innføring av eit krav om to framandspråk i skulen – eitt framandspråk i tillegg til engelsk – ville desse barna kunne få utteljing for morsmålet på denne måten, som eit andre framandspråk. Ved innføring av to framandspråk ville det derfor vere endå ein grunn for å avskaffe den uheldige fritaksordninga for sidemålet.

Forslag til ein offensiv nordisk språkpolitikk

Engelsk er det internasjonale språket. Verdien av god opplæring i engelsk er heva over tvil. Men utfordringa frå engelsk som vår tids *lingua franca* ligg ikkje berre i faren for domenetap for dei nordiske språka. Eit språk er ikkje berre eit nøytralt hylster for informasjonsformidling. Eit språk hyser kulturelle kodar og gir gjennom litteratur og personlege møte ein sær eigen tilgang til historisk formidla erfaringar og livsoppfatningar. Derfor er engelskens sterke stilling også ei allmennkulturell utfordring i den forstand av dei kulturelle påverknadene blir ein-sidedige og overveldande. For å sikre seg eit puste-

rom så vi sjølve kan komme til orde, ville det derfor vere nyttig med alternative påverkningar som i nokon grad kunne motverke dei dominerande engelskspråklege og engelskkulturelle impulsane. Ei nordisk konsolidering er viktig i denne samanhengen, det same gjeld viktige impulsar frå andre språk og kulturar. Men med globaliseringa og med svekkinga av den obligatoriske opplæringa av andre framandspråk har engelsken fått ein heilt dominerande posisjon, særleg overfor små og opne språksamfunn, som dei nordiske.

På denne bakgrunnen vil eg lufter ein idé for ein meir offensiv nordisk språkpolitikk overfor EU. Utgangspunktet er dette: Då franskmennene fann ut at fransken aleine ikkje kan stå imot presset frå engelsk, vart franskmennene tilhengjarar av ein tospråkspolitikk med tanke på framandspråk – i praksis engelsk og eit språk til. Men somme franskmenn gjekk vidare. Idet dei viste til den gjensidige språkforståinga mellom skandinavar, der kvar og ein kan skrive og tale sitt språk og bli forstått av dei andre, vart det lansert ein tilsvarande idé for dei romanske språka i EU: Ikkje berre italiendarar og spanjolar, men også franskmenn og portugisarar burde ha passiv forståing av dei andre romanske språka, slik at kvar og ein kunne tale og skrive sitt eige språk og likevel bli forstått av dei andre. Og så er spørsmålet: Enn om vi var dristige nok til å ta ideen tilbake og lansere ideen for det nordvestre hjørnet av Europa! For var det ikkje slik det var den gong, på bryggene i Bergen eller i gruvene på Røros, at kvar og ein tala sitt språk og vart forstått av dei andre? Skandinavar, nederendarar, nordtyskarar og andre tysktalande.

Sjølvsagt, engelskens stilling står fast. Men kunne vi i tillegg legge om framandspråkutdanninga slik at vi prioriterte tysken, ikkje primært med sikte på tale- og skriveferdigheter, men nettopp med tanke på passiv forståing av det talte og skrivne ord. Sjølvsagt er det også viktig med kjennskap til andre språk, store og små, frå fransk og spansk til finsk og islandsk. Men likevel er det eit par slående argument til fordel for ei slik fast, men forsiktig prioritering av reseptive tyskkunnskapar:

For det første har vi i Skandinavia eit klart konkurransefortrinn når det gjeld tysken. Mens kollegaer frå USA og Asia slit med både uttale og ordtilfang, har vi i Norden langt på veg ein *flying start* på begge felt. Heller ikkje grammatikken er heilt framand, og dessutan går det rimeleg bra om ikkje alt er korrekt. Og dessutan er grammatikken ikkje så viktig når målsetjinga er å forstå, ikkje å tale eller skrive.

For det andre har vi i Norden eit historisk forhold til tysk språk og kultur som vi i eigeninteresse ikkje bør neglisjere. Tysk var jo lenge eit viktig språk i alle dei nordiske land. Og forholdet til Tyskland var nært. Det galdt handel og vandel, men også universitet,

med luthersk teologi som statsreligion. Og tysken var språket i den internasjonale arbeidarrørsla. Og kor har nordisk kunst og kultur tatt vegen for å komme ut i den store verda? Ikkje i England. Ikkje i USA. Men i Tyskland – frå J.C. Dahl over Ibsen og Hamsun, for å nemne nokre norske namn.

Tragediane under Hitler-styret bør ikkje overskygge dette lange og gode samarbeidet. Av opplyst eigeninteresse kunne det derfor vere interessant å drøfte denne ideen om ei relativ prioritering av tysk språk med tanke på gjensidig forståing, i det minste for ein viss prosentdel av folket. Ideen måtte då drøftast med nederlandske og tyske instansar med sikte på eit utvida språkleg fellesskap. Slik kunne vi bidra til å motverke noko av den einsidige engelskspråklege kulturpåverknaden og trekke på kulturelle tradisjonar i hjartet av Europa, der vi sjølve har djupe røter.

Det blir sagt at vår felles Ludvig Holberg lærte tysk på gata i fødebyen Bergen, i eit dobbeltmonarki der bortimot ein tredjepart var tyskspråklege. Og etter vandringar rundt om i Europa tidleg på 1700-talet hadde han dette å seie om sine tyskspråklege medborgarar:

”Om Tyskerne kan man sige at de hører til de Folkeslag som ikke gaar til Yderligheder. De gaar aldrig over Stregen, undtagen maaske med Mad og Drikke. De gaar sjældent bort fra den slagne Landevej, gaar med langsomme Skridt mod deres Maal, men naar til sidst frem til det. De har mange gode Egenskaber, men ikke Heltemod. De er tapre, men render ikke af sig selv Døden i Møde som Englænderne” (frå *Levnedsbreve* s. 57, Kragelund, Gad forlag, København, 1965).

Kunne det ikkje vere eit forsøk verdt?

Summary

This article starts out by raising a few questions about democracy and rights, especially language rights, as well as about the conditions for being an autonomous person in a modern democratic society (1). Against this background, consideration is given to questions of language policy, namely the right to master a language for democratic communication (here, a national language), a right to master an international language (in casu, English), and a right to master one's mother tongue, as traditional minority language or as language of an immigrant group (2). A few general remarks regarding the Nordic situation are provided (3), followed by remarks relating to the Norwegian situation (4). The article concludes by presenting a proposal for constructive language politics in relation to the EU (5).

Bedömning och testning av andraspråksfärdighet i Norden

Av Gunlög Sundberg

Människor som flyttar till de nordiska länderna i dag behöver ofta i migrations- och integrationsprocessen kunna visa att de behärskar de nordiska språken. Detta ställer krav på oss som sysslar med Nordens språk som andraspråk att som en del av vår profession kunna bedöma och intyga andraspråksfärdighet på ett rättssäkert sätt i förhållande till de språkliga krav som finns inom utbildning, på arbetsmarknaden och i vissa länder även för medborgarskap. I en europeisk kontext är också de sex nivåerna i The Common European Framework of Reference (CEFR-skalen) från Europarådet ett tecken på behovet av samsyn om den språkförmåga som bedöms. I denna artikel görs en översikt över vad som just nu görs i de nordiska länderna på detta område.

Människor som flyttar till de nordiska länderna i dag gör det som flyktingar eller som invandrare, för att de har anknytning till andra som redan bor här, för att arbeta eller för att studera. I migrations- och integrationsprocessen behöver de ofta kunna visa att de behärskar något av de nordiska språken. Detta ställer krav på oss som sysslar med Nordens språk som andraspråk att som en del av vår profession kunna bedöma och intyga andraspråksfärdighet i förhållande till de språkliga krav som finns inom utbildning, på arbetsmarknad och i vissa länder för medborgarskap. I en europeisk kontext är också de sex nivåerna i The Common European Framework of Reference (CEFR-skalen) från Europarådet ett tecken på behovet av diskussion och samsyn om den språkförmåga som bedöms.

Jag ska från några olika aspekter ge exempel på vad som görs i ett nordiskt sammanhang då det gäller bedömning av vuxnas färdigheter i de nordiska språken som andraspråk.

Rättssäkerhet

Språkfärdighetsbedömning kan ske både inom och utanför en undervisningssituation. En kontinuerlig bedömning av inlärares färdigheter kan sägas vara grunden för hur man som lärare lägger upp sin undervisning för att bidra till elevens språkutveckling. Om man som lärare inte vet vad inlärnarna kan, och inte kan gå det inte att skapa en effektiv lärandemiljö, och därför behövs inplaceringstest, diagnoser, självbedömning, löpande bedömning och utvärdering i ett pedagogiskt syfte. Likaså behöver lärare liksom inlärare själva få återkoppling på om kursmålen uppfyllts, vilket kan prövas i olika typer av slutprov. Testning av språkliga färdigheter som görs i större skala, ibland utanför undervisningen, är å andra sidan en verksamhet som kräver en mycket omfattande process av valideringsarbete i form av konstruktionsarbete, utprovning och uppföljning för att vi ska våga lita på resultatet.

Ett intyg på att man som andraspråksinlärare behärskar en viss språklig nivå eller har språkkunskaper för ett visst syfte, utfärdad då man avslutar en kurs eller genom ett fristående test, kan vara viktigt och ibland avgörande för tillträde till arbete eller studier, och i dag även i vissa länder för medborgarskap. Att utfärda ett sådant intyg är i de nordiska länderna oftast myndighetsutövning och ställer stora krav på rättssäkerhet och en så rättvis och öppen behandling som möjligt av färdighetsbedömningen.

Det i sin tur ställer krav på god kvalitet i bedömningsarbetet. Provkonstruktörer och bedömare måste genom medvetenhet och kunskap om vad provkonstruktion och färdighetsbedömning innebär kunna visa att de uppfyller krav på validitet och reliabilitet, d.v.s. de måste kontinuerligt arbeta med olika kvalitetsmått i testkonstruktionsprocessen, så att vi vågar lita på att resultatet går att generalisera och visar det vi avsåg att lära ut, bedöma eller testa. I förlängningen innebär nämligen ett provresultat och ett intyg att man generaliserar en enskild individs språkliga färdighetsnivå till andra sammanhang där hon eller han ska fungera på språket.

Den nordiska kontexten

Just för att kraven är och måste vara stora på språkprov kan det vara intressant att syna några större språktest för vuxna i de nordiska länderna och se vad vi kan lära av varandra. De nordiska språken är i ett europeiskt perspektiv små språk med små resurser, men om vi studerar vad som förenar och skiljer oss åt, kan vi bättre förstå oss själva eller hävda oss internationellt. Den översikt som följer ger inte någon heltäckande bild av vad som sker i alla nordiska länder, och jag kommer inte att nämna alla test som ges. Syftet med att lyfta fram arbetet med vissa större test är emellertid en förhoppning att vi gemensamt i Norden kan dra nytta av varandras arbete och erfarenheter, trots till viss del olika kontexter.

Danmark

Antalet invandrare och flyktingar i undervisning i Danmark har sjunkit under de senaste åren, samtidigt som resurserna till danskundervisning och bedömning har ökat. Ansvaret för undervisning, bedömning och testning av färdigheter i *dansk som andresprog* för vuxna har flyttats från Undervisningsministeriet till Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. Genom en stark centralisering av arbetet har man i Danmark skapat ett enhetligt system för språkundervisning och uppföljning ända från nybörjarnivå och upp till *Studieprøven*, som ger tillträde till universitetsstudier. I upp till tre år kan en elev få gratis utbildning i danska inom en av tre studievägar beroende på utbildningsbakgrund och egna förkunskaper. Utbildningarna stäms av genom fyra olika test som konstrueras genom ministeriets försorg och som är kopplade till undervisningen. År 2003 hade man cirka 14 000 provdeltagare. Processen är välbeskriven och genomarbetad på alla plan, och i den nya nivåmodellen med moduler sker en kontinuerlig uppföljning av kunskaperna inom varje modul. Eleven får därigenom hela tiden återkoppling på sitt arbete. Tillsyn sker av ministeriet som också utbildar och utövar tillsyn över de mer än 200 bedömarna, *censorerna*, på ca 50 olika språkundervisningscenter som också fungerar som testcenter.

Den lag som styr arbetet, *Lov om danskuddannelse till voksne udlændinge m.fl.* från 2003, handlar i kapitel 3 om *Prøver*. En styrka i de tillhörande anvisningarna, där konstruktionsprocessen och alla prov regleras i detalj, är att rättssäkerheten för den enskilda eleven lyfts fram. Man kan överklaga både bedömningen och genomförandet av testet:

Klage over eksaminators og censors afgørelser i forbindelse med prøver samt klage over forhold i forbindelse med prøveforløbet kan af prøvedeltagaren indbringes for lederen af den prøveafholdende udbyder inden to uger efter, at afgørelsen eller karakteren er meddelt prøvedeltagaren, eller prøven har fundet sted. (Bekendtgørelsen nr. 912 af 28. september 2005 om prøver inden for danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl. Kapitel 9 § 47.)

Norge

I Norge har sektionen Norsk språktest funnits som ett samarbete mellan Folkuniversitetet och Universitetet i Bergen sedan slutet av 1980-talet. Man har byggt upp en professionell och välorganiserad verksamhet där prov i norska som andraspråk konstrueras utifrån höga krav på varje steg i testkonstruktionsprocessen och med en omfattande utprovning och uppföljning av testresultaten. Från hösten 2005 finns en ny

läroplan för kursen *Norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere*, med tre olika studievägar. Kursen avslutas med *Norskprøve 2* eller *3* och arbetet sker på uppdrag av Kunnskapsdepartementet (f.d. Utdannings- og forskningsdepartementet). Elever med kort skolbakgrund kan få upp till 3 000 timmars undervisning. Nivåerna A1, A2 och B1 i det europeiska ramverket, CEFR, har använts som utgångspunkt för målbeskrivning i kurserna och ett test finns för varje nivå. På högre nivåer finns *Test i norsk - høyere nivå* som ger tillträde till högskola och universitet, men vissa universitet har även egna inträdesprov i norska.

En styrka i den norska testkontexten är att expertis på flera nivåer är samlad och arbetar tillsammans. En annan är samarbetet med universitetet i Bergen. I uppdraget för Norsk språktest ligger att koppla forskning till testarbetet. Allt det material som skickas in efter varje provtillfälle för statistisk genomgång är på samma gång ett värdefullt forskningsmaterial som samlas in under kontrollerade former. Numera finns en elektronisk inlärarkorpus, en norsk andraspråkskorpus (ASK), att tillgå för forskning där skrivna texter från de två testen på B1- och B2-nivå har skrivits in och felkodats. För forskarna ger det tillgång till en stor mängd skriven inlärarnorska på två olika färdighetsnivåer.

Sverige

Det största antalet andraspråksbrukare i Norden som också är invandrare finns i Sverige, där i dag drygt var tionde svensk är född i ett annat land än Sverige. Flerspråkigheten är utbredd och forskning kring tvåspråkighet har vid det här laget en mer än trettioårig tradition.

De två stora proven i svenska som andraspråk för vuxna är det *nationella provet i svenska för invandrare* (sfi), som görs på uppdrag av Skolverket, och *Test i svenska för universitets- och högskolestudier (Tisus)*, som startade i början av 1980-talet (då kallat Rikstestet). Förankringen till universitetsmiljön är av tradition stark, och de båda testen konstrueras och utvecklas vid Stockholms universitet. Liksom i Norge har nyligen en korpus med skriftligt material från sfi-provet färdigställts för forskningsändamål, i det så kallade Cross Check-projektet, och arbetet är på gång att fylla på med texter även från Tisus-nivån.

Något som präglar den svenska traditionen är betoningen av språkproven som ett pedagogiskt stöd för den undervisande läraren vid bedömningen och betygsättningen av eleverna. Det är exempelvis inte enbart sfi-provet som avgör en elevs betyg utan arbetet på hela kursen i förhållande till kursplanen. I konstruktionsarbetet med de båda pro-

ven görs en omfattande utprovning och uppföljning, vilket är en betydelsefull del av arbetet för att proven ska kunna utgöra en annan referenspunkt än undervisningen. Eftersom alla lärare i kursen svenska för invandrare också är de som bedömer sina elever är systemet alltså mycket decentraliserat med ett stort ansvar för den enskilde läraren.

Ett tecken på globaliseringens effekter är att Tisus, provet för antagning till universitet, görs på allt fler platser i världen. På cirka 50 olika platser i alla världsdelar görs provet två gånger om året, exempelvis i Moskva, Peking, Santiago de Chile och i Wellington på Nya Zeeland.

Finland

I Finland kan man som vuxen sedan 1994 göra officiella språkprov för arbete eller för studier, s.k. allmänna språkexamina på grundnivå, mellannivå och högsta nivå, i nio olika språk: engelska, finska, franska, italienska, ryska, samiska, spanska, svenska och tyska. Testen kan tas på alla nivåer på CEFR-skalan. Utbildningsstyrelsen ansvarar för testen, men de konstrueras och utvecklas av Centret för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet, och arbetet har en stark förankring i universitets- och forskningsmiljön.

Proven i finska och svenska som andraspråk har traditionellt tagits av finländska medborgare med svenska respektive finska som modersmål, men sedan några år tillbaka tas de även av ett ökande antal flyktingar och invandrare. Jämfört med Sverige, Danmark och Norge genomför Finland i detta sammanhang ett ganska litet antal test för invandrare i landet, men testen finns i gengäld på alla sex nivåer och den nya läroplanen i finska som andraspråk som introducerats år 2005 bygger på CEFR-skalan. Styrkan i det finländska systemet är att man har fått en samlad expertis på området genom att samla flera olika typer av språktest till ett nationellt centrum med anknytning till forskningsmiljön i tillämpad språkvetenskap, både prov i främmande språk och i andraspråk, både prov för inhemska medborgare och för invandrare. För ett litet land som Finland och med små språk som finska och svenska har detta inneburit att man kunnat delta i flera stora internationella testprojekt.

En annan styrka är att man har utbildat och certifierat lärare till testkonstruktörer, intervjuare, bedömare och testadministratörer, och att man efter varje provomgång samlar alla bedömare i Jyväskylä för gemensam bedömning och uppföljning av de skriftliga och muntliga provuppgifterna. Detta ger inte bara en hög reliabilitet i bedömningen

utan även en utbredd insikt i och kunskap om bedömning av språkliga färdigheter i lärarkåren.

Denna samlade kunskap har i förlängningen kunnat användas för konstruktionen av andra språktest, exempelvis ett nytt test i svenska och finska för tjänstemän inom statlig och kommunal förvaltning samt testet för ingermanlänningar som bor i Ryssland och Estland och som vill flytta till Finland. Antalet ingermanlänningar och andra personer av finländsk härkomst jämte deras familjemedlemmar som flyttat till Finland från forna Sovjetunionen sedan början av 1990-talet uppskattas till ca 25 000.

Island

Av en befolkning på 290 000 på Island räknades antalet "icke-islänningar" den 31 december 2002 till drygt 10 000. Efter några år av negativa migrationssiffror, d.v.s. fler emigranter än immigranter, steg antalet invandrare under år 2004, då 2 416 personer som inte var isländska medborgare invandrade. Denna grupp utgörs i första hand av en växande skara arbetskraft som invandrar och utvandrar efter landets behov. Arbetskraften kommer främst från östra Europa och framför allt från Polen, och den utgör cirka 20 % av "icke-islänningarna". År 2004 invandrade även en stor grupp från Portugal, liksom personer från Danmark, Sverige, Tyskland och Filippinerna. Isländska som andraspråk studeras på olika språkskolor, men även på universitetet, och kurserna betalas ofta av arbetsgivare eller fackföreningar. Det finns ett färdighetsprov som görs efter tre nivåer av isländska och en kurs för sjuksköterskor som kommer från länder utanför EU.

De nordiska länderna i europeiskt perspektiv

De nordiska språken är i ett europeiskt perspektiv små språk som först under de senaste trettio åren i större utsträckning har börjat användas som andraspråk av en inflyttande befolkning. Bland de europeiska språken tillhör de nordiska språken kategorin Less Widely Used and Taught Languages (LWUTL), vilket framgår av en rapport från år 2001 (se tabell 1). Tabellen gäller dock förhållanden före utvidgningen till östra Europa år 2004.

Tabell 1. Officiella språk som modersmål och officiella språk som talas i EU

	Andel av befolkningen i EU med språket (före utvidgningen 2004)	
	som modersmål	som modersmål eller främmande språk
Tyska	24 %	32 %
Franska	16 %	28 %
Engelska	16 %	47 %
Italienska	16 %	18 %
Spanska	11 %	15 %
Nederländska	6 %	7 %
Grekiska	3 %	3 %
Portugisiska	3 %	3 %
Svenska	2 %	3 %
Danska	1 %	2 %
Finska	1 %	1 %

Källa: http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/index_sv.html#top 2005-10-31

Fördelar för Norden

Detta ger oss i Norden vissa fördelar då det gäller bedömningen av språkfärdighet jämfört med stora testkonstruktörer som Cambridge Assessment eller TOEFL, som var och en ger minst en halv miljon test om året i engelska över hela världen.

Ett gemensamt drag och en styrka för de nordiska länderna då det gäller bedömning och testning av andraspråksfärdighet är att man styrs av en pedagogisk grundtanke och att alla prov är starkt knutna till undervisning. Många av de provuppgifter som används utgår, liksom kursplanerna, från ett kommunikativt färdighetsperspektiv med syfte att spegla autentisk kommunikation. Konstruktionen av provuppgifter styrs av tanken om kommunikativa uppgifter som ska lösas, inte av grammatiska moment som ska behärskas. Därför har de produktiva färdigheterna i många år nu prövats direkt, d.v.s. genom att eleven skriver en text eller talar och samtalar. Sådan direkt testning kräver en stor och kunnig yrkeskår som är bedömare, vilket är möjligt i de små nordiska sammanhangen. Validiteten i uppgifterna har alltså varit viktig. Det kan synas självklart för oss i Norden, men i ett internationellt sammanhang med mängder av prov i exempelvis engelska eller spanska, som dessutom ges och bedöms över hela världen, är det inte

lika enkelt att arbeta med direkta test och en sammanhållen bedömarkår. Som små och geografiskt begränsade språk har vi alltså möjlighet att arbeta med mer autentiska uppgifter, direkta provuppgifter och en mer begränsad bedömarkår. Å andra sidan har man kanske inte alltid arbetat lika aktivt för en hög reliabilitet i proven, exempelvis genom väl utprovade och statistiskt analyserade uppgifter i de receptiva färdigheterna.

Stark knutet till detta är naturligtvis de centraliserade skolsystemen i Norden och en tidigt utbyggd vuxenutbildning. Andraspråksundervisningen har där haft en etablerad plats, men har också tvingats tänka nytt såsom ett nytt ämne. Det har varken funnits behov eller utrymme för privata aktörer i någon större utsträckning inom utbildningsområdet, även om en förändring har märkts, åtminstone i Sverige, under de senaste åren. Detta skiljer oss i Norden mycket från den europeiska kontexten där privata språkskolor och fristående testanordnare finns i mycket högre grad.

En gemensam tendens i hela Europa är att man just nu kopplar sina utbildningar och språktest till Europarådets CEFR-skala, Common European Framework of Reference, och de sex färdighetsnivåer som där finns beskrivna för språkfärdighet, A1–C2. Fördelarna med en gemensam standard förväntas vara större internationell jämförbarhet då det gäller språkprogram i Europa, vilket gör kvalifikationer lättare att bedöma och därmed gör det lättare att flytta runt i Europa. En positiv effekt av skalan är det samarbete och den diskussion mellan språklärare, testkonstruktörer och utbildningsanordnare i Europa som referensramen har gett upphov till, även i de nordiska länderna. Inom testorganisationen ALTE, Association of Language Testers in Europe, finns en nordisk arbetsgrupp, och dessutom pågår ett projekt för att jämföra de nordiska proven i Danmark, Norge och Sverige för tillträde till universitet och högskola, finansierat av Nordiska ministerrådet. En annan viktig effekt som beskrivningarna ger oss är att de stärker en målrelaterad/kriterierelaterad bedömning och betygsskala.

Europarådet arbetar med olika verktyg för att göra det möjligt att beskriva nationella test i förhållande till CEFR-skalan. De test som jag har nämnt är tänkta att ungefär placeras och valideras på CEFR-skalan enligt översikten i tabell 2.

Tabell 2. Nordiska test enligt CEFR-skalan (Common European Framework of Reference)

C2				Finland
C1 avancerad	Danmark		Sverige	Finland
B2	Danmark	Norge		Finland
B1 fortsättare	Danmark	Norge	Sverige	Finland
A2	Danmark	Norge		Finland
A1 nybörjare		Norge		Finland

De test som tas av flest andraspråksbrukare är test som tänks motsvara nivå B1 (se tabell 3).

Tabell 3. Nordiska test som tänks motsvara B1-nivå, uppgifter från år 2004

	Namn	Antal beställda prov	Vanligaste modersmål
Danmark	<i>Prøve i Dansk 2</i>	4 634	turkiska, arabiska
Norge	<i>Norskprøve 3 for voksne innvandrere</i>	3 800	ryska 10 %
Sverige	<i>Nationellt prov i svenska för invandrare (sfi)</i>	ca 15 000*	
Finland	<i>Allmänna språkexamina</i>		
	Mellannivå Finska 2	2 027	ryska 52 %
	Svenska 2	205	finska 91 %

* något osäker uppgift.

Det finns även problem med den gemensamma referensramen, exempelvis hur vi med säkerhet vet om "vår B1 är lika med er B1". Många valideringsprojekt är igång i Europa för att stärka kunskapen kring om man kan sätta en nivåstämpel på sitt test, vilket kräver erfarenhet av de andra nivåerna och ett omfattande valideringsarbete, där erfarna personer inom språkbedömning och provkonstruktion ges insyn i testet och arbetet med det. Validering innebär här att arbeta med hög kvalitet på en mängd olika faktorer som samspelar för att vår idé om den förmåga vi avser att mäta ska kunna konkretiseras i ett användbart test.

Ett problem som är knutet till denna validering kan vara att skalan ursprungligen är ska-

pad i ett forskningsprojekt för inläring av främmande språk i en studiekontext och att exempel från inläring av andraspråk i en invandrarkontext saknas. Därför är det viktigt att man parallellt med CEFR-skalan arbetar med bedömningskriterier som är knutna till varje lands och varje tests egen nationella och lokala kontext och inte utan vidare applicerar den europeiska beskrivningen. Den lingvistiska och kulturella mångfalden måste balanseras mot fördelen att tala samma bedömningspråk. B1-nivån beskrivs exempelvis i det finländska systemet så här:

Förstår längre talsekvenser och det centrala innehållet i många tv- och radioprogram om ämnet är någorlunda bekant. Förstår vanliga texter som inte kräver kännedom om ämnet. Tal i normalt tempo och krävande texter kan vålla svårigheter om talsekvensen är lång och ämnet främmande. Reder sig i vanliga praktiska talsituationer och kan skriva enkla sammanhängande texter om vanliga företeelser, även om grammatiska och terminologiska brister ibland stör läsrytmen. Behärskar ordförråd som är förknippat med vardagliga situationer och den elementära grammatikens centrala strukturer väl.

Test i en samhällelig kontext

Den stora mängden elever på B1-nivån tar oss tillbaka till den samhälleliga kontexten och vad som gör att alla som konstruerar prov och bedömer språkfärdighet måste ha en medvetenhet och en god kvalitet i sitt arbete. Vi är tillbaka i rättssäkerheten för den enskilda testtagaren i ett mångkulturellt samhälle. I dag ställs i allt fler europeiska länder språkliga krav för nytt medborgarskap. Vare sig vi vill det eller inte får våra språkliga bedömningar härigenom en ny rent samhällsjuridisk dimension. I Danmark uttrycks detta krav i en överenskommelse om språk- och samhällskunskap mellan regeringen och Dansk Folkeparti från december 2005; i Finland uttrycks kravet i en ny medborgarskapslag. Den nivå som då krävs i Finland är B1-nivån. I Danmark krävs B2-nivån, vilket är den högsta färdighetsnivån för medborgarskap i Europa, och därutöver krävs ett s.k. indfødsretsprøve.

Danmark, CIS nr 9, Kapitel 7 § 24:

[...] at ansøgeren dokumenterer dansk kundskaber ved bevis for danskuddannelsernes Prøve i Dansk 3 eller en af de i bilag 3 angivne prøver [...] Det er endvidere en betingelse for optagelse på et lovforslag om indfødsrets meddelelse, at ansøgeren dokumenterer kendskab til danske samfundsforhold, dansk kultur og historie ved bevis for en særlig indfødsretsprøve.

Finland, Medborgarskapslagen 2003 3 kap 13 § 6 språkkunskapsvillkor:

[...] har nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda finska eller svenska eller i stället för muntliga språkkunskaper motsvarande kunskaper i finskt teckenspråk [...] Att språkkunskapsvillkoret uppfylls kan visas genom avläggande av en allmän språkexamen på färdighetsnivå tre [...]

En annan tendens i dag är att antalet asylsökande minskar. I tabell 4 presenteras aktuell statistik som visar antalet asylsökande till de nordiska länderna under de senaste fem åren.

Tabell 4. Asylsökande i Norden år 2001–2005

År	2001	2002	2003	2004	2005
Danmark	12 512	5 947	4 593	3 222	2 122
Finland	1 650	3 443	3 221	3 861	3 352
Norge	14 782	17 480	15 613	7 945	4 896
Sverige	23 515	33 016	31 355	23 161	15 661

Källa: Inter-governmental Consultations on Asylum, Refugee and Migration Policies in Europe, North America and Australia, IGC, siffror för 2005 t.o.m. november

Statistiken gäller alltså inte invandring i allmänhet utan bara det antal som söker asyl, men siffrorna säger oss en del om tendenser då det gäller flyktinginvandring. FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) rapporterar i samband med detta att antalet asylsökande i de industrialiserade länderna minskar kraftigt. Information från 36 industrialiserade länder visade 2004 en nedgång med 22 procent jämfört med 2003 och det lägsta antalet asylsökande i dessa länder sedan 1988.

Å andra sidan ökar arbetskraftsinvandringen till Norden, delvis som en följd av den utvidgade arbetsmarknaden inom EU. Den största ökningen av invandrare till Sverige utgörs sedan år 2004 exempelvis av arbetskraft från Polen. Medborgarskapstest och arbetsgivare som vill se intyg på språkkunskaper innebär att det finns många nya avnämare och mottagare av de intyg vi ger till andraspråksbrukare om språkkunskaper, speciellt på B1-nivån.

Det föranleder mig att avslutningsvis peka på två faktorer som jag anser vara viktiga i arbetet med bedömning och testning av andraspråksfärdighet i Norden: 1) Professionalism hos varje lärare i bedömning av språkfärdighet. 2) Ökad forskning kring bedömning och testning av språkfärdighet.

För det första är lärandemålen tillsammans med hur läraren och eleven kan se att eleven har uppfyllt målen genom kontinuerlig bedömning, återkoppling, utvärdering och reflektion en grundläggande stomme i planeringen av all undervisning. Om man inte som lärare kan bedöma om eleven har nått målen, får man inte någon återkoppling på undervisningen och inte heller får eleven återkoppling på sitt arbete. Vi vet också vilken stark styreffekt bedömnings sättet kan ha på undervisningen. Olika lärandeaktiviteter bör därför spegla en tydlig överensstämmelse mellan lärandemål och bedömning. Dessutom utgör kunskaper om på vilka olika sätt de fyra grundfärdigheterna, skriva, tala, läsa och lyssna, kan bedömas en viktig grundstomme i varje lärares utbildning. Professionell utbildning (och även certifiering) av lärare i rollen som bedömare är en viktig del av lärarutbildningen, eftersom arbetet är myndighetsutövning.

För att kunna stärka systemet med en bedömarkår som bedömer direkta produktiva färdigheter behövs dessutom kontinuerlig och gemensam bedömarträning för att skapa samsyn omkring den språkfärdighet som bedöms.

För det andra behöver vi genom forskning öka våra kunskaper om bedömning och testning av språkfärdighet i allmänhet. Detta innefattar forskningsfrågor som anknyter till såväl teoretisk som tillämpad språkvetenskap. Det gäller forskning och kunskap om språk, språkbruk, språktillägnande samt bedömning av språkliga färdigheter.

Då det gäller muntlig färdighet behöver vi exempelvis mer kunskap om hur interaktion påverkar både den muntliga färdigheten i sig och vår uppfattning som utomstående bedömare av hur samtal samkonstrueras. Talspråkskorporusar med transkriberade andra-språkssamtal i ett bedömnings sammanhang vore därför välkommet.

En annan viktig och svår fråga är på vilket sätt språkbruket är kontextbundet och hur sambandet mellan en individuell allmän språklig förmåga och en mer kontextbunden sådan ser ut. Detta samband är exempelvis viktigt för hur vi menar att ett testresultat går att generalisera till andra situationer. Knutet till detta är större kännedom om texttyper och genrer, både i tal och i skrift. Vi behöver i detta sammanhang även vara mer lyhörda för att det är stor skillnad på muntlig och skriftlig kommunikation.

En fråga som kan knytas till denna är vems språk som utgör den standard som vi bedömer mot. Hur kan vi bättre bedöma interaktionell och kommunikativ effektivitet knuten till en speciell situation eller ett visst syfte med speciella aktörer? Det är viktigt att komma ihåg att språket är ett redskap för handlingar och identitetsskapande, inte alltid något som kan kontrolleras och normeras.

Summary

Assessing and testing second language proficiency in the Nordic countries

Immigrants to the Nordic countries today often have to demonstrate their level of language proficiency in one of the Nordic languages at various stages throughout the migration and integration process. This poses great demands on the ability of teachers, assessors and test constructors to assess second language proficiency with fairness in relation to the demands of education, of the labour market and even for citizenship in some countries. In a European context, the six levels of the Common European Framework of Reference (CEFR) also reveals the need to have a common understanding of the language proficiency that is being assessed. This article is an overview of what is being done in the Nordic countries in this field.

Referenser

A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment [http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=\\$t/208-1-0-1/main_pages/./documents_intro/common_framework.html](http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=$t/208-1-0-1/main_pages/./documents_intro/common_framework.html)

Europarådets språkportfölj

[http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=\\$t/208-1-0-1/main_pages/welcome.html](http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=$t/208-1-0-1/main_pages/welcome.html)

Europeans and Languages, report by Intra European Coordination Office, 2001

http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/index_sv.html#top

Migrationsverket. Verksamheten i siffror

<http://www.migrationsverket.se/index.jsp?swedish/statistik/siffror.html>

(Statistik om asylsökande till Norden från Inter-governmental Consultations on Asylum, Refugee and Migration Policies in Europe, North America and Australia, IGC)

Danmark

Bekendtgørelsen nr. 912 af 28. september 2005 om prøver inden for danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl.

Lov om danskuddannelse till voksne udlændinge m.fl., 2003

<http://www.inm.dk/danskundervisning>

Cirkulæreskrivelse nr. 9 af 12. januar 2006 om naturalisation

<http://www.inm.dk/statsborgerskab>

Norge

Norsk språktest <http://www.fu.no/Norsk/spraktest.htm>

Statistisk centralbyrå. Innvandring og innvandrere

<http://www.ssb.no/innvandring>

Sverige

Förordning om svenskundervisning för invandrare, § 16 1994:895, 2002:19

<http://www.skolverket.se/sb/d/263>

Sfi-testet <http://www.biling.su.se/Sfi-provet.htm>

Tisus <http://www.nordiska.su.se/TISUSsverige/tisussv.html>

Finland

Allmänna språkexamina, Beskrivning av färdighetsnivåerna

<http://www.oph.fi/svenska/pageLast.asp?path=446,471,6293,6295>

Arbetsministeriet, Migration http://www.mol.fi/mol/se/04_migration/index.jsp

Utbildningsstyrelsen, Medborgarskapslagen, 2003 (359)

<http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2003/20030359>

Utlänningsverket <http://www.uvi.fi/netcomm/content.asp?article=2561>

Island

Statistics Iceland <http://www.statice.is/>

Språkkurser http://www2.hi.is/page/other_courses

Språkvård och språkteknologi i Norden

Av Rickard Domeij og Torbjørg Breivik

Ett helt avgörande instrument för människors möjligheter att använda modern informations- och kommunikationsteknologi är språket. Finns tekniken och tjänsterna tillgängliga på det egna språket, har man större möjligheter att tillgodogöra sig dem. Språknämnderna i Norden har i olika grad uppmärksammat och ägnat sig åt det språkliga innehållet hos den nya tekniken. Artikeln ger en översikt över vad språknämnderna gör och har gjort var för sig, och vilka initiativ till samarbete och samordning som finns.

På senare år har språkteknologi blivit ett uppmärksammat område i de nordiska ländernas språkvårdsarbete. Man har insett att språkvården inte klarar sig utan språkteknologi, men också att språkvården kan spela en viktig roll för språkteknologin, inte minst genom att bidra till att förbättra den språkliga kvaliteten hos språkteknologiska produkter. Men varje nordisk språknämnd för sig har inte resurser och kompetens att utveckla det språkteknologiska arbete som behövs. Därför finns mycket att vinna på att samla de nordiska ländernas språkteknologiska kompetens i en gemensam resurs.

Fördelarna med ett nordiskt samarbete om språkteknologi diskuterades på ett nordiskt seminarium i Pargas våren 2005. Som en följd av seminariet beslutade Nordens språkråd att låta utreda möjligheterna till en gemensam nordisk satsning på språkteknologiområdet i en vismansrapport som ska vara klar våren 2006. Det bildades också en arbetsgrupp med representanter från språknämnderna i Norden med syfte att få igång ett samarbete om språkteknologi.

Samarbete om språkteknologi

Redan i dag kan man se exempel på samarbete mellan språkvård och språkteknologi i de enskilda länderna. Ett exempel är arbetet med den norska handlingsplanen för språk och informationsteknologi, vilken är en del av eNorge-planen. Handlingsplanen och den uppföljande projektplanen för insamling och tillgängliggörande av språkteknolo-

giska resurser (norsk språkbank) är resultatet av ett samarbete mellan Språkrådet och språkteknologisamhället i Norge (både forskning och industri).

Nödvändigheten av en norsk språkbank ligger i det faktum att marknaden för norskspråkiga produkter är begränsad, och att det är dyrt att samla in och göra språkliga resurser tillgängliga för språkteknologiska ändamål. Tanken är att språkbanken ska vara en gemensam samhällelig resurs som finansieras med offentliga medel och ska ställas till förfogande för forskning och utveckling. Ser man till hela den nordiska marknaden, som inte heller den är särskilt stor i sammanhanget, finns också där mycket att vinna på att göra gemensam sak när det gäller resurssamlingar och språkteknologisk kompetens, som är en bristvara. Men låt oss börja med att se vilka språkteknologiskt relaterade aktiviteter som pågår i anslutning till språkvårdsarbetet i Norden.

Svenska språknämnden, Sverige

Svenska språknämnden ägnar en viss del av sin verksamhet åt språkteknologi. Det gäller framför allt skrivstöd som stavnings- och grammatikkontroll, som har en språknormerande roll. Språknämnden har deltagit i diverse forskningsprojekt som, förutom forskningsrapporter (se t.ex. Karlsson, 2004), resulterat i språkgranskningsprogrammet Granska och den webbaserade språkinlärningsmiljön Grim¹. Förra året gav språknämnden ut boken *Datorn granskar språket* (Domeij, 2005) som ger en populär beskrivning av språkkontrollens funktioner och användbarhet. Nyligen har innehållet i Words grammatikkontroll granskats och kommenterats från språkriktighetssynpunkt i samarbete med programutvecklaren (Karlsson, 2005). Språknämnden är också starkt delaktig i driften av Språkteknologi.se², en webbplats med information om svensk språkteknologi.

När Svenska språknämnden ombildas till myndighet den 1 juli 2006 får den ett större ansvar för det språkteknologiska området som helhet. I propositionen *Bästa språket* (2005) sägs att den nya myndigheten ska ha en "samordnande språkteknologisk funktion" med syfte att stärka de statliga insatserna på språkteknologi. Myndigheten ska inte bara följa utvecklingen på området och uppmärksamma teknikens effekter på språk och skrivande; den ska också peka på brister i tekniken eller på avsaknad av svensk-språkig teknik och agera för att åtgärda dessa brister på olika sätt.

---

1 <http://skrutten.nada.kth.se/grim/>

2 www.sprakteknologi.se

Förhoppningsvis kan myndigheten bli en språkpolitisk plattform till gagn för forskning och utveckling av god språkteknologi, inte bara för svenska utan också med hänsyn till minoritetsspråken, invandrarpråken, teckenspråket och andra särskilda behovsområden. Problemet är att möjligheterna till insatser är begränsade eftersom resurserna är små. Med ett väl fungerande nordiskt samarbete blir möjligheterna större.

Språkrådet, Norge

Sedan år 2000 har Språkrådet i Norge två personer som arbetar med det norska språket och informations- och kommunikationsteknologin (IKT). Det kan ses som ett uttryck för uppmärksammandet av ny teknologi och omläggningen till digital ärendehantering, självbetjäning via internet vid offentliga tjänster och diskussioner om hur alla skulle få tillgång till den nya tekniken och kompetens att använda den. Sådana frågor stod på den norska regeringens dagsordning i slutet av 1990-talet. Närings- och handelsdepartementet (NHD) fick i uppgift att koordinera satsningarna och de olika åtgärderna. Genom eNorge-planen fick Kultur- och kyrkodepartementet (KKD) uppdraget att ta fram en handlingsplan för det norska språket och informations- och kommunikationsteknologin. Planen skulle ge riktlinjer för en språkpolitisk satsning på IKT-området och föreslå åtgärder för att realisera de uppsatta målen. Planen överlämnades till kulturministern i februari 2001.

En av de föreslagna åtgärderna var att skapa en norsk språkbank som kan användas i utvecklingen av språkteknologiska produkter för norska. Riktlinjerna för projektet fastställdes i en plan som lades fram för departementen (KKD och NHD) i oktober 2002. Projektet är ännu inte realiserat, men Språkrådet arbetar för närvarande (mars 2006) med att göra det möjligt att ta tillvara språkresurser från ett norskt språkteknologiskt företag som gick i konkurs 2003. Dessa resurser kan bli grunden för en norsk språkbank.

Både IKT-planen och arbetet med den norska språkbanken är resultatet av ett samarbete mellan Språkrådet, forskningsmiljöer och företag med intresse för språkteknologi. Det har gett Språkrådet ett mycket användbart och nödvändigt nätverk för vidare arbete.

Flera riksdagspropositioner har de senaste åren konstaterat att språkteknologin är en väsentlig del i det norska språkets möjlighet att överleva i framtiden, senast i kulturpropositionen som kom våren 2003. Ännu saknas dock konkreta politiska beslut som förbinder till att det satsas på detta område.

Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland

Forskningscentralen har i en rad år samarbetat med företaget Lingsoft kring utvecklingen av programmet Svefix, ett stavnings- och grammatikkontrollverktyg baserat på motsvarande verktyg för MS Word. Programmet innehåller en finlandismkontroll för feltyper som särskilt förekommer i svenska texter skrivna i Finland. Till planerna hör att ta fram versioner som fungerar i andra miljöer än MS Word för Windows.

Sedan mitten av 1990-talet har Forskningscentralen byggt upp en omfattande textbank med finska och svenska korpusar. Materialet omfattar över 200 miljoner ord finsk text och nästan 35 miljoner ord finlandssvensk text. I det finska materialet ingår också äldre språk och dialekter. De moderna korpusarna är tillgängliga för forskare via en extern server och kräver användartillstånd. Under år 2006 är det meningen att Forskningscentralen skall göra det diakrona materialet bättre tillgängligt genom att sätta upp en särskild korpuserver med webbgränssnitt för allmänheten. Arbete pågår med att enhetliggöra materialet.

Under 2005 har Forskningscentralen i samarbete med ett språkteknologiföretag tagit fram en finsk-svensk parallellkorpus på ca 4 miljoner ord, framför allt finländsk lagtext och diverse ekonomiska texter. Avsikten är att göra korpusen tillgänglig och sökbar för allmänheten. Korpusen har redan utnyttjats vid utvecklingen av en ny sorts översättningsprogram baserat på så kallad översättningsintelligens.

Den nyaste stora finska ordboken *Kielitoimiston sanakirja* utkom 2005. Ordboken finns endast i elektroniskt format och är resultatet av samarbete mellan Forskningscentralen och företaget Kielikone. Också Stora finsk-svenska ordboken som ges ut av förlaget WSOY i samarbete med Forskningscentralen föreligger i elektroniskt format.

Danska språknämnden, Danmark

Danska språknämnden är i färd med att göra en webbportal med språkresurser för det danska språket i samarbete med Danska språk- och litteratursällskapet. Språknämndens egen webbsida ska omarbetas i samband med detta så att båda webbplatserna använder samma CMS-system (Content Management System). Webbportalen beräknas vara klar i slutet av 2006.

Danska språknämnden planerar att införa ett nytt, XML-baserat redigeringsystem för Retskrivningsordbogen. Systemet ska också användas vid ordinsamlingen och svarsdatabasen. Svarsdatabasen ska innehålla språknämndens registrerade svar på språkfrågor och finnas tillgänglig via webbportalen. Retskrivningsordbogen på språknämndens webbplats har fått ny design och bättre presentation av sökresultaten.

Språksekretariatet, Grönland

Språksekretariatet har nyligen utvecklat webbaserade verktyg för att analysera grönländska ordformer och för att generera ordformer och hela böjningsparadigm³. Sekretariatet arbetar också med att ta fram skrivverktyg för MS Office-paketet vilka väntas vara klara i en betaversion i augusti 2006. Den grönländska nätordboken Katersat är under uppdatering och beräknas finnas i en ny version i slutet av 2006.

Språkteknologiska projekt i Nordens språkråds regi

Nordens språkråd har intresserat sig för språkteknologi och språkteknologins möjligheter i flera år. Det började med en kursändring i projektet Nordisk nätordbok som i juni 2003 i sin projektplan lade fram idén att ordböcker och andra språkliga resurser ska göras tillgängliga via en webbportal.

År 2004 utlyste Nordiska ministerrådet projektmedel för utveckling av en nordisk, flerspråkig sökmotor. Syftet var att göra Ministerrådets webbsidor sökbara på alla de skandinaviska huvudspråken oavsett vilket av språken som används i sökfrågan. Ett nordiskt konsortium skapades för uppdraget och resultatet väntas vara klart i juni 2006.

Under arbetet med den nordiska nätordboken visade det sig nödvändigt att få klarhet i olika upphovsrättsliga bestämmelser i de nordiska länderna. En utredning påbörjades 2004. Nordens språkråd arbetar för närvarande på en projektplan och en kostnadsöversikt för en nordisk webbportal för språkområdet. Planen ska vara klar i april 2006.

Seminarium i Pargas

Tanken på en arbetsgrupp om språkvård och språkteknologi i Norden väcktes våren 2005 i Pargas, Finland på ett nordiskt seminarium om språkkontrollverktyg som finan-

---

³ Se <http://www.oqaasileriffik.gl/>

sierades av Nordens språkråd. Språknämnderna i Norden, språkteknologiska företag och organisationer samt enskilda forskare inom området inbjöds att delta i seminariet. En rapport från seminariet finns på arbetsgruppens webbplats⁴.

Seminariet kunde definiera ett antal uppgifter och problem som måste lösas om språkteknologin ska kunna tas i språkvårdens tjänst. De kan sammanfattas i åtta punkter:

- Vi bör definiera vad som utgör så kallade språkteknologiska resurser. Färdiga produkter bör inte betraktas som resurser, däremot korpusar, ordboksdata, öppen källkod, prototyper och grundläggande komponenter för lingvistisk analys, t.ex. morfologisk analys och disambiguering.
- På universitet och högskolor finns många befintliga resurser. Företag som gått i konkurs har också lämnat efter sig resurser och färdiga program. Tyvärr finns ingen utförlig sammanställning över dessa. Språknämnderna borde ta på sig uppgiften att sammanställa de resurser som redan finns.
- Språknämnderna och Nordens språkråd bör verka för att göra befintliga resurser tillgängliga för alla i lämpligt format. Forskare, statliga aktörer, språknämnder och utvecklare måste samarbeta för att få ut de resurser som redan finns.
- För de stora språken kan nya resurser tas fram av industrin eftersom det finns starka kommersiella intressen, men för relativt små språk som de nordiska behövs samhälliga medel. Därför bör språknämnderna och Nordens språkråd sätta press på regeringarna i syfte att ta fram nödvändiga resurser. När samhället delar ut ekonomiska medel för att utveckla nya resurser ska man ställa hårdare krav på att dessa ska bli allmänt tillgängliga. Ett juridiskt avtal som styr detta bör tas fram.
- Att resurser finns i många olika format är ett problem. Därför finns ett behov av en språkoberoende plattform med allmänt tillgängliga resurser i gemensamt format. Ju allmännare och mindre språkberoende, desto bättre. De nordiska länderna bör gå ihop om detta. Man bör satsa på öppen källkod så att resurser lätt kan vidareutvecklas och anpassas för nya språk och tillämpningar. Detta är inte minst viktigt för små språk som inte har stora ekonomiska medel för utveckling av språkteknologiska verktyg.
- Olika grupper har olika behov och möjligheter till finansiering. Vissa nordiska språk har få brukare och måste ges särskilt ekonomiskt stöd av samhället eftersom det kommersiella intresset för att utveckla språkteknologiska verktyg inte är tillräckligt stort. Vad gäller språkteknologi för skolorna finns ett visst kommersiellt intresse men språknämnderna har i det sammanhanget också en viktig uppgift att se till den

---

⁴ www.nordisk-sprakrad.no/Sprakteknologisamarbete.htm

språkliga kvaliteten på produkterna. Språknämnderna bör därför skaffa sig överblick över vilka produkter som finns till buds så att man om möjligt kan påverka producenterna att ta fram produkter anpassade för alla grupper, också grupper med speciella behov. Som myndighet kan språknämnderna inte obehindrat delta i kommersiell produktutveckling, men det behöver inte hindra att man samarbetar med utvecklarna vad gäller kraven på språklig kvalitet hos produkterna. Inom vissa ramar bör det också vara möjligt att bidra till att kraven realiserats t.ex. genom att bidra med ordböcker och språkregler.

- Det finns många svårigheter i samarbetet mellan forskning och programvaruindustrin. Juridiska problem med rättigheter, avtal och ersättning ställer till problem. Genom att samordna aktiviteter och etablera språkbanker med samhälleligt ägda resurser kan man underlätta problemen.
- Språknämnderna borde ta större ansvar, utarbeta krav och utvärderingsprinciper som definierar vad ett program ska klara och hur det ska utvärderas i språkligt hänseende. Kraven och principerna bör definieras tydligt, dokumenteras och göras tillgängliga för alla. Genom att följa dessa krav och principer får utvecklingsmiljöerna hjälp med att kvalitetssäkra sina produkter.

Seminarier kan förhoppningsvis bli startpunkten för ett nordiskt samarbete kring de uppgifter och problem som formulerats ovan. Mycket arbete återstår dock innan planerna kan konkretiseras och sättas i verket. De första stegen har nyligen tagits i och med bildandet av en språkteknologisk vismansgrupp och en arbetsgrupp för språkvård och språkteknologi i Norden.

En arbetsgrupp för språkvård och språkteknologi i Norden

På nätverksmötet för de officiella språkvårdsorganisationerna i Norden den 8 september 2005 i norska Bergen tillsattes en arbetsgrupp – Arbetsgruppen för språkvård och språkteknologi i Norden – med uppdrag att initiera ett samarbete om språkteknologi mellan språknämnderna i de olika länderna. Det långsiktiga syftet är att stärka språkvårdens inflytande över språkteknologiska produkter och deras konsekvenser för skriftspråksnormer och språkanvändning. Men arbetsgruppens uppgift är inte enbart övervakande. Lika viktigt är att informera om produkter som uppfyller god språklig kvalitet och att verka för att viktig teknik görs tillgänglig för språken i Norden, samt anpassas till grupper med särskilda behov.

Arbetsgruppen ska formulera en gemensam strategi för de nordiska språkvårdsnämndernas språkteknologiska arbete. Arbetets fokus ligger på frågor som rör normering av

skrivet språk i språkteknologiska sammanhang. Det arbete som rör skrivverktyg som språkkontroll och elektroniska ordböcker kommer att prioriteras, som till exempel principer för språknormering i språkkontrollprogram. Ett grundligt utarbetande av sådana arbetsuppgifter väcker många svåra frågor, t.ex. vilka språkliga krav man kan ställa på språkteknologiska produkter av olika slag och på vilket sätt kvaliteten kan bedömas på ett rättvisande sätt. Till hösten 2006 planerar arbetsgruppen ytterligare ett seminarium för fortsatta diskussioner om det språkteknologiska samarbetet i Norden.

Till följd av seminariet i Pargas beslutade Nordens språkråd att tillsätta en vismansgrupp med uppdrag att ta fram ett förslag på språkteknologisk strategi för de nordiska länderna, och undersöka möjligheterna att etablera en gemensam nordisk språkbank. Arbetsgruppen för språkvård och språkteknologi i Norden bidrar med synpunkter på arbetet. Resultatet kommer att presenteras i den s.k. vismansrapporten som ska vara klar i juni 2006.

Summary

Human language technology products available in an individual's own language are crucial to achieving acceptance and deployment of the technology. The availability of products and services in the specific national language greatly facilitates the individual's ability to use the product. The language councils of the Nordic countries have focused on this matter in different ways, and have implemented different types of activities with regard to language quality in the technology. This article provides an overview of what the language councils have done, what they are doing and which initiatives have been taken to enhance collaboration and coordination of their efforts.

Referenser

- Bästa språket - en samlad svensk språkpolitik.* Proposition 2005/06:2. Utbildnings- och kulturdepartementet. 2005
- Domeij, R. (2005). *Datorn granskar språket.* Utg. av svenska språknämnden. Norstedts Akademiska förlag.
- Handlingsplan för norsk språk og IKT.* Norsk språkråd. Oslo 2001
- Karlsson, O. (2004). *Skrivstöd för andraspråksskribenter - användaranpassning av språkkontrollen Granska för andraspråkssvenskar som skriver i arbetet.* Magisteruppsats i nordiska språk. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Karlsson, O. (2005). *Ändringsförslag till språkkontrollen i Microsoft Word.* Intern rapport. Svenska språknämnden.

Samling og tilgjengeleggjering av norske språkteknologiressursar. Norsk språkråd, Oslo 2002. (Prosjektplan for norsk språkbank)

Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003): *Kulturpolitikk fram mot 2014*, Kultur- og kyrkje-departementet, Oslo 2003.

Hvordan måler man sprogforskelle?

Præsentation af et forskningsprojekt ved Groningens Universitet

Af *Charlotte Gooskens*

De tre skandinaviske sprog er så nært beslægtede, at nordmænd, svenskere og danskere kan tale med hinanden på deres eget sprog. Den interskandinaviske kommunikation foregår dog ikke altid lige gnidningsløst. Især kommunikationen mellem danskere og svenskere er ofte problematisk. Der er hidtil blevet udført flere undersøgelser med det formål at få et indtryk af, i hvor høj grad skandinaver forstår hinanden. Den interskandinaviske sprogforståelse kan forventes at afhænge af tre faktorer: holdningen over for det andet lands sprog og dets indbyggere (viljen til at forstå), erfaringer med det pågældende sprog, f.eks. gennem medierne eller gennem personlig kontakt, lingvistisk afstand mellem de to sprog. De undersøgelser af interskandinaviske sprogforståelse, som hidtil er blevet udført, har først og fremmest søgt forklaringerne på resultaterne i de første to faktorer. Der findes mange kontrastive beskrivelser af de skandinaviske sprog, men hidtil er der ikke gjort noget forsøg på at undersøge det direkte forhold mellem nabosprogsforståelse og den lingvistiske afstand mellem disse sprog. Også uden for Skandinavien er der mangel på undersøgelser af lingvistiske og ikke-lingvistiske faktorer, som spiller en rolle for sprogforståelse. Dette skyldes først og fremmest at man hidtil har manglet egnede metoder til at måle lingvistiske afstande kvantitativt.

I løbet af de senere år er der sket store fremskridt inden for automatiserede metoder til at måle lingvistiske afstande kvantitativt. I Groningen har man udviklet den såkaldte Levenshtein-metode til at måle fonetiske afstande mellem dialekter. Denne metode har været brugt til at klassificere hollandske og norske dialekter, men den har også vist sig at være egnet til at måle afstande mellem sprog, som tilhører den samme sproggruppe. Det er dog ikke afklaret i hvor høj grad disse metoder er i stand til at modellere (dvs. opstille en model for) sprogforståelse. I vores projekt vil allerede eksisterende metoder til at måle lingvistiske afstande blive videreudviklet. Målet er at udvikle en model, som kan forklare og forudsige den gensidige sprogforståelse mellem nært beslægtede sprogvarianter.

I første omgang vil modellen blive udviklet og testet på voksne skandinaver. Voksne bliver i deres kommunikation med andre skandinaver ofte hjulpet af tidligere erfaringer med nabosprogene. Desuden spiller deres holdning til sprogene formodentlig også en rolle. Disse faktorer nævnes ofte som afgørende for, hvor vellykket kommunikationen bliver, og de bruges som forklaring på, at sprogforståelsen mellem svenskere og danskere i de fleste undersøgelser har vist sig at være asymmetrisk: Danskerne forstår svensk bedre, end svenskerne forstår dansk. Disse ikke-lingvistiske faktorer gør det svært at undersøge, hvor stor rolle de sproglige afstande spiller for sprogforståelsen. Ved at teste den udviklede model på børn kan holdningernes og erfaringernes rolle for sprogforståelsen i høj grad neutraliseres. Man kan nemlig gå ud fra, at ikke-lingvistiske faktorer generelt set spiller en underordnet rolle for børns præstationer, eftersom de fleste endnu ikke har kunnet udvikle markante holdninger til nabosprogene og heller ikke har haft særlig mange erfaringer med disse sprog. Eksperimenterne med børn vil også give større kendskab til, hvilke strategier børn bruger, når de bliver konfronteret med nærtbeslægtede sprog. Dette er et forskningsområde, som hidtil ikke har fået særligt meget opmærksomhed.

Modellen vil i første omgang blive udviklet for de skandinaviske sprog, men det forventes at den også kan anvendes i andre sprogområder, hvor der tales nært beslægtede sprog, f.eks. hollandsk/tysk eller de romanske sprog. På europæisk niveau er det vigtigt for den fremtidige sprogpolitik at få større kendskab til, hvilke faktorer der spiller en afgørende rolle for succesfuld kommunikation mellem befolkningsgrupper, som taler nært beslægtede sprog og dialekter. Den slags viden er også vigtig i didaktisk sammenhæng. Hvis man ved, hvor de lingvistiske hindringer for gensidig sprogforståelse ligger, er man også i stand til at give en mere målrettet nabosprogsundervisning. Det er derfor vores hensigt at bruge resultaterne fra projektet til at udvikle en effektiv metode til at lære at forstå et nært beslægtet sprog.

Undersøgelsen vil blive udført af to postdoc, en ph.d.-studerende samt et antal studentermedhjælpere. Projektbeskrivelsen kan findes på <http://www.let.rug.nl/~gooskens/vidi>

Det nordiske språksamarbeidet i 2005

Av Torbjørg Breivik

Språk i Norden

Dette nummeret av Språk i Norden har ny størrelse og ny grafisk utforming, og er resultatet av at Nettverket for språknemndene søkte og fikk midler til denne omleggingen fra Nordens språkråd. Redaksjonen håper leserne blir fornøyde og mottar gjerne innspill og kommentarer til innholdet og utformingen. Deler av innholdet i Språk i Norden vil fra nå av bli publisert på nettet, men de bibliografiske oversiktene vil fortsatt være å finne bare i den trykte utgaven.

Nordiske forskningsprosjekt

To store nordiske forskningsprosjekt ble avsluttet i 2005: Moderne importord i språka i Norden, gjerne omtalt som Importordprosjektet, og Internordisk språkforståelse i en tid med økt internasjonalisering, omtalt som INS-prosjektet. Importordprosjektet ble initiert og finansiert av Nordisk språkråd, med tilleggsfinansiering fra mange kilder. INS-prosjektet ble finansiert av Nordisk kulturfond som gav Nordisk språkråd oppdraget med å gjennomføre det. I 2005 har prosjektet vært administrert av Språkrådet i Norge. I begge prosjektene har styrene bestått av personer med tilknytning til språknemndene, og språknemndene er med rette stolte over at prosjektene nå er ferdige og at begge har frambrat resultater som har vakt interesse langt utover forskningsmiljøene. Diskusjonene har gått om hva som påvirker språk, hvordan man skal håndtere internasjonaliseringen og hvilke holdninger vi som språknemnder skal ha til endringene.

2005 ble innledet med en stor, todagers konferanse på Schæffergården i Danmark, der hovedresultatene fra begge prosjektene ble presentert for et bredt publikum. Konferansen var et samarbeid mellom prosjektene, Språkrådet i Norge, Nordisk kulturfond og Fondet for dansk-norsk samarbeid, ansvarlig for programmet var Mats Jönsson og Torbjørg Breivik, og Språkrådet sto for den praktiske gjennomføringen. Konferansen er for øvrig gitt bred omtale i Språk i Norden 2004. Resultatene fra begge prosjektene

ble presentert i omfattende artikler i Språk i Norden 2004 av henholdsvis Helge Sandøy (Importordprosjektet) og Katarina Lundin Åkesson (INS-prosjektet).

Begge prosjektene har resultert i rapporter som nå er tilgjengelige. Fra Importordprosjektet er til nå tre rapporter ferdig trykket og seks-sju er på veg til trykken. Flere master- og doktorgradsstudenter har deltatt i prosjektet og skrevet sine eksamensarbeider på bakgrunn av problemstillinger fra prosjektet.

INS-prosjektet testet språkforståelsen hos ungdom i videregående skole (18–25 år) gjennom lytte- og lesetester. I tillegg fikk ungdommene rapportere om egen oppfatning av språkforståelsen på et spørreskjema. Forståelsen av engelsk ble også testet i prosjektet og sammenholdt med en holdningsundersøkelse. En del av foreldrene til ungdommene ble også testet på forståelse av nabospråk og engelsk. Rapporten som presenterer resultatene, er tilgjengelig fra Nordisk ministerråd. Prosjektet har vakt stor interesse i hele Norden, og prosjektlederne har presentert resultatene i alle de nordiske landene. I Norge har resultatene fra undersøkelsen påvirket de nye læreplanene for grunnskolen ved at det på ungdomstrinnet nå er tatt med at det skal gis undervisning i svensk og dansk.

Styret i INS-prosjektet har avsluttet sitt arbeid med å overlevere en del problemstillinger til oppdragsgiver angående emner som kan arbeides videre med, og som ikke ble belyst i prosjektet slik det ble gjennomført.

Nettverket for språknemndene

Nettverksmøtet i København 1. februar hadde første utkast til den nordiske språkkonvensjonen til diskusjon og ga innspill til Nordens språkråds videre diskusjon om utforming av den. Samarbeidet språknemndene imellom var et naturlig tema. Det første året med nettverksmøter var omme, og det var tid for refleksjon rundt måten møtene har fungert på og hvordan de bør fungere.

Det andre nettverksmøtet ble avholdt i Bergen i september i tilknytning til det nordiske språkmøtet. En ny utgave av den nordiske språkdeklarasjonen ble gjennomgått og diskutert, dessuten samarbeidet mellom språknemndene, rapport fra konferansen om språkkontrollverktøy (se nedenfor), og det ble gitt en orientering om vismannsrapporten som skal skrives. En del av tida gikk også med til å diskutere utviklingsprosjekt som felles strategi for språkteknologi, Språk i Norden, gode nettsider og nordisk språkportal.

Fast post på nettverksmøtene om høsten er en rapporteringsrunde der hver språk-nemnd forteller om hva som har skjedd siden forrige nettverksmøte. Den islandske mål-nemnden hadde nettopp fått melding om at den fra og med 2006 skal omdannes, at sekretariatet skal legges ned og inngå i et stort institutt sammen med andre organisasjoner. Norsk språkråd skal omorganiseres, og byttet i mai 2005 navn til Språkrådet. En strategigruppe arbeider med en plan for en ny nasjonal språkpolitikk, og hovedtrekkene i den ble presentert på språkmøtet som fulgte etter nettverksmøtet. Språkrådet er tillagt en ny tjeneste med et spesielt ansvar for språket i staten, og man regner med å kunne tilsette den første personen i løpet av året. I Sverigefinska språknämnden har man satt i gang arbeidet med et handlingsprogram for finsk språk og kultur i Sverige med økonomisk støtte fra Nordpluss språk. Dansk Sprognævn har sammen med Det Danske Sprog- og Litteraturselskab fått en ekstra bevilgning på 12 mill. DKK over fire år. Seinere har man fått melding om at bevilgningen er permanent. Det er videre bestemt at det opprettes en stilling som direktør for Dansk Sprognævn. Svenska språknämnden kunne meddele at alle større prosjekt som har pågått over flere år, nå er sluttførte i og med utgivelsen av *Språkriktighetsboken*. Nemnden venter på at regjeringen skal legge fram proposisjonen der nemndens framtid blir omtalt og avgjort.

Sluttkonferanse for INS-prosjektet

I januar 2006 var det en avsluttende, vitenskapelig rettet konferanse for INS-prosjektet der man satte søkelyset på og diskuterte om det er mulig å måle språkforståelse, og hva man egentlig måler med de ulike metodene.

Språkteknologi

Nordens språkråd finansierte en arbeidskonferanse om språkkontrollverktøy som ble holdt i Pargas, Finland i april. En liten arbeidsgruppe fra språknemndene sto for programmet. Konferansen satte søkelyset på mulighetene for samarbeid mellom språknemndene, forskningen og språkindustrien. Deltakerne var spesielt inviterte, antallet deltakere var begrenset. Resultatet var aktiv deltakelse fra alle, og konferansen ble oppsummert med at dette var nyttig, og at det var behov for møtesteder som dette der man kunne gå dypt inn i en avgrenset problemstilling. Det ble vedtatt å søke om penger til å opprette et nettverk og til å arrangere en tilsvarende konferanse årlig i tre år framover. Det er utarbeidet en rapport fra konferansen som ligger på www.nordisk-sprakrad.no. Språknemndene oppnevnte på nettverksmøtet i Bergen en arbeidsgruppe for å ta dette initiativet videre og for å utvikle en felles strategi for språkteknologi for språknemndene i Norden (se også Domeij & Breivik).

Det 52. nordiske språkmøtet

Språkrådet, Norge, arrangerte det nordiske språkmøtet i Bergen 9.–10. september. Temaet var språkpolitikk. Innleggene gav en god oversikt over status for det språkpolitiske arbeidet i de deltakende landene, og nytt av året var at en filosof var invitert til å kommentere innleggene. Dette fungerte etter hensikten: diskusjonen gikk livlig om hva språkpolitikk er, hva det kan være, hvilke ståsted som kan være nyttige å betrakte språkpolitikken fra. De fleste innledningene fra møtet er omarbeidet til artikler publisert i starten på dette nummeret.

Etter språkmøtet ble deltakerne inviterte til å delta på en utflukt der Bergen og Vestlandet viste seg fra sin beste side med sol og bra temperatur.

Nettsider for nettverket

Nettsidene med informasjon om det nordiske språksamarbeidet har vært vedlikeholdt i året som har gått. Der er lenker til språknemndene, informasjon om (og lenker til noen) prosjekter og relevante aktiviteter. Det er planen at nettsidene skal legges om og innholdet gjennomgås og oppdateres grundig, men det har det foreløpig ikke vært tid til. Nettsidene vedlikeholdes av Språkrådet, Norge, og koordineres med sekretariatet for Nordens språkråd bl.a. med henvisninger til og fra Ministerrådets sider om språksamarbeidet. Nettadressen er www.nordisk-sprakrad.no. Nordisk ministerråds nettsted: www.norden.org.

Nordiske sekretærer i språknemndene

Følgende personer fungerte i 2005 som nordiske sekretærer i de respektive språknemndene: Vibeke Sandersen (Dansk Sprognævn), Eivor Sommardahl (Forskningscentralen för de inhemska språken), Kári Kaaber (Íslensk málnefnd, suppleant for Ari Páll Kristinsson), Torbjørg Breivik (Språkrådet, Norge), Birgitta Lindgren (Svenska språknämnden).

Nordisk forening for leksikografi

Nordisk forening for leksikografi, NFL, gir ut årsskriftet *LexicoNordica* (fra 1994), og foreningen har egne nettsider med mer informasjon: www.nordisk-sprakrad.no/nfl/.

I februar holdt foreningen et symposium på Schæffergården (København) om elektroniske ordbøker i Norden. Innleggene ga et bredt sveip over et mangfoldig og komplisert, men ytterst viktig fagfelt. Temaet er ikke bare relevant for utviklingen av konkrete ordbøker. Det er også et naturlig utgangspunkt for mulige omvurderinger av tradi-

sjonelle leksikografiske teorier, som hittil har vært basert på trykte ordbøkers forutsetninger. Den generelle diskusjonen som avsluttet symposiet, munnet ut i enighet om å utvikle nordiske standarder for harmonisering av e-ordbøker og leksikografisk metaspråk på feltet. Foredragene er trykket i *LexicoNordica 12*, og et resymé av symposiet i det internasjonale årsskriftet *Lexicographica 2005*.

Den 8. nordiske konferansen i leksikografi ble holdt i Sønderborg på Jylland i mai. Den ble arrangert av foreningen i samarbeid med Språkrådet og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Konferansen samlet ca. 100 leksikografer, forlagsfolk og andre interesserte fra de nordiske landene. Det var hele 36 foredrag med avsatt tid til diskusjon. Det var stor bredde i innleggene, og dette resulterte i et interessant tverrsnitt av aktiviteten innen nordisk leksikografi. I løpet av konferansen ble det holdt generalforsamling i foreningen.

LexicoNordica 12 (2005) ble et fyldig årsskrift på over 360 sider. I tillegg til fagartiklene inneholder skriftet trykte prosjektrapporter og meddelelser fra foreningen. Videre blir det lagt vekt på anmeldelser og korte omtaler av nye ordbøker

Ny språklitteratur 2005

Publikasjoner fra språknemndene

Domeij, Rickard: Datorn granskar språket. Skrifter utgivna av svenska språknämnden 92. Norstedts Akademiska förlag 2005. 119 s.

De flesta svenskar skriver i dag med hjelp av ordbehandlere. Det ger tilgjengelig til nye språkhjelpemiddel som stavnings- og grammatikkontroll. Mange anvender redan sådana hjelpemiddel, og fler kommer att göra det i framtiden. I den här boken, som kan beskrivas som en populariserad, framställning av författarens doktorsavhandling "Datorstödd språkgranskning av skrivprocessen" (2003), behandlas de möjligheter och begränsningar som den nya tekniken erbjuder alla som skriver på dator. Författaren tar opp frågor som hur dessa hjelpemiddel fungerer, hur användbara de är og hur de påverkar vårt skrivande.

Forståeleg språk for alle. Rapport frå ein nordisk konferanse om klarspråk. Kongsberg 4.–6. november 2004. Norsk språkråd 2005. 120 s.

Målet for konferansen var å medverke til erfaringsutveksling om klart og enkelt språk og gje inspirasjon til vidare arbeid i offentleg forvaltning og i næringslivet. Dei første artikkane omtaler dei politiske, overordna perspektiva, så følger artiklar om praktisk språkbruk og til slutt artiklar frå vitskapeleg hald. Praktisk språkbruk i denne sammenhengen er ofte omforming av fag- og byråkratspråk til eit språk dei fleste kan skjønne. Artikkelforfattarane kjem frå heile Norden, og innhaldet gir eit godt oversyn over klarspråkarbeidet i dei nordiske landa. Den neste konferansen i serien skal haldast i Danmark på slutten av 2006. Rapporten er publisert med støtte frå Nordens språkråd.

Hvem tar ansvaret for terminologien? Rapport fra en strategikonferanse om terminologi og fagspråk i Norge. Språkrådet, Oslo 2005. 126 s.

I oktober 2004 inviterte Norsk språkråd til en konferanse om terminologi og fagspråk i Norge. Målet var å sette søkelyset på hvordan arbeid med terminologi og fagspråk kan få større oppmerksomhet, hvordan det kan organiseres og samordnes, hvordan terminologiresurser kan gjøres lettere tilgjengelig og hvordan man kan skape nett-

verk. Innholdet i rapporten omhandler historisk og nordisk-europeisk overblikk, strategisk-politiske planer for framtida og artikler fra produsenter, formidlere og brukere av terminologi.

Íslensk málstöðs ordbank. www.islenskan.is. Oppdatering af biologjordliste og planteorliste. Nytt: Språkteknologjordliste.

Jacobsen, Henrik Galberg: På sproglig grund. Dansk Sprognævn fra a til å 1955-2005. Dansk Sprognævns skrifter 35. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2005. 298 s.

På sproglig grund er skrevet i anledning af Dansk Sprognævns 50-års-jubilæum i april 2005. Den fortæller i en række længere og kortere artikler Sprognævnets historie – sprogligt og organisatorisk – i de første 50 år. Artiklerne er ordnet alfabetisk og behandler emner som *Afløsningsord*, *Bolle-å* og *dobbelt-a*, *Kunne*, *skulle*, *ville*, *Nye ord*, *Retskrivningsordbogen*, *Store og små bogstaver* og *Varemærker*. Foruden artiklerne om de forskellige sider af Sprognævnet indeholder bogen en fyldig dokumentation af begivenheder, institutioner og personer af betydning for nævnets historie. Bogen afsluttes med en udførlig litteraturliste, der bl.a. omfatter alle de publikationer der er udsendt af Sprognævnet, og alle de artikler der er trykt i disse publikationer.

Kielikello, finska språkbyråns informationsskrift (Forskningscentralen för de inhemska språken) har utkommit med fyra nummer år 2005. I det följande ges några plock ur årgången.

I årets första nummer av tidskriften diskuteras bl.a. frågan om finskan som vetenskapsspråk. *Pirjo Hiidenmaa* redogör för språkpolitiska initiativ i Norden och i Estland och drar paralleller till diskussioner kring finskans ställning i Finland och åtgärder som kan stärka finskan inom universitetsvärlden. Artikeln bygger på ett anförande vid Finska språknämndens höstseminarium 2004. Ordföranden för Finska språknämnden, *Harri Mantila*, presenterar nämndens ståndpunkt i frågan. *Pirjo Mikkonen* presenterar Finska språknämndens rekommendationer om namn på läroanstalter och allmänna råd kring namngivningsprinciper. *Taru Kolehmäinen* tar upp krigstida och efterkrigstida ord och uttryck i finskan. Temat för artikeln anknyter till Finska språkbyråns 60-årsjubileum, som sammanföll med firandet av krigsslutet för 60 år sedan.

Nummer 2/2005 har bl.a. språkvårdsprinciper och webbtexter som tema. *Harri Mantila*, ordförande för Finska språknämnden, presenterar nämndens senaste rekommendationer och beskriver de bakomliggande principerna. Artikeln bygger på ett anförande vid Finska språknämndens höstseminarium 2004. *Kimmo Svinbufvud* skriver om företagswebbplatser som texter och som textgenrer och om den viktiga samverkan mellan text och bild. *Raija Miikkulainen* skriver om elektroniska texter och webbtexter

och skillnaden mellan dessa två. Dessutom diskuteras främmande ord och citatlån i finskan av *Marjatta Vilkamaa-Viitala*, *Minna Haapanen* och *Läisa Nuutinen*.

Nummer 3/2005 har myndigheternas språk som tema. *Vesa Heikkinen* skriver om krångligt språk i skattemyndigheternas publikationer, *Ulla Tiililä* och *Kati Liikamaa-Pasma* har granskat olika typer av malltexter som används av myndigheter och sett på dem ur klarspråksperspektiv. Dessutom ingår en artikel av *Matti Rimpelä*, som skriver om hälsopolitiskt krångelspråk. Numret innehåller också en presentation av den finska namnrådgivningen och de vanligaste namnfrågorna, som i dag främst handlar om utländska ortnamn. Artikeln är skriven av *Elina Hyttiäinen*.

I nummer 4/2005 av tidskriften kan man bl.a. läsa om det finska standardspråket, både i historiskt perspektiv och i dagens. Artiklarna är skrivna av *Taru Kolehmainen* och *Pirjo Hiidenmaa*. *Salli Kankaanpää*, för sin del, presenterar finska ordböcker och språkliga hjälpmedel som bör återfinnas i varje välutrustat handbibliotek. Dessutom ingår bl.a. en artikel om viktiga namngivningsprinciper och om varför principerna bör följas när den kommande finländska kommunsammanslagningen planeras. I artikeln visar *Sirkka Paikkala* hur man resonerat kring motsvarande frågor i de andra nordiska länderna när frågan varit aktuell.

Förutom artiklar innehåller varje nummer av *Kielikello* också en ledare skriven av tidningens chefredaktör *Riitta Eronen* och svar på språkfrågor.

Kieliviesti, Sverigefinska språknämndens tidskrift, har utkommit planenligt med fyra nummer.

I årets första nummer skriver *Anneli Räikkälä* om betydelsen av ett gemensamt språk och att det är språkvårdens uppgift att se till att detta språk förstås av alla. *Hannele Ennab* ger en kortfattad presentation av reglerna för användningen av bindstreck och tankstreck i finskan. *Seppo Remes* skriver om språkforskningen kring skogsfinnarnas språk och om deras försvenskning. I numret finns även en svensk-finsk förteckning över terminologin för kontorsmateriel, kontorsmöbler, ergonomiska hjälpmedel m.m.

I nummer två berättar *Paula Ebrnebo* om Sverigefinska språknämndens samarbete med projektet *Tema modersmål*, som är modersmålets webbplats på skoldatanätet vid Myndigheten för skolutveckling. Slanguttryck för underkläder och huvudbonader presenteras av *Tuija Määttä*. *Eija Riitta* Grönros från Finska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken presenterar Språkbyråns nya elektroniska ordbok. Hannele Ennab avslutar serien över skiljetecken med en presentation av parenteser, apostrof, snedstreck och omvänt snedstreck.

I det tredje numret skriver *Leena Huss* att det har skett ett uppsving i minoritets-språkspolitiken i Sverige, men att det fortfarande är en lång väg att gå från manifest till

handling. *Kaisa Syrjänen Schaal* undrar om Sveriges minoritetsspråk har någon framtid. *Irmeli Kuusela* och *Arja Meski* presenterar kartläggningen av omfattningen av myndigheternas finskspråkiga information och informationens språkliga kvalitet som de utförde på uppdrag av Sverigefinska språknämnden. *Hannele Ennab* kåserar om sommaren med hjälp av nyord. *Paula Ebrnebo* skriver om en uppskattad tillställning för barn som ägde rum på Finlands ambassad i Stockholm och där barn fick uppleva konst och berätta om sina upplevelser. I numret ingår också en svensk-finsk avfallsordlista sammanställd av *Hannele Ennab*.

I det fjärde numret uppmärksammas Sverigefinska språknämndens 30-årsjubileum på olika sätt. *Paula Ebrnebo* ger en utförlig historik över Sverigefinska språknämndens tillblivelse och dess 30-åriga verksamhet och *Mikael Reuter* betonar *Bertil Moldes* roll i grundandet av Sverigefinska språknämnden. Pirjo Hiidenmaa skriver om språkvårdens image, ställning och attityder. Anna Jacobsson hävdar att sverigefinskhetens framtid ligger hos den sverigefinska ungdomen och hos deras föräldrar. *Birgitta Lindgren* redogör för regeringens språkpolitiska proposition och om vad det innebär att språknämnderna får myndighetsstatus. *Leija Arvassalo* och *Aino Piebl* skriver om finska motsvarigheter till festrelaterade ord såsom fest, festa, fira o.s.v. *Riina Heikkilä* presenterar böcker som har publicerats de senaste åren och som behandlar finska språkets olika aspekter.

Varje nummer innehåller också en ledare och en kolumn om något aktuellt ämne och nästan varje nummer spalten *Frågor och svar*.

Målfregnir. Nr. 23 Íslensk málnefnds tidsskrift. 48 s. ISSN 1011-5889

I Målfregnir 23 finnes det en ny framstilling av islandske skriveregler som bygger på kultur- og undervisningsministeriets regler nr. 132/1974, 133/1974, 184/1974 og 261/1977. Reglene handler om islandsk ortografi og tegnsetting i 128 artikler og 26 kapitler. Reglene finnes også på Íslensk málstöðs hjemmeside som nettutgave: <http://ismal.hi.is/Ritreglur0.htm>. Det finnes også en artikkel av Ari Páll Kristinsson om skrivreglene og Íslensk málnefnds Rettskrivningsordbok. Dertil finnes det to innlegg fra Íslensk málnefnds språkrøttskonferanse 20. november 2004. Hovedtemaet var globaliseringens og informasjonsteknologiens virkning på nasjonalspråk. Guðrún Kvarans innlegg handler om det islandske språket og globaliseringen og Tatjana Latinovic skriver om innvandrene virkning på islandskt språk.

Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi. Språkrådet, Oslo 2005. 184 s.

Dette er en utredning om framtidig norsk språkpolitikk, på linje med den svenske *Mål i mun*, den danske *Sprog på spil* og den finlandssvenske *Tänk om ....* Utredningen

er skrevet for Språkrådet av en arbeidsgruppe ledet av Gjert Kristoffersen ved Universitetet i Bergen og ble lagt fram i oktober 2005. Den ligger nå til behandling i Kultur- og kirke departementet.

I Norge vil en ny språkpolitikk ikke være ny bare i absolutt forstand, men også sett i forhold til tradisjonell språkpolitikk på 1900-tallet, som var orientert mot tilnærming mellom bokmål og nynorsk, og dermed mot rettskrivning og bøyning av ord. Nå er det språkets – eller snarere språkenes – reelle og formelle stilling og status som skal stå i sentrum. Samtidig forutsetter *Norsk i hundre!* at likestillingen mellom de to målformene skal videreføres og styrkes.

Norsk i hundre! har hentet mye fra *Mål i mun*, blant annet forslaget om en trefoldig rett til språk: morsmål, nasjonalspråk og fremmedspråk, og at språkpolitikk bør gjøres til et mer gjennomgående ansvar i forvaltningen og forankres i flere departementer. Samtidig er den – som *Sprog på spil* – mindre omfattende enn den svenske utredningen.

Av viktige språkbruksdomener som drøftes, er det særlig to som trekkes fram som utsatte, nemlig forskning og høyere utdanning samt deler av næringslivet. I tillegg framhever *Norsk i hundre!* fagspråk og terminologi samt informasjonsteknologi som viktige felt der det trengs tiltak for språkstyrking. Utredningen foreslår ingen generell norsk språklov, men et antall mer begrensede og konkrete lovbestemmelser i den forbindelse.

Nyt fra Sprognævnet 2005 nr. 1-4. 20 s. + 16. s. + 16 s. + 16 s. Dansk Sprognævn.

Hvert nummer inneholder et utvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. Årgangens første nummer var et temanummer om klarsprog. Foruden en redaktionel artikel om dette ord indeholdt nummeret flg. artikler: *Nathalie Parès*: Det här er Klarspråkgruppen, *Louise Seest*: Det laaange seje træk, *Vibeke Sandersen*: Om kancellistil, *Niels Davidsen-Nielsen*: Råstofproduktionsopgørelsesskemaudfyldningsvejledning (nr. 1). Årgangens øvrige artikler er: *Henrik Galberg Jacobsen*: 50 år i sprogets tjeneste, *Marianne Rathje* og *Margrethe Heidemann Andersen*: Fuck, sgu og søreme. Bandeord og andre kraftudtryk i tre generationer, *Jacob Thøgersen*: Hvordan brugte folk så túnnel og tunnél? (nr. 2), *Jørn Lund*: Eksemplet Andersen, *Jørgen Nørby Jensen*: Plut og plutte (nr.3), *Vibeke Sandersen*: Om sprog og stil i H.C. Andersens eventyr (nr. 4).

Språkbruk, tidskrift utgiven av Svenska språkbyrån (Forskningscentralen för de inhemska språken) har utkommit med fyra nummer under år 2005.

Årets första nummer av tidskriften lyfter fram flera helt olika aspekter på svenskan. Numret inleds med en ledare av *Mikael Reuter* där han diskuterar ordet finlandssvensk, *Birgitta Lindgren* tar upp nyord i sin artikel *Med svenskan in i ett nytt årtusende* och

Rune Skogberg reder ut ord och uttryck inom området strategisk styrning i artikeln *Visioner, värderingar och önskade positioner*. Dessutom diskuteras litteraturens betydelse för språket av *Kjell Westö* i artikeln *Vi måste vara egensinniga, bråkiga och öppna!* och språkets och litteraturens betydelse inom sjukvården av *Camilla Lindholm* i artikeln *Språk, litteratur och medicin*. I artikeln *Talspråket regionaliseras* beskriver *Ann-Marie Ivars* hur de finlandssvenska dialekterna närmar sig standardspråket samtidigt som det talade standardspråket närmar sig dialekterna.

I nummer 2 handlar ledaren om finlandssvenska ord i SAOL. *Catrin Norrby*, som undersökt tilltalskonventionerna i franska, svenska och tyska, redogör för det svenska tilltalsskicket i Finland och Sverige i sin artikel *Du, ni, titel eller förnamn?* Numret innehåller också författaren *Herman Lindqvists* tal på det finlandssvenska idémötet i Åbo i oktober 2004. Talet är återgivet i sin helhet och har rubriken *Svenskan - vårt gemensamma språk*. *Nina Martola*, som själv jobbat som ordboksredaktör, berättar om användarkommentarer och om hur kommentarerna kunnat utnyttjas i den nya upplagan av Stora finsk-svenska ordboken, som kom ut hösten 2004. *Biblioteken som svenska språkbärare* är rubriken på *Robin Fortelius* artikel om biblioteken som kunskapscenter och språkbärare. I samma nummer ingår också en presentation av *Hugo Bergroth-sällskapet*s språkvårdsdag på Hanaholmen i maj 2005. Temat för språkvårdsdagen var mångspråkighet.

I nummer 3/2005 handlar ledaren om den nya Språkriktighetsboken och diskussionerna den väckt. Språkriktighetsboken presenteras också i en artikel skriven av *Jan Svanlund*, som varit redaktör för boken. *Mats-Peter Sundström*, som jobbar som översättare vid Europaparlamentets svenska översättningsenhet, diskuterar i sin artikel *Översättning och språkkontakt i Europaparlamentet* de språkliga följderna av att nästan en tredjedel av översättarna inom översättningsenheten är finlandssvenskar. Numret innehåller också en finsk-svensk-finsk vinordlista.

I årets sista nummer av tidskriften diskuteras bl.a. språkbruket i nya medier, översättning och språklig påverkan. *Ylva Hård af Segerstad* beskriver språket i e-postmeddelanden, chatt och textmeddelanden i sin artikel *Kreativt och välanpassat språkbruk i nya medier*. I artikeln *Från översättningsminne till översättningsintelligens* berättar *Mickel Grönroos* om datorstödd översättning. Artikeln bygger på ett anförande som hölls på det svensk-finska översättarseminariet hösten 2005. Svenskan och det faktiska språkbruket på orter i Finland där svenskarna utgör en liten minoritet diskuteras av *Sofie Henricson* i artikeln *"Ingen pratar svenska här" - om svenskan på språköarna*. *Kjell Weimer* presenterar en nyupptäckt användning av ordet *ytterligare* i sin artikel *Ytterligare en finlandism?* Dessutom presenteras Svenska litteratursällskapet's nya stora talspråksprojekt *Spara det finlandssvenska talet*.

Förutom allt detta ingår i varje nummer svar på aktuella språkfrågor, recensioner och anmälningar av nyutkommen litteratur samt notiser och annat redaktionellt material.

Språk kvaliteten i film- og fjernsynsteksting. Konferanserapport, Språkrådet, Oslo 2005. 98 s.

Norsk språkråd inviterte i mars 2005 til en konferanse om kvaliteten på teksting av filmer og TV-program. Artiklene er bearbejdede innlegg fra konferansen og spenner fra omtaler av språket i dag, omtale av hva teksting er via oversettingsproblematikk til diskusjon av hva godt språk er. Produksjonsbetingelsene for teksting blir også berørt, og flere diskuterer hva som kan og må gjøres for at den språklige kvaliteten i teksten skal kunne ivaretas.

Språknytt

Språknytt, tidsskriftet til Språkrådet i Noreg, kom i 2005 ut med fire nummer. Bladet har eit opplag på 25 000. Det er også tilgjengeleg på Språkrådets nettstad (www.sprakradet.no).

Nr. 1–2 var eit dobbeltnummer, eit temanummer i høve markeringa av unionsoppløysinga i 1905.

Av artiklane i nr. 1–2 kan vi nemne Fornamn i 1905 av *Gulbrand Alhaug*, Frå amt til fylke av *Botolv Helleland*, Norsk avisspråk for 100 år sia av *Thore Roksvold*, Ordbokssituasjonen omkring 1905 av *Tor Guttu*, Importerte ord i 1905 av *Helge Sandøy*, Språkvitenskapleg arbeid med norsk i 1905 og tidlegare av *Kjell Venås* og Samisk og kvensk i Noreg etter 1905 av *Trond Trosterud*. Frå dei andre nummera kan vi nemne desse artiklane: Rettskrivningsendringene i 2005 av *Tor Guttu*, Reformert fram og reformert tilbake. Bokmålets rettskrivning på 1900-tallet av *Einar Lundebj*, Norska som främmande språk – om unionskungarna och deras utbildning av *Torbjörn Nilsson*, Jemtsk og trøndersk – to nære slektninger av *Arnold Dalen* (nr. 3), Norsk i hundre! En ny norsk språkpolitikk av *Gjert Kristoffersen* og "Det almindelige Bogsprog" i 1905 – dansk eller norsk? av *Kjell Ivar Vannebo* (nr. 4).

Elles inneheld *Språknytt* meldingar om arbeidet til Språkrådet, spørsmålsspalte og nyordspalte.

Språkriktighetsboken utarbetad av Svenska språknämnden. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 93. Norstedts Akademiska förlag 2005. 413 s.

Det här är den första mer omfattande handboken på mer än trettio år om viktiga språkriktighetsproblem. Bland frågor som tas upp kan nämnas gruppgenitiv (drottningen av Sveriges bostad), könsneutralt pronomen (*han, han eller hon, den*), nume-

rus (*de böll huvudet/huvudena högt*), kongruens (*besättningen var missnöjd/missnöjda*), att börja en mening med och, innan som preposition, reflexivpronomen eller personligt pronomen (*sin/hans*). Den är diskuterande men ger också koncisa råd. Varje artikel inleds med en kort formulering av problemet, sedan följer faktabakgrund och resonemang och till sist en avslutande rekommendation. Syftet är att läsaren inte bara skall få ett råd utan också förståelse för hur språket fungerar. Boken har utarbetats vid Svenska språknämndens sekretariat; ett trettiotal av Sveriges främsta språkvetare, språkvårdare och skribenter har varit rådgivande lektörsgrupp.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som vanligt utkommit med fyra nummer.

I nummer 1 tar redaktören *Olle Josephson* i sin ledare upp parallellspråkighet. *Helena Englund* och *Maria Sundin* anser att enkla texter passar alla. *Anna Sågvall Hein* påvisar behovet av mer grammatik och statistik till datorprogrammen för att de skall fungera bättre. *Per Amnestål* påpekar med anledning av en artikel i *Språkvård* 2004/4 att principen "viktigaste först" inte är allenarådande inom journalistiken. *Claes Ohlsson* förklarar varför Premiepensionsmyndigheten, som fått pris för enkla språk, ändå inte lyckas nå ut med sitt budskap. Och numret innehåller också den årliga nyordslistan, sammanställd av *Birgitta Lindgren*.

I nr 2 handlar ledaren om nödvändigheten att högskolor formulerar en språkpolitik. *Catharina Nyström Höög* redovisar svenskars attityder till engelska lånord. *Rickard Domeij* hur man kan arbeta med datorns språkkontroll. *Mona Blåsjö och Hans Strand* tar upp studenters svårigheter med att skriva vetenskapliga texter. *Hedda Söderlundh* redovisar en undersökning som visar att svenska studenter har svårt att förstå kurslitteratur på engelska. *Kjell Ivar Vannebo* skriver att upplösningen av unionen mellan Sverige Norge 1905 blev upptakten till den norska språkstrid.

I nr 3 konstateras i ledaren att Sverige äntligen fått en officiell språkpolitik. *Björn Aldén* behandlar svenska folkliga namn på växter. *Olle Josephson* presenterar den nyutkomna "Språkriktighetsboken". *Erika Lyly* överblickar aktuella språktest i svenska. *Mikael Roll, Johan Frid och Merle Horne* visar hur uttalet av att kan används som en signal om koplicerad meningsbyggnad. *Vibeke Sandersen* skriver om H.C. Andersens språk med anledning av 200-årsjubileet av hans födelse. *Olle Kjellin* anbefaller på tvärs mot språkvården att svenskan behöver mer förkortningar.

I nr 4 behandlar ledaren vad man vet om den tilltänkta språkmyndigheten som Svenska språknämnden skall ingå i. Tre personer som sysslat mycket med språkpolitik – *Ulf Teleman, Anders Ljunggren och Kaisa Syrjänen-Schaal* – har besvarat en enkät om vad den anser om regeringens förslag om en ny svensk språkpolitik. *Karin Milles* har undersökt hur *snippa*, det neutrala ord för flickors könsorgan, lanserats. *Åsa af*

Geijerstam och Jenny Wiksten Folkeryd går igjennom hur man värderar text. *Mall Stålbammar* berättar om estnisk språkpolitik. *Lena Ekberg* recenserar "Språkriktighetsboken".

Varje nummer innehåller också en ledare, kortare anmälningar av nyutkommen litteratur, notiser om språkliga aktualiteter och en avdelning frågor och svar.

Statsspråk – *bladet for godt språk i staten* er eit rettleiingsblad som Språkrådet, Noreg, gjev ut. Bladet tel fire A4-sider og gjev korte råd om god og korrekt språkbruk for både bokmål- og nynorskbrukarar i statsadministrasjonen. Lesarane kan sende inn spørsmål til redaksjonen. Det kom to nummer i 2005. Opplaget var 16 000.

Hovudoppslaget i nr. 1 var om Statsministerkontoret og språkbruken der. Tredjesida, som skal gje språkhjelp innanfor eit visst område, gav eit oversyn over viktige småting i det daglege skrivearbeidet: kommabruk, stor og liten førebokstav, mellomrom, samanskiving og særskiving. Dessutan var det med gode råd om nynorsk språkbruk. Bladet gjev òg eit praktisk oversyn over arbeidet med dei rettskrivingsendringane som gjeld frå 1. juli 2005.

Hovudoppslaget i nr. 2 var språket i Forsvaret. Artikkelen tok mellom anna for seg den utbreidde bruken av akronym. Tredjesida tok opp samanskiving og særskiving av typen *ekte mann* og *ektemann* – eit stort problem i det daglege arbeidet. Ei liste med avløysingsord for moteordet *agenda* syner at bladet er tenkt som eit hjelpemiddel til å slå opp i.

Publikasjoner forøvrig

Danmark

Af *Jørgen Nørby Jensen* og *Vibeke Sandersen*

Acta Linguistica Hafniensia, vol. 37, 2005

Af indholdet af dette års publikation, hvis tema er Subjective Processes in Language Variation and Change, kan særlig nævnes *Jacob Thøgersen: The Quest for Objectivity in the Study of Subjectivity* (s. 217-241).

Bjerre, Malene: Fjern fejlene. Korrekt dansk. Forlaget Ajour, Århus 2005. 46 s.

Fjern fejlene henvender sig til alle der ønsker at skrive korrekt. Hæftet indeholder 21 små artikler om forskellige sprogbrugsproblemer, fx *Et eller flere ord, Ad eller af, -ium eller -ie, Forkortelser, Jeg eller mig* og *Pendulord*. Hæftet indeholder desuden en ordliste med betegnelser for de almindeligste grammatiske begreber på dansk og latin.

Christensen, Bent, Karen Folmar, Marianne Steen Larsen, Chr. Gorm Tortzen: Babelstårnet. Almen Sprogforståelse. Gyldendal, København 2005. 127 s.

Babelstårnet omfatter alle de emner som skal indgå i det nye gymnasiefag *almen sprogforståelse* under grundforløbet til studentereksamen: en introduktion til sprog, herunder læringsstrategier, almen grammatik og sociolingvistik samt et latinforløb, der har til formål at støtte og eksemplificere den mere teoretiske sprogundervisning. Til bogen hører desuden et øvehæfte.

Christensen, Robert Zola og Lisa Christensen: Dansk Grammatik. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2005. 304 s.

Dansk Grammatik henvender sig til studerende på videregående uddannelser, men kan også bruges af andre der vil erhverve sig en grundlæggende viden om det danske sprogs opbygning. Bogen falder i 4 hoveddele med overskrifterne *Morfologi, Ordklasser, Syntaks* og *Semantik*. I et indledende afsnit gennemgås desuden spørgsmål som *Hvad er sprog?* og *Hvad er grammatik?* *Dansk Grammatik* rummer endvidere et udførligt indeks der gør det muligt at anvende bogen som opslagsværk.

Danske Studier 2005. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Flemming Lundgreen-Nielsen under medvirken af Simon Skovgaard. C.A. Reitzels Forlag, København 2005. 229 s.

Af årgangens artikler kan fremhæves *Lars Brink: Nyt om der, Allan Karker: Efter Den Danske Ordbog, Ken Farø: Én gang vind og skæv terrorist ...* . Fraseoskabeloner og fraseologisk reduplikation.

Danske Talesprog, bind 6, udgivet af Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag 2005, 169 s.

Af bindets artikler kan særlig nævnes *Nicolai Pharao* og *Gert Foget Hansen*: Prosodiske træk i et- og tosprogede unges københavnsk, *Karen Margrethe Pedersen*: Skrivefærdighed og talesprog hos menige danske soldater i treårskrigen 1848-50, kritiske kommentarer til Vibeke Sandersens disputats "Jeg skriver dig til for at lade dig vide". Skrivefærdighed og skriftsprog hos menige danske soldater i treårskrigen 1848-50 (omtalt i *Sprog i Norden* 2004). Tolkningen af stavefejlene kritiseres for manglende udnyttelse af eksisterende viden om danske dialekter, og det diskuteres om der kan have eksisteret et fælles lavsprog o. 1850, som forfatteren foreslår, og *Tore Kristiansen*: Engelsk i dansk sprog og sprogsamfund: rapport fra en landsdækkende meningsmåling. Artiklen fremlægger resultaterne af en undersøgelse pr. telefon af et repræsentativt udsnit af den danske befolkning om deres egen brug af engelsk og deres holdning til indflydelsen fra engelsk i det danske samfund.

Den Danske Ordbog, bind 4 + bind 5 + bind 6. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Redigeret af Ebba Hjorth, Keld Kristensen m.fl. Gyldendal, København 2005. 686 s. + 799 s. + 676 s.

Den Danske Ordbog er en stor, ny ordbog i seks bind over nutidsdansk. Den beskriver det almindelige ordforråd i dansk i perioden fra ca. 1950 og frem til i dag og kan således ses som en efterfølger til den store Ordbog over det Danske Sprog (1919-56). Bind 1 udkom i 2003 (omtalt i *Sprog i Norden* 2004), bind 2 og 3 i 2004 (omtalt i *Sprog i Norden* 2005), og i 2005 er de sidste tre bind udkommet.

Bind 4 går fra m til q, og det behandler ord som *management, mediepamper, meningsmåling, mikrobølgeovn, millennium, moone, natradio, netikette, netværke, nydanser, nærdødsoplevelse, omsorgsdag, omstillingsparat, opgradere, overenskomstansat, ozonlag, paintball, pangfarve, panikke, papmor, perker, pushup* og *quizmaster*.

Bind 5 dækker de to "store" bogstaver r og s, og det indeholder ord som *rapelling, reagensglasbarn, Rip-Rap-Rup-effekt, roadpricing, rockerborg, roligan, rollator, røvrende, SARS/sars, screensaver, scrolle, selvfed, sidegadevekselerer, skovmandsskjorte, sms, snailmail, soundtrack, spam, streetbasket* og *sygedagpenge*.

Bind 6 dækker resten af alfabetet og beskriver ord som fx *taleboble, talkshow, tegneseriehold, tænd og sluk-ur, ud af kroppen-oplevelse, ungdomsoprør, unionsborger-skab, unplugged, vatnisse, velfærdsdanske, vetoe, videovold, XML/xml, yuppie, zappe, ældrebyrde, økomærke, ørebænger* og *åbenplanskole*. Det afsluttende bind indeholder desuden en alfabetisk ordnet fortegnelse over de kilder der er citeret i ordbogen.

Grammatikalisering og struktur. Redigeret af Lars Heltoft, Jens Nørgård-Sørensen og Lene Schøsler. Museum Tusulanums Forlag, 2005. 306 s.

Bindet er et resultat af et treårigt netværk inden for grammatikalisering støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd mhp. at stimulere den historiske sprogvidenskab, primært i Danmark, men også i hele Skandinavien. Set med danske briller er særlig følgende artikler af interesse: *Lars Heltoft, Jens Nørgård-Sørensen* og *Lene Schøsler*: Grammatikalisering som strukturforandring, *Jan Terje Faarlund*: Grammatikalisering og degrammatikalisering i norske infinitivkonstruktioner, og *Lars Heltoft*: Ledsætning og ledet i dansk. OV-rækkefølgens rester.

Hermann, Jesper, Charlotte Bisgaard Nielsen og Maarja Siiner (red.): På sporet af sprogpsykologi. 12 artikler om sproglighedens psykologi. Frydenlund, København 2005. 165 s.

Bogens 12 artikler behandler to sprogpsykologiske emner, nemlig *forståelser* og *kommunikation*. Fra afsnittet Forståelser skal fremhæves *Jesper Hermann*: Tankestrømme under lægens konsultation, *Lars Henriksen*: Sprogparanoia, og *Marianne Rathje*: Forstår generationerne hinanden? Og fra afsnittet *Kommunikation* kan nævnes *Ulla Hinge*: Sprog der gør indtryk, *Maarja Siiner*: Hvad udad vindes skal indad tabes. Et sprogpsykologisk syn på sproglig integration, og *Naja Møllmann-Ibsen*: God oversættelse – en solopræstation? Om intuitionens styrke og svaghed. Antologien er udsprunget af det sprogpsykologiske forskningsmiljø på Københavns Universitet.

Hermes. Tidsskrift for Sprogforskning. 32-2004, 250 s., 33-2004, 195 s., (34-2005), 2005, 297 s., og 35-2005, 291 s. Redigeret af Henning Bergenholtz m.fl. Udgivet af Fakultetet for Sprog og Erhvervs-kommunikation, Handelshøjskolen i Århus.

Af disse årganges artikler er der fra et sprognævns synspunkt særlig grund til at fremhæve *Ken Farø*: Idiomer på nettet: Den danske idiomordbog og fraseografien (<http://www.idiomordbogen.dk>). Center for Leksikografi, Aarhus Handelshøjskole, 2003. Redigeret af Vibeke Vrang m.fl. (nr. 32), *Henning Bergenholtz* og *Vibeke Vrang*: Den Danske Ordbog imponerer og skuffer, *Henrik Lorentzen* og *Lars Trap Jensen*: Kommentarer til Henning Bergenholtz og Vibeke Vrang: Den Danske Ordbog imponerer og skuffer (nr. 33), Thematic Section. Online Dictionaries (hele nr. 34), *Ken Farø*: Dänisch-europäische Phraseologieforschung, *Anna Brasch*: Kollokationer som fraseologisk kategori set fra forskellige synsvinkler, *Lisbeth Falster Jakobsen*: Frasemer som konstituenten i løbende tekst, *Jan Katlev*: DANFRAS-symposium på Københavns Universitet 2004: Fraseologi i Danmark. En status, og *Lars Brink*: Hvor mange fraser er der i dansk? (nr. 35).

Jacobsen, Henrik Galberg og Peter Stray Jørgensen: Håndbog i Nudansk. Politikens Forlag, København 2005. 5. udg. 696 s.

Siden 1988 har *Håndbog i Nudansk* givet svar på hvad der regnes for korrekt og godt dansk i såvel skriftlig som mundtlig kommunikation. Denne 5. udgave indeholder ca. 140 artikler hvoraf flere er helt nyskrevne, fx *Foldere*, *Nybedsbreve* og *Skriftlige opgaver*. Andre er kraftigt omarbejdede, fx *Argumentation*, *Disposition* og *Komma* – sidstnævnte så den er i overensstemmelse med de nyeste officielle kommaregler fra 2004.

Ved siden af de velkendte "Kort og godt om"-bokse er der i den nye udgave af *Håndbog i Nudansk* indført en lang række "Gør sådan"-bokse med kontante råd om det problem artiklen handler om. I lighed med tidligere udgaver indeholder 5. udgave desuden en udførlig litteraturfortegnelse. Listen indeholder nu i alt ca. 550 henvisninger, heraf ca. 120 nye.

Kanon som rettesnor, Modersmål-Selskabets årbog 2005. C.A. Reitzels Forlag, København 2005. 120 s.

Når Modersmål-Selskabet har valgt kanon (med tryk på første stavelse!) som tema for sin årbog 2005, er det fordi et udvalg nedsat af kulturministeren har udgivet en liste over litteratur som bør læses i den danske skole. Modersmål-Selskabet har opstillet en alternativ liste. Om den officielle kanoniserede liste handler artiklerne i dette årsskrift, og da de således anbefalede forfatterskaber og værker indirekte repræsenterer hvad kanonudvalget har anset for det forbilledlige danske sprog, er bogen også under en sprognævnssynsvinkel interessant. Undervisningsminister *Bertel Haarder* fremhæver i sin artikel Det blivende, at det er vigtigt at den slags lister udarbejdes af fagfolk så det ikke bliver nogen enkeltpersons smag der afgør valget. Kanonudvalgets formand, professor *Jørn Lund* gennemgår i artiklen Frihed og binding i danskundervisningen. Om kanon og læseplan, danskfaget i skolen historisk med fremhævelse af hver periodes syn på kanonbegrebet, og han fremhæver at kanonen ikke er en læseplan, der er plads til andet. Formanden for Dansklærerforeningens Folkeskolefraktion *Jens Raabauge* konkluderer i artiklen Krudt til det danske sprog at kanonlisten kan betragtes som et monument over hvad dansk kultur er. En modstander af eksistensen af en kanon, folketingsmedlem for Det Radikale Venstre Margrethe Vestager plæderer i artiklen Slip fagene fri for dette synspunkt. Af de øvrige artikler kan nævnes *Anne-Marie Mai*: Kritisk krudt til praktisk brug, *Nina Christensen*: Kanonisering af billedbøger, *Christian Kock*: Er kanon dannelse?, *Hans Hauge*: Fra klassiker til kanon, og *Ditlev Tamm*: Om global kanonitis og personlig talismani, runder af. Han pointerer at en kanon ikke kan bruges til at fremhæve bestemte værdier, den handler simpelthen om kvalitet og intet andet.

Karrebæk, Martha Sif: Form og funktion i kodeskift - en analyse af tosproget tyrkisk-dansk. Museum Tusulanums Forlag, 2005. 127 s.

I denne bog fokuseres der på de teoretiske aspekter af den flersprogedes sprogbrug. Central bliver derfor en behandling af kodeskift. Det teoretiske udgangspunkt er funktionelgrammatisk, forholdet mellem kodeskift på den ene side og ikonicitet og struktur, navnlig informationsstruktur, på den anden, undersøges, og der opbygges en funktionelgrammatisk typologi over kodeskift. Bogen rummer indledningsvis en lingvistisk analyse af tyrkisk-danske samtaler med særligt henblik på kodeskift. Bogens centrale kapitel er opbygget som en typologi over de kodeskift der er fundet i datamaterialet, og indeholder desuden en analyse af kodeskiftene.

Knap, Torben Fledelius, Morten Nielsen og Jacob Pindstrup (red.): Hvad er så danskhed? 11 essays om danskhed i sprog, litteratur og medier. Forlaget Hovedland, Højbjerg 2005. 200 s.

Danskheden er til debat i disse år. Hvad vil det sige at være dansk? Er det noget medfødt, eller kan det tilegnes? I *Hvad er så danskhed?* bidrager 11 forskere fra danskfaget på Københavns Universitet til en nuancering af danskhedsbegrebet. Udgangspunktet er sproget som det kommer til udtryk i den danske litteratur, i medierne og i vores daglige samtaler med hinanden. Fra afsnittet *Danskhed i sproget* kan fremhæves følgende artikler: *Hanne Ruus*: Da dansk sprog vandt terræn – Dansk før romantikken, *Frans Gregersen*: Fra leverpostej til frugtsalat. Tanker om danskhed og sprog, og *Tore Kristiansen*: Fald og fortrydelse – en nordmands beretning om danskhed i sproget.

Knudsen, Ole: Ordsprog fra hele verden. Gyldendal 2005. 358 s.

Ordsprog er her ikke forstået i en snæver faglig betydning, bogen omfatter tværtimod talemåder og citater fra hele verden, hentet i samlinger af ordsprog og talemåder. Kilderne er ikke opgivet, og citaterne er ikke forsynet med oprindelsesland. Alle citater er oversat til dansk, til dels af forfatteren selv. Bogen er inddelt i alfabetisk ordnede opslagsord der rummer et ord der optræder i selve citatet. Dette ord er i reglen citatets hovedord. Bogen tjener iflg. forfatteren praktiske formål, fx hvis man skal holde en tale.

Luk, Gitte: Styr kommaet. Korrekt dansk. Forlaget Ajour, Århus 2005. 64 s.

Styr kommaet henvender sig til alle der skriver. Hæftet gennemgår de vigtigste kommaregler sådan som de er fastsat af Dansk Sprognævn. Hæftet indeholder desuden et afsnit om helsætninger og ledsætninger, en række kommaøvelser med facitliste samt et minileksikon med forklaringer på grammatiske begreber som fx billed, helsætningsstamme og underordningsbindeord.

Lund, Jørn: Sprog til salg. Gads Forlag, København 2005. 102 s.

I *Sprog til salg* sætter Jørn Lund bl.a. fokus på en tendens i tiden til at kommercialisere sprog og tænkning. Bogen indeholder 29 små artikler med overskrifter som *Sproglig produktudvikling, Bump på kommunikationsvejen, Parkeringens etiske værdigrundlag, Whordan tings er, Sprog på stylder, Øwro, æwro, øjro og andre møntsorter, Med lommerne fulde af sprog og Ta' og fuck af!*

Lundskær-Nielsen, Tom, Michael Barnes & Annika Lindskog: Introduction to Scandinavian Phonetics: Danish, Norwegian and Swedish. Udg. af Tom Lundskær-Nielsen. København, Alfabet, 2005. 121 s.

Bogen er beregnet for begyndere. Den henvender sig til universitetsstuderende og andre med interesse for lydene og lydssystemerne i et eller flere af disse tre skandinaviske sprog, men som endnu ikke er i stand til at læse bøger på originalsproget. I bogens indledende kapitel er der en detaljeret gennemgang af de grundlæggende fonetiske og fonologiske begreber med reference til engelsk. I dette kapitel sammenlignes desuden sprog som kommunikationsform med andre kommunikationsmidler, og relationerne mellem fonetik og fonologi og andre sproglige niveauer som morfologi og syntaks behandles, ligesom ordets status analyseres. Bogen behandler både segmentale og prosodiske træk i de tre sprog, og skrift og tale sammenlignes.

Mål & Mæle. 27. årgang, nr. 4, 32 s. + 28. årgang, nr. 1-4. Redigeret af Carsten Elbro, Pernille Frost, Erik Hansen, Holger Juul, Jørn Lund. 32 s. + 32 s. + 72 s.

27. årgang, nr. 4, indeholder foruden spørgebrevkassen "Sprogligheder" artikler af bl.a. *Ib Ulbæk*: Sprogets oprindelse i lyset af moderne forskning, og *Lars Trap-Jensen*: Et net af ord – *ordnet.dk*, om den forestående digitalisering af Ordbog over det Danske Sprog og Supplement.

28. årgang, nr. 1, indeholder ud over spørgebrevkassen artikler af bl.a. *Erik Hansen*: Jammen altså, *Ken Farø*: Det schweiziske Babylon, om det tyske sprog i Schweiz, *Carsten Elbro*: Dyre tøfler, kun 75 kr. Sær skrivning, *Sebastian Kürschner*: Yngling-eland-s-hold-s-mål-manden og hans hold-kammerater er land-s-mænd. Om fugeelementer i sammensatte ord, *Jørgen Nørby Jensen*: Fanfuckingtastisk, og *Rikke Slot Johnsen*: Voices of the World – stemmer der vil høres. Fra nummer 2 kan nævnes *Holger Juul*: Sprogsteder på internettet, og *Annette Nørregaard*: Rapport fra det danske sproglandskab. Om *I Danmark er jeg født* – en dokumentar om danske dialekter.

Årgangens sidste nummer er et dobbeltnummer tilegnet *Jørn Lund* i anledning af hans 60-års fødselsdag den 30. januar 2006. Nummeret indeholder 22 små artikler om fortrinsvis sproglige og litterære emner. Af artiklerne kan nævnes *Vigdís Finnbogadóttir*: Fra Kalveskind til tölva. En lægmands tanker om det islandske sprog

formidable overlevelsessevne, *Bertel Haarder*: Skal vi have sprogrøgt?, *Frans Gregersen*: Hvorfor ikke ændre dansk retskrivning?, *Lars Heltoft*: Det er skam også grammatikhistorie, *Kirsten Rask*: Nytter sproglig rådgivning?, *Georg Metz*: Det talte ord i radio og tv. Fragmenter af en mundtlig formidlers erindring, *Brian Mikkelsen*: Den danske sprogpolitik, *Jan Katlev*: Tresindstyve gange tresindstyve. Et eksempel på sproghistorisk forskning, og *Klaus Rifbjerg*: De nedre regioner toner.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 33-2005. Redigeret af Tanya Christensen m.fl. Udg. af Afdeling for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet, København 2005. 160 s.

Nummeret er et temanummer om *metode* forstået både som de fremgangsmåder man anvender når man indsamler materiale, og som de fremgangsmåder hvormed det indsamlede materiale behandles i en analyse. Artiklerne er *Jacob Thøgersen*: Sprog og interview, interview og sprog – interviews som dataindsamlingsmetode i sprog- og sprogholdningsforskning, *Marie Maegaard* og *Pia Quist*: Etnografi og sproglig variation – om etnografisk metode i udforskningen af sproglig variation som social praksis, *Helle Alsbæk*: Om indsamling og analyse af webchat, *Niels Møller Nielsen*: Funktionel argumentationsanalyse – metodiske overvejelser om sproglig analyse af argumenterende diskurs og *Flemming Smedegaard*: "Vi skal holde sammen i Danmark – og i verden" – en systemisk funktionel kommunikationsanalyse. Nummeret afsluttes med *Jann Scheuers* anmeldelse af *Birte Asmuß* og *Jacob Steensig (red.)*: Samtalen på arbejde – konversationsanalyse og kompetenceudvikling (omtalt i Sprog i Norden 2004).

Ordnes slotte. Om sprog og litteratur i Norden. Hyldest til Vigdís Finnbogadóttir. Islands præsident 1980-1996. Redigeret af Auður Hauksdóttir, Jørn Lund og Erik Skyum-Nielsen. 191 s.

Ordnes slotte er udgivet i anledning af Vigdís Finnbogadóttirs 75-års fødselsdag den 15. april 2005. Bogen beskriver over et bredt register de nordiske landes sproglige og kulturelle situation før og nu. Baggrunden for festskriftet er en todages konference om nordisk sprog og kultur, der i november 2003 blev afholdt i København i tilknytning til indvielsen af kulturhuset Nordatlantens Brygge. Af bogens artikler kan nævnes *Henrik Galberg Jacobsen*: Dansk mellem nordboer, *Jens Normann Jørgensen*: Hvorfor er det så svært for danskerne at forstå dansk?, *Auður Hauksdóttir*: Hvorfor undervises der i dansk i Island? og *Jørn Lund*: Dansk og nordisk – set fra Bryggen.

Sprint. Sproginstitutternes tidsskrift. 2000-2001, 2002, nr. 1 og 2, 2003 nr. 1 og 2, 2004, nr. 1. Udgivet af Handelshøjskolen i København. CBS – Fakultetet for Sprog, Kommunikation og Kultur, 2004, nr. 2, 2005, nr. 1. Udgivet af Copenhagen Business School.

Af dobbeltbindet 2000-2001 er der især grund til at nævne *Lise Bernhardt* og *Tine W. Knottb*: fra dativ-led til subjekt, og *Lita Lundquist* og *Gorm Gabrielsen*: Information i sprog og tekst i tal. Fra 2002-årgangen kan nævnes to bogomtaler: *Elisabeth Halskov Jensen*: Anna Vibeke Lindø: "Samtalen som livsform", og *Bjarne Ørsnes*: Peter Colliander: "Tysk Basislingvistik" (nr. 1), *Hanne Korzen*: Ebbe Spang-Hanssen: "Sprogets verden er din", *Peter Colliander*: Semantik + pragmatik + syntaks = ? Replik til omtale af Tysk BasisLingvistik i SPRINT 2002/1. Del 1. Fra nr. 2 kan desuden nævnes *Jørn Korzen*: Fra sprogsystem og kontekst til tekst – og fra det lineære og praktiske dansk til det hierarkiske og poetiske/retoriske italiensk. 1. del: Fra sprogsystem til tekst, 2. del: Fra kontekst til tekst. Af indholdet i 2003-årgangen kan nævnes *Henrik R. Møller* og *Mette S. Andersen*: Elisabeth Halskov Jensen og Jenny Anneberg Olesen: Tekstens univers – en introduktion til tekstvidenskab, og *Asgerd Gudiksen*: Søren Anker Møller, Peter Stray Jørgensen og Trine Ravn: Politikens Slangordbog (nr. 1), *Torsten Bo Jørgensen* og *Per Øbrgaard*: Elisabeth Bense: Tysk i Danmark – Perspektiver for fagets udvikling, og *Rita Lenstrup*: Politikens Engelsk-Dansk Dansk-Engelsk, Politikens Ordbøger (nr. 2). Fra årgang 2004 kan nævnes *Hanne Korzen*: Dansk, et sprog under indflydelse? Eller: noget om frie prædikativer på dansk og fransk ... og engelsk, *Mette Skovgaard Andersen*: O. Lauridsen et al.: Tysk-dansk erhvervsordbog samt dansk-tysk og tysk-dansk erhvervsordbog på cd-rom, og *Gerhard Boysen*: Lingvistiske essays til minde om Finn Sørensen (nr. 1), *Anne Marie Bülow-Møller*: Birte Asmuss og Jakob Steensig (red.): Samtalen på arbejde – konversationsanalyse og kompetenceudvikling (nr. 2). 2005, nr. 1 er tidsskriftets svanesang. Der udkommer ikke flere numre. Fra dette sidste nummer kan nævnes *Thomas Harder*: Hellere tosproget end tvetunget, *Jonas Gabrielsen* og *Sine Just*: Retoriske lærebøger – udblik over et voksende felt, *Gunbild Dyrberg* og *Lilian Stage*: Kan man bruge en ordbogsartikel uden hoved og hale?, og *Lisbeth Falster Jakobsen*: Michael Herslund og Bente Lihn: Sprog og sprogbeskrivelse.

Sprogforum tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Redigeret af Annegret Friedrichsen, Karen Lund, Karen Risager, og Michael Svendsen Petersen, 11. årgang, 2005, nr. 33, februar: H.C. Andersen. Redigeret af Birte Dahlgreen, Annegret Friedrichsen, Marianne Ledstrup og Karen Lund. 65 s., nr. 34, maj. Sproglæreren mellem refleksion og fornyet praksis. Redigeret af Leni Dam, Michael Svendsen Pedersen, Lilian Rohde og Merete Vonsbæk, 65 s., nr. 35, november Undervisningsmaterialer og indhold. Redigeret af Nanna Bjargum, Bodil Bjerregaard, Birte Dahlgreen, Annegret Friedrichsen og Lise Jeremiassen, 65 s.

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 23. årgang, 2005, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel.

Foruden omtaler og anmeldelser af sproglig litteratur indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold. Af særlig interesse er Modersmål-Selskabets sang- og salmekanon og Bogmessens kanon-konkurrence, hvor selskabet havde opstillet en kanon på 20 sange og 10 salmer. Besøgende på årets bogmesse kunne nu afgive forslag til 5 sange og 5 salmer. Til inspiration var fremlagt alfabetiske lister over 30 danske sange og 30 danske salmer, *Svend Auken*: Vi trænger til en sprogpolitik (tale ved selskabets jubilæumsfest 27. november 2004) (nr.1), *Claus Tilling*: Sprognævnet 50 år, *Georg Søndergaard*: Ny navnelov, *Lis Madsen*: Danskfaget i læreruddannelsen (nr. 2), *Ingrid Carlsen*: Hvordan lærer analfabeter dansk?, *Marie Sentunu*: Danskere spiser mange bogstaver, når de snakker, *Jørgen Christian Wind Nielsen*: Kuldsejler Sveriges sprogpolitik? (nr. 3), *Mikael Jalving*: Sprogkritik som samfundskritik (interview med Jørn Lund i anledning af hans nye bog "Sprog til salg", anmeldt her i SiN 2006), *Henrik Munck*: Jørnespark i modersmålet (anmeldelse af Jørn Lund: Sprog til salg (nr. 4)).

Taler de dansk? Aktuell Forskning i Dansk som Andetsprog. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 37. Redigeret af Christine B. Dabelsteen og Juni Söderberg Arnfast. Københavns Universitet 2004. 169 s.

Af indholdet kan nævnes *Juni Söderberg Arnfast*: Hvad har udtale og motivation med hinanden at gøre?, *Mette Vedsgaard Christensen*: Arabiske ord i dansk hos unge i multietniske områder i Århus, *J. Normann Jørgensen*: Kodeprofiler af gruppesamtaler, *Marta Kirilova*: Danskernes holdninger til fremmed accent – et ukendt lillebrorkompleks?, *Pia Quist*: Crossing i storbyens heterogene skole.

Teorien om alt og andre artikler om sprog og filosofi. Udgivet af Jens Cramer, Mette Kunøe og Ole Togeby. Wessel og Huitfeldt, Århus 2005. 365 s.

Dette festskrift til Peter Widell består af en række afhandlinger og artikler der emnemæssigt falder i tre afsnit: Stilistik og litteraturvidenskab, Leksikografi, semantik og grammatik, og Sprogfilosofi, sprogpsykologi og metafor-teori. For sprognævn-sarbejdet er navnlig følgende artikler fra afsnittet om leksikografi, semantik og grammatik relevante: *Lisbeth Falster Jacobsen*: Det er sundt med daglig motion. Om fraser og generiske ytringer i tekster, *Eva Skafte Jensen*: *Thi, thi, thi* og *fordi* – fra pronomener til kausale konnektiver, *Henrik Jørgensen*: Relativsætninger – et lidt upåagtet tekstlingvistisk fænomen, *Tore Kristiansen*: Nabosprog i Øresundsregionen: et studie af reaktioner på sproglig tilpasning, og *Ole Ravnbolt*: 'sødt er syndigt' – genus som funktionel og produktiv kategori i dansk.

Finland

Aino Piehl och Eivor Sommardahl

Kielitoimiston sanakirja. (Språkbyråns ordbok) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 132. Forskningscentralen för de inhemska språken och Kielikone Oy, Helsingfors 2005. Cd-romskiva och instruktioner.

Kielitoimiston sanakirja beskriver ordens moderna betydelser, stilarter och användningssätt samt ger aktuell information om språkvårdens rekommendationer. Ordboken baserar sig på den databas som Forskningscentralen för de inhemska språken upprätthåller och som även Suomen kielen perussanakirja och CD-Perussanakirja bygger på. Boken omfattar ungefär 100 000 uppslagsord inklusive böjningsmönster. Denna ordboksversion har nästan 4 000 nya ordartiklar, och över 15 000 gamla artiklar har förnyats. Fullständigt nytt är en särskild ortnamnsförteckning bestående av ungefär 21 000 finska namn på byar och kommuner samt deras böjningsmönster. Läsaren får exempelvis veta om ett ortnamn böjs med yttre eller inre lokalkasus och hur invånarbeteckningar bildas.

Venäläisten henkilönnimien opas. Venäjän federaatiossa käytössä olevia etunimiä muunnoksineen ja sukunimiä. (Handbok i ryska personnamn) Toim. Martti Kahla och Pirjo Mikkonen. Kolmas, laajennettu laitos. Kielenkäytön oppaita 5. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 136. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki 2005. 444 s.

Handboken ger anvisningar om hur namn som är skrivna med kyrilliska skrivtecken återges med latinska bokstäver. Uppslagsdelen består av ett brett urval av för- och efternamn som används i Ryska federationen. Förteckningen över mansnamn omfattar 2 192 namn och förteckningen över kvinnonamn 1 500 namn. Förteckningen innehåller också patronymika som bildas av de manliga förnamnen. I förteckningen över släktnamn finns 13 510 namn. Diminutiverna, som kännetecknar den ryska namnkulturen, finns samlade i en särskild förteckning med 2 080 namn.

Tekstien arki. Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme. Toim. Vesa Heikkinen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 135. Gaudeamus Kirja, Helsinki 2005. 326 s.

Artiklarna i verket granskar sådana texter som vi ser varje dag, såsom textmeddelanden, blanketter, skyltar, informationstavlor, livsmedelsförpackningar och liknande. Såväl språk-, kultur- som samhällsforskare resonerar om vilken vardag som beskrivs i dessa texter och hurdan världsbild texterna ger sina läsare. Boken är avsedd för dem som studerar textforskning, men den lämpar sig även för andra som är intresserade av kritisk analys av texter.

Työmarkkinasanasto. Arbetsmarknadsordlista. Valtion työnantaja- ja henkilöstöpolitiikan keskeisiä käsitteitä. Toim. Riina Kosunen. Valtioneuvoston kanslia. Taloustieto Oy 2005. 466 s.

Ordlistan innehåller ungefär 370 begrepp som hänför sig till statens arbetsgivar- och personalpolitik. Exempel på teman är anställningsvillkor, anställningsformer och arbetsmarknads- och avtalsverksamhet. För varje begrepp ger ordlistan förslag på termer på finska och svenska. De utvalda svenska termerna är sådana som används i Finland, men det finns också termer som används i Sverige. Ordlistan ger rekommendationer om översättningar från engelska, tyska och franska. Definitionerna och förklaringarna är skrivna på samtliga språk. Förhållandet mellan termerna åskådliggörs med hjälp av begreppsdiagram.

Korkeakoulusanasto. Högskoleordlista. Toim. Niina Elomaa. Valtioneuvoston kanslia ja opetusministeriö. Yliopistopaino 2005. 561 s.

Högskoleordlistan innehåller ungefär 900 begrepp som anknyter till det finländska högskolesystemet, universiteten, yrkeshögskolorna och högskolestudier. För varje begrepp ges förslag på termer på finska och svenska samt rekommendationer på engelska, tyska, franska, spanska och ryska. Ordlistan innehåller också en beskrivning av det finländska högskolesystemet. Vid valet av motsvarighet har man strävat efter att finna motsvarande fenomen i det andra landets system. Om fenomenet saknas har man skapat en så beskrivande benämning som möjligt, även i de fall då examensbeteckningarna och namnen på organisationerna är officiella endast på finska och svenska.

Kielipoliisin käsikirja. (Språkpolisens handbok) Toim. Pirkko Muikku-Werner. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Vammala 2005. 199 s.

Språkpolisens handbok är en humoristiskt skriven, men innehållsligt saklig, handbok i språkbruk avsedd för alla språkintresserade. Artiklarna både behandlar språkvårdens betydelse och ger anvisningar om sådana ämnen som skribenter oftast söker hjälp för. Bland artikelförfattarna finns språkvårdare, författare, redaktörer, forskare och lärare, och de belyser språkbruket ur många olika synvinklar: verket tar bland annat upp kommatednets betydelse, användningen av stor och liten begynnelsebokstav, problem med översättningspråk och sambandet mellan tanke och skrivprocess.

Finsk-svensk utbildningsordlista. Utbildningsstyrelsen, Forskningscentralen för de inhemska språken 2005. 117 s.

Detta är en ny upplaga av utbildningsordlistan som kom ut 1997. I den nya upplagan ingår termer som tillkommit i och med att utbildningslagstiftningen i Finland har förnyats och nya läroplaner har fastställts för såväl den allmänbildande utbildningen

som yrkesutbildningen. Ordlistan innehåller en mängd nya begrepp från bl.a. informationstekniken och den virtuella skolan och därtill från högskole- och universitetsvärlden. Den innehåller också förteckningar över nya examina och utbildningsområden. Ordlistan finns också på Forskningscentralens webbplats www.kotus.fi/svenska.

Collin, Lotta: Variation i webbdiskussion. En fallstudie av kontext, funktion och form i diskussionsforum om diabetes. Åbo Akademis förlag, 2005. 246 s.

I den här avhandlingen ges ett bidrag till beskrivningen av den datorförmedlade kommunikationens mångfald – en kommunikation där nya människor skriver i nya syften i medier med nya förutsättningar. I undersökningen analyseras 1 000 diskussionsinlägg på webben ur tre olika synvinklar: kontext, funktion och form. Granskningen tar fasta på olika typer av diskussionsforum, diskussionernas informationsförmedlande respektive sociala egenskaper liksom texternas olika förhållande till en traditionell skriftspråksnorm.

Gullmets-Wik, Marie-Charlotte: Backa och backe, glader och glad. Formväxling i talspråket i Jakobstad, Kristinestad, Ekenäs och Lovisa. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 674, Studier i nordisk filologi 82. Helsingfors 2004. 247 s.

Författaren har i sin avhandling undersökt hur man talar svenska om man är bosatt i en småstad i svenskbygden i Finland, och hur mycket talspråket skiljer sig från standardspråket i de olika städerna. Undersökningen har utförts enligt sociolingvistiska principer och är baserad på inspelade gruppsamtal. Boken ger därför ny kunskap om ett antal stadsspråk, som hittills fått rätt liten uppmärksamhet inom språkforskningen i Finland.

Rontu, Heidi: Språkdominans i tidig tvåspråkighet. Barnets kodväxling i kontext. Åbo Akademis förlag, 2005. 328 s.

Författaren undersöker i sin avhandling tvåspråkig utveckling hos barn och speciellt språkdominans i tidig tvåspråkig utveckling och hur dominansen tar sig uttryck i barnets kodväxlingsstrategier. Undersökningsmaterialet består av inspelningar av två barn som växer upp tvåspråkigt i finsk-finlandssvenska familjer. Författaren har granskat hur språkdominansen tar sig uttryck i barnets språkproduktion, varför barnet kodväxlar och hur kodväxlingen fungerar i samtalen med föräldrarna.

Island

Av Kári Kaaber

Íslenskt mál og almenn málfræði 26. [Tidsskrift om islandsk språk og generell lingvistik, utgitt av Islandsk forening for lingvistik]. Íslenska málfræðifélagið, Reykjavík 2004 [2005].

Íslensk tunga I

Kristján Árnason: Hljóð. Handbók um hljóðfræði og hljóðkerfisfræði.

Almenna bókafélagið, Reykjavík 2005. 554 s.

[Islandsk språk I. Lyd. Håndbok i fonetikk og fonology].

Íslensk tunga II

Guðrún Kvaran: Orð. Handbók um beygingar- og orðmyndunarfræði.

Almenna bókafélagið, Reykjavík 2005. 469 s.

[Islandsk språk II. Ord. Håndbok i morfologi].

Íslensk tunga III

Höskuldur Þráinsson: Setningar. Handbók um setningafræði.

Almenna bókafélagið, Reykjavík 2005. 732 s.

[Islandsk språk III. Setninger. Håndbok i syntaks].

Norge

Torbjörg Breivik, Marit Hovdenak, Terje Larsen, Åsta Norheim, Dag Finn Simonsen

Alhaug, Gudbrand, Endre Mørck og Aud Kirsti Pedersen (red.): Mot rikare mål å trå. Festskrift til Tove Bull. Novus forlag, Oslo 2005. 361 s.

Boka inneholder artikler av norske og utenlandske forfattere, og temaene er språkholdninger, språkideologi, språknormering, språkplanlegging, språklige minoriteter, samiske språkforhold, språk og kjønn, andre sider ved språklig variasjon og språkbruk. Den har også en biografisk omtale og en bibliografi over de faglige arbeidene til Tove Bull.

Berge, Kjell Lars et.al. (eds.): Semiotics from the North. Novus forlag, Oslo 2005. 264 s.

Boka inneholder 16 artikler av 17 forskere fra Danmark, Sverige og Norge. Artikkene omhandler forskjellige grammatiske problemstillinger, ulike aspekt ved barns språkutvikling, analyser av forskjellige teksttyper i samfunn og skole, og alle tar utgangspunkt

i systemisk funksjonell lingvistikk, inspirert av Michael Halliday. Boka gir et godt overblikk over forskning som foregår på dette fagområdet i Danmark, Sverige og Norge i dag. Artikkene vil være nyttige for studenter som er interesserte i ulike områder av funksjonell lingvistikk.

Berge, Kjell Lars, Lars Sigfred Evensen, Frøydis Hertzberg og Wenche Vagle (red.): Ungdommers skrivekompetanse, bind I: Norsksensuren som kvalitetsvurdering. Universitetsforlaget, Oslo 2005, 268 s.

I *Norsksensuren som kvalitetsvurdering* beskrives og analyseres 3300 eksamensbesvarelser fra norske ungdomsskoleelever. Både selve eksamensoppgavene og sensorenes vurderinger av elevenes tekster er vurdert. Forfatterne viser hvilke konsekvenser innføringen av tallkarakterer har fått, og hvordan ulike skrivemåter utfordrer sensorenes vurderinger. Oppgavesettene, elevenes valg av oppgaver, temaer og sjangre i oppgavene og hvordan elevene forholder seg til dem, blir også analysert. Boka er nyttig for alle som arbeider med å utvikle ungdommers skriveferdigheter.

Berge, Kjell Lars, Lars Sigfred Evensen, Frøydis Hertzberg og Wenche Vagle (red.): Ungdommers skrivekompetanse, bind II: Norskeksamen som tekst. Universitetsforlaget, Oslo 2005, 411 s.

Norskeksamen som tekst er bind to i verket *Ungdommers skrivekompetanse*. I denne boka presenteres og analyseres elevenes tekster. Forfatterne undersøker hvilke fortellertekniske grep elevene bruker, og peker på hva som kjennetegner sterke og svake tekster. Her påvises og diskuteres blant annet oppsiktsvekkende kjønnsforskjeller både når det gjelder tekstkvalitet, sjanger- og temavalg og tekstlengde. Boka er nyttig for alle som arbeider med å utvikle ungdommers skriveferdigheter.

Bøkene *Ungdommers skrivekompetanse I og II* presenterer noen av resultatene fra forskningsprosjektet **Kvalitetssikring av læringsutbyttet i norsk skriftlig**.

Bjerke, Kirsten M. m.fl.: Språk, Universitetsforlaget, Oslo 2005.

Boka tar for seg språkvitenskapelige grunnbegrep innenfor felt som semantikk, pragmatikk, (kon)tekst- og samtaleanalyse, retorikk, fonetikk og fonologi, leksikon, morfologi, syntaks, innlæring av fremmedspråk, språktypologi, språkendring, geografisk og sosial variasjon. Den starter med at forfatterne i innledningskapitlet stiller spørsmål om hva språk er, og i avslutningskapitlet omtaler de sentrale trekk ved vitenskapen lingvistikk slik den har artet seg det siste århundret.

Dahle, Gro og Kjersti Wold: Velkommen til språket. J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo 2005. 336 s.

Denne boka er en verktøykasse full av nyttige skriveverktøy, skriveleker og praktiske oppgaver. Den er skrevet for lærere, elever og andre skrivelystne. Ved å arbeide

konkret og leke med teknikker og virkemidler, kan du oppdage skrivingens muligheter. Du finner tverrfaglige kombinasjoner, ideer til prosjekter og redskaper til enhver sjanger.

Ellingsve, Eli Johanne: Stedsnavn på Svalbard – Names on Svalbard. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim 2005. 186 s.

I denne boka forklarer og kommenterer forfatteren på norsk og engelsk opphavet til ca. 460 stedsnavn på Svalbard. Navna står i alfabetisk rekkefølge, og er merket med koordinater som viser til et kart som følger vedlagt. Boka inneholder også en viktig innledning om Svalbards navnehistorie.

Faarlund, Jan Terje: Revolusjon i lingvistikken. Det Norske Samlaget, Oslo 2005. 219 s.

Noam Chomsky er våre dagars fremste språkforskar. Han har revolusjonert språkvitskapen og skapt ein ny vitskapsdisiplin, den generative grammatikken. Denne boka er ein lettfatteleg presentasjon av Chomskys språkteoriar og den generative grammatikken. Utgangspunktet er at språket er ein medfødd eigenskap hos mennesket, og at vi har eit slags mentalt språkgorgan. Dette har gitt eit nytt syn på grammatikk og andre språkdisiplinar. Her er teorien presentert på ein slik måte at han blir tilgjengeleg for folk utan formell bakgrunnskunnskap i grammatikk eller lingvistikkk. Boka kan også lesast med utbytte av folk som vil friske opp kunnskapane sine i generativ grammatikk.

Gjerde, Rune og Randulf Rønningen (red.): Nynorsk i utvikling. Tekstsamling for elevar i Oslo. Det Norske Samlaget, Oslo 2005. 102 s.

Tekstsamlinga er laget for bruk i undervisninga knyttet til forsøket med valgfritt skriftlig sidemål i Oslo. Tekstene er fra ulike samfunnsområder som skole, kirke og det offentlige. Ulike sjangrer er representerte i tekstene som for eksempel humoristiske tekster, salmer og artikler. Noen av tekstene viser språklig påvirkning og kommentarer til forholdet mellom egen dialekt og standardnorm. Boka har arbeidsoppgaver til enkelttekster og emner. Noen oppgaver er rettet inn mot selve teksten og er reint norskfaglige, mens andre kan brukes i en tverrfaglig sammenheng.

Glomnes, Eli: Skriv bedre! Lærebok i skriving. Fagbokforlaget, Bergen 2005. 125 s.

Skriv bedre! er en lærebok i norsk, men peker langt utover skolen når det gjelder hvem som kan ha nytte og glede av den. Den er oversiktlig og enkel å bruke i norskopplæringen og omsetter teori i praksis gjennom en rekke gode og treffsikre oppgaver. Den gir kunnskap, inspirasjon og nyttige skriveråd til alle som ønsker - og trenger - å forbedre sine skriveferdigheter.

Golden, Anne: Ordforråd, ordbruk og ordlæring i et andrespråksperspektiv. 2. utg., Gyldendal Akademisk, Oslo 2005. 176 s.

Boka prøver å gi svar på hva et ord er, hva forholdet mellom ord og begrep er, hvordan vi kan dele inn ordene, hvordan ord er bygd opp. Den tar også for seg forholdet mellom betydning og forståelse, og hvorfor ulike personer kan legge ulike betydninger i de samme ordene. Boka henvender seg til barn og voksne som skal lære et nytt språk, og den er utgitt i forbindelse med fjernstudiet PRISME, Norsk som andrespråk, i regi av Universitetet i Bergen.

Grepstad, Ottar: Nynorsk faktabok 2005. Nynorsk kultursentrum, Hovdebygda 2005. 785 s.

Nynorsk faktabok 2005 er den mest omfattende statistiske dokumentasjonen av nynorsk skriftkultur som noen gang har vært laget. Den inneholder nesten 400 tabeller og figurer.

Grepstad, Ottar: Viljen til språk. Ei nynorsk kulturhistorie. Det Norske Samlaget, Oslo 2006. 318 s.

Boka gir oversikt over den nynorske kulturhistorien gjennom 1500 år, og den viser hvordan økende kunnskap i lesing og skriving dannet grunnlag for språklig og kulturell demokratisering. Boka dokumenterer språkpolitiske vedtak i stortinget fra 1851 til 2005, og inneholder en komplett oversikt over styreledere og daglige ledere i sentrale institusjoner og organisasjoner i denne perioden.

Grepstad utnytter margene i boka til å supplere sin egen framstilling med noe han har kalt Nynorsk margleksikon. Her blir 150 profilerte personer og institusjoner omtalte med treffende karakteristikk. Dette grepet utfyller på en god måte hovedinnholdet. Grepstads skrivestil medvirker også i høy grad til å gjøre fagstoffet tilgjengelig for brei lesekrets.

Hagland, Jan Ragnar: Literacy i norsk seinmellomalder. Novus forlag, Oslo 2005. 117 s.

Seinmellomalderen har gjerne vore karakterisert som ei nedgangstid i norsk historie, også når det gjeld oppfatningar av bruken av skriftspråket. Boka kombinerer kvantitative observasjonar med eit nærare tekstleg studium av overlevert tilfang. Ein slik tekstbasert studie av skrift synest å gjera oppfatninga av forfall mindre sikker. Dessverre er boka skjemd av dårleg korrekturlesing. For ein norsk lesar har det kanskje ikkje så mykje å seia, men det kan hindra lesinga for ein som ikkje har norsk som førstespråk.

Hegge, Per Egil, Sylfest Lomheim og Helene Uri: Quizleis, 1001 spørsmål og svar om språk. Det Norske Samlaget, Oslo 2005. 133 s.

Boka er ei spørrebok om norsk språk. Den har spørsmål fra språkhistorie, dialekter, fremmedord, etymologi, syntaks, bokmål, nynorsk og litt til.

Hoel, Kåre: Bustadnavn i Østfold 6. Askim. Utgitt av Seksjon for navnegransking, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, ved Margit Harsson. Oslo 2005. 281 s.

Boka er bind 6 i et verk som vil omfatte alle kommunene i Østfold. Verket er en sterkt utvidet og revidert utgave av Oluf Ryghs Norske Gaardnavne (bind 1 Smaalenenes Amt, 1897), men mens Rygh i hovedsak avgrenset seg til matrikelgårderne, inkluderer nyutgaven alle slags bustadnavn. Verket bygger på den tradisjonelle uttalen av navna, et rikt utvalg av eldre navneformer og på grundige topografiske studier, samtidig som navna får en fylldig språkhistorisk og kulturhistorisk behandling.

Haanes, Christopher: Bokstavelig. Aschehoug forlag, Oslo 2005. 112 s.

Bokstavelig er en samling illustrerte essays og korttekster om bokstaver og deres anvendelse. Boka ønsker å belyse forholdet mellom bildet og ordet, bokstaven og teksten, mellom håndskrevne bokstaver og trykte bokstaver, disiplin og frigjøring, tradisjon og modernitet.

Höög, Catharina Nyström: Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta. Novus forlag, Oslo 2005. 190 s.

I boka diskuteres hvordan vanlige svensker oppfatter den økende mengden importord fra engelsk og fra andre språk. Deres holdninger til importord og avløserord relateres til en overoverordnet beskrivelse av språksituasjonen i Sverige slik den preges dels av vår måte å forholde oss til språk på, og dels av den økende internasjonaliseringen i samfunnet. Boka legger til grunn at menneskets livsstil har avgjørende innflytelse på dets holdninger til språk. Boka er skrevet på grunnlag av materialet i forskningsprosjektet Moderne importord i språka i Norden, og er nummer IX i serien fra prosjektet.

Kulbrandstad, Lars: Språkets mønstre. 3.utg., Universitetsforlaget, Oslo 2005.

Boka gir en innføring i begreper og metoder for å beskrive det grammatiske systemet i et språk. Boka tar utgangspunkt i et vidt grammatikkbegrep og behandler mønstre på ulike språklige nivåer: fra lyd- og rettskrivingsmønstre, gjennom ord- og setningsmønstre til mønstre i betydningsinnholdet i ord og ytringer. Et viktig mål er å gi framtidige lærere en solid faglig basis for norskundervisninga. Tredjeutgaven er revidert på bakgrunn av mange års bruk.

Kulbrandstad, Lars, Lise Iversen Kulbrandstad og Bjørn Harald Kvifte: Inn i "Språkets mønstre". 3. utg., Universitetsforlaget, Oslo 2005.

Dette er studiebok og oppgavesamling til læreboka "Språkets mønstre" av Lars Kulbrandstad. Den nye utgaven er tilpasset 3. utgave av læreboka.

LexicoNordica 12, Nordisk forening for leksikografi, Oslo 2005. 369 s.

Årsskriftet ble en fyldig utgave. Årets tema er elektroniske ordbøker, og de syv tematiske bidragene er innlegg fra det årlige symposiet som fant sted på Schæffergården, København 18.-20. februar 2005. Det er en artikkel om Den Danske Ordbog og et referat fra den 8. nordiske leksikografikonferansen i Sønderborg i mai 2005. I tillegg til fagartikler, inneholder skriftet trykte prosjektrapporter og meddelelser fra foreningen. Videre blir det lagt vekt på anmeldelser og omtaler av nye ordbøker. Et resymé av symposiet om elektroniske ordbøker er også publisert i årsskriftet *Lexicographica 2005* med tittelen: *Electronic Dictionaries in the Nordic Languages Report from a Symposium in Copenhagen 18-20 February 2005* (Niemayer Verlag, Tübingen - ISSN 0175-9264).

Lie, Svein: Kontrastiv grammatikk, 3.utg, Novus forlag, Oslo 2005. 113 s.

Denne boka henvender seg primært til dem som underviser utlendinger og innvandrere i norsk. Utgangspunktet for boka er den økende interessen for kontrastive analyser av språk. Mye av litteraturen på dette området har et reint teoretisk siktemål, men noe er også skrevet for å være til praktisk nytte i språkopplæringa. De fleste bøkene av den siste typen behandler oftest bare to språk om gangen.

Lippe, Berit von der (red.): Medier, politikk og samfunn. J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo 2004. 384 s.

Boka tar opp et bredt spekter av temaer knyttet til massemedia og medias økende innflytelse på politikk, samfunn og hverdagen vår. Dette er temaer som ytringsfrihet, mediespråk, usynliggjøring av mennesker, medier og kjønn, fiendebilder i media, digitalisering og globalisering.

Maagerø, Eva: Språket som mening. Universitetsforlaget, Oslo 2005.

Dette er en innføringsbok i systemisk funksjonell lingvistikk. Språket er en menings-skapende ressurs som etableres og utvikles når mennesker samhandler med hverandre. Det sentrale i beskrivelsen er språket slik det faktisk blir brukt i ulike kontekster, forholdet mellom språk og kultur blir derfor sentralt. Framstillingen bygger på et vidt tekst-begrep som også berører andre meningsskapende ressurser enn verbalspråket, for eksempel visuell meningsskaping. Boka bygger på Michael Hallidays språkbeskrivelse, men er også inspirert av andre forskere innenfor funksjonell lingvistikk.

Namn og Nemne. Tidsskrift for norsk namnegransking. Årgang 20/21 – 2003/04.

Utgjeve av Norsk namnelag. "Namn og Nemne" kommer normalt ut med ett nummer i året. Tidsskriftet er en vitenskapelig publikasjon som vender seg til og publiserer arbeid av alle som interesserer seg for norsk navnegransking i vid mening.

Nedreliid, Gudlaug og Tom Schmidt (red.): Person- og stadnamn under den nordiske namnerenessansen. Rapport frå NORNAs 34. symposium, Dømmesmoen 10.–12. september 2005. Skriftserien nr. 116. Høgskolen i Agder, Kristiansand 2005. 148 s.

Artikkelsamlingen inneholder 11 omarbeidete innlegg som ble holdt på det 34. NORNA-symposiet på Dømmesmoen 10.–12. september 2004. Den nordiske navnerenessansen har sitt utspring og åndelige opphav i romantikken, en åndsretning som fikk stor innvirkning på navneskikken, særlig personnavn, men også stedsnavn. Artiklene tar for seg ulike aspekt ved navnerenessansen i Norden.

Nordens språk med røtter og føtter. Nordisk ministerråd, København 2005. 128 s.

Nordens språk med røtter og føtter er et fellsnordisk lærebokprosjekt rettet mot elever i videregående skole. Prosjektet er et samarbeid mellom Nordspråk, en sammenlutning av nordiske morsmålslærere og lærere som underviser i nordiske språk som fremmedspråk.

Boka presenterer språk med en lang historie i Norden: de skandinaviske språkene, øyspråkene islandsk og færøysk samt samisk, grønlandsk og finsk. Boka forteller om hvordan språkene er bygget opp, om deres historiske utvikling og de innbyrdes slektskapsforholdene. Til boka er det utarbeidet et omfattende undervisningsmateriale som består av korte og letttilgjengelige tekster om språkhistoriske og språkpolitiske emner. Se www.nordskol.org.

Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi. Språkrådet, Oslo 2005. 184 s.

Dette er en utredning om framtidig norsk språkpolitikk, på linje med den svenske *Mål i mun*, den danske *Sprog på spil* og den finlandssvenske *Tänk om ....* Utredningen er skrevet for Språkrådet av en arbeidsgruppe ledet av Gjert Kristoffersen ved Universitetet i Bergen og ble lagt fram i oktober 2005. Den ligger nå til behandling i Kultur- og kirke departementet.

I Norge vil en ny språkpolitikk ikke være ny bare i absolutt forstand, men også sett i forhold til tradisjonell språkpolitikk på 1900-tallet, som var orientert mot tilnærming mellom bokmål og nynorsk, og dermed mot rettskrivning og bøyning av ord. Nå er det språkets – eller snarere språkenes – reelle og formelle stilling og status som skal stå i sentrum. Samtidig forutsetter *Norsk i hundre!* at likestillingen mellom de to målformene skal videreføres og styrkes.

Norsk i bundre! har hentet mye fra *Mål i mun*, blant annet forslaget om en trefoldig rett til språk: morsmål, nasjonalspråk og fremmedspråk, og forslaget om at språkpolitikk bør gjøres til et mer gjennomgående ansvar i forvaltningen og forankres i flere departementer.

Mange språkbruksområder drøftes i utredningen, og noen trekkes fram som mer utsatte, f.eks. forskning, høyere utdanning og deler av næringslivet. I tillegg framhever *Norsk i bundre!* fagspråk/terminologi og informasjonsteknologi som viktige felt der det trengs tiltak for språkstyrking. Utredningen foreslår ingen generell norsk språklov, men et antall mer begrensede og konkrete lovbestemmelser.

Nilsen, Anna Birgitta: Flerspråklig kommunikasjon i rettssalen. En kasusstudie av en flerspråklig rettsforhandling. Unipub forlag, Oslo 2005. 261 s.

Det finnes ingen egen utdanning for rettstolker i Norge, og utdanningsmulighetene er svært begrensede. Det betyr at rettssalen fungerer som opplæringsarena der tolkene lærer seg faget underveis. Avhandlingen handler om rettsikkerhet i et flerspråklig perspektiv, om de minoritetsspråkliges begrensede muligheter for å forstå og bli forstått, og for å oppnå troverdighet gjennom å overbevise. Disse begrensede mulighetene representerer et alvorlig brudd på kontradiksjonsprinsippet som sier at ingen skal dømmes uten først å ha blitt hørt.

Nordal, Anne Steinsvik (red.): Didaktiske perspektiv på nynorskopplæring. Nasjonalt senter for nynorsk i opplæring, Volda 2005. 180 s.

Boka inneholder alle innleggene fra konferansen "Nynorsk i opplæringa" som foregikk i forbindelse med åpningen av Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa i mars 2005. Boka er ment å bidra med ideer og erfaringer om hvordan god nynorskundervisning kan være, og hva som skal til for å lykkes bedre. Boka er skrevet for lærere, lærerstudenter og alle som utdanner lærere.

Nordica Bergensia, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen. Nr. 32, Bergen 2005. 160 s.

Tidsskrift for lærere og studenter ved instituttet samt arbeid fra inviterte bidragsytere. Dette nummeret har blant annet artikler om karakterens gåtefulle karakter, aspekter ved færøysk språkpolitikk, historisk produktivitet, bruk og godkjenning av uvante fornavn. Innleggene fra opposentene til en doktordisputas om humoristen og Don Quijote er også tatt med.

Nytt om namn. *Meldingsblad for Norsk namnelag.* Nr. 41 og 42 – 2005. Oslo 2005.

Innholdet i meldingsbladet er korte faglige artikler og informasjon om aktuell nav-

nelitteratur, om navnekonferanser, om normerings spørsmål, om undervisning i navnelære o.l.

Rannem, Øyvin: Typografi og skrift. Abstrakt forlag, Oslo 2005. 272 s.

Boka prøver å sette typografien inn i en moderne sammenheng som vevdesign, grafisk design, arkitektur, forlagsredaksjon og journalistikk. Det er ei lærebok i typografi og skrift, og har et større kapittel om bokstav- og skriftutviklingens historie. Den tar opp spørsmål som leselighet og visuell struktur, og den gir råd om praktisk typografi.

Petter Schjerven m.fl.: Typisk norsk. Dinamo forlag, Oslo 2005. 320 s.

Boka ligger tett opp til TV-programmet med samme tittel. Dette er ingen vanlig språklære, heller ingen nynorsk bok. Boka er for den som interessert i språk generelt, og den er ikke minst ei bok som får folk intressert i språk. Innholdet omfatter emner fra språkhistorie, grammatikk, skriveregler, stavemåter, dialekter og enkeltord. Her finnes de rareste stedsnavnene, de skumleste gatene, bokstavens historie og mye, mye mer, alt presentert med et glimt i øyet.

Schmidt, Tom: Nøvn austa åsen. Bustadnamn i Øystre Slidre. Novus forlag. Oslo 2005. 400 s.

Boka er en sterkt utvidet og revidert utgave av kapittelet "Østre Slidre Herred" i Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* (bind IV2 Kristians Amt, utgitt av Albert Kjær i 1902). Mens Rygh og Kjær med få unntak bare drøftet navn på matrikelgårdene, inkluderer denne boka alle slags bustadnavn, samtidig som navna får en grundigere språklig og kulturhistorisk analyse.

Senje, Tone og Synnøve Sjong: Elevfortellinger. Respons og vurdering. J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo 2005. 226 s.

I boka blir fortellingen som sjanger eller teksttype beskrevet ved hjelp av narratologi, fortellingsgrammatikk og tekstlingvistikk. Dette blir brukt til nærlesing og analyse av et utvalg elevfortellinger fra mange klassetrinn. Ved hjelp av ulike analyseverktøy kommer det fram hvordan og hvorfor tekstene fungerer, eller ikke fungerer, i forhold til fortellingens sjanger. Forfatterne henvender seg til lærere og studenter som arbeider med skriving utover ren begynnerundervisning i grunnskolen.

Skaug, Ingebjørg: Norsk språklydlære med øvelser. J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo 2004. 230 s.

Boka er et praktisk læremiddel i norsk språklydlære som kombinerer fonetikk og logopedi. Forfatteren sammenligner språklyder på norsk, engelsk, tysk og fransk, og

boka inneholder øvelser for artikulasjonstrening. Den er skrevet for spesialpedagoger, språklærere, foreldre og utlendinger som skal lære norsk.

Sollid, Hilde: Språkdannelse og -stabilisering i møtet mellom kvensk og norsk.

Novus forlag, Oslo 2005. 302 s.

Denne boka er forfatterens doktoravhandling og undersøker og drøfter tilkomsten av en ny norsk dialekt i en nordnorsk bygd som siden 1800-tallet er gått over fra å være kvensktalende til å bli norsktalende. Det skjer gjennom en undersøkelse av hvordan et utvalg personer i alderen 17–81 år vurderer fire typer setninger som avviker fra standard norsk syntaks. Metoden er spørreskjemaundersøkelse og oppfølgingsintervju. Boka gir et innblikk i den flerkulturelle nordnorske språkhistoria, og er den første større studien av en norsk dialekt i et nordnorsk språkkontaktområde.

Som tittelen antyder, skiller forfatteren mellom en dannelsesfase og en stabiliseringsfase i utviklingen av dialekten. Ved hjelp av teorier om kreolspråkdannelse, andre-språksinnlæring og språklig utjamning utforskes denne nye dialekten fra den oppsto på begynnelsen av 1900-tallet, til den språklige stabiliseringsprosessen er gjennomført blant dagens ungdom.

Gjennom sitt historiske (diakrone) perspektiv gir boka en nyttig innføring i viktige sider ved nordnorsk språkhistorie og den gamle flerspråkligheten på Nordkalotten. Boka er aktuell nettopp nå, da kvensk er blitt anerkjent som eget språk i Norge, men den vil også ha bredere interesse gjennom sitt vide perspektiv på språkendring og språkskifte i en tid da debatten går om flerspråklighet, opplæring og integrering.

Torp, Arne: Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv. Nytt opplag,

Novus forlag, Oslo 2005. 123 s.

Boka er primært ei lærebok for mellomfag i nordiske språk, men ho kan sjølvsagt lesast av andre som er interessert i å få kunnskap om nordiske eller nordgermanske språk. Nordiske språk tyder i denne sammenhengen dansk, færøysk, islandsk, norsk og svensk, til skilnad frå grønlandsk, finsk og samisk som også blir snakka i dei nordiske landa, men som ikkje er nordiske språk i lingvistisk forstand. Hovudvekta ligg på skildringa av dei moderne nordiske standardspråka (dansk og svensk, sedde i høve til norsk), men øyspråka (færøysk og islandsk) blir og omtala. I tillegg finst det eit eige kapittel om folkemålet (dialektane) i Skandinavia.

Uri, Helene: (Nesten) alt du trenger å vite om norsk. Kunnskapsforlaget, Oslo 2005.

206 s.

52 personer belyser språket fra sitt ståsted. Omtrent halvparten av disse personene er språkvitere. Den andre halvparten er ikke det. Boka har artikler om runer og reto-

rikk, om tusenkunstnere og kontantstøtte, om palindromer og krigen i Jugoslavia, mat og sex, tv-teksting og oversettelse, golf og fotball og mye, mye mer.

Venås, Kjell: Sigurd Kolsrud. Novus forlag, Oslo 2005. 325 s.

Dette er ein fagleg biografi om Sigurd Kolsrud (1888–1957). Boka gjer greie for det Kolsrud gjorde som vitenskapsmann på ymse felt. Han skreiv om norske målføre, særleg austlandsmål, og han gav ut kjeldeskrifter til språk- og kulturhistoria elles. Særleg viktige var arbeida hans i allmenn språkvitenskap. Sigurd Kolsrud la eit grunnlag for forskning på norsk talemål ved å skape og byggje ut Norsk målførearkiv. I ti år leidde han arbeidet med førebuingane til Norsk Ordbok.

Viborg, Ebbe: Levende latin. Aschehoug forlag, Oslo 2005. 184 s.

Overraskende mange latinske sitater og fyndord brukes fortsatt, og denne boka gir en norsk oversettelse av mange av dem sammen med en kort forklaring på hvordan de har oppstått, hvem de skriver seg fra og lignende. Som kuriosa er det tatt med noen morsomme sitater og konstruksjoner fra vår egen tid. Boka er organisert etter emner slik at det ikke er nødvendig med kjennskap til latin for å finne fram.

Vinje, Finn-Erik: Ut med språket. Schibsted Forlagene, Oslo 2005. 264 s.

Boka forutsetter ingen norskfaglig bakgrunn. Stilen er essayistisk kåserende og innholdet er presentert tematisk.

Vinje, Finn-Erik: Norsk grammatikk – det språklige byggverket. Kunnskapsforlaget, Oslo 2005. 265 s.

Norsk grammatikk - det språklige byggverket henvender seg til lærere, journalister og andre lesende og skrivende folk av ymse slag. Boka er både deskriptiv og normativ. Den presenterer hevdvunnen språkbruk og skrivevantes normoppfatning, men den avviker også fra vanlig skolegrammatikk på noen punkter, særlig gjelder dette bruken og omtalen av termen *frase*. Kapitteloverskriftene er basert på byggesteinene i språket: Etter en innledende oversikt om hva grammatikk er, omtaler han *lydene*, så følger *bokstavene*, *ordene*, *frasene*, *setningene* og avslutningskapitlet er en kort omtale av *teksten*.

Østmoe, Tor Ivar: Latin for gud & hvermann. Kunnskapsforlaget, Oslo 2005. 229 s.

En samling klassiske sitater satt inn i sin rette sammenheng slik at alle kan se hvor sitatet faktisk stammer fra. Boka har en innføring i grammatikk, mye fakta, gloselister og litt hjernetrim. Den er illustrert med tegninger av Karine Haaland.

Aasen, Arne Johannes og Sture Nome (red.): Det nye norskfaget. Fagbokforlaget, Bergen 2005. 208 s.

Det nye norskfaget er en tekstsamling om norskfagets utfordring og innhold. Bidragene spenner fra tekster om skriving og lesing som tekstkulturelle felt til tekster om norskfaget som et møtested for vår tids utfordring. Bokas bidrag beskriver ulike måter å legitimere, forstå og gi norskfaget et innhold i vår tid. Boka er viktig både for nyutdannede norsklærere og for dem som alt underviser i skolen.

Sverige

Av *Birgitta Lindgren*

Amnestål, Per: Skrivkänsla. Handbok i redaktionellt språkarbeite. Norstedts Akademiska förlag. 156 s.

Författaren är journalist och undervisar i tidningsskrivande. Han har givit ut flera handledningar och handböcker. Huvudsyftet med denna handbok är enligt inledningen: "Att ge tips om vad en språkansvarig –redan existerande eller i vardande – kan arbeta med, och hur." Två aspekter genomsyrar boken: skrivprocess och begriplighet.

Att anlägga perspektiv. Red. Staffan Hellberg och Göran Rossholm. Symposion 2005. 271 s.

Nio representanter från olika vetenskapsområden belyser här perspektivbegreppet. Bland artiklarna kan nämnas: *Staffan Hellberg*: Perspektiv och genrer, *Göran Sonesson*: Semiotiska perspektiv på perspektiv, *Östen Dahl*: Perspektiv och narration i talspråket.

Carling, Gerd: Romani i svenskan. Storstadsspråk och standardspråk. Carlssons 2005. 117 s.

Här får man en översikt över ett av Sveriges officiella minoritetsspråk, romani, dess ursprung och historik i Sverige. Det finns också en ordlistedel.

Carlsson, Maria: Deutsch und Schwedisch im Kontrast. Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborger Germanistische Forschungen 43. Göteborgs universitet 2004. Ak.avh. 190 s.

Författaren har jämfört tyska och svenska med avseende på nominal- och verbal-konstruktioner. Svenskt skriftspråk är verbrikare än tyskt, som är substantivrikare och möjligen lite mer koncentrerat. Det beror på att den skrivna svenskan stilistiskt ligger närmare talet.

Domeij, Rickard: Datorn granskar språket. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 92. Norstedts Akademiska förlag 2005. 119 s.

Se *Publikasjoner fra språknemndene*.

Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson: Håller språket ihop Norden. En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska. TemaNord 2005:573. Nordiska ministerrådet 2005. 150 s.

Här presenteras resultaten av den största undersökning av internordisk språkförståelse som gjorts på trettio år. Ungdomars förståelse i tal och skrift har testats. Dessutom har attityderna till grannspråken undersökts. En jämförelse med kunskaperna i engelska har också gjorts samt en jämförelse med föräldrarnas internordiska språkförståelse. Resultaten tyder på att det skett stora förändringar. Kort sagt har förståelsen försämrats och kunskaperna i engelska är bättre än kunskaperna i grannspråken.

Den framgångsrika ekonomiskan. Red. Björn Rombach. Santéus 2005. 268 s.

Det är inte bara ekonomer som talar "ekonomiska". I denna bok försöker ett antal författare ringa in det fackspråkspråk och den jargong som inte bara ekonomer utan också samhället i övrigt alltmer svänger sig med. Man får en bild av hur detta språk under de senaste decennierna trängt sig in i kulturvärlden och hela den offentliga sektorn och i dag når varje enskild människa med börsrapporter i kvällstidningen och mobilen. "Ekonomiskan" har blivit mer allmänspråk än fackspråk.

Den skrivande studenten. Idéer, erfarenheter och forskning från Textverkstaden vid Växjö universitet. Red. Maria Lindgren. Rapporter från Växjö universitet, Humaniora Nr 15, 2005. 145 s.

På regeringens uppdrag har Växjö universitet drivit en verksamhet i form av en textverkstad inom projektet "Breddad rekrytering till högskolestudier". I denna verkstad har studenter fått lära sig hur man skriver på akademisk nivå, och till detta har också knutits kursverksamhet och forskning.

Englund, Helena och Maria Sundin: Tillgängliga webbplatser i praktiken. Jure förlag 2004. 184 s.

Författarna, som båda är examinerade språkkonsulter, ger här god råd om hur man formulerar och formger webbtexter, så att de blir tillgängliga för alla.

Fröjd, Per: Att läsa och förstå svenska. Läsförmågan hos elever i årskurs 9 i Borås 2000–2002. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 3. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet 2005. 272 s. Ak. avh.

I denna avhandling har författaren undersökt hur läsförmågan hos skolelever i Borås försämrats under en mycket kort. Han söker möjliga orsaker. I själva undervisningen är det sådant som nya läroplaner, sämre resurser och färre utbildade lärare. Men elevernas dator- och tv-vanor kan också spela in.

Hebbe, Agneta och Kerstin Ek: Ordglädje. Bygg vidare på ditt ordförråd. Natur och Kultur 2005. 286 s.

Som undertiteln antyder är detta en fortsättning på en tidigare skrift, som också den är tänkt att uppmuntra till lära sig mer om ord.

Johannesson, Kurt: Svensk retorik från medeltiden till våra dagar. Norstedts 2005. 345 s.

Här får vi svensk retoriks historia eller svensk historia i ett retorikperspektiv. Man får veta vilka retoriska moden och mönster som gällt under olika tider samt möta utdrag ur texter och tal från olika perioder.

Josefsson, Gunlög: Ord. Studentlitteratur, 2005. 261 s.

Författaren, som skrivit en avhandling om svensk ordbildning, har här ställt samman en modern ordbildningslära. Ett kapitel ägnas också åt barnets väg till ordet.

Knutsson, Ola: Developing and evaluating language tools for writers and learners of Swedish. Nada, Kungliga tekniska högskolan 2005. Ak.avh.

Författaren, som varit med om att utveckla skrivstödsprogrammet Granska på Kungliga tekniska högskolan, beskriver detta och andra program, och över huvud taget utvecklingsarbetet kring skrivstödsprogram för svenska. Avhandlingen är en sammanläggningsavhandling med alla delar skrivna på engelska. Endast en del av förordet till huvuddelen är på svenska.

Lindqvist, Yvonne: Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska. Hallgren & Fallgren, Ord och stil 36, 2005. 192 s.

Det här är en populärvetenskaplig version av författarens avhandling om villkoren för översättning av högprestigelitteratur och lågprestigelitteratur. Det är inte säkert att den som är duktig som översättare av högprestigelitteratur klarar av kraven som ställs på en översättning av lågprestigelitteratur.

Linhardt, Jan: Retorik. Översatt av José Luis Ramirez. Rhetor förlag 2005. 167 s.

Det här är en översättning av en bok som utkom redan 1975 i Danmark. Det har hunnit bli en klassiker för retorikintresserade. Den ger en införing i retorikens grundbegrepp.

Melin, Lars och Martin Melin: Fiint språk. Språket som förhöjer, förför och förargar. Svenska förlaget 2005. 148 s.

En underhållande bok om hur det är med våra förställningar om vad som anses som fint språk, såsom vissa ord, visst uttal (t.ex. fin med "surrande" i) och vissa språk, som franska.

Nielsen, Cecilia: Mellan fakticitet och projekt. Läs- och skrivsvårigheter och strävan att övervinna dem. Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborg Studies in Educational Sciences 234. Göteborgs universitet 2005. 312 s. Ak.avh.

I dagens samhälle är läsning och skrivning livsviktigt, och det skrivna ordet värderas högre än det talade. Personer med läs- och skrivsvårigheter får det svårt. I avhandlingen beskriver författaren hur ett antal personer med dessa problem ändå inte ger upp utan klarar av övervinna svårigheterna.

Miss. Meddelanden från Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.

Under 2005 utkom följande skrifter i denna serie: Nr 50 *Stina Andréasson*: "Svär man eller så, så låter det ju inte så jävla bra". Hur språklig identitet konstrueras av fyra pojkar vid en gymnasieskolas elprogram. Nr 51 *Mathias Tistelgren*: Det vilsne statsrådet och den första konungen. Om adjektivens böjning i bestämd form singularis. Nr 52 *Emilia Sturm*: Ingefrid, Halim och 450 andra namn. En sociolingvistisk studie av skönlitterär förnamnsvariation.

Målföret. Medlemsblad för Nya Tungomålgillet.

Detta medlemsblad har under året utkommit med 4 nummer. Förutom artiklar om det nutida språket finns även artiklar med textprov från äldre tider, väl värda omläsning, t.ex. *Robert Geete*: Språkstudier i en matsedel. Vidare artiklar och textprov på dialekt, allt för att visa den rikedom som finns i svenskan.

Namnens dynamik. Utvecklingstendenser och drivkrafter inom nordiskt namnskick. Red. Staffan Nyström. Handlingar från den trettonde nordiska namnforskar-kongressen i Tällberg 15–18 augusti 2003. Norna-rapporter 80. Nornaförlaget Uppsala 2005. 433 s.

Bland bidragen i denna konferensrapport kan nämnas *Sonja Entzenberg*: Släktnamnens sociala signifikans – gifta kvinnors val av släktnamn i modern tid, *Birgit Eggert*: Danske stedsnavne på *-holt*. Fra naturnavn til bebyggelsesnavn, *Mari Voipio*: Finländska domännamn: kampen mellan frihet och protektionism, *Guro Reisæter*: Med babelske namn i bagasjen. Registrering og bruk av uvanlige navn ved innvandring til Noreg.

Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Konstitutionsutskottets uppföljning av 1999 års riksdagsbeslut. Bakgrund, innehåll och resultat. Rapporter från riksdagen 2004/05:RFR3. 2005. 340 s.

År 1999 togs ett riksdagsbeslut där man beslöt att Sverige skulle underteckna Europarådets minoritetsspråkskonvention och man fastslog att Sverige har fem minoritetsspråk – finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Konstitutionsutskottet i riksdagen har nu låtit gjort en uppföljning av detta beslut. Här presenteras tre studier: en avser hur Sverige lever upp till minoritetsspråkskonventionen, en annan studie avser hur man genomfört lagarna om användning av minoritetsspråk i förvaltningsområdena i Norrbottens län och en tredje studie är en internationell kartläggning.

Nilsson, Jenny: Adverb i interaktion. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 4. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet 2005. 231 s. Ak.avh.

Författaren har undersökt hur ett femtiotal adverb, t.ex. *förstås, faktiskt, ändå, om man säger så, egentligen, nämen*, fungerar i samtal. Samtalskontexten får ofta avgöra vad dessa uttryck betyder. Materialet är ett talspråksmaterial där drygt hundra gymnasieelever samtalar.

Ordat. Det svenska ordförrådets utveckling 1800-2000. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.

Under 2005 utkom följande skrift i denna serie: Nr 24 Monika Haglund-Dragic: Om adjektiviska sammansättningar i svenska och tyska.

Otterup, Tore: ”Jag känner mej begåvad bara”. Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 2. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet 2005. 281 s. Ak.avh.

Författaren har gjort en enkätundersökning med 179 mellanstadieelever med utländsk bakgrund och följt upp med intervjuer med några stycken. En mindre grupp anger att de är enspråkiga och alltså bara talar svenska, medan runt 20 säger att de talar mer än två språk. De flesta tycker att det är bra att kunna flera språk och de flesta skattar sitt eget modersmål högt men menar samtidigt att det är viktigt att lära sig svenska. Som andra undersökningar visar även denna undersökning dessvärre elever med utländsk bakgrund genomsnittligt klarar sig sämre i skolan.

Palmér, Anne & Eva Östlund-Stjärnegårdh: Bedömning av elevtext. Natur & Kultur 2005. 188 s.

Författarna, som själva har ämneslärare i botten, beskriver en modell för bedömning och betygsättning av elevers texter.

Pettersson, Gertrud: Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande. 2. uppl. Studentlitteratur 2005. 290 s.

I huvuddrag är boken oförändrad men en uppdatering har gjorts.

Retorikmagasinet.

Denna tidskrift har under året utkommit med 4 nummer. Bland artiklarna kan nämnas i nr 25: *Maxus Widarson: Ord för liv*, i nr 26 *Laura Marie Sørensen: Sagoberättaren Andersen*, i nr 27 *Bo Rehnberg: Mördande presentationer*.

Ringstam, Hans: Standardisering av geografiska namn. Om FN:s ortnamnsarbete. Ortnamn och ortnamnsvård 7. Lantmäteriet, Gävle 2005. 107 s.

Här beskrivs det arbete som FN bedriver när det gäller internationell standardisering av ortnamn världen över.

Rätten till mitt språk. Förstärkt minoritetsskydd. Delbetänkande från Utredningen om finska och sydsamiska språken. SOU 2005:40. 681 s.

Paavo Vallius har som enmansutredare haft i uppdrag att utreda om nuvarande förvaltningsområde för finska språket skall utvidgas till Stockholms- och Mälardalsregionen. I uppdraget ingår också att lämna förslag till ändringar i nuvarande minoritetsspråkslagstiftning med anledning av bland annat Europarådets kritik.

Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk. Red. Jan Anward & Bengt Nordberg. Studentlitteratur 2005. 328 s.

Här presenterar ett antal forskare inom projektet "Samtalsspråkets grammatik" sina rön om några återkommande grammatiska strukturer. Det undersökta materialet består av över 500 timmars tal. Det finns institutionella samtal till som t.ex. samtal till en giftinformationscentral och polisförhör, men också icke-institutionella samtal som grupp-samtal och dialoger.

SLÅ (Svenskläraryörens årsskrift). Svenskläraryerien.

SLÅ 2004 har titeln *"Det meningsfulla ordet är det mänskliga medvetandets mikrokosmos". Läsande skrivande och identitet*. Temat är läsandets och skrivandets betydelse för identitetsskapandet. Bo Rehnberg berättar om hur den dövblinda Helen Keller "föds på nytt" som sexåring genom att hon plötsligt får insikt om vad språk är. *Eva Järström och Gunilla Skogsberg-Lindén* rapporterar hur det gick i skolan för ett antal barn med läs- och skrivhandikapp.

SLÅ 2005 har titeln *Perspektiv på didaktik*. I en artikel berättar *Nils-Erik Nilsson* om hur elever gick till väga när de fick i uppdrag att skriva på sin dialekt. De måste uppfinna en skriftspråksnorm.

SoLiD (*Sociolinguvistiska dokument*). Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Under 2005 utkom följande skrift i denna serie. Nr 16 (=FUMS Rapport nr 214). *Birgitta Emanuelsson*: Gatus – ett multietniskt ungdomsspråk i Uppsala.

Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 67. Uppsala universitet 2005. 593 s.

Bland de många bidragen kan nämnas *Lars Gunnar Andersson*: Språkkänsla som mönsterminnen, *Olle Josephson*: De är aldrig fel, *Ulla Melander Marttala*: Dramatiska telefonsamtal, *Svante Strandberg*: Njushammar, *Geirr Wiggen*: Nyere personligetsforsknings relevans för framtidig sociolingvistik.

Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning. Ny följd. 14, 2004. 220 s.

Bland artiklarna kan nämnas: *Anna-Malin Karlsson*: Vad vill vi att kunden ska köpa?, *Barbro Lundin*: Icke satsformade meningar i modern tidningssvenska. Språk och stil rymmer också artiklar om äldre svenska, kortare bidrag och recensioner. I detta nummer ingår en starkt kritisk recension av *Svenskt språkbruk*.

Språkriktighetsboken utarbetad av Svenska språknämnden. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 93. Norstedts Akademiska förlag 2005. 413 s.

Se *Publikasjoner fra språknemndene*.

Studier i svensk språkhistoria 8. Red. *Cecilia Falk och Lars-Olof Delsing*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 63. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet 2005. 342 s.

Det här är rapporten från den åttionde sammankomsten för svenska språkets historia. Temat för konferens var "Språkförändringar på olika nivåer i språket". Bland artiklarna kan nämnas *Lars Holm*: Uttrycksvariation i Swedbergs Svensk Ordabok, *Sven Lange*: Orddöd i svenskan, *Ida Larsson*: Adjektivändelserna *-a* och *-e* från fornsvenska till nysvenska, *Ulf Teleman*: Språkvetarna och den svenska avstavningen i ett historiskt perspektiv.

Svenska i utveckling. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Under 2005 utkom följande skrift i denna serie. Nr 21 *Maria Eklund Heinonen*: Godkänd eller underkänd? Hur processbarheten kan tillämpas vid muntliga språktester av andraspråksinlärare.

Svenskans beskrivning. Förhandlingar vid tjugosjunde sammankonsten för svenskans beskrivning. Växjö University Press 27. 422 s.

Temat för den konferens som rapporten avser var ”Svenska – lokalt och globalt”. Bland artiklarna kan nämnas *Lars-Gunnar Andersson: Svenskans globalt*, *Siv Björklund: Vi hålls friska om vi samlar oss*, Nele Bulckaert: Språklig osäkerhet i pluricentriska språkområden, *Gudrun Svensson: Att bekräfta sanningen*.

Svenskläraren. Tidskrift för Svensklärarföreningen.

Under året ha tidskriften utkommit med 5 nummer med olika teman: nr 1 svenska som andraspråk, nr 2 skrivande, nr 3 påverkan, nr 4 språklek. I varje nummer finns en språkspalt som Svenska språknämnden står för samt bokanmälningar.

TeFa. (Text- och fackspråksforskning). Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Under 2005 utkom följande skrifter i denna serie. Nr 41 *The Immigrant and the Workplace*. Edited by Britt-Louise Gunnarsson. Nr 42 *Communication in the Workplace*. Edited by Britt-Louise Gunnarsson. Nr 43 *Karin Pettersson: Kön och auktoritet i expertintervjuer*. Nr 44 *Språk och kultur i det multietniska Sverige*. Red. Ulla Börestam och Britt-Louise Gunnarsson.

Terminologiskt smörgåsbord. Nordterm 12. 2005. 359 s.

Detta är en rapport från det tolfte mötet som de nordiska terminologiorganen arrangerar. Mötet inleddes med en kurs, där bl.a. begreppsmodellering behandlades. Boken kan beställas från Terminologisentrum TNC <tnc@tnc.se>

Text i arbete/Text at work. Festskrift till Britt-Louise Gunnarsson. Association suédoise de linguistique appliquée. Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 2005. 376 s.

Bland de många bidragen i denna festskrift kan nämnas: *Viveka Adelswärd: Måltiden – inte bara mat utan också prat*, *Björn Melander: Engelska och svenska vid Uppsala universitet – en uppföljning*, *Mats Thelander: Man måste väl inte? Om tilltagande bruk av negerat måste i dagens svenska*, *Gunlög Sundberg: Omformuleringar som resurs och begränsning*, *Charles Bazerman & Joseph Little: Knowing Academic Language*.

Tolkutbildning. Nya former för nya krav. Betänkande av Utredningen om kontakttolkar. SOU 2005:37. 279. s.

Denna utredning har föränletts av förändringarna inom utlänningslagstiftningen. Här prövas hur det ökade behovet av kvalificerad tolkning kan tillgodoses.

Under ytan. Humanistboken 2005 nummer 18. Göteborgs universitet. 332 s.

Föreläsningar hållna under humanistdagarna 2005 vid Göteborgs universitet har samlats i en rapport. Temat är ”under ytan”, d.v.s. inget är vad det synes vara. Där ingår ett tiotal som behandlar språk, bl.a. *Hans Landqvist*: När Corridors of healing blir Tveksam diagnos: vad finns under ytan på översatt romantitlar i Vita serien?, *Eva Nyman*: Under ytan av vår tids språk. Ortnamnen – språkliga fornlämningar, *Sören Sjöström*: Vitsen – under språkets yta.

ORDBØKER

Danmark

Alring, Michael: Aschehous store synonymordbog. Aschehoug, København 2004. 501 s.

Axelsen, Jens: Dansk-Engelsk Ordbog. 10. udg. Gyldendal, København 2005. 1048 s.

Axelsen, Jens: Engelsk-Dansk Ordbog. 13. udg. Gyldendal, København 2005. 976 s.

Axelsen, Jens, Grethe Hjorth, Thomas Ingemann, Pia Vater: Retskrivningsordbog. 2. udg. Gyldendal, København 2005. 752 s.

Andersson, Henrik m.fl. (red.): Supplement til Ordbog over det danske Sprog, bind 5. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Gyldendal, København 2005. 1804 sp.

Becker-Christensen, Christian m.fl.: Politikens Nudansk Ordbog med etymologi. 3. udg. Politikens Forlag, København 2005. 1632 s. + cd-rom.

Bergstrøm-Nielsen, Henrik, Preben Späth, Birgitte Lohse, Peter Jürgensen: Tysk-Dansk Ordbog. Gyldendal, København 2005. 2125 s.

Dansk Sprognævn: Retskrivningsordbogen. 3. udg., 4. oplag med ændrede kom-maregler. Alinea-Aschehoug, København 2005. 749 s.

Den Danske Ordbog, bind 4. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Redigeret af Ebba Hjorth, Keld Kristensen m.fl. Gyldendal, København 2005. 686 s.

Den Danske Ordbog, bind 5. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Redigeret af Ebba Hjorth, Keld Kristensen m.fl. Gyldendal, København 2005. 799 s.

Den Danske Ordbog, bind 6. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Redigeret af Ebba Hjorth, Keld Kristensen m.fl. Gyldendal, København 2005. 676 s.

Dissing, Børge og Sigrid Helles: Dansk-Dansk Ordbog. Gyldendal, København 2005. 606 s.

Farø, Ken, Inge Voller: Tysk-Dansk/Dansk-Tysk Ordbog - Medium. Gyldendal, København 2005. 864 s.

Frandsen, Helle Pals: Engelsk-Dansk Juridisk Ordbog. 3. udg. Gyldendal, København 2005. 216 s.

Gawinsky, Birthe, Pia Vater: Spansk-Dansk/Dansk-Spansk Ordbog - Mini. Gyldendal, København 2005. 960 s.

Gregersen, Axel Heide: Portugisisk-Dansk/Dansk-Portugisisk Ordbog. 3. udg. Gyldendal, København 2005. 648 s.

Gubba, Wilhelm: Dansk-Tysk Juridisk Ordbog. 4. udg. Gyldendal, København 2005. 590 s.

Gyldendals Engelsk-Dansk/Dansk-Engelsk Ordbog - Mini. 2. udg. Gyldendal, København 2005. 976 s.

Gyldendals Store Engelskparlør. Gyldendal, København 2005. 300 s.

Gyldendals Store Franskparlør. Gyldendal, København 2005. 324 s.

Gyldendals Store Italiensksparlør. Gyldendal, København 2005. 300 s.

Gyldendals Store Spanskparlør. Gyldendal, København 2005. 274 s.

Gyldendals Store Tyskparlør. Gyldendal, København 2005. 300 s.

Gyldendals Tysk-Dansk/Dansk-Tysk Ordbog - Mini. 2. udg. Gyldendal, København 2005. 957 s.

Hansen, Else Juul, Henrik Hovmark, Kirsten Jeppesen Kragh, Birgit Schlifer: Dansk-Fransk Ordbog. 7. udg. Gyldendal, København 2005. 896 s. + cd-rom.

Harrit, Jørgen, Valentina Harrit: Russisk-Dansk Ordbog. 2. udg. Gyldendal, København 2005. 552 s.

Hartmann, Ellen, Valfrid Palmgreen Munch-Pedersen: Svensk-Dansk Ordbog. 4. udg. Gyldendal, København 2005. 1232 s.

Hvid, Erik, Jane Rosenkilde Jacobsen, Dorthe Stage: Engelsk-Dansk/Dansk-Engelsk Ordbog - Medium. Gyldendal, København 2005. 872 s.

Kjærulff-Nielsen, B.: Engelsk-Dansk Ordbog. 6. udg. Gyldendal, København 2005. 1824 s. + cd-rom.

Laursen, Anne Lise, Virginia Hvid, Sven Tarp: Dansk-Spansk Erhvervsordbog. 2. udg. Gyldendal, København 2005. 336 s.

Lindskog, Bengt I: Medicinsk Ordbog. Gyldendal, København 2004. Oversat af Kent Havemann. Dansk fagredaktion under ledelse af Henriette Deckert. 991 s.

Mogensen, Jens Erik, Elisabeth Møller, Holm Fleischer, Helmut Molly, Egon Bork: Dansk-Tysk Ordbog. 11. udg. Gyldendal, København 2005. 992 s.

Mogensen, Jens Erik, Ingeborg Zint, Egon Bork: Tysk-Dansk Ordbog. 14. udg. Gyldendal, København 2005. 836 s.

Pedersen, Viggo Hjørnager: Vinterberg & Bodelsen: Dansk-Engelsk Ordbog. 4. udg. Gyldendal, København 2005. 2612 s. + cd-rom.

Politikens Dansk Pocketordbog. Politikens Forlag, København 2005. 1008 s.

Politikens Engelsk Pocketordbog. Politikens Forlag, København 2005. 1030 s.

Politikens Engelsk Skoleordbog. Politikens Forlag, København 2005. 764 s.

Politikens Nudansk Ordbog. 19. udg. Politikens Forlag, København 2005. 1354 s. + cd-rom.

Politikens Retskrivnings- og Betydningsordbog. 5. udg. Politikens Forlag, København 2005. 784 s. + cd-rom.

Politikens Tysk Pocketordbog. Politikens Forlag, København 2005. 1212 s.

Finland

Ankunkankku pamppaa : vekarat-suomi-vekarat sanakirja. (finska barnord)- Lahti : Positiivarit, [2005] (Markprint). - 143 s. : kuv.

Antonelli, Antonella: Magic English : kuvasanakirja. (engelsk bildordbok) [Helsinki] : Sanoma Magazines Finland, 2005 (WS Bookwell). - (2. p.). - 152 s.

Bennett, Maija-Liisa: Gastronominen sanasto : englant-suomi-englanti. (engelsk-finsk-engelsk gastronomisk ordlista)- Helsinki : WSOY, 2005. - 306, [1] s.

Elähän hötkyile : suomea suupielestä toiseen. (finska dialekt- och slangord) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell). - [1047] s.: kuv.

EnDic2004 : ympäristösanakirja. - Helsinki : Finnish Environment Institute, 2004 (Tark. ja uud. p.). - xxxiv, 1085 s. Eurosanakirja : suomi, englant, espanja, italia, ranska, saksa. (miljöordbok finska, engelska, spanska, italienska, franska, tyska) - Julkaistu: [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus) (21. p.). - 415, [1] s.

Finsk-svensk utbildningsordlista. - Helsingfors : Utbildningsstyrelsen : Forskningscentralen för de inhemska språken, 2005 (Vammalan kirjap.). - (2. uppl.). - 117 s.

Geoinformatiikan sanasto. (ordlista för geoinformatik) - Helsinki : Sanastokeskus TSK, 2005 (Gummerus kirjapaino). - 54 s. : kuv.

Golf-suomi-sanakirja. (finsk golfordbok)- Turku : Jupimed, 2005. - [74] s.

Grahn, Henry: Henry's fish dictionary. - [Kauniainen, Vanha Turuntie 10] : [Henry Grahn], 2005 ([Unipress]). - 100 s.

Henell, Salme: Oottako träillä? : Jalasjärven murre-sanakirja. (ordbok över Jalasjärvidialekten) - [Jalasjärvi] : Salme Henell, 2005 (Painatalo Casper). - 255, [1] s. : kuv.

Hiltunen, Arnold: Suomi-venäjä-suomi taskusanakirja. (finsk-rysk-finsk fickordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell). - (8. päivitetty ja uud. p.). - 809, [1] s. : kartt.

Hytönen, Ahti: Suomi-espanja-suomi : taskusanakirja. (finsk-spansk-finsk fickordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell). - (8. päivitetty ja uud. p.). - 1165, [3] s. : kartt

Immanen, Seija: Käslasos: Valkealan sisäkylien murteesta: Haukjärven kielioppia, hyljeksittyä sanastoa. (ordlista över Valkeala- och Haukjärvidialekterna) - [Tampere] : Pilot-kustannus, 2005. - 247 s.

Iso sivistyssanakirja : sivistyssanat hakemistoinen. (ordbok över främmande ord i finskan) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell). - 535 s.

Joutjärvi, Marita: Ruokasanasto. (matordlista) - Helsinki: WSOY, 2005. - 308 s. : kuv.

Joutsen, Matti: Lakikielen sanakirja : englant-suomi. (engelsk-finsk juridisk ordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell). - 516 s.

Joutsen, Matti: Lakikielen sanakirja : suomi-englanti. (finsk-engelsk juridisk ordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell). - 650 s.

Junttila, Kristiina: Perioperative documentation in Finland - validating the Perioperative Nursing Data Set in Finnish perioperative nursing. - Turku : Turun yliopisto, 2005 (Painosalama). - 117, [54] s. : kuv.

Kalliopuska, Mirja: Psykologian sanasto. (psykologisk ordlista) - Helsingissä : Otava, 2005 (Otavan kirjap.). - 236 s.

Karjalainen, Kaisa: Puutarhasanasto : englanti-suomi-englanti. (engelsk-finsk-engelsk trädgårdsordlista) - Helsinki : Tammi, 2005 (Dark). - 183, [1] s.

Karjalan kielen sanakirja : Kuudes osa : T-Ö / [päätoimittaja: Raija Koponen]. (karelska ordboken, del 6) - Helsinki : Suomalais-ugrilainen seura, 2005. - 782 s. : kartt.

Klemmt, Rolf: Suomi-saksa-suomi-sanakirja. (finsk-tysk-finsk ordbok) - [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus). - (2. laitos, 5. tark. ja päivitetty p.). - 1922 s., [1] taitelehti

Koivisto, Viljo: Romano-finitiko-angliko laavesko liin. (romsk ordbok) - [Helsinki] : [Opetushallitus], 2005 (Edita Prima). -(2. p.). - XX, 366, [2] s.

Korkeakoulusanasto. (högskoleordlista) - Helsinki : Yliopistopaino, 2005. - 563 s.

Krawczykiewicz, Antoni: Suomi-puola-suomi : taskusanakirja. (finsk-polsk-finsk fickordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (St Michel Print). - (4. p.). - 685 s.

Kuinka voitte? : suomi-venäjä-suomi –sanasto terveysalalle : finsko-russko-finskij slovar' po zdravoohraneniju. (finsk-rysk-finsk ordlista inom hälsovård)- Joensuu : Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 2005. - 98 s.

Laanpere, Helga: Suomi-viro-suomi : taskusanakirja. (finsk-estnisk-finsk fickordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell)(12. p.). - 499 s.

Lappalainen, Jukka: Höystikkäät : makupaloja Savon latvoelta. – (savolaxiska ord och uttryck) [Lapinlahti, Ukkopaavontie 14] : Ylä-Savon sanat : Jukka Lappalainen, 2005 (Gummerus kirjapaino). - 189 s. : kuv.

Lares, Juha: Suomi-saksa-suomi : taskusanakirja. (finsk-tysk-finsk fickordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (8. p.). - 1149, [2] s. : kartt.

Latviesu-somu-latviesu-wardnica. (lettisk-finsk-lettisk ordbok) - Helsinki : Finn Lectura, 2005 (Hakapaino). - (2. uud. p.). - 338 s.

Li, Guangyun: Suomi-kiina suursanakirja. (finsk-kinesisk storordbok) - Helsinki : Art house, 2005 (Gummerus Kirjapaino). - 723 s.

Markus, Kaija: Unkaria helposti taskukoossa. (ungersk reseordbok) - [Helsinki] : Suomi-Unkari seura, 2005 (Yliopistopaino). - 111, [1] s. : kartt.

Metalliset ja muut epäorgaaniset pinnoitteet. Osa 1 = Part 1 : Yleis- ja testausstandardit sekä korroosiokokeet. (handbok i metaliska och andra oorganiska beläggningar, del 1: teststandarder och korrosionstest) - Helsinki : Suomen standardisoimisliitto. - 596 s. : kuv.

Nieminen, Marjut: Sincerely yours - and even more : kohteliaisuuskoodit harjoituksineen englanniksi. (artighetsfraser på engelska) - Helsinki : WSOY, 2005 (Laaj. ja tark. laitos, 1. p.). - 159 s.

Nurmi, Timo: Kultainen sivistyssanakirja. (ordbok över främmande ord i finskan) - [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus). - 904 s.

Pannunzio-Lintinen, Helena: Suomi-portugali-suomi : taskusanakirja. (finsk-portugisisk-finsk fickordbok) - Helsinki : WSOY, 2005. - (5. p.). - 805 s., [4] karttalehteä : kartt.

Parks, William: Saksa : matkasanakirja. (tysk reseordbok) - Helsinki : WSOY, 2005. - 208 s. : kuv.

Paunonen, Heikki: Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii : Stadin slangin. - suursanakirja. (finsk slangordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (WS Bookwell). - (5. p.). - 1381, [2] s. : kartt.

Pollari, Kerttu: Presuhousu ja pöökshattu : pröttikarvian sanoja nykysuameks. (dialektord från Sastmola) - [Merikarvia, Kuninkaantie 2 C] : Merikarvia-seura, 2005 (Myllypaino). - 167 s.

Raevuori, Antero: Urheilusanakirja. (idrottsordbok)- Helsinki : WSOY, 2005. - 373 s.

Rauch, Holger von: Venäjä : matkasanakirja. (rysk reseordbok) - Helsinki : WSOY, 2005. - 208 s. : kuv.

Rekiaro, Ilkka: Suomi-englanti-suomi-sanakirja. (finsk-engelsk-finsk ordbok) - [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus). - (4. laaj. ja uud. laitos, 1. p.). - 1510 s., [1] taitelehti

Saarikalle, Anne: Eka oikea suomen kielen sanakirjani. (min första finska ordbok) - [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus Kirjapaino). - 539 s. : kuv.

Saarikalle, Anne: Eka oikea suomen kielen sanakirjani : puuhavihko. – (övningshäfte) [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus kirjapaino). - 40 s. : kuv.

Sanastot siltana saumattomalle tiedonvaihdonle : tietojärjestelmien semanttisen yhteentoimivuuden malli. (mall för semantiskt kompatibla datasystem) - [Helsinki] : Valtiovarainministeriö, 2005 (Edita Prima). - 72 s. : kuv.

Seppänen, Seppo: Suuri suomi-thai-suomi. (finsk-thailändsk-finsk ordbok) - [Pori] : Siri Books European, 2005. - 351 s. : kuv.

Seppänen, Seppo: Thai-arkipuheen alkeet. (nybörjarkurs i vardagsthailändska) (- [Pori] : Siri Books European, 2005. - 177, [1] s., [2] kuvas. : kuv. + CD-äänilevy

Simojoki, Paavo: Ranttilasa raatattua : Rantsilan murteen piirteitä ja sanoja. (dialektord från Rastila) - [Rantsila, Rantsilan raitti]: [Janne ja Liisa Simojoen perikunta], 2005 (Gummerus).-185 s.

Sointula, Väinö: Sanasto sukututkijoille. (ordlista för släktforskare) - Helsinki : Sukuseurojen keskusliitto SSK, 2005 (Kotkan kirjap.). - (2. täyd. p.). - 288 s.

Sovijärvi, Sini: Suomi-englanti-suomi : taskusanakirja. (finsk-engelsk-finsk fickordbok) - Helsinki : WSOY, 2005 (12. p.). - 1063, [4] s. : kartt.

Strategisen johtamisen käsitteet : englanniksi ja suomeksi: (grundläggande begrepp inom strategiskt ledarskap: engelska-finska) Helsinki : [WSOY] : WSOYpro, 2005 (WS Bookwell). - 148 s. : kuv.

Suomi-englanti-suomi-sanakirja. (finsk-engelsk-finsk ordbok) - Helsinki : WSOY, 2005. - (8. laaj. p.). - 967 s.

Suomi-japani-suomi : 5000 sanaa ja sanontaa. (finsk-japansk-finsk ordlista) - Jyväskylä : Atena, 2005. - 303 s. : kuv.

Suomi-ruotsi-suomi-sanakirja. (finsk-svensk-finsk ordbok) - Helsinki : WSOY, 2005. - (7. laaj. p.). - 989 s.

Suomi-ruotsi-suomi-sanakirja. (finsk-svensk-finsk ordbok) - [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus). - (3. laaj. ja uud. laitos, 1. p.). - 1300 s., [1] taittehti

Suuri englanti-suomi-sanakirja. (engelsk-finsk ordbok) - Helsinki : Gummerus, 2005. - 1382 s.

Tiima, tiu, tynnyri : miten ennen mitattiin : suomalainen mittasanakirja. (finsk måttordbok)- [Turku] : Turun maakuntamuseo, [2005]. - 112 s. : kuv.

Tissari, Mikael: Keittiöslangin käsikirja : aperoa blenderiin. (handbok i köks-slang) - [Helsinki] : Loisto : Gummerus, 2005. - (2. p.). - 158 s. : kuv.

Torre Moral, Santiago de la: Suomi-espanja-suomi-sanakirja. (finsk-spansk-finsk ordbok)- [Helsinki] : Gummerus, 2005 (Gummerus). - (2. laaj. ja uus. laitos, 1. p.). - 1091 s., [1] taittelehti

Tuomi, Tapio J.: Japanilais-suomalainen kanji-sanakirja. (japansk-finsk kanjiordbok) - Helsinki : Japanilaisen kulttuurin ystävät, 2005 (Multiprint). - [241] s. : kuv.

Turtia, Kaarina: Otavan uusi sivistyssanakirja. (främmande ord i finskan) - Helsingissä : Otava, 2005 (2. tark. p.). - 640 s.

Työmarkkinasanasto : valtion työnantaja- ja henkilöstöpolitiikan keskeisiä käsitteitä : centrala begrepp inom statens arbetsgivar- och personalpolitik : key concepts in government employer and human resources policy : zentrale Begriff der Arbeitgeber- und Personalpolitik des finnischen Staates : principales notions ayant trait à la politique patronale et du personnel de l'Etat. - Helsinki : Taloustieto, 2005 (Yliopistopaino). - 466 s. : kuv.

Island

Jón Hilmar Jónsson: Stóra orðabókin um íslenska málnotkun. JPV útgáfa, Reykjavík 2005. 1562 s.

[Den store ordboka om islandsk språkbruk].

Elektronisk utgave på CD følger med.

Jón Hilmar Magnússon: Íslensk-færeysk orðabók. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík 2005. 877 s.

[Islandsk-færøysk ordbok].

Norge

Bokmålsordboka, 3.utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2005. 65 000 oppslagsord, 1218 sider.

Ordboka er revidert, og rettskrivingsendringene fra 1. juli 2005 er tatt med. Denne utgaven er oppdatert med en rekke nye ord som har kommet inn i norsk etter forrige utgave.

Hansen, Einar og Åge Lind: Norsk-engelsk økonomisk-juridisk ordbok. J.W. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo 2005. 292 sider.

Boka inneholder fagspråklige termer fra makroøkonomi, finans, børs, administrasjon, selskapsrett og privatrettslige områder.

Hellevik, Alf, Kåre Skadberg og Aud Søyland: Nynorsk ordliste, 10. utg. Det Norske Samlaget, Oslo 2005. 35 000 oppslagsord. 433 s.

Hjulstad, Håvard, Lars Sødal: Bokmålsordliste, 2. utg. Det Norske Samlaget, Oslo 2005. Ca. 27 000 oppslagsord. 420 s.

Lingua nynorsk ordliste med skrivereglar, rev.utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2005.

Norsk Ordbok, bd V, Det Norske Samlaget, Oslo 2005. 1603 s.

Norsk ordbok, 3. utg., J.W. Cappelen Forlag AS, Oslo 2005. 45 000 ord.

Opplysninger om skrivemåte, bøyning, uttale, betydning, synonymer, forklaringer og eksempler. Den har også et Norgeskart.

Norsk ordbok med 1000 illustrasjoner, 2., rev.utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2005. 81 000 ord. 1350 sider.

Dette er en ordbok for riksmål og moderat bokmål. Ordboka er revidert og rettskrivingsendringene fra 1. juli 2005 er tatt med. Inneholder opplysninger om skrivemåte, uttale, ordklasse, bøyning, betydning, bruk, opprinnelse og synonymer.

Schanke, Egil: Norsk-tysk, tysk-norsk økonomisk ordbok. 4. utg., Cappelen Akademisk Forlag, Oslo 2005. 366 sider.

Ordbok for økonomisk-administrativt språk. Fjerde utgave er betydelig utvidet i forhold til tredje utgave. Inneholder også relativt vanlige fagspråklige forkortelser.

Slangordboka 2005, Kunnskapsforlaget, Oslo 2005. 135 små sider.

Ordboka er resultatet av at elever i ungdomsskolen og videregående skole i hele landet sendte inn sine mest brukte slangord.

Tanums store rettskrivningsordbok, 9., rev.utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2005. 300 000 ord. 1033 sider.

Ordboka er revidert, og rettskrivningsendringene fra 1. juli 2005 er tatt med. Boka inneholder foruten oppslagsord og ordartikler en omtale av ordanning, gjennomgang av gjeldende rettskrivningsregler og omtale av endringene i bokmålsrettskrivingen fra 1938 fram til i dag. Inneholder bl.a. fremmedord, synonymer, fagtekniske ord, geografiske navn og poststeder. Boka er gjennomgått av Språkrådet.

Sverige

Barnens engelska ordbok A-Z Bonnier Carlsen, 2005. 108 s. Illustrerad.

Jiddisch-svensk-jiddisch ordbok. Red. Lennart Kerbel och Peter David. Megillaförlaget 2005. 7 000 ord. 321 + 155 s.

Detta är den första ordboken för jiddisch och svenska. Den omfattar cirka 7 000 ord. Den består av en svensk–jiddisch ordlista, en jiddisch–svensk, där sökorden följer det hebreiska alfabetet, och en jiddisch–svensk, där sökorden följer uttalet. Det finns också en introduktion i jiddisch.

Konfektionsteknisk ordbok. Svensk-engelsk, engelsk-svensk. Red. Christina Svensson. <<http://chs-online.se>> 2005. 176 s.

Kyrklig ordbok. Red. Peter Lundborg. Verbum 2005. 192 s. Illustrerad.

Medicinska förkortningar och akronymer. Red. Staffan Cederblom. Norstedts akademiska förlag 2005. 245 s.

Norstedts första franska ordbok. Fransk-svensk, svensk-fransk. Red. Håkan Nygren. Norstedts akademiska förlag 2005. 5 000 ord och fraser. 253 s. Illustrerad.

Norstedts grekiska ordbok. Nygrekisk-svensk, svensk-nygrekisk. Red. Christos Pappas. Norstedts akademiska förlag 2005. 40 000 ord och fraser. 245 s.

Norstedts polska ordbok. Polsk-svensk, svensk-polsk. Red. Paul Leonard. Norstedts akademiska förlag 2005. 45 000 ord och fraser. 292 s.

Norstedts spanska ordbok. Spansk-svensk, svensk-spansk. Red. Ken Benson, Ingemar Strandvik, María Esperanza Santos Melero. Norstedts akademiska förlag 2005. 127 000 ord och fraser. 760 s.

Norstedts tjeckiska ordbok. Tjeckisk-svensk, svensk-tjeckisk. Red. Zuzana Hlavicková och Jana Svatosová, svensk redaktör: Mats Larsson. Norstedts akademiska förlag 2005. 60 000 ord och fraser. 348 s.

Om forfatterne

Torbjørgh Breivik er rådgiver med norsk språk og IKT som spesialområde i Språkrådet, Norge.

Rickard Domeij er språkvårdare med språkteknologi som spesialområde ved Svenska språknämnden, Sverige.

Paula Ehrnebo er daglig leder for Sverigefinska språknämnden, Sverige.

Charlotte Gooskens er lektor i nordisk språk, Skandinavisk avdeling, Groningen Universitet, Nederland.

Marit Hovdenak er rådgiver i Språkrådet, Norge.

Jørgen Nørby Jensen er tidligere videnskabelig medarbejder ved Dansk Sprognævn.

Kári Kaaber er førstekonsulent ved islandsk språksekretariat, Reykjavik, Island.

Gjert Kristoffersen er professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Bergen, Norge, og ledet arbeidet med det norske språkpolitiske dokumentet Norsk i hundre!

Guðrún Kvaran er direktør ved Institut for Leksikografi, Reykjavík, Island.

Terje Larsen er rådgiver med stedsnavn som spesialområde i Språkrådet, Norge.

Birgitta Lindgren er forskningsassistent ved Svenska språknämnden.

Björn Melander er professor ved Uppsala universitet, Sverige, og var hovedsekretær for den språkpolitiske utredningen Mål i mun (2002).

Åsta Norheim er rådgiver i Språkrådet, Norge.

Sten Palmgren er lagstiftingsråd i Justitieministeriet, Finland.

Aino Piehl er forsker ved Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Vibeke Sandersen er seniorforsker (dr.phil.) ved Dansk Sprognævn.

Dag Finn Simonsen er rådgiver i Språkrådet, Norge.

Gunnar Skirbekk er professor i filosofi ved Universitetet i Bergen, Norge.

Eivor Sommardahl er spesialforsker ved Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Marius Staksberg er daglig leder for Færøysk språksekretariat, Færøyene.

Gunlög Sundberg er lektor i nordiske språk ved Stockholms universitet, Sverige, och projektledare för Tisus (Test i Svenska för universitets- och högskolesstudier).

Marika Tandefelt er professor i svensk språk ved Svenska handelshögskolan, Helsingfors, og ordförande för Svenska språknämnden i Finland.

Adresser til språknemndene i Norden

Dansk Sprognævn
Njalsgade 136
DK-2300 KØBENHAVN S

Telefon +45-35 32 89 82 og +45-35 32 89 83
Telefaks +45-35 32 89 95
E-post adm@dsn.dk
Internett www.dsn.dk/

Forskningscentralen
för de inhemska språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS

Telefon +358-(0)9-731 51 (växel)
Telefaks +358-(0)9-731 53 55
E-post aino.piehl@kotus.fi
Telefon +358-(0)9-731 52 43 (svenska avd.)
Telefaks +358-(0)9-731 52 97 (svenska avd.)
E-post Eivor.Sommardahl@kotus.fi (svenska avd)
Internett www.kotus.fi

Føroyska málnevndin
Málstovan
V.U. Hammershaimbs gøtu 16
FO-100 TÓRSHAVN

Telefon +298-31 23 97
Telefaks +298-31 84 48
E-post mariuss@setur.fo
Internett www.fmn.fo

Íslensk málstöð
Neshaga 16
IS-107 REYKJAVÍK

Telefon +354-552 85 30
Telefaks +354-562 26 99
E-post kari@islenskan.is
Internett www.islenskan.is/

Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 OSLO

Telefon +47-22 54 19 50
Telefaks +47-22 54 19 51
E-post post@sprakradet.no
Internett www.sprakradet.no

Oqaasileriffik/ Sprogsekretariatet Postboks 980 DK-3900 NUUK	Telefon Telefaks E-post Internett	+299-32 73 44 +299-32 73 42 oqaasileriffik@greenet.gl www.oqaasileriffik.gl/sproгнаevn-gl.html
---	--	---

Sámi giellalávdegoddi Sametingets språkavdeling Bredbuktnesveien 50 NO-9520 GUOVDAGEAIDNU	Telefon Telefaks E-post Internett	+47-78 48 42 59 +47-78 48 42 42 sgl@samediggi.no www.samediggi.no
--	--	--

Svenska språknämnden Box 20057 SE-104 60 STOCKHOLM	Telefon Telefaks E-post Internett	+46-(0)8-442 42 00 +46-(0)8-442 42 15 info@spraknamnden.se www.språknämnden.se
--	--	---

Sverigefinska språknämnden Box 20057 SE-104 60 STOCKHOLM	Telefon Telefaks E-post Internett	+46-(0)8-462 92 32 +46-(0)8-442 42 15 paula.ehrnebo@kielilautakunta.se www.sverigefinska.spraknamnden.se
--	--	---

Skrifter

- Grundordlister mellom de skandinaviske språkene. 6 stk. (1988-89) ca. 45 s.
Ord for tal (1990) 15 s.
Språk og litteratur i Norden 1980–1990 (1990) 172 s.
Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen (1991) 82 s.
Dansk i EF – en situationsrapport om sproget (1993) 96 s.
Statsnavne og nationalitetsord (1994) 39 s.
Íslendskur-føroyskur orðalisti (1995) 74 s.
Svenska ortnamn i Finland (1996) Informationsark, gratis.
Att förstå varandra i Norden (1997) 56 s.
Islandsk navneskikk og alfabet. Informationsark.
Nordisk leksikografisk ordbok (1997) 348 s.
Nordens språk (1997) 215 s.
- japansk utgave (2001) 278 s.
Normer og regler. Festskrift til Dag Gundersen (1998) 366 s.
Utanlandske namn i Norden (1999) 263 s.
The Nordic Languages – Their Status and Interrelations (2001) 254 s.
Moderne lingvistiske teorier og færøsk (2001) 249 s.
Skandinavisk ordbok (2002) 379 s.
Nordiske studier i leksikografi 1–7 (1992–2005) ca. 400 s.
Nordisk mötesordlista (2003) 87 s.
Med 'bil' i Norden i 100 år. Om ordlaging og tilpassing av utenlandske ord (2003) 152 s.
"Det främmande" i nordisk språkpolitikk". Om normering av utländska ord (2004) 275 s.
LexicoNordica (årsskrift) 250-350 s.
Språk i Norden (årsskrift) ca. 200 s.

Rapporter

- Nordisk språkplanlegging (1981) 153 s.
Språk og samfunn i Norden etter 1945 (1985) 205 s.
De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet. 1–3. (1984–86) ca. 250 s.
Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland (1988) 194 s.
Språknemndenes telefonrådgivning (1988) 270 s.
Ny giv i grannespråksundervisningen (1988) 116 s.
Brevveksling mellom skoleklasser i Norden (1989) 76 s.
Nordisk tv-teksting. Konferanserapport (1989) 148 s.
De ikke-skandinaviske språkene i Norden (1989) 96 s.
Lexikonord. Leksikografi i Norden (1991) 88 s.
Norden framfor 90-tallet. Pohjoismaat 90-luvun alussa (1991) 192 s.
Språkmöten och mötesspråk i Norden (1991) 128 s.
Minority Languages. The Scandinavian Experience (1992) 186 s.
Nordens språk i Baltikum. Pohjoismaiden kielet Baltiassa (1992) 140 s.
Fagspråk i Norden (1993) 240 s.
Nye statsnavn (1993) 38 s.
Nordvisjoner. Språklige effekter av nordiska tevekanaler (1993) 69 s.
Nabosprogsundervisningens metodik (1993) 44 s.
Nordens språk i EUs Europa (1996) 157 s
Nordens språk i EU (1997) 72 s.
Terminologi och språkvård (1999) 75 s.
Nordiskt klarspråksseminarium (1999) 65 s.
Bättre språk i EU (2000) 89 s.
Nordisk språkförståelse – att ha och mista (2001) 41 s.
Klarspråk. Konferanserapport (2003). 78 s.
Forståeleg språk for alle. Rapport frå ein nordisk konferanse om klarspråk (2005) 120 s.

Språkrådet   Telefon: +47-24 14 03 73
Postboks 8107 Dep   Telefaks: +47-24 14 03 51
NO-0032 OSLO   E-post: rikke.hauge@sprakradet.no